

442

Liges.

XVII, 461.

SECUNDA PARS
CHRONICI
CARIONIS

A
PHILIPPO MELAN-
THONE AVCTI ET
EXPOSITI.

o. iij.

EPIGRAMMA DE MO-
NARCHIIS.

Aspicis ut iaceant disiecti membra colossi,
Quem rex Chaldaea vidit in arce senex.
Stat tantum pars ima pedum ferroque lutoque
Mixta, statim rimis corrumpitur suis.
Delevit urbes Turci populosque potentes,
Nec gens imperium senior ulla tenet.
Sunt igitur Turci magna pars ferrea plantae,
Et sunt infirmum cetera regna lutum.
Sed lapis absque manu celso de monte reuulsus,
Moxque aderit iudex Filius ipse Dei.
Totius & planta delens ferramque lutumque
Regna dabit populo non peritura suo.
Ergo Dei Gnato dedant se pectora nostra,
Ipsius & discant iussa verenda sequi.
¶ *Δὲ* Gnate Dei, nostris in mentibus adsis,
Et statim accendas pectora nostra tuo.

Philippus Melanthon.

ILLVSTRISSIMO ET
REVERENDISSIMO PRIN-
CIP I ET DOMINO DOMINO

5 Sigismundo, archiepiscopo Meideburgenſi, pri-
mati Germaniæ, adminiſtratori Halberſtatenſi,
marchioni Brandenburgēſi, duci Pomeraniæ, Sile-
ſiæ, &c. Burggrauiō Noribergenſi, &c. principi cle-
mentiffimo S. D.

10

15 **N**ON dubium eſt fateri ſanos omnes, neceſſa-
riam eſſe cognitionem hiſtoriæ omnium tē-
porum, de eccleſiâ præſertim, & de ſerie im-
periorum, quæ fuerunt in genere humano
præcipua, quantum ſciri poteſt. Sed noſtræ
commemorations de utilitate lectionis
hiſtoriarum proponuntur iuniorum cauſſa, ut ad hanc considera-
tionem inuidentur, quam ſi qui non expetunt, amenitiæ eorum
20 & deſtandæ & deplorandæ eſt. Aliquid igitur in veſtibulo
primæ partis huius compendij de ſerie temporum mundi, de utili-
tate huius lectionis dixi, iuniorum cauſſa, meaſque adhortatio-
nes multis prodeſſe optarim.

Ego quidem bono ſtudio hoc compendium inſtitui, ſed fateor
25 quod res eſt: ut in lūgo itinere, ita in hoc opere quo longius pro-
greſſus ſum, eo magis deſatigatus ſum. Initia mundi & imperio-
rum habent & res ſplendidiores & ſcriptores meliores.

Quanta magnitudo eſt diuinorum operum in eductione
eccleſiæ ex Aegypto, in conſtitutione & deſenſione poliæ Mo-
30 ſaice: quanta victus in monarchia, in Cyro, in Dario Hiſtaſpi,
in Philippo Macedone, in Alexandro, Antigono, Pyrrho: in
Atticis ducibus, Miltiade, Themiftocle, Cimone, Ariſtide: in
Romanis, Camillo, Fabiis, Marcellis, Scipionibus, Aemylis, Pō-
peio, Iulio? hos utique complexi ſumus in priore libello. Et
35 quid dulcius eſt lectione ſcriptorum, ex quibus illorum hiſtoriæ
excerpendæ fuerunt, ut prophetarum, deinde Herodoti, Thucy-
didis, Xenophonti, Diodori, Liuij, Iulij, et poſt Auguſtum præ-
ter initia eccleſiæ Chriſti, quid in cæteris eſt, quod delectare legē
ſem poſſit?

o iiii

Coharresco intuens illa monstra imperatorum, quae sequuntur plurima, ac deploro hanc ingentem calamitatem generis humani, quod cum in summo fastigio conspici sapientiam & virtutem Deus velit, tamen plurimi imperatores spurcissima beluae fuerunt. Nec habet sequens aetas post Augustum scriptores disertos, & quia *δοξα ἐπὶ τῶν ἡγετῶν ἐστὶν ἡγελα*, & quia deterebamur idonei scriptores metu tyrannorum. Praeterea quam tristia spectacula sunt laniena theologiae, hereticorum rabies, ululatus furiarum in impiis dogmatibus, Sinonia consilia in incitandis aulis, praestigia sophismatum in tuendis manifestis mendaciis. Quare hic mihi labor priore multo & difficilior & molestior fuit. Praetexui tamen & hanc partem, quia literarum studiosos necesse est integram temporum seriem nosse.

Quod autem voce divina predictum est: In senecta mundi maiores fore imperiorum & historiae confusiones, id in hac parte ecclesiae conspicitur. In dilaceratione Romani imperij, quantum initio seditionum fuit, postea quam multa gentes antea ignota inter se orbem terrarum partita sunt. Interea & doctrinae extinctae sunt, & *ἀναρχία* licentiam praebuit malis ingentis spargendi infinita deliria. Harum calamitatum consideratio ad quid prodest, inquires?

Existimo bona ingenia moneri primum, ut magis cogitent, in quantum periculus vivant: deinde ut nauigantes in seuissima tempestate, duas res adhibeant, inuocationem Dei, & diligentiam, qua suo quisque loco mandatas operas modeste facit, ne in ipsa naue seditiosi tumultus oriantur: Ita nunc & assiduis votis petamus, ut Filius Dei suam cymbam gubernet, & semper inter nos aliquam sibi ecclesiam colligat, & prebeat ei mediocria hospitia, nec sinat fieri infinitas dispersiones. Deinde accedat haec diligentia: Ut gubernator navis seu ex stellis, seu ex magnetis acie indicat, qua dirigenda sit navis: ita nos magna cura circumspicemus, quae & ubi sit vera ecclesia Deum recte inuocans, quod iudicari ex genere doctrinae potest. Non enim sunt aut parvae, aut obscurae res, de quibus dissensiones sunt.

Facile est iudicium, qui homines, in quibus locis manifesta idola, & manifeste absurda tueantur, & qui ad defensionem errorum paricidia addant. Haec non tegi possunt grandiloquentia

quentia Staphyli aut præstigiis Sophistarum, qui sui theatri plausus captant. Simus memores vocis Psalmi: Beati qui habitant in domo tua, Domine. Et recte Nazianzenus:

Ζητῶ Νῆς Νεώτερον, ὅπως μάλλον ἂν ὦν ἀνύζω.

- 5 Deinde, cum constiteris in hac naue, quæ vere est ecclesia, mdeste facito mandatas operas, non moueto seditiones inter reges, quædam incommoda sapienter feras, coniunctionem tuarum, circumspectes quales sint, qui seditiones mouent, & quas caussas habeant. Quidam inscitia peccant, sed multo plures ambitione, cupiditate vindictæ, & auaritia, qui morbi facile deprehendi possunt. Samosatenum ambitio & aulica potentia apud Zenobiam impulsit, ut Iudaicas corruptelas fereret.

- Quam multi apud Constantinum, & deinde apud Iulianum ut potentiam aut opes venarentur, veritatem abiecerunt: non
15 indulgeamus his cupiditatibus, de quibus inquit Nazianzenus: Ταῦτα μὲν εἰσι, φίλον καὶ κεκράτων κράτος εἶναι αὐτὰς ἐγὼ χεῖρ σου πλοῖσιν ἀπρεμύειν. Anteferamur uniuerse ecclesie salutem nostris commoditatibus. De hac enim fere dici potest: illud Sophocleum:

- 20 Ἡ δὲ δὲν ἢ σώζεται καὶ ταύτη ἐμὴ
Πλέοντες ὁρῶντες τὸς φίλους πεινόμεθα.

- Est historia pictura generis humani, in qua & imperiorum & ecclesie erumna & pericula cernuntur, quæ aspicientes & in civili consuetudine, & in ecclesia modesti sumus, intuentes &
25 nostram & alienam infirmitatem, cogitantes etiam illud, exorta incendia non facile restingui, & fere semper ex uno tumultu longi temporis bella & orbis mutationes sequi. Quantam rixam traxit Ariana discordia? ex qua postea Mahometici furiores orti, maximam partem generis humani a Deo auulsurunt.

- 30 Hæc cogitanda sunt in lectione historiarum, & mentes ad modestiam flectende sunt. Prodest etiam scire in ecclesia, quid saniores quolibet tempore iudicauerint, & quæ ipsi vetustiora testimonia protulerint. Necessè est enim nosse primæ & purioris ecclesie sententias. Spero igitur & hunc nostrum laborem studiosis profuturum esse, & ut p. prosit opto.

Volui autem & in hac editione mentionem tui nominis facere, illustrissime & reuerendissime princeps: propter easdem

causas quas exposui in priorē editione, ac celsitudinem tuam oro, ut & honestas doctrinas & recte docentes auctoritate tua contra rabiem Sophistarum, qui & doctrinas & disciplinam delere conantur, tuearis.

Toto pectore autem Filium Dei Dominum nostrum Iesum Christum, crucifixum pro nobis & resuscitatum, sedentem ad dextram eterni Patris, ac dona largientem hominibus, oro, ut semper in his regionibus Ecclesiam sibi colligat, eamque gubernet & protegat, Amen. Anno 1560. Die 25. Martij, quō die Filius Dei Dominus noster Iesus Christus ante annos 1526 in cruce pro nobis victima factus est. Et scribitur eo die creatos esse Adam & Hevam ante annos 5522.

Illustris celsitudinis

tua servus.

PH. MELANTHON.

LIBER TERTIVS

DE QVARTA

MONARCHIA.

10 **C** V M Daniel quartam monarchiam no-
 minat & pingit, nō tantum a Iulio aut
 Augusto eam orditur, sed complecti-
 tur tempus, quo vrbs Roma summum
 imperiū tenuit, etiā ante bella ciuilia.
 Et cum adeo terribilem speciem pin-
 git, significat bella ciuilia, & deinde sœuitiam, quam ty-
 15 ranni in illo imperio in ecclesiam exercuerunt. quia hæc
 duo mala maximas vastationes in genere humano ante
 20 Gothica, Sarracenicæ & Turcica tempora fecerunt. Ite-
 rum vero consideremus, quare Deus voluerit notam ef-
 se seriem monarchiarum, videlicet: quia vult sciri, has ge-
 neris humani confusiones non fore sempiternas, sed a-
 25 liquando finem futurum esse, & sequenturam melio-
 rem Ecclesiæ vitam. Vult item sciri, quo tempore Filius
 Dei se ostensurus fuerit hominibus, & postea, in fine mū-
 di sit iudicaturus. Ideo monarchias distinguit, vt mon-
 straret tempus aduentus Filij. Ac prædicit Filium in quar-
 30 ta monarchia venturum esse. Non igitur deficiamus a
 Deo, sed expectemus aliam vitam, & sciamus illud tēpus
 melioris vitæ non procul esse. Hæc & alia multa consi-
 deranda sunt in lectione Danielis. Nos ad seriem redea-
 mus. Vñtatum est ordiri quartam Monarchiam a Iulio
 vel Augusto, eam consuetudinem nos quoque se-
 quimur.

ANNOTATIO ANNORVM.

- 35 Ab initio Iulij inchoatur anni Augusti, cum Augusto
 tribuuntur anni quinquaginta sex.
 Imperator Octavius Cæsar Augustus tenuit Impe-
 rium ab interitu Iulij annos 56. In his annis inclusi
 sunt anni 12. in quibus habuit collegam Antonium

Cum autem inchoantur anni Augusti ab interitu Iulij initium erit ab anno vrbs Romæ septingentesimo vndecimo.

Anno mundi ter millesimo, nongentesimo vicesimo tertio.

Anno a morte Alexandri vsque ad interfectū Iulium vt Ptolemæus numerat, ducentesimo octogesimo secundo.

Anno ante Christum natum ex virgine Maria, quadregesimo secundo, ab interitu Iulij.

Estque diligenter obseruandum, vbi anni Antonij includantur, aut non includantur.

Mirandi successus Augusti considerentur in integris historiis, & opera Dei esse agnoscamus cōstitutionem imperij in horribilibus confusionibus, quales tūc fuerūt in Bruto, Cassio, Dolabella, Lepido, L. Antonio, Sex. Pompeio, M. Antonio passim bella mouentibus. Hos omnes diuinitus oppressit Augustus: cum adolefcens primum consul factus fuisset natus annos viginti.

Nomen Cæsaris habuit propter adoptionem, quia Iulius eū, cū natus esset ex Accia filia sororis Iulij, adoptauit & hæredē scripsit. Ideo fuit hostis interfectorū Iulij.

Iulia soror Iulij. Accius Balbus maritus Iuliæ.

Accia filia Iuliæ & Accij Balbi
nupta Octauio.

I

Octavius Augustus filius Octauij & Acciæ.

Bellis ciuilibus finitis, extincto Antonio, præcipua bella gessit Augustus per Tiberiū in Pannonia & Norico. Itē per Drusum Germanicū in Rhetia & Vindelicis. Postea non procul a Mogūtia Drusus, cum in prælio crus fregisset, mortuus est. Strabo inquit lib. 7. inter Salam & Rhenum præliatum læsum esse. Supra autem de Norici & Rhetia appellationibus dictum est. Noricū est inferior Bauaria & Austria. Rhetia quæ ab Alpibus vsque ad Augustā Rheticā porrigitur, Tirolensis regio & vicinia.

Anno

- Anno Augusti imperatoris quadragesimo secūdo natus est ex virgine Maria Filius Dei, Dominus noster IESVS CHRISTVS, qui est ^{verus} aeterni Patris, ac protulit ex sinu aeterni Patris promissionē gratiæ, & alloquutus est primos patres, & semper colligit aeternam ecclesiam, & assumpsit humanam naturam, vt esset Mediator, Redemptor & Saluator, merito & efficacia, de qua tota doctrina Evangelij cognoscēda est, sicut præcipit aeternus Pater: Hic est filius meus dilectus, quo delector: hunc audire.
- 10 Vt autem prædictum fuit, natus est Christus ex Virgine in fine politię Mosaicę, cum iam peregrinus rex esset Herodes, sicut prædictum fuit: Non auferetur sceptrum a Iuda, nec magister a pedibus eius, donec venerit Siloh.
- 15 In dicto Elię etiam tempora mūdi sic distributa sunt vt significetur, Messiam se ostensurum esse mundo post quatuor millenarios. Natus est Christus ex Virgine anno mundi ter millesimo, nongentesimo, sexagesimo tertio. Ita apparet, fere cōpletos esse quatuor millenarios.
- 20 Estque hic annus a morte Alexandri, annus trecentessimus vicesimus quartus. annus vrbs Romę septingentesimus quinquagesimus primus.

DE HARMINIO DVCE

25 *Cheruseorum.*

- D**ion scribit: Quinto Sulpitio & Poppeo Sabino cōsulibus, trucidatas esse Romanas legiones in Germania, quarū dux fuit Quintilius Varus. Incidit autem
- 30 horum consulatus in annum vndecimum ætatis Christi, quo tempore Iudæa tranquilla erat: Cum enim Archelaus tria millia ciuium, qui in templum confugerant, in Paschate interfecisset, & summū sacerdotium traderet & eriperet quibus velleret, & magna seueritia multitudinē
- 35 irritaret, vnde crebrę seditiones oriebātur, Augustus vocatum Romam relegauit in Galliam & dedit rectorem Iudææ Coponium. Ita nunc primum in formam proliuiciæ Iudæa redacta est, cōcessa tamē genti auctoritas in religione & iurisdictione inferiore. Hoc modo pacē De^o

Iudææ tribuit per Romanos magistratus, vt Ecclesiæ reliquæ seruariet, & Zacharias, Simeon, Iohannes, Christus, & deinde Apostoli aliquantisper locum docendi haberent. Nam Herodes & eius posterī non faciebant finem Ianiæ, trucidabant præcipuos viros, & assiduis seditionibus occasionem præbebant.

Cum igitur pax esset, Coponio regente Iudæam, Christus anno duodecimo suæ ætatis Ierosolymæ in templo docuit.

Ante eum annū, aut circiter, in Germania tres legiones Romanæ interfectæ sunt ab Harminio, quem nominant ducē Cheruscorum, quos fuisse inter Salam & Harciniam sylvam, versus Goslariam, nō dubium est. Et vox Cherusci ad finem est appellationi huius temporis *Nerbishe*. Iā enim Romani, domitis Noricis & Rhetis, procedebant in arctoam Germaniæ oram, quam & propriè Germaniam vetustas nominauit. Sintque notæ appellationes.

Nomen & regionem Boiemæ adhuc nouit hæc ætas. Quia Boij gens Alpina, in ea loca transierant ad sylvam Gabretam, quæ nunc Bohemica appellatur. Marcomanni vicini sunt, nunc Morauī.

Ab altera parte fuerunt Hermunduri, qui nunc Misenses nominantur, quia expresse inquit Tacitus: Albim in Hermunduris oriri. Et Strabo vicinos esse dicit Hermunduros Longobardis, quorum sedes fuit a confluentē Albis & Salsæ, in ripa Albis occidentali, quæ nunc est regio Meideburgensis & Halberstadiensis.

Vltra Salam ad Harciniam fuerunt Cherusci ad Northusen & Goslariam.

Sub Cheruscis & Longobardis fuerunt Bructeri, in regione Brunsvicensi, vbi adhuc reliqua est appellatio mōtis Bructeri. Sic & Claudianus: *venit accola sylvæ Bructerum Harcinie*.

E regione Longobardorū in ripa Albis orientali fuisse Senonas manifeste adfirmat Strabo, quæ regio nunc appellatur vetus Marchia, circa Stendaliā & vicinas vrbes. Ac gētis integritatem ita prædicat, vt fingat etymologiam a *senonēs*, quod est a *senes*.

Sub

Sub Bruëteris fuerunt Cauci seu Cayci ad Visurgim
vsque ad Bremam. Est autem vetus appellatio. Nā cum
nominat Homerus Pæonas, & Myfos, adiungit ei Cau-
conas. Quare inde ad nostrum littus cum Cimbris aut

Henetis progressos esse existimo.

Caucis proximi sunt Frisij, Deinde Teutones & Dity-
maris, qui tamen progressi a littore tenuerūt orā Vuest-
ualia & oram Cliuensem. Fuerūt in Vuestualia & An-
griuari, vnde reliquum nomen est *Engern*. Et appellatio

Angeli huic adfinis est.

Sicambri, Geldrenses. Et videtur nomen factum, vel
a Lacubus & mari, *See am Mere*, vel a victoribus Cim-
bris.

Cimbri magnam partem littoris ad Cimbricā Cher-
sonesum tenuerunt, videlicet tractum Megalburgēsem.
His vicini supra Rostochium fuerunt Burgundi.

Versus orientem in littore fuerunt Sueui, qui nūc Po-
merani nominantur, & pars Prussiae.

Deinde Getæ, quos Plinius Gutones appellat, Ob-
seruandum est enim nomina eadem alios magis, alios
minus agresti & horrido sono pronuntiasse. Placet ety-
mologia Gedani, quod dicunt a Getis & Danis nomi-
natum esse, nec aliud nomen Gothinos, quam Getas es-
se iudico.

Progressiones gentiū etiam considerandæ sunt. Nam
Iulij tempore Sueui in Vuestualiam transierunt. Postea
eis ab Augusto sedes datæ sunt in Rhetia, vbi nunc reli-
quum est nomen Sueuiæ.

Catti sunt Hessi, & aliquosque vicini, vnde est Cat-
zenelnbogen. Et nomen Catti idem est quod Hasi, ali-
quantulū mutata veteri pronuntiatione. Hos scribit Ta-
citus cum Cheruscis bella gessisse de fontibus salis. In-
telligo igitur, Hessos & proximos Turingos, gessisse bel-
la cum Harciniis de salinis, quæ sunt nobis vicinæ in ri-
pa Salæ.

Cattis versus Rhenum vicini fuerunt Tensteri, qui
sunt a Francofordia, quæ est in ripa Mœni, versus Mogun-
tiam & ripam Mosellæ, vsque ad Coloniam Agrippinā,
tractus *VVederau*, & Naßlaensis, & Vuidensis.

Idem nomen esse iudico Tencteros & Tungros. Nominantur autem Tungri infra Coloniam Iuliacenses, et si postea longius progressi sunt.

Sunt e regione Coloniae versus occidentem Vbij, *die Eifel*. Supra Vbios sunt Treuiri, & Vāgiones, *van Garu*, qui sunt Vvormacienfes.

Supra hos sunt Nemetes, Spirenses.

Charitini tractus Vuiteburgensis. Idque nomen factū est ab Hortis, *Gertner*.

Supra hos ad meridiem sunt Rhetij.

Ad occidentem sunt Eluetij.

Ad septentrionem sunt Vſipij, qui nunc Franci nominantur. Sunt autem multa nomina gentium migrationibus & imperiis nouis mutata, ut cum Franci late dominarentur, magna pars Germaniæ & Galliæ, Francia dicta est.

Heneti a Vistula ad Albim procedentes, dederunt novas appellationes Silesis & multis vicinis, etsi ego quidē existimo, Henetos etiam ante Gottica tempora mixtos fuisse gētibus Tentonicis, quia Dion expresse scribit, Al bim oriri in montibus Vandalicis.

Apud Tacitum sunt Elyſij, videlicet Silesij aut Lyſatij, mutata voce in sortum elegantiorē.

Hac breui nominum explicatione in hoc compendio contenti sumus.

Pugna Harminij facta est in Vuestualia, non procul a Padelborn, inter fluuios Lippiam & Amisiam. Sic enim Tacitus expresse inquit: Quacunque vastatū haud procul Teutoburgensi saltu, in quo reliquæ Vari legionū, exque insepultæ dicebātur. Ibi Harminius dux Cheruscorum & Longobardorum, ut Velleius narrat, id est, harum regionum inter Albim & syluam Harciniam, quæ nunc proprie nomen habent Saxonie, seu regionis Meioburgensis, Goslarensis & Brunſuicensis, deleuit tres Romanas legiones. Quintil. Varus sibi ipse mortem cōsciuit. Romæ ideo tanta consternatio fuit, ut Augustus sepe exclamaret: Quintili, redde legiones: quia metuebāt Harminium recta in Italiam transiturum esse, ut olim Cymbri fecerant. Sed arte repressus est Harminius, quia aduer-

adversus eum vicini conducti sunt, ab altera parte Boemi, ab altera Suevi.

His hostibus domitis crevit Harminij potentia, cum iam teneret has regiones continuas, quæ nunc nominantur Vuestualia, Harcinia, Saxonia, Marchia, Mysnia & Bohemia, quarum, si sunt coniunctæ & concordēs, magnum robur esse manifestum est.

Cum autē annos duodecim post deletas Quintili legiones patriā & vicinas regiones victor tenuisset, & nō solum virtus eius, sed ætas etiā formidabilis esset: dolo Tiberij imperatoris cognati ipsius conducti, domi eum interfecerunt. Et narrat Tacitus, interfectum esse anno ætatis suæ tricesimo septimo. Fuit igitur singularis naturæ præstantia, cum iuuenis res tantas gesserit. Tantum enim triennio superavit Alexandri ætatem.

Existimo Virgilium ad hunc Harminium alludere, cum alium quendam hoc nomine describit. Fuit enim Cherusus Harminius Romæ obles.

Deiicit Harminium, nudo cui vertice fulva

*Cæsaries, nudique humeri, nec vulnere terrent,
Tantus in arma patet.*

Hæc de Augusti temporibus annotasse satis sit, de quo cogitantes præsentiam Dei in imperiis agnoscamus. Cū totus orbis terrarum extincto Iulio, civilibus bellis arderet, Deus hunc iuuenem, qui nō erat præliator, mirabiliter texit & adiuvit. Et per eum restituit in imperio pacem, leges, iudicia, & gubernationis ordinem, quo stetit aliquantisper ad posteros hæc Monarchia. Est igitur Augustus inter sapientes, bonos & vriles generi humano principes numerandus: & considerandum est, magnam sequentium dissimilitudinem esse, ut dona Dei discernamus a pestibus generis humani.

Anno mundi ter millefimo, nongétesimo septuagesimo nōno.

Anno a condita Roma septingentesimo sexagesimo septimo.

Anno a nato Christo ex virgine septimo decimo.

Tiberius Imperator successit Augusto: & statim initio senatus in eius acta iuravit. Fuerat autem ado-

pratus ab Augusto, cum esset Linia filius, & prudētiā ac circumspectiōnem eius in regendis exercitibus Augustus probasset. Tenuit imperium annos viginti tres.

Mores priuati quales fuerint, significanter ostendit descriptio præceptoris, cum nominauit eum lutū sanguine inaceratū: Fuit, enim natura insuauis, ironica, & scruitiā aliquantisper occultans, & tamen impura, sanguis ac lupina.

Anno quintodecimo Tiberij, Christus anno tricesimo ætatis suæ baptizatus est a Iohanne Baptista. Suntque illustra testimonia baptismo addita, in quib. se Deus manifeste patefecit, quæ cogitanda sunt quotidie in inuocatione, cum discernimus nostram inuocationē ab ethnica, agnoscētes æternum Patrē, Filium Dominum nostrum Iesum Christum, & Spiritū sanctū, & cogitantes cur miserit æternus Pater filium & spiritū sanctum.

Hic rursus admonendi sunt iuniores de prædictione Danielis, cuius verba cum de multis magnis rebus nos doceant & confirmēt, sæpe cogitanda sunt. Complectuntur enim euangelij summam, & simul indicant tempus, quo Messias & concionaturus & passurus erat stante adhuc Ierosolyma, & affirmāt futurum, vt postea de leatur politia Mosaiica.

Hæc prædictio perspicue refutat multos Iudæorū errores. Negant natum esse Messiam, negant passurum esse, ignorant doctrinam de remissione, & de iustitia, quam donat Messias, somniāt instauraturum esse politiam Mosaicam. Hæc blasphemix omnes refutantur testimonio Danielis, quod extat in capite 9. his verbis: Septuaginta Hebdomades præfinitæ sunt super populū tuum, & super urbē sanctuarij tui, vt finiatur præuaricatio, & obfignetur peccatū, & fiat propiciatio pro iniquitate, & adducatur iustitia sempiterna, & cōpleatur visio & prophætia, & vngatur Sanctus sanctorum.

Scito igitur & intelligito: Ab exitu sermonis. vt redeat populus, & ædificetur Ierusalem vsque ad Christū ducem, hebdomades septem, & hebdomades sexaginta erunt. Et habitabitur, & ædificabuntur plateæ & muri in angustia temporum.

Et post

Et post hebdomades sexaginta & duas excindetur Christus. Et non erit ei populus & sanctuarium. Et vastabit populum dux veniens. Et finis eius in inundatione. Et post finem belli definita desolatio.

5 Et cōfirmabit testamentum multis hebdomada vna. Et in dimidio hebdomadis cessabūt hostia & sacrificiū. Et super alam erit abominatio desolatrix. Et vsque ad finem durabit præsinita desolatio.

10 Expresse inquit: Post hebdomades septem & sexaginta duas, id est, post hebdomades sexaginta nouem passurum esse Messiam. Et insigni verbo vsus est, Karath, quod significat excindere.

Inselligantur autem annorum hebdomades, vt Leuitici vicesimo quinto capite lex loquitur. Nec de initio 15 horum annorum prolixè disputabo.

Etsi Cyrus concesserat Iudæis reditum in patriam, tamen absente eo res impedita est. Quia Cambises mouens bellum aduersus AEgyptios noluit Iudæos cum AEgyptiis coniungi.

20 Rursus autem post annos quadraginta sex, cum anno secundo Longimani decretum esset, vt Iudæis reditus concederetur, ædificatio templi & reditus processerunt. Nam anno Longimani sexto, templum completum est. Eo tempore per prophetas, Zachariam & Haggæum 25 promissus est reditus.

Ac rectius est sumere initium hebdomadum a diuino sermone, videlicet prophetico, a secundo anno Longimani, aut a sexto.

30 Sunt autem ab anno Longimani secundo, iuxta Metasthenem, ad initium Alexandri, centum quadraginta quatuor. Ab initio Alexandri, post Darij mortem, iuxta libros Maccabæorum & Iosephum, sunt anni trecenti & decem vsque ad Christum natum. Adde triginta annos a Christo nato vsque ad eius baptismum. Erunt igitur a secundo Longimani anno vsque ad baptismum Christi, quadringenti octoginta quatuor. Sunt autem Hebdomades sexaginta nouem, anni quadringenti octoginta duo. Deinde in dimidio sequentis hebdomadis Christus cōcionatus & passus est.

Nec magna discrepantia erit computationum, si certiores historias sequamur, etiam si exiguae differentie occurrant, quia in regū annis interdū pars anni duobus attribuitur. Hæc annorum Danielis congruentia cum tempore aduentus Christi piis grata sit. Deinde excidiū vrbis Ierusalē perspicue testatur, Messiam exhibitum esse, cum exhiberi eum adhuc stante politia Iudaica oportuerit, in qua cum esset inchoata euangelij prædicatio, postea deleta hoc populo ecclesia colligitur ex gentib⁹.

Hic considerandū est, & quæ sint discrimina veræ ecclesiæ a politia Iudaica, quomodo Ecclesia inde vsque ab initio generis humani collecta sit.

Anno Christi tricesimo quinto, anno Tiberij decimo nono, Paulus iter faciēs ad Damascum conuersus est ad agnitionem Christi, cū iam annus post Christi resurrectionem exactus esset.

Commoratus aliquot diebus in vrbe Damasco, cum ostenderet suam confessionem, Iudæi, hostes euangelij, struxerunt ei insidias. Demissus igitur ex muro in calatho, discessit in Arabiam, & ibi triennio docuit.

Postea venit Ierosolymā, & ibi quindecim dies apud Petrum mansit. Hic congressus Petri & Pauli, factus Ierosolymæ, incidit aut in vltimum annum Tiberij, aut in Caligulæ initia, videlicet in annum Christi tricesimum octauum.

Deinde Paulus Tarsum profectus est, vnde rediit in Syriam regnāte Claudio, cum Herodes Agrippa phthiriali mortuus esset, & in Seleucia & in Cypro docuit. Sunt autem anni ab initio Caligulæ vsque ad mortē Herodis Agrippæ octo, videlicet vsque ad annum Christi quadragessimū sextum, qui est annus Claudij quartus. Tandiu Paulus in ora vicina Tarso in Cicilia docuit.

Ex Syria rediit in Ciliciam, quo tempore in Iconio & Lystris concionatus est. Inde rediit Antiochiam in Syriā vnde missus est ad synodum apostolorum, cuius mentio fit in actis capite 15, Ea synodus incidit in annum Christi quinquagesimū primum, qui est annus Claudij nonus. Annus a conuersione Pauli sedecimus. Ideo Paulus inquit.

quit, se post quatuordecim annos rursus Ierosolymā venisse, & ibi cum præcipuis viris de doctrina colloquutum esse.

5 Eo tempore fames in Asia & Europa fuit tanta, ut mo-
dius sex drachmis emeretur, cuius precium mediocribus
annis erant tres sestertij, id est, numuli nostrates viginti
quatuor. Erat lege modius tribus sestertiis, inquit Cicero
in Verrinis. Drachmæ autem precium est tres nostrates
grossi. Plus igitur quintuplo superabatur visitatū pre-
10 ciū. Ideo in Apocalypsi dicitur de fame, in qua cheenix,
cuius precium erant tres nostrates nummuli, valeret denario,
id est, tribus grossis. De hac fame loquuntur & liber
Astorum apostolicorum, & Suetonius, & Dion.

Post synodum Paulus rediit in Lystram, & sibi Timotheum
15 adiunxit, anno a sua cōuersione sedecimo, & Iudangius
processit in Galatiam, Phrygiam & Mysiam.

Inde traiecit ad urbem Philippas, anno decimo septimo
a cōuersione. Liberatus ex carcere discessit ex Philippis
ad urbem Thessalonicensem, ubi, cum Iudæi contra
20 eum concitassent populum, a nobilibus defensus est.

Inde Athenas nauigauit, ubi amplexus est eius doctrinam
Dionysius, qui fuit senator Areopagiticus. Inde Corinthum
venit, anno a cōuersione decimo octauo, ubi commoratus
est annū & sex mēses. Corinthi scripta
25 est epistola Pauli ad Romanos, circiter vicesimū annum
a cōuersione.

Postea rursus in Asiam nauigauit, & Ephesi biennio
& tribus mensibus commoratus est. Adiit & Laodiceā,
ubi ad Timotheum scripta est prior epistola. Inspexit &
30 Galatarum ecclesias. Expresse enim in Actis cap. 19 dicitur,
diu commoratum esse in Asia.

Inde secundo rediit in Europam, ac in vrbe Philippensi
scripsit duas epistolas ad Corinthios. Rursus ex Philippis
in Asiam nauigauit, anno a cōuersione vicesimo
35 quarto, aut circiter, quo tempore Neronem tenuisse imperium
Romanum, annorum ratio ostendit. Nauigatio in Paschate
inchoata est, ut expresse in Actis dicitur, voluisse Paulum
ante Pentecostem Ierosolymam venire, quo cum venisset, captus
tota æstate circūducitur. In

hyeme nauigat Romā, cum quidem in itinere tres menses in insula Melice Paulus & ceteri, qui simul nauigauerant, commorati essent.

Romæ fuit in libera custodia, vbi ad eum accedere multi poterant. Et a Nerone interfectus est anno Christi septuagesimo, qui fuit postremus annus Neronis. Et quidem post paucos menses Nero sese ipse interfecit, cum pridie ingens terræ motus fuisset, in quo species Neroni fugienti obuersata est, quasi dehisceret terra, & erumperent animæ interfectorum ab ipso, impetū in eum facturæ. Ita sensit Nero initia æternorum cruciatuum.

Tantum fuit curriculum Pauli, in quo bonam partem Asiæ minoris peruagatus est, & bis in Europam venit, antequam Romam missus est, vbi narrat liber Actorum biennio eum habitasse in domo conducta. Ostendit autem temporum ratio, aliquanto diutius eum ibi fuisse. Nec vero tantum voce multos docuit, sed etiam optimis scriptis doctrinam ecclesiæ illustrauit. Et Deus eius ministerium resurrectione mortuorum & aliis testimoniis confirmauit.

Hæc ingentia Dei beneficia grati celebremus, & consideremus, ad quarum rerum intellectum Pauli scripta præcipue cōducant. Non tantum dimicat de abrogatione ceremoniarum, vt eum monachi interpretati sunt, sed doctrinam omnibus temporibus necessariā tradit, Planissimè ostendit legis & euangelij discriminē. Pugnat de exclusiua Gratis, vt discernat promissionem gratiæ a legis promissionibus. Docet quæ sint beneficia proprie per euangelium donata. Quomodo homo sit iustus coram Deo. Quomodo tollatur peccatum, & reddatur iustitia sempiterna. Quid intersit inter iustitiam Spiritus & iustitiam politicam. Harum maximarum rerum doctrina omnibus temporibus necessaria illustratur a Paulo, qui quidem est lumen prophetarum concionum, & eo lecto prophetæ intelliguntur, & consensus agnoscitur.

CATA-

LIBER TERTIVS.
CATALOGVS ANNORVM
P A V L I.

231

Anno Christi	Anno post conuersio. Pauli
35	1 Annus conuersionis Pauli.
36	2 Iuit Paulus in Arabiam.
37	3
38	4
10 39	5 Iuit in Tharsum, Actor. 9.
40	6
41	7
42	8 Barnabás Paulum ex Tharso Antiochiã ducit, Actor. 11.
15 43	9
44	10 Iuit in Cyprum, Acto. 13. comitante eum Barnabá, & iubente Spiritu sancto. Ibique Sergius proconsul conuertitur.
45	11 Profectus in Pergen Pamphiliæ, Antiochiam Pisidiæ, Iconium & vicinas vrbes. Actor. 14
20 46	12
47	13
48	14 Fames prædicta ab Agabo totum terrarũ orbẽ affligit. Iosephus.
25 49	15
50	16
51	17 Synodus Ierosolymæ, cui Paulus interfuit, Actor 15.
52	18 Rediit in Iconium & Lystram, vbi Timotheũ sibi adiunxit, & traiecit in Macedoniã. Et fuit Corinthi, vbi scripsit epistolam ad Romanos.
30	
53	19
54	20
35 55	21 Rediit in Asiam, & cum fuisset biennio Ephesi, Timotheo ecclesiam abiens commendauit.
56	22 Rediit in Phrygiam, vbi Laodiceæ scripsit primam epistolam ad Timotheum.
57	23 Rediit Paulus in Macedoniã, prius peragrata

p. iiij.

Anno Anno post
Christi, conuersio. Pauli

- Phrygia & finibus Galatarum, cumque venisset in Macedoniam, scripsit in Philippis
58 24 utramque epistolam ad Corinthios non longo intervallo. Postea rediit in Asiam, ac venit Mytilenem, Item in Samum & Miletum, Actor. 20.
59 25
60 26 Postremū iter ad Ierosolymā, quo cum venit 10 capitur, & biennio Caesarea captiuus tenetur.
61 27
62 28 Remissus Romā, Sed tunc liberatus ex ora leonis, ut 2. Timoth. 4. narras.
63 29 15
64 30
65 31
66 32
67 33 Fuit biennium in conducto.
68 34 20
79 35 Interfectus Paulus a Nerone, paulo ante eius mortem.
70 36 Decimus quartus Neronis, quo Nero sibi concessit mortem.

Dion scribit, auem, quæ nominatur phœnix, ante postremum annum Tiberij cōspectam fuisse. Quod si verum est, cum phœnix sit pictura renascētium ex morte, significatum est, eo tempore Christum ex morte reuixisse, & doctrinam euangelij spargi, quæ affirmat mortuos reuicturos esse.

Anno mundi, quatermillesimo primo.

Anno Romæ, septingentesimo, octogesimo nono.

Anno Christi, tricesimo nono.

CAIUS CALIGVLA.

Caius Caligula successit Tiberio, tenuit imperium annos tres, menses decem. In cuius historia vtrumque deplorandum est, quod horribiliter degenerat nati-
ex pa-

ex parentibus, qui excelluerunt naturæ bonis, & quod in fastigio rerum humanarum sæpe tetra portēta dominantur. Natus fuit C. Caligula ex laudatissima stirpe.

- Drusus frater Tiberij mortuus Antonia coniunx,
 5 in Germania accepto vul- filia Antonij ex
 nere. Octavia:

I

- Claudius Germanicus mortuus in A grippina vxor
 10 imperator, Syria veneno interfe- Germanici A-
 ctus a Pisone iussu Ti grippæ & Iulix
 berij, Excelluit virtu- filia, vnde no-
 te, rexit Germaniā, & men est Colo-
 inde Armeniam & Sy- niæ Agrippi-
 riam. Latino carmine næ ad Rhe-
 15 reddidit Aratum. num.

Ex his natus est Caligula teterrima belua.

- Voluit se adorari. Statuam suam misit collocandam in
 templum Ierosolymæ. Tres suas sorores stuprauit. Multos
 20 senatores & alios crudeliter interfecit, cuius dictum
 est: Oderint dum metuant. Conatus est abolere Home-
 rum & Virgilium, & libros Iurisconsultorum. Sed cum
 non diu regnasset, interfectus est a Phereo tribuno mi-
 litum.

Anno mundi, quatermillesimo quinto.

- 25 Anno Romæ, septingentesimo, nonagesimo tertio
 Anno Christi, quadregesimo tertio.

C L A V D I V S.

- 30 C laudius successit Caligulæ. Tenuit imperiū annos
 tredecim, menses octo, & dies viginti. Vixit annos
 sexaginta quatuor, natus patre Druso, quem supra dixi-
 mus inter Salam & Rhenum vulnus accepisse, patruus
 Caligulæ. Regnare cœpit, cum annum ageret quinquage-
 35 simum. A militibus ex latibris est extractus, ac pri-
 mus imperium mercatus est, promittens singulis militi-
 bus quater dena sestertia, id est, trecentos coronatos &
 quinquaginta.

In studiis eloquentiæ eo processit, ut historias scripse-

rit, qua in re magistrum habuit Liviū. Sed fatuitas eius multipliciter exagitata est, cum præcipue regeretur a libertis, quorum ingenia furta & sycphantiam populus detestabatur. Fuitq; in eos pronuntiatus versus in Theatro:

Ἀποήντος ὄντιν ἀπὸ τοῦ χαῖν μαγιστῆρος vt vulgo dicitur: Asperius nihil est misero, cum surgit in altum.

Claudij tempore dira fames fuit in Asia & Europa, vt supra diximus, in qua fame modius frumenti emptus est sex drachmis, cum alias mediocribus annis vsitatu prærium tres sestertij essent, id est, nostrates nummi viginti quatuor. Eius famis initium fuisse anno quinto Claudij scribitur.

In ecclesia hæc facta sunt: Maria virgo, mater Christi, ex hac vita discessit Claudij tempore, cum, vt Nicephorus scribit annum ageret nonum & quinquagesimum. Fuit ergo superstes post resurrectionem Filij annos aliquot, & vidit initia ecclesiæ eius temporis, multa ingenia miracula & supplicia sanctorum, & consiliis suis rexit apostolos.

Apud vnicum Clementem legitur & Petri coniuncta esse supplicio, vbi dicitur: ¶ Voce Petri confirmata est, qui iussit eam recordari Domini. Id si verum est, circiter idem tempus factum esse videtur, quo Maria decessit.

Sub Claudio & Iacobū interfecit rex Herodes Agrippa, qui & ipse non multo post phthiriasi perit. Deinde Claudius Iudæam rursus in formam prouinciæ redegit.

Nec multo post synodus fuit apostolorum, anno post resurrectionem Christi sedecimo, qui fuit annus Claudij octauus, aut circiter: In ea synodo doctrina de gratia & fide repetita est, & asseueratio tradita est, non esse necessariam obseruationem ceremoniarum Mosaicarum: Hanc asseuerationem apostoli non autoritate humana eondiderunt, sed cum scirent doctrinam de sine politica Iudaicæ, & de discrimine regni politici & regni Christi, & iustitiæ ceremoniarū & iustitiæ æternæ a Deo, per prophetas reuelatam esse, has diuinas prædictiones repetiuerunt & illustrauerunt.

Sed

¶ Sed hi, qui contendunt synodos & episcopos habere
 auctoritatem condendi nouas leges, quas amplecti ec-
 clesiam necesse sit, citant decretum in ea synodo factū
 de idolothytis, scortatione, suffocato & sanguine. Ad
 hanc obiectionem respondendum est: Scortationem &
 esum idolothytorum prohiberi vniuersaliter omnibus
 temporibus auctoritate decalogi. Ergo quod ad ista atti-
 net, nihil noui constituerunt apostoli, sed tantum repe-
 tuerunt decalogum, qui est lex aeterna & immutabi-
 lis.

Sed de sanguine & suffocato consuetudinem veterem
 traditam a Noe retinuerunt. Quia vñtatum fuit, cum ca-
 piebantur vrbes ex ethnicis, eis tantum imponere præ-
 cepta moralia, non ceremonias Mosáicas. Has vrbes e-
 tiam volebant retinere consuetudinem a Noe traditam
 ne homines vescerentur sanguine & suffocato. Fuitque
 forma decreti apostolici sumpta ab illa veteri forma, qua
 semper vsi erant Israelitæ captis vrbibus ethnicis. Qua-
 re nec in hac re aliquid noui constituerunt, sed prohi-
 bitio idolothytorum, & scortationis, repetitio præce-
 ptorum erat de vitando cultu idolorum, & de vitandis
 libidinum confusionibus.

Claudij tempore & Simon Magus Romam venit, qui
 magicis præstigiis tantum venerationis adeptus est, vt
 statua ei cum inscriptione posita sit: SIMONI, DEO
 S ANCTO, cum quo magna certamina Petro apostolo
 fuisse scribitur. Cumque Simon Magus tandem iacti-
 taret se in cælum ascensurum esse, sublatus est a diabo-
 lis in aerem. Sed Petrus imperauit diabolis, vt eum abii-
 cerent. Ita decidens in terram extinctus est. Ac leguntur
 illis primis temporibus contra apostolos a diabolis mul-
 ta hostium genera excitata esse. Iudæi & ethnici mani-
 festam sæuitiam contra veram ecclesiam exercebant.
 Magi & hæretici variis præstigiis eam turbabant. Mul-
 ti seditiosi prætextu nouæ libertatis magnos tumultus
 mouebant, vt Aegyptius, qui a Fœlice præside oppres-
 sus est.

Hæc exempla consideranda sunt, ne multitudine ho-
 rium frangamur hoc tempore: sed quæramus veram

ecclesiam, quæ perspicua testimonia habet ex scriptis prophetis & apostolicis & symbolis. Huic nos constanter adiungamus, etiam si alienæ factiones, quarum magna est potentia & multitudo, eam oppugnant.

Anno mundi quater millesimo decimo nono.

Anno urbis Romæ octingentesimo septimo.

Anno Christi quinquagesimo septimo.

DOMITIVS NERO.

CVM Claudius veneno necatus esset a coniuge Agrippina, imperator factus est a militib. Domitius Nero, anno septimo decimo ætatis, cum promississet eis tantundem pecuniæ, quantum Claudius dederat, videlicet, singulis trecentos quinquaginta coronatos. Vixit annos triginta, menses nouem. Regnavit annos tredecim, menses octo. Interfecit matrem, duas coniuges, Octauiam & Pöpeiam, & multos præstantes viros. Exercuit magnam sæuitiam in Christianos hac occasione, quod, cum magna pars urbis Romanæ incendio perisset, quod ipso volente eius familia direptionum causa excitauerat, falso dixit autores esse Iudæos, quo nomine & tunc Christianos comprehendebant. Interfecit Paulum & Petrum. Et quidem de Paulo idem omnes affirmant.

Reliquam Neronis historiam omitto, in qua repetenda est querela: & quod degenerant tam multi a maioribus, qui naturæ bonis & virtute excelluerunt: & quod in summo fastigio generis humani, in quo præcipue eminerent sapientia & virtus debebant, tam multa tetra portenta dominantur.

Anno Christi sexagesimo tertio, videlicet post resurrectionem Christi tricesimo, Iacobus filius Alphæi, episcopus ecclesiæ in Ierosolyma collectæ, interfectus est sæuitia Ananiæ summi sacerdotis, qui & iuuenis & Saduceus erat. Etsi enim non licebat Iudæis quenquam ultimo supplicio afficere, tamen absente præfide multū valuit autoritas summi sacerdotis, præsertim, cum aliqui Iudæa plena esset seditionum.

[Erat

Erat autem mortuus Festus, & nondum venerat Ierosolymā successor Albinus. Hac vsus occasione Ananias, suam factionem incitat ad interficiendum Iacobum, & alios multos accusatos propter euangelium suppliciiis afficit, etiam contra Romanorum iudiciorum ordinē. Hęc acta sunt anno decimo ante excidium Ierosolymę, Anno Neronis septimo.

Post Iacobum fraterjeius Simon, filius Cleopę, episcopus Ierosolymę factus est, qui vixit vsque ad Traiani tempora functus episcopi officio plus quadraginta annis. Eduxit ecclesiam ex Ierosolymis aliquanto ante obfidionem trans Iordanem in oppidum Pellam. Deinde multos reduxit ad ruinas, vbi eum Iudęi odio Christiani nominis apud Traianum accusauerunt, quod, cum esset ex stirpe regia, videretur nouam seditionem moliri. Quare cum annos cētum & viginti vixisset, vltimo supplicio affectus est.

Hic exitus duorum fratrum fuit, qui sanguine proximi fuerūt Christo. Nati sunt enim ambo ex vna matre, sorore Marię virginis: sed Iacobi pater fuit Alphęus, Simeonis Cleopas.

Cur autem ecclesia cruci subiecta sit, discendum est ex fontibus doctrinę, quam Deus in euangelio patefecit, vbi dicitur, oportere nos similes fieri imaginis Filij Dei.

Neronis tempore arsit ingens cometa sex mensibus, progrediens ab ortu ad occasum, nihil deflectens ad meridiem, vt scribit Seneca, quem vellem tempora certius commemorasse, & dixisse, quo in loco, prope quas stellas accensus esset. Quid significauerit, euentus ostenderunt: multorum ciuium interitus in mutatione imperij post Neronem, vt postea dicemus. Sequuta est & totius Iudęę vastatio.

Erat autem Gallię pręfēs vir iustus & fortis, Iulius Vindex, qui, cum non toleranda esse Neronis scelera palam ostenderet, pręsertim, cum & Gallia nouis expiationibus oneraretur, facile persuasit vniuersę Gallię & suis exercitibus, vt a Nerone deficerent, fuitque horator Sergio Galbę in Hispania, vt contra Neronem ad

urbem Romam accederet, & orbem terrarum tam tetro tyranno liberaret, seque promittit suos exercitus ipsi adiuncturum esse. Defecerunt a Nerone & Germanici exercitus.

Interea & senatus legatos ad Sergium Galbam mittit, & Neronem iudicat hostem & Hispanici exercitus Sergium Galbam nobilitate & autoritate præstantem senem, qui iam septuagesimum tertium annum attigerat, imperatorem salutarunt. Ita consensu senatus, præcipuorum ducum, & exercituum iuste decretum est, 10 ut tyrannus tolleretur. Quia summus senatus & summi duces debent punire tyrannos, manifestam crudelitatem sine fine exercentes. Et in hac pœna Deus ostendit vtrumque, conseruare se imperia honestorum ducum consensu, & tamen punire crudelem & obscœnum 15 tyrannum.

Cognito aduentu Sergij Galbæ, Nero fugit ex vrbe Roma. Qua in fuga ingens terræmotus factus est. Et terra Neroni dehiscere visa est, & spectra occurrerunt interfectorum ab eo. Cum autem audiuiſſet prope esse 20 equites a senatu missos ad eum interficiendum, ipse gladio se transfixit. Hic exitus testimonium est iudicij diuini, & congruit ad regulas: Omnis qui gladium acceperit, gladio peribit. Et: Omnis anima quæ fecerit abominaciones has, eradicabitur. Fuit autem postremus eo- 25 rum, qui ex Augusti filiabus & neptibus nati sunt.

Domitius Nero,
pater Neronis
imperatoris.

Agrippina vxor Domitij, fi-
lia Germanici, proneptis
Augusti. 30

Nero imperator.

Post eū multiplex laniena sequuta est. Sergium Galbam interfecit Otto. Deinde superatus Otto praelio a 35 Vitellio, qui rexerat Germaniam, seipsum occidit. Vitellius adueniente Vespasiano fugiens, ex latebris extractus a militibus interfectus est, & cadauer a canibus jaceratum est.

Anno

Anno mundi quater millesimo tricesimo tertio.

Anno vrbis Romæ octingentesimo vicesimo primo.

Anno Christi septuagesimo primo.

VESPASIANVS.

HOc anno inchoamus imperium Vespasiani, mox 2
Neronis interitu. Etsi enim amplius anno duraue-
runt bella ciuilia, Galbæ, Ottonis, Vitellij: tamen his
10 præteritis, quia eodem anno inter se dimicarunt, mox a
Nerone Vespasianum numeramus, qui illis viuentibus
in Iudæa imperator salutatus est. Regnavit annos de-
cem, minus sex diebus. Per hunc Deus restituit formam
imperij, ordinem prouinciarum, distinctionem exer-
15 cituum, leges & iudicia, cum sub tot portentis, Caligula,
Claudio, Nerone, & in Ianiæ Ottonis & Vitellij ma-
gnæ cōfusiones in toto genere humano extitissent. Sed
tamen aliqui fuerunt in prouinciis honesti magistratus,
quorum virtus retinuit utrumque imperij speciem. Nunc
20 Vespasiani cōsiliis & virtute melior status est. Numeratur
ergo inter sapiētes, iustos & viles principes. In aureo
eius est capricornus, globum tenens prioribus pedibus.
Cum ex Iudæa discederet, Romam profecturus, filio
Tito mandauit, ut bellum Iudaicū gereret, quod viuo
25 Nerone inchoatum erat. Cum enim Flori, quem Nero
in Iudæam miserat, rapacitas & crudelitas præbuisset
occasionem mouendi seditiones, & Sestius Syriæ præ-
ses vicinus, & Florus infelicitè cum Iudæis pugnassent:
multitudo Iudæorum palam rebellare cœpit, nacta du-
30 cem turbulentum Manaimum, id est, castrensem, qui
milites Romanos vbicumque deprehēdit occidit, & fuit
hortator ad recuperandam libertatem. Hic magnitudo
periculi coegit in Syriam mittere duce[m] virtute præ-
stantem. Missus igitur est Vespasianus, qui initio Gali-
35 læam recepit, deinde filium iussit obsidione cingere Ie-
rosolymam. Ea obsidio inchoata est in festo Paschatos,
videlicet 14 Aprilis. anno secundo Vespasiani. anno
Christi septuagesimo secundo. anno post resurrectio-
nem Christi fere quadragesimo.

Initio belli Manaimus occiderat summum sacerdotem Ananiam, cum Romanis sentientem. Sic Ananias, qui Iacobum episcopum Ierosolymæ, & alios sanctos multos interfecit, pœnas dedit. Successit ei summus sacerdos Ananus Romanorum hostis. Hunc zelotæ aliquanto post interfecerunt. Nam Iudæi & inter sese & cum Romanis dimicarunt. Legatur autē integra historia, & non solum magnitudo calamitatum, sed etiam causæ considerentur. Ostendit Deus in hoc horrendo exemplo iram suam aduersus omnia peccata, & præcipue aduersus sæuitiam, quæ exercetur contra veram ecclesiam Dei. Vocatque Deus hoc tristi spectaculo omnes homines ad conuersionē, ac denuntiat pœnas æternas & præsentibus omnibus, qui non confugiunt ad Mediatorem Dominum nostrum Iesum Christum, sicut 15 secundus Psalmus expresse concionatur: Osculamini Filium, ne quando exardescat ira eius, &c.

Cogitemus autem, cum Deus non pepercerit illi stirpi, quam antea prætulit omnibus gentibus, in qua multa de sese testimonia ediderat, ex qua nati erant patres & 10 prophetae: quanto minus parcat aliis regnis & gentibus, quæ habet similia delicta, ut & Paulus monet. Cum naturalibus ramis non pepercerit, nec tibi parcat. Voluit autem Deus & alia multa significare deletionem politiæ Iudaicæ. 15

Primum, vult hæc vltimam euerfionem testimonium esse, quod missus sit Messias, quem stante hac politica conspici & audiri docentem & ostendentem testimonium, & morientem & resuscitatum oportuit, ut Daniel prædixerat. 20

Secundo, hæc rudera, & hi cineres ostēdunt Messiam non missum esse ad constituendum regnum politicum: sed ad restituenda bona æterna, ut Daniel inquit: adducetur iustitia sempiterna.

Tertio hæc rudera & hi cineres ostendunt ceremonias & forenses leges Moysi non oportere imponi ecclesiæ, ut & tunc multi contendebant, & sæpe aliis temporibus ea quæstio præbuit occasionem magnis tumultibus.

Die decimo Augusti templo ignis iniectus est, quo confla-

conflagrauit, nec postea vnquam restitutum est; et si Iudaei politiam suam & templum magnis seditionibus motis sæpe restituere conati sunt. Sed euentus ostendit, omnes humanos conatos, contra decretum Dei, infelices & irritos esse.

Deinde die octauo Septembris, quantum vrbs reliquum fuit, combustum est. Sunt autem anni ab exitu ex Aegypto vsque ad hanc vltimam politiae Iudaicae destructionem, mille quingenti octoginta duo. Hic numerus diligenter considerandus est, vt hunc quoque non procul abesse tempus cogitemus, quo Filius Dei rursus se generi humano ostendet, & omnia regna impia delebit. Hæ commonefactiones in hac insigni historia adiungendæ sunt ad tristissimi exempli lectionem. Interea tamen & ecclesia, quæ Ierosolymæ fuerat, seruata est trans Iordanem. Et postea, cum mediocris tranquillitas rursus in Iudæa esset, ad Ierosolymæ ruinas rediit.

Anno mundi quater millesimo quadragésimo tertio.

20 Anno Romæ octingentesimo tricesimo primo.

Anno Christi octogésimo primo.

TITVS VESPASIANVS.

25 Titus Vespasianus patri successit. Tenuit imperium annos duos, menses duos, dies viginti. Vixit annos triginta nouem, menses quinque, dies viginti quinque. Laudatissimus fuit, ac propter iustitiam & beneficentiam nominatus est Amor & deliciae generis humani. Patrem viuentem debita pietate coluit, & tamen consilia gubernationis adiunxit. Cûque disertus esset in Latina & Græca lingua, plurima edicta formauit, & plurimas orationes in senatu, patris nomine, habuit.

30 Imperium eius fuit incruentum, nec recepit accusationem contra eos, qui dicebantur maledixisse imperatori, inquit: Ego, cum nihil faciam dignum, propter quod contumelia afficiar, mendacia nihil curo. Delatores etiam, qui propter prædâ alios accusabant (nam pars bonorum delati, ad delatorem perueniebat) cæcos flagellis aut fustibus deportari iussit. Fratri Domitiano

cum insidias ei strueret, pepercit; eumque lacrymans hortatus est ad mutuum amorem, cum quidem successorem eum iam nominasset. Sed tamen opinio fuit, veneno extinctum esse Titum, quod frater dari ei curasset.

Anno mundi quater millesimo quadragesimo quinto

Anno Romæ octingentesimo tricesimo tertio.

Anno Christi octogesimo tertio.

DOMITIANVS.

Domitianus successit fratri: Tenuit imperiū annos quindecim, dissimilis patri & fratri, crudelis, occultator, diffidens, suspicax & insidiator, obsecrator & rapax.

Domitiani tempore bellum aduersus Romanos motum est a Deceballo, qui Daciam & vicinas regiones tenuit ad Istrum. Nec dubium est, tūc Daciam dictam esse quæ nunc est partim Transsilvania, partim VValachia.

Virtus Decebali a Dione his verbis descripta est:

Δεινὸς μὲν συνέειναι πάλαιμα, δεινὸς δὲ καὶ πολεμῶν, ἐπιλαθὲν αὐτοῦ, αἰσχυρῶσαι καλῶς, ἐνέδρας πηχίτης, μέγας ἐργάτης, καὶ καλῶς μὲν νίκη χηρσαδαί, καλῶς δὲ καὶ ἡττᾶν διαδύναι εἰδώς.

Tanta virtus cum fuerit Decebali, Romanos exercebat annos circiter sedecim, & vix tādē a Traiano imperatore victus est, vt infra dicitur. Etsi autem Domitianus aduersus eum suscepit expeditionem, tamen non accessit ad hostes, sed abdidit se in lustra libidinum, & multos amicos interfici iussit. Cumque C. Fuscus missus contra Decebalum cum legionibus trucidatus esset, pecunia pacem emit, ac rediit triumphaturus, & passim trophæa victoriæ collocauit. Poetæ etiam, quia videri non rudis poeticiæ voluit, fictis laudibus vtrunque expeditionem, priorem aduersus Catos, & posteriorem contra Dacos celebrant, vt Statius inquit:

—frena tenentem.

Rhenus & attoniti vidit domus ardua Daci.

Item: 53

Et coniuato deiectos vertice Dacos.

Sed de expeditione in Germaniam contra Catos Dion inquit: Profectus in Germaniam, ne quidem conspectis hostibus rediit. Catos autem tenuisse Hassiam & vi-

& vicinas aliquas regiones, vestigia veterum appellatio-
num indicant, Cassella & Cattenellenbogen. Et Traia-
nus postea, cum eos compesceret, in vicinis locis exer-
citum habuit, & in vrbe Colonia Agrippina primum ac-
cepit decretum de successione in imperio.

Exercuit autem Domitianus multiplicem crudelita-
tem. Trucidauit multos Christianos, Iudæos, & ethnicos.
Fortassis autem & propter Iudæorum tumultus aspe-
rior Christianis factus est, quos passim interfici iussit.
10 Hæc post Neronem proxima persecutio in Christianos
numerata est, in qua & Iohannes Euangelista, cum ec-
clesiam Ephesinam doceret, relegatus est in insulam
Pachmon.

Cum autem Domitia coniunx reperisset catalogum
25 interficiendorum, scriptum in pagella, in quo & ipsius &
multorum amicorum & libertorum nomina erant: re-
deliberata cum illis, liberti Domitianum interfecerunt.
Sed amici prius cum Nerua egerunt, vt imperium illo
interfecto reciperet, ne milites seditionem mouerent.

DE ECCLESIA

eius temporis.

Domitiani tempore superstites fuerunt in ea parte
25 Orbis terrarum, quæ nobis propter Romanum im-
perium nota est, Iohannes scriptor Euangelii, qui post
resurrectionem Christi vixit annos septuaginta duos.
Dicitur enim ex hac vita discessisse anno quarto Traia-
ni, anno Christi centesimo secundo, anno ætatis suæ o-
30 ctogesimo nono.

Simeon filius Cleopæ, episcopus Ierosolymæ, inter-
fectus tempore Traiani, cum attigisset annum centesi-
mum vicesimum.

Ignatius episcopus Antiochiæ, qui affirmat se Chri-
35 stum post resurrectionem vidisse.

Clemens episcopus vrbis Romæ, cuius mentionem
fecit Paulus in epistola ad Philippenses. Et hic Traiani
tempore epistolam ad Corinthios scripsit, quam diu ec-
clesia Corinthiorum quotannis relegere solita est.

q. ij.

Titus in Creta, qui attigit annum ætatis suæ nonagesimum quartum. Et his adiuncti fuerunt multi eorum auditores, qui cum eis incorruptam euangelij doctrinam retinuerunt.

Polycarpus auditor Iohannis, passus sub Marco Antonio Philosopho, & Vero, imperatoribus. Hi & similes multi, & auditores cum eis consentientes, fuerunt vera Dei ecclesia. Et hi doctores quos nominavi, testes & assertores fuerunt veræ & incorruptæ doctrinæ.

Simul autem illo tempore horribiles cõfusiones fuerunt. Ethnicis & Iudæi palam erant hostes Filij Dei. Deinde alia organa diabolorum tetros furores sparserunt. Ita multos diuersos hostes ecclesia habuit, sicut nunc non soli Turci & Papistæ sunt hostes veræ ecclesiæ, sed etiam multi fanatici homines, Anabaptistæ, Seruetistæ, Stæckfeldiani, &c. Plurimi autem impostores tunc Domitiani tempore exorti sunt, & vt sit in erroribus & dissensionibus, vno capite hydræ præciso, postea tria nata sunt. Nec singulorum furores recitabo, sed hanc considerationem iudico vtilem esse, de quibus controuersis præcipua fuerint certamina in ecclesia, quorum similia deinceps mota sunt, & hoc tempore mouentur.

Quatuor fuerunt præcipuæ controuersiæ.

Prima de Filio Dei. Cetrinthus & Ebion contendunt, tantum esse humanam naturam in Christo. Et nihil esse Christum antequam ex virgine natus est: sicut & postea Samosatenus, & recens Seruetus contenderunt.

Secunda controuersia fuit similis Anabaptistica, vt Carpocratis & multorum, qui sinxerunt, Christianos oportere facultates conferre in commune, & probauerunt cõfusiones libidinum.

Tertia fuit Ebionis & multorum aliorum, qui contenderunt oportere seruari cæremonias Mosaicæ.

Quarta, fuit tetra cõfusio, orta ex quæstione de causa mali. Marcion, & ante eum Basilides, posuerunt duo principia contraria, coæterna, bonum & malum, & sinxerunt Stoicam necessitatem in bonis & malis actionibus, & multa portentosa deliramenta addiderunt.

Harum

Harum quatuor sectarum contagia semper postea hēserunt in ecclesia. Omnes autem sectæ, de iustitia communem errorem habuerunt, homines esse iustos propter propria opera: & alij impostores plus, alij minus præstigiis addiderunt, vt Menander fuit Magus: aliqui imitati Theogoniā Hesiodi, sinxerunt magnā turbā deorum, quam allegorice interpretati sunt, vt eluderent doctrinam de Filio Dei, & de spiritu sancto.

Hæc præfari in genere volui, quia diabolus similes
 10 furiores omnibus temporibus spargit, paulum mutata specie. Necesse est igitur considerare integrum corpus veræ doctrinæ, & tenere confirmationes & refutationes.

Primum autem confirmetur pij aduersus hoc ingens
 15 scandalum, videlicet, quod in tot dissidiis dubitatio oritur, vbi sit veritas: & an aliqua sit ecclesia Dei, distincta a cæteris gentibus. Huic scandalo opponamus articulum fidei: Credo esse ecclesiam sanctam catholicā: & quæramus, quæ & vbi sit illa ecclesia, scilicet quæ
 20 retinet scripta prophetica & apostolica & symbola: & intueamur miracula, quæ Deus voluit esse testimonia huius doctrinæ. Discamus etiam ex ipsa doctrina a Deo tradita, semper horribile odium esse in diabolis & eius organis aduersus ecclesiam, vt in prima concione dicitur:
 25 Inimicitias ponam inter serpentem & mulierem. Non igitur excutiant nobis fidem hæc tristia spectacula. Cogitemus & hoc: cum in illo flore ecclesiæ tantū fuerit dissidiorum, hanc vltimam senectam non fore tranquilliorē.

Quia vero easdem controuersias diaboli sæpe renouant, pertinet ad historiam, sciri, qui fuerint assertores veritatis, quibus vsi sint testimoniis. Iohannes refutauit Cerinthum & Ebionem. Fuit auditor Iohannis Polycarpus episcopus Smyrnæ: Polycarpi, Irenæus, cuius extat
 30 liber, qui perspicue defendit hanc sententiam: Quod in Christo, nato ex virgine Maria, sint duæ naturæ: λόγος, & natura humana assumpta ex virgine: Et quod λόγος non significet sermonem euangelicentem, sed λόγος
 q. iij.

ἡμεῖς *ἡμεῖς*, qui semper adfuit ecclesiæ, & cum Abraham & aliis patribus loquutus est. Huius scriptoris testimonium prodest ad confirmandam veritatem *ἡμεῖς* *ἡμεῖς*, quæ postea in symbolo Niceno recitatur. Nam Irenæus antecessit synodum Nicenam fere ducentis annis.

Scribit idem libro tertio, Polycarpum narrasse historiā de morte Cerinthi. Cum Iohannes Ephesi venisset in balneum & ibi videret sedere Cerinthum inter suos applausores, disputantem, & blasphemias contra Filium Dei spargentem, dixit Iohannes suo comitatu: Discedamus, quia statim domus obruet, sonantem has blasphemias, & auditores. Egresso Iohanne, domus statim collapsa Cerinthū & turbam reliquam oppressit.

Sunt apud Irenæum & aliarum refutationes viles nostris temporibus aduersus Anabaptistas & alios, de magistratibus & ceremoniis Moysi. Rursus autem infra de plerisque controuersis. Hæc nunc monuisse satis sit de controuersis temporum Domitiani.

Anno mundi quater millesimo, sexagesimo primo.

Anno vrbis Romæ octingentesimo, quadragesimo nono.

Anno Christi, nonagesimo nono.

NERVA.

Nerua Cocceius interfecto Domitiano successit, a gens annum sextum & sexagesimum. Tenuit imperium annum vnum, menses quatuor, & dies nouem. Princeps iustus & beneficus fuit, iniuste damnatos sub Domitiano restituit. Prohibuit scuitiam, quæ in Christianos exercebatur, & sycophantas quosdā occidi iussit, inter quos fuit & Sura philolophus. Iussu eius delecti sunt senatores qui agros emerent data pecunia ex publico & diuideret egenis ciuibus. Sustulit sumtuosa spectacula. Marcum Vlpium Traianum natum in Hispania propter virtutem adoptauit, & successorem fecit præsentem senatu, eique insignia imperij misit in Germaniam, ad urbem Coloniam Agrippinam. Postea febre mortuus est.

Scribunt Suidas & Nicephorus, Neruæ tempore Iohannem apostolum ex Pathmo Ephesum rediisse, ubi post

post reditum annos quatuor vixit. Et reditum eius ornavit Deus illustri testimonio, quia Drusiana, quæ efferebatur, cum Iohannes in urbem ingrederetur, per eum vitata restituta est.

- 5 Anno mundi quater millesimo, sexagesimo secundo.
Anno urbis Romæ octingentesimo, quinquagesimo.
Anno Christi nonagesimo nono.

T R A I A N V S,

- 10 **V**lpus Traianus Hispanus anno suæ ætatis quadragésimo secundo imperare cœpit, cum ad eum Nervæ decretum de adoptione ad urbem Coloniam Agrippinam misisset. Tenuit imperium annos novendecim, menses sex, dies quindecim, princeps sapiens, iustus, confilio & fortitudine in bellis excellens. Nervæ acta confirmavit reductis exulibus iniuste condemnatis, & Romæ leges & iudicia restituit, ius frequenter ipse dixit. Estque senatus decreto hic honos ei habitus, ut Princeps optimus nuncuparetur. Bibliothecas instruxit, inter quas
- 25 vnam a gentilitia appellatione Vlpianam nominavit. Familiarem doctorem habuit Plutarchum, cuius extant utilia scripta. Præfecto prætorio tradens gladium, dixit: Hoc gladio pro me utaris, donec iusta facio: si iniusta fecero, contra me utaris. Hæc verba si intelligantur de depulsione
- 30 ne notoriæ & atrocis iniuriæ, iusta oratio est, præsertim ad duces exercitus.

Bella tria præcipua gessit, Primum contra Decebalum, qui circiter annos sedecim Romanos bello exercuerat, & recens Iazygas, qui nunc Transilvani nominantur, vexaverat. Tandem mora & præliis aliquot victus mortem sibi conscivit.

- Pontem fecit, quo Istri ripas coniunxit in Bulgaria magno & mirando opere, nec procul inde Nicopolin condidit, ad quam magno prælio victus est Sigismundi imperatoris exercitus a Baiazete imperatore Turcico.

35 In secundo bello orientem adiit, ubi Armeniam occupavit: & progressus in Assyriam ad Arbela usque Parthos repressit. Ac, ut gloriæ fuit audior, dixit se Alexandri exemplo in Indiam processurum esse, si esset iunior. Fuit

autem fatalis limes imperij Romanj, Assyria.

Et vt ingens felicitas nec diuturna est, nec sine aliqua insigni calamitate ita Traianum tunc fortuna deseruit. Quia & ipse sacritiam aduersus ecclesiam exercuerat. Numeraturque ea persecutio Tertia, in qua Simeō filius Cleopæ, natus ex forore Mariæ virginis, episcopus Hierosolymæ, anno ætatis sue ceterimo & vicesimo interfectus est, cum quidem Iudæi eum accusassent, quod natus ex posteris Dauid, videretur aliquando seditionem moturus esse.

Est & Ignatius Antiochenus episcopus Romam ductus, & bestiis obiectus, ita senex: qui familiaris fuerat apostolis, & epistolas ad ecclesias aliquot scripsit, in quibus testimonia sunt de Filio Dei, quod sit λόγος & σπένδος.

Hoc enim vocabulum extat in quadam eius Epistola.

Reuocarunt autem Traianum ex Assyria crudelissima seditiones Iudæorum, qui in Aegypto & Cyrene & Cypre quadraginta millia hominum tanta immanitate trucidarunt, vt carnes interfectorum comederint & cruore eorum facies suas pinxerint. Hic furor Iudæorum eo magis admirandus est, quod recens adhuc erat memoria excidij Hierosolymæ. Nam a secundo Titi anno vsque ad Traiani decimum octauum tantum sunt anni triginta quatuor.

Sed cum impendent fatales pœnæ, homines abiecti a Deo singularibus furoribus attrahunt exitia, vt ostendunt non solum Iudæorum, sed etiam aliarum gentium historia. Talia exempla intuētes cohorrescamus, & metuentes iram Dei doctrinæ diuinæ obtemperemus, & regi nos a Deo veris gemitibus petamus.

Hos Iudaicos tumultus antecessit ingens terræ motus in Syria, qui durauit aliquot dies, & multa ædificia euerit, quorum ruinis magna hominum multitudo oppressa est. ipsum Traianum scribit Dion a spectro eductum esse in locum tutiorem ex domo Antiochiæ, in quam diuerterat.

Vt igitur seditiones in ea vicinia opprimeret, bellum mouit contra Agarenos: qui fuerunt pars Arabum, dicti ab

ab Agar ancilla Abrahæ.

Existimo autem eo colluniem Iudæorum confluisse.

In eius belli apparatu, cum cœpisset ægrotare hydropē Traianus, profectus in Ciliciam, ibi mortuus est, anno 78 tatis suæ sexagesimo quarto, cum imperasset annos decē & nouem, menses sex, dies quindecim. Ita cum postremā hanc expeditionem ad orientem multę calamitates exceperint, etiam in hoc principe cernitur Fortunę inconstantia.

10 Anno mundi quater millesimo, octogesimo.

Anno vrbs Romę octingētesimo, sexagesimo octauo.

Anno Christi centesimo, decimo octauo.

A D R I A N V S.

15 **P**ublius Aelius Adrianus successit Traiano. Tenuit imperium annos viginti, menses vn̄ decim, filius Adriani senatoris, qui consobrinus fuit Traiani, fuitque paterna origine ex oppido agri Piceni Adria.

Discedens Traianus ex Syria æger, regendam cā Adriano dederat. Quare moriente eo, cum & exercitus præcipui
20 in iis locis essent; & magna esset autoritas Adriani propter cognationem Traiani, & propter ipsius industriam, nemo ei prælatus est. Et adoptatus a Traiano dicebatur, seu vere seu fingente Plotina, coniuge Traiani, quæ amabat Adrianum. Scripsit ad senatum, se non accipere imperium, nisi & senatus id iussisset.

Initio imperij, vt citius Romam venire posset, & provinciæ in oriente tranquilliores essent, cum adhuc in Assyria esset, volens cessit de Assyria, & pacem fecit, contentus veteri limite: & Syriæ & aliis provinciis rectores
30 dedit. Ipse Romam venit, vt ibi iudicia restitueret, & provincias ordinaret. Et quia Iudæi non desinebant tumultuari, Iulium Seuerum ex Britannia accersuit, & in Syriam misit, vt Iudęos opprimeret: qui non ausus magna
35 prælia facere & dimicare cum audacissimis latronibus, traxit bellum. Interea vires Iudæorum confirmatę sunt.

Vt autem propter religionis speciem & plures concurrerent & cresceret audacia, dux seditioforum tr̄i buit

sibi titulum Messia, & vt alluderet ad vaticinium: Oric-
sur stella ex Iacob, nominatus est Bencochabs, id est, filius
stellæ. Alij scribunt Barcochab, quod prorsus idem est: Nā
& Ben & Bar significant filium. Hic annos aliquot in ipsa
Iudæa tenuit quinquaginta castella, & nongentos & octo
ginta vicos, & muniuit oppidum Bethoron situm in Ben-
jamin & Ephraim, quod olim & Salomon munierat. Ex
ea arce cum eruptiones facerent, sæpe Romanos profuga-
runt.

Sed rediit in Syriam Adrianus, & oppidum Bethoron ¹⁰
obsedit annos tres, & sex menses. Ibi cum multi in præ-
liis interirent, & plures fame & pestilentia morerentur,
tandem oppidum vi captum est, & interfectus est dux se-
ditionis, Bencochab, quem postea Iudæi nominarunt Ben-
cosba, id est, Filium mendacij, quod falso iactitasset, se
Messiam esse, & recuperatorem Iudææ.

Numerus intersectorum scribitur fuisse quinquies cen-
tum millia hominum. Alij, qui pestilētia & fame perierūt,
non potuerunt numerari.

In hoc bello potentia Iudæorum quanta reliqua fuit, ¹⁰
fracta est. Et exemplum est dignum consideratione, quod
ostendit, quales furores sint in impiis a Deo abiectis, cū
fatalibus pœnis vrgentur: & simul monet, ne falso præte-
xtu religionis seditiones moueantur, sicut nostro tempo-
re fecerunt Anabaptistæ & Monasterienses, quorum rex ²⁵
vere fuit Bencosba, id est, filius mendacij.

Iudæi ipsi hanc historiam atrocissime narrant, & dicunt
bellum hoc continuatum esse sex annos. Ipse Adrianus
scripsit ad senatum Romanum, ne hanc victoriam paruo
labore partam existimarent: & ad pacem orientis sci- ³⁰
rent plurimum conducere huius seditionis oppressio-
nem.

Nec tantum Romanis, sed etiam Christianis fuit ho-
stis ille Bencosba, vbicunque enim occasio fuit crude-
lissime interfecit Christianos in Palæstina. Cum igitur ³⁵
postea Adrianus pelleret Iudæos, distinxit ab eis Chri-
stianos: & cum in Ierosolymæ ruinis rursus ædificari vr-
bem sineret, quam nominauit a suo nomine Aeliam, con-
cessit, vt ibi Christiani habitarent: fuitq; primus episcopus
ibi

ibi Marcus, non ex Iudæis parentibus natus. Adeo igitur tunc mutata est vrbs Ierofolyma, vt nec ritus nec ciues Iudæos, nec nomen vetus retinuerit, vt clare conspici posset deletam esse politiam Iudaicam, & Deum nolle eam restitui.

Hæc Iudaica historia in vita Adriani præcipue digna est consideratione. In ipso vero, quæ magnitudo ingenij, eruditionis, industriæ & consilij fuerit, legatur apud alios. Studia doctrinarum intellexit, & ornavit. Remouit a munere docendi parum idoneos, datis alimentis, & magis idoneos præfecit. Certauit cum doctis scribendo & disputando. Quotannis sibi scripsit ipse prædictiones astronomicas. Respondit & inepte iocantibus. Quidam Poeta verus ei exhibuerat:

15 *Ego nolo Cæsar esse,
Ambulare per Britannos,
Scythicas pati pruinæ. Huic mox respondit, deridens e-
ius Cynicam simulationem:*

20 *Ego nolo Florus esse,
Ambulare per tabernas,
Latitare per popinas,
Culices pati rotundos.*

Moriturus pronunciauit hos

versus:

25 *Animula, vagula, blandula,
Hospes comesque corporis,
Que nunc abibis in loca?
Pallidula, rigida, nudula,
Nec, vt soles, dabis iocos.*

30 Talis est querela & dubitatio in mentibus non confirmatis luce doctrinæ Christianæ. Mortuus est anno ætatis suæ sexagesimo tertio, imperij vicesimo secundo. Ossa condita sunt in mole Adriani, quæ nunc Romæ est Arx sancti Angeli.

35 Anno mundi quater millesimo, centesimo primo.
Anno Romæ octingentesimo, octogesimo nono,
Anno Christi centesimo, tricesimo nono.

Antoninus Pius adoptatus ab Adriano, tenuit imperium annos viginti tres. Solus omnium principum sine ciuili sanguine fuit. Senatus auctoritatem plurimi fecit. In iudicando iurisconsultos adhibuit Vlpianū, Marcellum & Iabolenum. Stipendia literarū & philosophiæ doctoribus etiam in prouinciis attribui constituit.

Nemini bellum intulit, sed inferentes repressit: ac in limitibus nominatim scribuntur repressi Daci & Alani. Sæpe repetiuit dictum Scipionis: Malle se vnum ciuem seruare, quam mille hostes occidere. Facete dicta etiam placide tulit. Ingressus in domum amici, cum ibi vidisset porphyreticas columnas, interrogauit vnde allatæ essent. Respondit paterfamilias: In aliena domo surdum & mutum esse decet, id est, Nec fabellas efferentem, nec curiosè sciscitantem aliena, nec petacem. Delectatus est imperator hac libertate. Mortuus est anno ætatis suæ septuagesimo.

M. ANTONINVS PHI-

losophus.

M. Aurelius Antoninus Philosophus successit Antonio Pio, volente senatu. Tenuit imperium annos decem & nouem, dies vndecim. Initio imperij collegam fecit fratrem L. Verum. Ac primum tunc regnare duo Augusti pari potestate cœperunt.

Sciendum est autem, non fuisse eos natura fratres, sed adoptione. Et, vt discerni familiæ possint, sciendum est, ab Adriano adoptatum fuisse initio Aeliū Verum, quo mortuo ante ipsum, deinde adoptauit Antoninum Pium.

Aelius Verus Antoninus Pius adoptauit Mar-

I cum Antoninum Philosophū,

L. Verus natus ex natum ex fratre vxoris An-

Aelio Vero. tonini Pij, videlicet ex An-

nio Vero. Adoptauit Pius & L.

Verum, filium Aelij Veri.

Mores collegarum dissimiles fuerunt. L. Verus voluptatibus deditus fuit, sed Marci virtus rexit vitia Lucij & moderatione ac patientia Marci concordia retēta est, sicut

sicut inter dissimiles non potest retineri concordia, nisi alterius sapientia & sanet & ferat deteriorem.

Mota & repressa est sæuitia aduersus Christianos Marci tempore, vt postea dicam. Sed in omnibus aliis partibus gubernationis princeps optimus fuit, sapiens, iustus, modestus, beneficus, amans & intelligens doctrinarum. Nec infeliciter gessit bella. Extat eius laudatio insignis, & digna memoria apud Dionē, his verbis: ὁμοίως δὲ πάντων ἐξήνετο, καὶ ἐν ἐνὶ ἡλικίᾳ αὐτοῦ αἰσθηθεὶς ἀγαθὸς ἀνὴρ ἦν, καὶ οὐδὲν περὶ ποιητῶν εἶχεν. πάντοιμα μὲν ἰδὼν καὶ ἐπὶ παιδείᾳ αἰσθηθεὶς.

Sunt autem duæ egregiæ virtutes, in magnis & in paruis: constantia in perferendis aduersis, quæ ferre necessaria causa est, & misericordia erga ciues, vbi decet leniri asperitatem: vt Cyrus, Scipio, fuerūt firmi aduersus hostes, pertinaces, misericordes erga cedentes, iuxta dictum:

Parcere subiectis, & debellare superbos. Quia iustitia & beneficentia sunt necessariae virtutes. Has etiam prædicat in Antonino Dion his verbis: Οὗ ὁ μαρτυροῦντων οἷος ἀπασιν τοῖς ἀνθρώποις ἀντίχρη, ἀρχὸν φερόμενος ἐπὶ πᾶσι δυνάμει τοῦ ἀνδρείου. Accessit ad auditoria philosophorum etiam cum esset imperator, egressus annum quinquagesimum. Et cum sumtuarias leges ferret, nō caruit obrectatoribus, qui calumniose interpretati sunt eius seueritatem, & dixerunt eum tyrannidē exercere prætextu philosophiæ, sicut vsitatum est rectissimas volūtates calumniis lacerare.

Extat liber M. Antonini de seipso, qui & recens editus est. In eo libro sunt cōmonefactiones de virtutibus principi necessariis: de iustitia, de beneficētia, de patientia in ferendis iniuriis, ne maiora mala oriātur, iuxta dictum Periandri: μὴ ἴω κερκὸν κερκῶ.

Bella gessit præcipua quatuor. Oppressit, seditiones in Britannia. Catos depulit a Rhetia & compefcuit. Aduersus Parthos misit fratrem M. Verum, qui māsit Antiochiæ indulgens voluptatibus. Sed duce Cassio Panthi repressi sunt, & facta est pax hac conditione, ne in Syriam Parthi transirent.

Maius autem bellum fuit, ad quod ipse cum fratre

profectus est aduersus Marcomannos & Quados. Nec vero dubiū est Marcomānos fuisse eos, qui nūc Morauī dicuntur, & vicinos aliquos. Quia Ptolemæus expresse inquit, fuisse Boemiæ limites Sudetes mōtes, qui sunt iuga versūs meridiū, Voitiādos & Myfos. Et e regione Siluam Gabretam, id est, altitudinem latam. Et sub ea silua fuisse Marcomannos, vbi nunc est Morauia.

Vicini Marcomannis fuerunt Quadi: videlicet Silesiæ pars, & regio inter Vratislauiam & Cracouiam, & ad Carpathum. In hoc limite imperij semper bella difficilia Romani gesserunt. Tunc vero ad alias difficultates accesserat tanta siccitas, vt milites & equi siti perirent. Erat autem in exercitu Romano Christiana legio, quæ nomen habebat a Melite, vbi Paulus semina euangelij sparserat. Hæc legio non solum ferro, sed etiam precatione præliabatur: & cum publicam precationem indixisset, qua peteretur pluuia & bonus exitus belli, mox ingens tempestas orta est, in qua simul Deus & largam pluuiam Romano exercitui dedit, & crebra fulmina contra Quados iaculatus est. Hac victoria precibus Christianorum parata, Imperator huic legioni nomen dedit *Κραυινέωρος*, id est, fulminatrix.

Hoc exemplum memoria dignum est, quia ostendit legitimam militiam Deo placere, & Deum propter ecclesiam imperiis sepe benefacere, sicut benefecit Cyro, Constantino, Theodosio, propter ecclesiam, vt scriptum est: Si quis dederit potum aquæ vni ex minimis meorum, habebit mercedem, sicut exemplum viduæ Sareptanæ ostendit. Ac post hanc victoriam M. Antoninus decreta contra Christianos aboleuit.

In bello Marcomannico biennium consumtum est. Fitque mentio inter socias gentes Hermundurorum & Nariscorum. Certum est autem Hermunduros esse, qui nunc superiora loca in Misnenti regione tenent. Nariscos esse Voitiādos & proximos vicinos, facta appellatione a Norico.

In reditu ex bello Marcomannico collega L. Verus mortuus est apoplexia. Marcus cum superstes fratri fuisset an-

set annos octo, mortuus est anno ætatis suæ sexagesimo primo.

Horum imperatorum tempore crevit ecclesia, nō solum multitudine, sed etiam eruditorum numero: quia principes eruditi fuerunt multi. Ad eos scripserunt apologias pro Christianis Iustinus, Aristides, Athenagoras, & alij fere similibus vñ argumentis.

In collatione doctrinæ Christianæ & ethnicæ ostenderunt rectius sentire Christianos, vnū esse Deum, omnium creaturarum cōditorem: & improbarunt turbam Deorum, quam sinxerunt ethnici. Ostenderunt & leges Christianorum de Castitate & coniugiis honestas esse, & improbauerunt libidinum confusiones, quas ethnici admittebant & probabāt. Improbauerunt & gladiatorum pugnās, in quibus per ludum homines interficiebātur. Et hac demonstratione damnarunt ethnicas opiniones & superstitiones, quod impossibile sit esse cœtum Deo placentem, qui probet legem cōtrariam legi naturæ. Iustinus etiam tempora confert & ostendit doctrinā Christianam antiquiorem esse ethnicā, & historiā Mosaicā vetustiore Græcis esse. Inde & dictum est Tertulliani: Primum quodque verissimum est.

Tempore, M. Antonini Romam venit & Polycarpus Smyrnegus episcopus, Iohannis apostoli auditor, ac vidit ibi & refutauit Marcionem hæreticum, & multos ab eo seductos ab errore reuocauit. Cum Marcion ei obuiam factus interrogasset, an se agnosceret: inquit ille: agnosco primogenitum diaboli. Nam quæstio de causā mali tunc quoque ingentia certamina peperit. Marcion constituit duo principia pariter æterna, inter se pugnantia, videlicet duo, quorum alterum dixit esse causā peccati, sicut postea Manichæi nominarunt *Malum*, & ortos ab hoc principio dixerunt non posse conuertere ad bonum. Alterum dixit esse bonum, quod Manichæi nominarunt lucem, & dixerunt ortos a luce non posse damnari, quicquid faciāt: ac Stoicam necessitatem in bonis & malis constituerunt.

Hæc tetra deliramenta late sparuit Marcion in Asia & Romæ: quæ nata sunt ex Stoicis disputationib. de necessi

tate, quæ eo sunt pernicioſæ moribus, quia, cum fundamentum hoc poſitum eſt, Omnia neceſſario fieri, diligentia abiicitur regendi mores, & accedit aut deſperatio aut in ſecuris confidentia. Si quis cogitat, ſe ab *uñ* ortum eſſe, non expetit conuerſionem.

Vt autem & ſpecies inuſitatæ ſanctitatis offundetur hominum oculis, Marcion prohibuit coniugium. Et tamen ipſe diaconi in Cypro cõiugem abduxit, quæ poſtea reuerſa ad maritum narrauit magnā turpitudinem iſtius ſectæ.

Talia fuerunt certamina in illa aurea ætate primæ eccleſiæ, mox poſt apoſtolos. Polycarpus ſupplicio affectus eſt Smyrnæ, tempore M. Antonini, anno ſexageſimo poſt Iohannis apoſtoli mortem, cum quidem diceret, ſe octoginta ſex annos Deo ſeruire. Audiuit igitur Iohannem anno decimo ſexto ætatis ſuæ, aut circiter Doctrinam fuiſſe Polycarpi eam, quæ recitatur in Irenæo, non dubium eſt. Nec alia fuit Iohannis. Et quidem cum voce eccleſiarum noſtrarum plane congruit Irenæus.

Anno mundi quater milleſimo centeſimo, quadrageſimo tertio.

Anno vr̄bis Romæ nongenteſimo, triceſimo primo.

Anno Chriſti, centeſimo octogefimo ſecundo.

COMMODOVS.

Commod⁹ ſucceſſit patri M. Antonino Philoſopho. Regnauit annos duodecim & mēſes nouem, a prima ſtatim pueritia turpis & crudelis. Videturque Romæ monarchiæ tempus a Iulio vſque ad M. Antoninum Philoſophū velut *anxiū* fuiſſe. Poſtea plurima tetra moſtra regnarunt. Sequutæ ſunt aſſiduæ ſeditiones & multa bella ciuilia. Nobilitas deleta eſt partim a tyrannis, partim in bellis ciuilibus: exercitus ex barbaris gentib. collecti: diſciplina vetus extincta: magiſtratuū & militum in prouinciis rapacitas & libidines creuerunt.

Cum autem tantas in genere humano confuſiones intuemur, deploremus miſerias humanas, & cogitemus ſimul, non tamen vniuerſum genus humanū tantum ad

hæc

hæc horrenda mala nasci: sed vere Filiū Dei missum esse
vt inde ecclesiam æternam excerptat, cuius efficiamur ci-
ues: & protegi ac seruari nos in ea petamus, sicut Israeli-
tæ seruati sunt intra domos, quarum limina sanguine A-
gni conspersa erant.

Hæc breuiter dicere malui, quam horrenda flagitia
Commodi recitare: qui cum multos seruatores & alios
iniuste interfecisset, tandem per præfectū prætorio Læ-
tum & concubinam Martiam strangulatus est.

- 10 Interea tamen creuit ecclesia. Nam sub Commodo
scribunt magnam frequentiam fuisse collegij Alexan-
drini: & floruisse eo tempore interpretes doctrinæ pro-
phetiæ & Apostolicæ, Pantænium & Clementem, qui
narrat se fuisse auditorem Pantæni, Dicitur autem Pan-
tænus postea euangelium docuisse in India. Ac fuisse plu-
res tunc, qui nominabantur Euangelistæ, id est, quorum
singuli euangelium in multis prouinciis docebant. Vn-
de intelligi potest, quid Paulus nominauerit euangeli-
stas, cum discernit eos a prophetis, apostolis, pastori-
bus & doctoribus.

Clementis libri extant, in quibus refutationes sunt
ethnicorum, Iudæorū, & multorum hæreticorum, quo-
rum plerique doctrinam similem Anabaptisticæ spar-
serunt, & addiderunt furores superiorum, de duobus prin-
cipiis contrariis & pariter æternis bono & malo, & con-
tenderunt in Christo tantum esse humanam naturam:
prohibuerunt certos cibos: iusserunt omnia in commu-
ne conferri: alij coniugia prohibuerunt: alij promiscuos
concubitus approbauerunt.

- 30 Narrat de prohibitionē coniugij hæreticos citasse col-
loquium Christi & Salomæ, quod ait in euangelio AE-
gyptiorum scriptum esse, Interroganti Salomæ, quando
uenturum esset regnum Dei, respondet Christus: Cum
cessabit opus mulieris: Inde ait Clemens hæreticos ar-
gumentatos esse, de stirpe coniugia, postquā Christus na-
tus sit, & iam inchoata sit euangelij prædicatio. Tales
Iudi sunt hæreticorum, detorquere dicta in peregrinas
sententiās. Christus nominat opus mulieris, scilicet Heuæ,
peccatum & mortem: illi generationē interpretati sunt,

r. j.

quæ est Dei institutum, vt fiat copulatione maris & feminae.

Sic & definitionem iustitiæ male detorsisse eos narrat: *Δις γὰρ οὐκ ἴσμεν καὶ τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν ἀδικίαν.* Ergo omnes omnium rebus & vxoribus æqualiter vtantur. At definitio, si non reiicienda est, loquitur de æqualitate ordinata lege Dei, quæ dicit: Non moechaberis: Non furtum facies. Talis sit æqualitas, qualis lege ordinata est.

Cæterum ipsa definitio, si non infulse enarrerur, legalis est, non euangelica, quia non facit mentionem Mediatoris, sed loquitur de effectu, videlicet de nouitate, iuxta primam & secundam tabulam Decalogi. Nouitas iuxta primam tabulam est communicatio, qua se Deus nobis cõmunicat, id est, qua fulget in nobis, recte agnoscitur, & accendit in nobis verbo timorem, dilectionem, fiduciam Dei, &c. Deinde in secunda tabula iustitia est æqualitas, id est, dilectio proximi ordinata lege Dei. Hæc interpretatio congruit cum Osiandrica definitione de iustitia essentiali. Necessè est autem prius teneri definitionem iustitiæ fidei, qua propter Mediatore personam placet Deo per misericordiam, iuxta dictum; Iustificati fide pacem habemus.

Hæc de libris Clementis breuiter dixi, vt sciant iuniores, contineri in eis & historias, & disputationes aliquas consideratione dignas.

Anno mundi quater millesimo centesimo, quinquagesimo sexto.

Anno Romæ nongentesimo, quadagesimo quarto.

Anno Christi, centesimo nonagesimo quarto.

P E R T I N A X.

Pertinax successit Cómmodo interfecto, regnauit menses duos, dies viginti quinque, natus libertino patre, docuit grámaticam. Postea factus miles virtute creuit. Rexit Rhetiam, Noricum, Mysiam & Daciam. Et quia præfectus vrbis erat, interfectores Commodi, vt defensionem haberent, imperium ad eum detulerunt. Mox & a senatu appellatus est imperator. Sed cum milites prætoriam

torianos, qui Commodi tempore infinitam licetiam habuerant, coecerneret, venit in odium, & ab ipso Leto præfecto prætorio, qui eum imperatorem fecerat, interfectus est, anno ætatis sexagesimo primo.

DIDIVS IVLIANVS.

Cum autem in illa seculi turpitudine nec in principibus autoritas esset, nec in militibus modestia, Sulpitianus præfectus vrbs & Didius Iulianus palam & impudenter mercati sunt imperium. Sulpitianus promissit singulis prætorianis quingentos coronatos, videlicet sestertia viginti. Iulianus promissit sexcentos coronatos & viginti quinque, videlicet sestertia viginti quinque. Ita vincit Iulianus, qui tenuit imperium duos menses, & dies 35 quinque. Cumque esset heluo & aleator, nec daret promissa militibus, statim venit in odium. Et alibi exercitus in Pannonia imperatorem appellavit Seuerum, cuius fuit excellens ingenium & virtus. Inde civile bellum ingens ortum est inter Seuerum & Pescenium Nigrum. Syriæ 20 rectorem, & Clodium Albinum Britanniae rectorem, quod significarunt parelia in primo sacrificio Iuliani conspecta.

Anno mundi quater millesimo, centesimo, quinquagesimo septimo.

Anno Romæ nongentesimo quadragesimo quinto.

Anno Christi centesimo nonagesimo quinto.

SEVERVS.

Seuerus imperator successit interfecto Iuliano. Regnavit annos octodecim. Natus fuit in vrbe Aphricæ Lepti, equestri loco, Romæ educatus a M. Antonino Philosopho. Propter industriam primum quæstor in Bæthica factus est: deinde quatuor legionibus præpositus est 35 in Hispania. Postea Lugdunensem provinciam magnam cum laude rexit: deinde Pannoniam & Germaniam. Cum interfectus esset Iulianus, Romam accessit & honorifice a militibus & senatu exceptus est, & imperator appellatus.

r. ij.

Scribit Dion, se nullam vidisse splendidiorem pompam, quam ingressum eius in urbem Romam. Vbi, cum ad portam venisset, descendens de equo pedes accessit ad Capitolium. Deinde milites qui Pertinacem interfecerant exautoratos expulit ex imperio. Interfecit & Laetum praefectum praetorio, qui autor fuerat necis Commodi & Pertinacis: Iudicia restituit, & pace in occidente constituta, in orientem profectus est contra Pescenium Nigrum, qui ex Syriaco exercitu imperator appellatus erat. Cum hoc vetus ei amicitia in Gallia fuerat: & non defuit virtus Pescenio. Vicit autem tribus magnis praeliis Seuerus: Primo ad Cizycum: deinde ad Niceam: tertio ad Issum in Cilicia, ubi Darium vicit Alexander. Cumque in exercitu Pescenij viginti millia trucidata essent, fugiens Pescenius Antiochiam, ibi interfectus est, & caput palo infixum circumlatum est.

Initio belli occupauerat Pescenius Byzantium, quod Seuerus obsidione cinxit totum triennium: Ac defensum est tanta pertinacia, ut ad humanas carnes ventum sit. Tandem vero, cum Byzantij & fame & tempestatibus coacti deditionem facerent, Seuerus iussit demoliri muros. Ita urbs a Carthaginensibus condita, & quae diu flourerat, deleta est. Nam a Philippo Macedone (quanquam urbs multo vetustior est) ad Seuerum imperatorem, sunt anni circiter quingenti. Postea a Constantino instaurata est.

Interuallum a Seuero ad instauracionem sunt anni centum & amplius triginta.

Cum autem Seuerus iam maximam Romani imperij partem teneret, rediens in Italiam, bellum mouit aduersus Albinum, quem antea collegam fecerat. Rexerat Britanniam Albinus, & Frisios domuerat, ac propter nobilitatem Romae senatoribus carus fuit: Fitque primum in historia Romana Frisiorum mentio in rebus gestis huius Albini, Obiecit autem Seuerus Albino, quod societatem non bona fide coluisset.

Vicit Albinum ad Lugdunum magno praelio, in quo ipse Seuerus ictus de equo decidit, & extinctus putabatur. Victor Albini caput praecisum Romam misit. Deinde solus

solus tenens imperium magnam crudelitatem exercuit. Interfecit aduersariorum amicos, & multos alios prædæ caussa.

Vxorem habuit primam Martiam, quam Romæ duxit
5 tempore Marci Antonini, ex qua ei filius natus est Bassianus. Hac mortua noluit vxorem ducere, nisi quæ haberet regiam *ψῆσον*, vt fuit studiosus & peritus Astrologie. Duxit igitur in Syria Iuliam, ex qua natus est ei alius Geta, quem vt postea dicemus, interfecit frater Bassianus.
10

Postremam expeditionem Seuerus in Britanniam suscepit, vbi mortuus est Eboraci. Vixit annos sexaginta quinque, menses nouem, dies viginti quinque. Moriturus deplo-
15 rant humanas miseras dixit: Omnia fui, & nihil mihi prodest: *Πάντα εἶμι, οὐδὲν ὅτι δέω· ἐμὸν λυγρὸν ἐστὶ.*

Filiis misit legendam Micipsæ orationem, quæ extat apud Salustium, in qua hæc sunt verba: Concordia paruæ res crescunt: discordia maxime dilabuntur.

Apud Dionem hæc de eo verba sunt: Erat corpore robustus, nisi quod senex pōdagra laborauit, Acies mentis
20 fuit acerrima & validissima, Doctrinas appetiuit & intellexit, nec tamen garrulus fuit. Non ingratus amicis, sed aduersus inimicos acerrimus. Intentus in ea, quæ agenda erant, nihil morabatur fabellas & rumusculos qui de ipso
25 spargebantur.

In eius historia exemplum est insigne aulici Plautiani, qui summam potentiam nactus, postea ea abutitur, & a domino tollitur.

Plautianus enim Afer ex tenui loco euectus est ad
30 summam potentiam, & maximas opes a Seuero: adeoque carus ei fuit, vt filiam eius dederit Seuerus Bassiano. Sed scribit Dion de Plautiano: omnia concupiscebat, omnia petebat, omnia accipiebat, nec gentem, nec urbem vllam relinquebat non spoliata, sed omnia & vn-
35 decunque rapiebat. Cætera magis tetra omitto. Talis cum esset, nō potuit diuturna esse felicitas. Sed primum hoc furore punitus est, vt vitæ Seueri & Bassiani insidias strueret, quibus deprehensus, Plautianus a Seuero in Palatium vocatus ibi interfectus est: & cadauer monstra-
r. iij.

tum Iulia, vt lætaretur, & filia Plautiani, vt dolore afficeretur. Hic fuit exitus hominis aulici, qui fiducia potentia suæ nimiam licentiam sibi sumserat, oblitus huius præcepti:

Fortunam reuerenter habe, quicumque repente

Dives ab exili progrediare loco.

Exercuit Seuerus etiam sæuitiam contra Christianos, in qua Leonides pater Origenis propter confessionem supplicio affectus est, qui quidem filium magna cura doceri curauit.

Est igitur Origenes factus catechetes in Alexandria ecclesia, agens annum decimum octauum. Variam historiam continet tota eius vita, quæ legatur apud Eusebium.

Iuniores hoc studij & diligentia exemplum meminerint, quod linguam Ebraam studiose didicit, & interpretationes contulit. Opus igitur contexuit, quod nominauit ἑρμηνεύς, id est, distinctum in sex lectiones seu columnas.

Prima erat Ebraa, scripta Ebrais literis.

Secunda Ebraa, scripta Græcis literis.

Tertia, Græca interpretatio septuaginta interpretum.

Quarta Aquila.

Quinta Symmachi.

Sexta Theodotionis.

Hoc modo voluit & linguam Ebraam conseruare: & cōsideratis interpretationibus eligi maxime propriam: Hi libri in Ierichunte asseruati sunt, quorum similes adhuc Hieronymi tempore reliquos fuisse apparet, quia sæpe recitat illorum interpretum verba. Tales libri non sine magno sumtu, & multorū collatis operis adornari potuerunt. Quare inde illius temporis liberalitas in iuuantis studiis aestimetur.

De doctrina Origenis olim quoque magnæ contentiones fuerunt, sed non multa ipsius scripta ad nos perueniunt. Quæ in Latinam linguam conuersa sunt, apparet mutila esse, & non recte consuta. Potest etiam fieri, cum tam multa scripserit, vt non semper fuerit intentus, sicut dicitur: *ἡρπύς τὰ δὲ, εἰ μὴν ὡς καὶ τὰ κατὰ*. Et mani-

manifestum est eum in enarratione epistolæ Pauli ad Romanos scriptæ sæpe errare.

Hoc notum est, fuisse eum immodicum in allegoriis, quod ita accidit: Cum ethnici deriderent Mosæica scripta propter ritus de cibis & sacrificiis, Origenes tradidit interpretationes allegoricas, ut reconditam sapientiam continere viderentur, sicut Pythagoræ dicta aut poemata. Verum est autem, umbras aliquas in ritibus, traditas esse, quæ aliud significant, ut Agni matatio, significat Christi matationem. Cum Psalmus dicit: Asperges me, Domine, hyssopo, & mundabor: Hyssopus tincta in sanguine vituli, significat ibi sanguinem filij Mediatoris. Arca in adyto templi significat ecclesiam, quæ est custos doctrinæ a Deo traditæ, sicut in arcam tabulæ decalogi collocatæ erant. Sed alium figurarum oportet concinnam accommodationem ad res significatas fieri, oportet etiam modum esse.

Sed Origenis tempore, gustata harum picturarum dulcedine, hic ludus nimium crevit. Cum enim solus homo habeat naturam imitatricem visitatum est noua, & præsertim admirabilia, ut in vestitu, imitari. Quare atas illa nimium delectata est allegoricis picturis, & amisit principalem doctrinam.

Idco Epiphanius & multi alij reprehenderunt scripta Origenis, & monuerunt, non omnia in allegorias transformanda esse, sicut erudite inquit Epiphanius: τὰ ἱερὰ καὶ πάντα ἀναγωγὰς δεῖται, ἀλλ' ὡς ἐξ ἑνὸς θεοῦ δεῖται καὶ αἰσθάνεαι, εἰς τὸ εἰδέναι ἐκείνης ἐκδορίας τοῦ νοήματος. Hoc est, Verba Dei non omnia indigent allegoriis, sed sicut se habent: Indigent autem speculatione & sensu, ad sciendam cuiuslibet rei substantiam. Nam in articulis fidei, in lege morali, & in promissione gratiæ necesse est retineri nativam verborum significationem. In aliis materiis, ut in ritibus, picturæ sunt, quæ aliud significant. Et tamen iudicio opus est, ubi etiam verborum proprietates retineantur.

Ait autem Epiphanius, speculatione opus esse, id est, grammatica & dialectica, videlicet cōsideratione phrasum.

sis, collatione locorum, definitionibus, distinctionibus,
& iusta consequentia in argumentis.

Ait & sensu opus esse, id est, experientia monstrante vocabula, vt experientia ostendit, quid significant, vita, mors, dolor, timor, consolatio, letitia, fides, &c.

Hæc de Origene ideo breuiter dixi, vt iuniores discernant materias, & considerent, vbi allegoriæ locus sit, Quia non omnia in allegorias transformanda sunt.

Anno mundi quater millesimo centesimo septuagesimo quinto,

Anno vrbs Romæ nongentesimo sexagesimo tertio,

Anno Christi ducentesimo decimo tertio.

ANTONIVS BASSIANVS.

Antonius Bassianus Caracalla, Seueri filius ex prima cōiuge Martia regnavit annos septem. Nomen Caracallæ habuit a figura vestis, qua & ipse vsus est, & cuius similes militibus & populo donauit.

Crudelissimus & incestus. Initio imperij fratrem Germanum natum ex Iulia, quem pater voluerat fratris collegam esse, interfecit pendente collo matris Iuliæ, & clamantem: Mater, opem fer mihi, interficior. Ac mater non tantum sanguine filij respersa est, sed etiam vulnus in manu accepit. Hæc tamen postea Priuigno Bassiano nupsit, & quidem inuitans eum. Cum enim quasi per negligentiam coram eo nudasset sinum, & ille diceret: Vellem si liceret, illa contra ait: Si libet, licet. An nescis te imperatorem esse, & leges dare, non accipere? Publice igitur eam duxit, & vxoris loco habuit. Quare & postea Alexandrini eam locastam, & ipsum nominarunt OEdipum. Sed huius ioci magnas pœnas dederunt, trucidauit enim in vrbe Alexandria Bassianus multa millia ciuium.

Romæ iniuste plurimos senatores & alios interfecit, & inter hos Papinianum iurisconsultum præfectum vrbs docentem ius, quod excusare necem Getæ noluit. Cū enim iussus esset eam excusare, recusans respondit:

dit: Non tam facile est excusare parricidium, quam facere. Hæc fortitudo necessaria est, malle mori, quam defendere iniustam causam.

5 Cum vellet Basganus in omnibus rebus imitator esse Alexandri, scholas Aristotelicas Alexandriæ aboleuit, & libros Aristotelis comburere conatus est, dicens Aristotelem iuuisse consiliū mittendi venenum ad necandum Alexandrum.

10 Venit in Galliam, vbi proconsulem Narbonensem & multos alios magistratus occidit. Inde accessit Rhetiam, & trucidatis aliquot millibus Germanorum, nominauit se Germanicum. Satellites etiam multos ex Germanis sibi delegit. Postea transiit in Asiam, & mouit bellum Parthicum, vbi cum multa turpiter & crudeliter
15 fecisset, consilio Macrini præfecti prætorio, a satellite Martiali, cuius fratrem interfecerat, occisus est.

20 Cadauer missum est noueræ & vxori Iuliæ, quæ Antiochiæ erat. Illa supra corpus Bassiani iacens, sibi mortem consciiuit. Hic fuit exitus incestæ consuetudinis. Vixit Bassianus annos quadraginta tres:

Anno mundi quater millesimo centesimo octogesimo secundo.

25 Anno Romæ noningentesimo septuagesimo.
Anno Christi ducentesimo vicesimo.

POPILIUS MACRINVS.

30 **P**opilius Macrinus præfectus prætorio, post Bassiani necem factus est imperator ab exercitu qui in Assyria erat, ne milites tam procul ab Italia sine principe essent: Regnavit menses quatuordecim. Fuit libertinus, & factus est tabellio sub Commodò. Fecit Cæsarem filium Diadumenum.

35 Initio imperij sui & reipublicæ consulens, pacem emit a Parthis data pecunia. Deinde Antiochiæ ludis deditus, venit in odium militum propter asperitatem & tenacitatem.

Inter cætera eius facta hoc narratur: Cum duo milites hospitam vi compressissent, includit eos in duos boues, exertis capitibus, vt colloqui possent, donec extincti sunt.

Quia autem Bassiani memoria grata fuit militibus, & filius Bassiani dicebatur in Syria esse, qui postea nomen habuit Heliogabali, exercitus pecunia corruptus ab auia Heliogabali, ad eum defecit, & mox seditionem mouit aduersus Macrinum, qui post infelicem pugnam fugit in Bithyniam. Ibi, cum audiuisset filium Diadumenum interfectum esse, latitans in suburbano quodam Macrinus & ipse interfectus est.

Hic fuit exitus eius, cum non multo ante scripisset ad senatum Romanum, se nolle imperium accipere, nisi vo lente senatu. Quia multi mallent interfici imperatores, quam viuere non potiti hoc summo fastigio honorum, quod & ipsi accidit.

Et si autem totam Heliogabali mentionem prodesset deletam esse ex omnibus monumenis, propter horrendam spurcitiem, tamen stirps recitatur propter Alexandrū Seuerum. Quia ex eadem stirpe turpissimum monstrum & honestus princeps nati sunt.

Julia nupta Seuero, & deinde Bassiano, de qua supra diximus, sororem habuit Mæsam, quæ Romæ apud Iulium diu vixit.

Hæc Mæsa filias duas habuit. Alterius nomen est Soæmis, alterius Mammæa.

Soæmis consuetudinem habuisse cum Bassiano dicitur, cum Romæ adolescens esset. Inde natus dicitur hic Heliogabalus.

Auia & mater sequitur Bassianum cum Julia, redierunt ad urbem Emesam in Syriam.

Ibi & Mammæa vixit, nupta viro nobili Vario Marcello. Ex hoc Vario & Mammæa natus est Alexander Seuerus. Fuerunt igitur sororum filij duo dissimilimi cognati, Heliogabalus & Alexander Seuerus.

Sorores

Sorores.

Iulia nupta Seuero, Mæsa filio
deinde Bassiano. I

Soæmis concubina
Bassiani.

Mammæa nupta.
Vario Marcello.

Filius Heliogabalus.

Filius Alexander Seuerus

10 Nomen Heliogabali est ab idolo, cuius sacerdos fuit
hic Soæmidis filius. Fuit autem nomen vr̄bis in Phœnicia
Gebal, clara, artificum industria. Inde nominatum esse i-
dolum existimo, El Gebal, id est, Deum Gebal. Postea
15 Græci El mutarunt in Ἡλῖος. Fortassis partim Græca,
partim Syriaca vox est, Ἡλῖος & Gebal, quod signifi-
cat terminum seu metam, quia Sol terminator est, & me-
tas annorum facit, fuitque statua figurâ trianguli, vt Phœ-
nicum & Chaldæorum idola significarunt multa de a-
20 stris.

Anno mundi quatermillesimo centesimo octogesimo
quarto.

25 Anno vr̄bis Romæ noningentesimo septuagesimo se-
cundo.

Anno Christi, ducentesimo vicesimo secundo.

VARIVS HELIOGABALVS.

30 VARIUS Heliogabalus filius Bassiani, vt existimabatur,
Mæsa auix calliditate, & largitionibus factus est
imperator. Regnavit biennium, & septem menses. Supe-
rauit turpitudine omnes, qui in historiis infames sunt
propter libidines. Nominatus est Sardanapalus, sed mul-
35 to fuit contaminator. Fecit Cæsare consobrinum Ale-
xandrum, persuasus a matre & Mammæa, quæ metue-
bant, oppresso isto, imperium peruenturum ad alienum.
Sed postea misit milites, qui Alexandrum trucidarent.
Hoc cum prætoriani milites rescivissent, qui Alexandr^{us}

mores probabant: ipsum Heliogabalum in cloaca in qua
fugerat, interfecerunt. Postea tractum per circum carnifi-
ces in Tibrim abiecerunt. Deinde & mater Soæmis, &
multi scelerum ministri interfecti sunt.

Anno mundi quater millesimo centesimo octogesimo
septimo.

Anno Romæ noningentesimo septuagesimo quinto.

Anno Christi ducentesimo vicesimo quinto.

ALEXANDER SEVERVS,

Alexander Seuerus natus ex Mammæa, factus est im-
perator consensu prætorianorum & senatus. Tenuit
imperium annos tredecim, menses tres. Mores fuerunt ius-
tissimi & iusti. Initio imperij mox remouit ab officio infames,
qui antea sub turpissimo tyranno creuerant. Delegit
autem ex senatu & ex doctis viris præcipuos, excellentes
sapientia & virtute, quos ad consilia adhibuit & ad domes-
ticam familiaritatem. Græce eleganter doctus fuit, adeo
ut vitas bonorum principum carmine græco describeret. Ex
Latinis legit plurimum Ciceronis officia, & libros de
Republica. Familiarissimus ei ex omnibus iuriconsultis
Ulpianus fuit, quem & cum milites in eum impetum
facturi essent, textis sua purpura, & milites repressit.

Nihil fecit asperius toto imperij sui tempore, quam
quod fumo necauit Turinum Verconium, quia solitus es-
set fumos vendere, id est, fingere responsa imperato-
ris accepta pecunia, cum causas nunquam ad imperato-
rem retulisset, iussitque præconem clamare. Fumo puni-
tur, qui fumos vendidit. Compererat enim, sæpe eum ab
utraque parte pecuniam accepisse. Supplicij exemplum
sumtum fuit ab Auidio Cassio. Scribit autem Lampridius
Alexandrum deinceps in cauendis fumi venditoribus
cautiorem fuisse, nec passum esse, ut de aliis quispiam
male apud se loqueretur. In eos, qui corrupti pecunia ini-
uste iudicauerant, duriter animaduertit sæpe hunc versum
recitans: *ὁ πόλις καὶ χιόνας καὶ ὄχληα δὲς ἐν ὁδοῖς αὐτῆς.*

Disci

Disciplinam militarē seure rexit, exautorata semel
 ātegra legione & tribunis militū affectis capitali sup-
 plicio. Cū fustibus subiiciebātur milites, qui socios iniu-
 ria affecerant, iussit præconem clamare: Quod tibi non
 5 vis fieri, alteri ne feceris. Hæc mādāta tribunis militum
 dedit: Si vis tribunus esse, imo si viuere vis, manus mili-
 tum contine: nemo segetes atterat, nemo salem, oleum,
 ligna auferat: nemo ouē alterius rapiat: annona sua mi-
 les cōtentus sit: ex præda hostium, nō ex lachrymis pro-
 10 uincialium habeat.

Stipendia constituit non solum docentibus litteras &
 artes, sed etiam discentibus pauperum ingenuorum fi-
 liis. In templa aurum inferri vetuit, recitās Persij versi-
 culos ex Satyra secunda:

15 *Dicite Pontifices, in templū quid facit aurum?*

Quin superis iustos mores, castosque dicamus.

Expeditiones magnas duas suscepit: Priorem versus
 orientem contra Persās, vicit Artaxerxem qui antea re-
 gem Parthorum Artabanum interfecerat, & a Parthis
 20 regnum ad Persas rursus transtulerat. Altera expeditio
 suscepta est versus occidentem, in Germaniam, vbi cum
 milites asperius regeret, venit in odium, & quidem
 matris Mammææ accusata est auaritia, quæ dicebatur
 expilare prouincias, & impedire liberalitatem filij erga
 25 milites.

Erat autem barbarus Thrax inter duces Maximus, ad
 quem deferebatur imperium. Hoc duce milites seditiosi
 Moguntia Alexandrum cum matre Mammæa truci-
 darunt. Vixit annos viginti nouem, menses tres, dies se-
 30 ptem, mortuus die suo natali, qui fuit dies mortis Alexā-
 dri Magni, videlicet 18. Iunij.

Inter signa, quæ mortem eius præcesserunt, fuit hoc
 quoque: Mulier fatidica, in Gallia ex sacerdotum fa-
 milia, qui Druidæ nominabantur, proficiscenti in Ger-
 35 maniam dixit: Vade, nec speres victoriam: nec confidas
 militi tuo. Fuerunt autē Druidæ sacerdotes gentis Gal-
 licæ, nominati, vt ego existimo a fidelitate, quasi dicas,
Die Treuven.

Anno mundi quater millesimo ducentesimo.

Anno Romæ nongentesimo octogesimo octauo.

Anno Christi ducentesimo tricesimo octauo.

MAXIMINVS.

Maximinus occiso Alexandro filio Mammææ, natus in Thracia infimo loco, factus est imperator sine senatus autoritate. Regnavit annos tres. Filium¹⁰ Maximinū Cæsarem fecit. Cum pastor in Thracia fuisset, Romam venit Seueri tempore, vbi propter robur corporis, quum cursu pedes æquaret currentem Seueri equum, receptus est inter custodes corporis Seueri. Postea sub Bassiano tribunus militum factus est. Sub Maximino¹⁵ rediit in patriam, & ditatus prædia emit. Sub Hellogabalo Romam rediit, sed sub tali portento militare noluit. Postea sub Alexandro rursus Tribunus factus tanto in honore fuit, vt Alexāder sororem filio ipsius coniugem dare voluerit, nisi mater soceri crudelitate deter-²⁰rita fuisset.

Cum imperator factus esset, non solum in milites in castris crudelitatem exercuit, sed etiam Romæ delatos senatores cito multos interfecit, & multis facultates eripuit. Ac alij eum Cyclopē, alij Busridem, alij Antæum²⁵ propter sequitiam nominarunt.

Cum igitur in Africa procurator fisci, quem ipse eo miserat propter rapacitatem interfectus esset, exercitus, qui ibi erat, senem nobilissimum, materna origine a Traiano ortum, Gordianum, propter iustitiam³⁰ imperatorem fecit, recusantem, quia iam octogenarius erat.

Erat autem tanta iustitia & modestia eius, vt Africanæ ciuitates sibi Scipionem aut Lælium redditum dicerent. Oppressi sunt tamen Gordiani duo, pater &³⁵ filius, a Capelliano duce Maximini. Sed Romæ senatus eum iudicauit hostem, & imperatorem fecit Gordianum tertium, adductis duobus consularibus, Pupieno

pieno. Maximino præfecto vrbs, & Cælio Balbino. Maximinus iratus senatui, & Romam ducturus exercitum, in via retinetur ad Aquileiam, quæ eum recipere noluerat. Hanc cum obsideret cum filio, & famæ in castris esset, milites cognita voluntate senatus, medio die quiescentem in tentorio Maximinum patrem & deinde filium interfecerunt. Hos versus in theatro coram ipso Græce quidam recitauit, significans eum crudelitatis pœnas daturum esse, quantumlibet confideret suo robore:

Elephas grandis est, & occiditur.

Leo fortis est, & occiditur.

Tigris fortis est, & occiditur.

15 *Cave multos, si singulos non times.*

Cum autem Græce loquentem non intelligeret Maximinus, & interroganti alia sententia diceretur, euasimimus sine supplicio.

20 Anno mundi quater millesimo ducentesimo tertio.

Anno Romæ nongentesimo nonagesimo primo.

25 Anno Christi ducentesimo quadragesimo primo.

GORDIANVS TERTIVS.

30 Gordianus tertius interfectis Maximinis ad Aquileiam, & Romæ occisis in seditione militari Balbino & Pupieno, imperare cœpit anno ætatis suæ sedecimo. Regnavit annos sex. Vixit annos vigintiduos, amans iustitiæ, pudicus & alienus a crudelitate. Sapientem & iustum gubernatorem habuit socerū Misithemum, quæ fecit præfectum prætorio. Duxit exercitum contra 35 Persas, qui Antiochiam occupauerāt, & eam recepit profligatis Persicis exercitibus. Sed mortuo socero Misithæo, Philippus Arabs, cum fieret præfectus prætorio, adolescentem Gordianum interfecit.

Tristia signa initio imperij Gordiani fuerūt Eclipsis solis tanta, vt medio die nocturnæ tenebræ fierent: & terremotus tantus, vt magnæ vrbes corruerint, & multi homines ruinis oppressi sint.

Anno mundi quater millesimo ducentesimo nono,
Anno Romæ nongentesimo nonagesimo septimo,
Anno Christi ducentesimo quadregesimo octauo.

PHILIPPVS ARABS.

10

Philippus Arabs obscuro genere natus, factus est imperator necato Gordiano. Regnavit annos quinque. Facta pace cum Persis accessit ad urbem Romam, vbi anno secundo imperij sui ludos seculares fecit ingenti pompa calendis Maij, cum millesimus annus esset vrbs Romæ. Quia Roma ædificari primum cœperat die vicesimo primo Aprilis, vt suo loco dictum est.

Diligenter autem hic millesimus annus vrbs observandus est, quia temporum annotatio in multis historis inde sumitur. Magna pars vrbs Romæ in illis ludis secularibus propter nocturnos lichnos conflagrauit.

Narrat hunc Philippum Arabem primum ex imperatoribus Romanis factum esse Christianum. Quumque in Paschate ad cœnam Domini accessurus esset, non admisus est ab Episcopo Romano Fabiano, nisi prius inter ceteros, quorum explorabatur pœnitentia, in templo staret: sicut mos fuit reos manifestorum scelerum per aliquot dies stare certo loco, & egredi ex templo ante administrationem cœnæ Domini. Postea cum viderentur serio emendationem promittere, ad cœnam Domini admittebantur.

Rituum pœnitentiæ memoria tradita est, & magna certamina tunc quoque fuerunt: An peccata remitterentur sine illis ritibus. Vnde satis apparet tunc a multis non perspicue traditam esse doctrinam de fide gratis accipiente remissionem peccatorum, propter Mediatorem. Quid igitur intellexerit ille Arabicus miles, & qualis eius pietas fuerit nescimus. Sed tamen odio Christiani nominis defecit ab eo Decius, qui regebat exercitum in Illyrico

lyrico, ubi cū imperator nominatus esset, aduersus eum expeditionem Philippus suscepit. Sed Veronæ a suis militibus interficitur. Romæ filius Philippus a prætorianis trucidatus est.

Anno mundi quater millesimo ducentesimo decimo quarto.

Anno Romæ millesimo secundo.

Anno Christi ducentesimo quinquagesimo secundum do.

DECIVS.

DEcius imperator factus regnavit annos duos. Natus in Pannonia inferiore, in familia nobili, crevit virtute & scientia rei militaris. Filium Decium Cæsarem fecit volente senatu. Etsi autem breue est tempus imperij illius, tamen duæ magnæ res eius tempore acciderūt. Atrocissimam persecutionem contra Christianos Decius movit: Occidit Romæ Fabianum episcopum: in vrbe Ierosolyma Alexandrum: Antiochiæ Babilam senem, qui cum tribus filiis suis iussus erat sacrificare idolis: quod eum facere recusarent, ducti sunt ad supplicium pater & tres filij. Cumque supplicio afficiendi essent, pater petiuit prius interfici filios, ne spectantes patris necē fierent languidiores. Ipse interea & mater astantes confirmarunt filios: Postea mater, cum fuisset spectatrix necis mariti & filiorum, eos sepeliit. Hæc constantia fidei & fortitudo Babylonæ episcopi & filiorū in historia Decij præcipuè recitatur, etsi passim magna agmina Christianorum trucidata sunt.

Interea Decius & Getas, qui postea Gotti nominati sunt, qui Istrum transferunt, reprimere conatus est. Et priore prælio triginta millia Gotorum interfecit. Ac in posteriore prælio, cum Gotti arte traxissent Decium in loca palustria, filius fortiter dimicās in prima acie interfectus est. Pater ira & dolore longius procedēs, merfus est in paludē, & ibi periit, cum vixisset annos quinquaginta.

In hac historia primum scribitur, Gotos bellum intulisse Romanis, & intra limites Romani imperij transisse

l. j.

Nec dubium est, eandem gentem nuncupatam esse Getas & Gotos: & linguam eorū Teutonicā esse manifestum est. Vbi olim in Asia sedes fuerint, ex Herodoto apparet.

Inde progressi accesserunt ad Thraciā. Et postea longum tractum a Pannonia vsque ad litus Balticum & vicinas insulas compleverunt. Inde rursus effusi, primū Pannoniam, deinde Italiam occuparunt. Nomen Geta Gedit, militem significat.

Anno mundi quater millesimo ducentesimo decimo octauo.

Anno Romæ millesimo sexto.

Anno Christi ducentesimo quinquagesimo sexto.

VALERIANVS.

Valerianus iam senex ab exercitu in Rhetia factus est imperator. Regnavit annos quatuor, natus in familia Romana nobilissima, videlicet Cornelia: propter iustitiam & fortitudinem senatui adeo charus, vt antea censor consentientibus Decij imperatoris & senatus suffragiis factus fuerit. Postea cum alibi alij imperatores ab exerciti-²⁹ bus creati & interfecti essent, hunc libenter & senatus & omnes exercitus receperunt.

Fuit initio mitis erga Christianos, sed postea a mago Aegypcio incitatus est, vt persecutionem moueret, qui²⁵ persuasit etiā ei, vt humanas hostias mactaret. Nō diuturnus fuit hic furor: Profectus enim anno quarto imperij in orientem Valerianus contra Persas, victus & captus est a Rege Persico Sapore, qui aliquot annos quoties equum conscendit, pedem ceruici Valeriani imponens, pro sca-³⁰ bello eo vsus est. Tandem in extrema senectā viuenti cutem a ceruice ad pedes detraxit.

Inde insigne exemplum inconstantiae fortunae consideremus. Sed simul etiā iudicium Dei agnoscamus, qui sic puniuit crudelitatem, quam aduersus ecclesiam exercuit, & impietatem in mactatione humanarū hostiarum.³⁵ Et deploremus tātos furores in summo imperij fastigio.

Eius tempore Cyprianus in Africa trucidatus est.

Dionysius Alexandrinus, qui multis erroribus ad-
uersatus

herfatus fuit, senex in exilium pulsus est.

Cheremon episcopus in vrbe Nicopoli, cū in exilium pulsus esset cum magna multitudine Christianorum, & propter senectam ipse & coniux procedere nō possent, spectante multitudine in cælum sublati sunt Cheremō & coniux. Ita Deus testimonium præsentiæ suæ inter exules ostendit.

Tempore Valeriani & Nouatus presbyter Romanus, atrox dissidium in ecclesia excitauit, negans recipiendos esse lapsos, qui cum metu suppliciorum negassent se Christianos esse, postea ad pœnitentiam redibant. Hæc species seueritatis multos traxit, vt Nouari sententiam sequerentur. Et hæc durities postea translata est ad alios lapsus. Quare nominabatur Cathari, qui non recipiebant lapsos in manifesta delicta.

Non multo post Alexandriæ Meletius eodem dogmate ecclesiam distraxit.

Sed refutauit hunc errorem firmissimis testimoniis Dionysius Alexandrinus, citans etiam exempla superiorum ætatum. Et exemplum Petri notum est, de quo cum antea dictum esset: Beatus es Simon, caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus cœlestis: tamen ipse postea & lapsus & receptus est. Et Paulus recipit Corinthium, qui post incestum redit ad pœnitentiam. Et dulcissima vox omnibus nota sit: Quoties remittam? Non septies sed septuagies septies. Quibus verbis significatur & ingēs infirmitas, & simul amplissima consolatio proponitur. Et Apocalypseos 3. dicitur: Age pœnitentiam: Ecce sto ad ostium, & pulso, si quis audiet vocem meam, & aperiet, ingrediar ad eum.

Recitatur & digna consideratione historia de Iohanne apostolo, qui adolescentem ex sodalitate latronum reduxit. Sitque grata piis hæc vera commonefactio, & magis ament doctrinam, quæ in ecclesiis nostris de hac quæstione traditur, cum videant ecclesias nostras consentire cum iudiciis sinceræ antiquitatis. Magis etiam ament ritum priuæ absolutionis, quia veteres etiā hunc ritū citant, tanquam testimonium de recipiendis lapsis. Nota sit autē integra explicatio cōtrouersię huius alibi.

f. ij.

tradita, vt sint præmuniti animi contra A nabapristas, qui nostro tempore etiam Nouati & Melitij errorem sparserunt.

Anno mundi quater millesimo ducentesimo vicesimo tertio.

Anno vrbis Romæ millesimo vndecimo.

Anno Christi ducentesimo sexagesimo primo.

GALLIENVS.

10

Gallienus filius Valeriani patre capto regnavit annos vndecim, similis Neroni aut Domitiano, deditus obscœnis voluptatibus & crudelis. Quare cum ducibus & exercitibus inuisus esset, numerantur eius tempore triginta duces, qui a suis exercitibus facti sunt imperatores, qui partim inter sese dimicarunt, partim a suis militibus interfecti sunt. Hæc laniena ducum, vires Imperij duriter afflixit, & gubernationem vbique turbavit.

Vnus fuit ex ducibus excellens vir Posthumus, qui Galliam rexit. Hic cum septem annos teneret imperatorium nomen, & Gallienus exercitum aduersus eum misisset, Francos sibi adiunxit, qui tunc ad Rhenum accesserant. Hic primum fit Francorum mentio in bellis Romanis.

Semper autem prudentes viri quæsiuerunt gentium, ac præsertim maiorum suorum stirpes: & quia inuitat, ad cogitationem de parentibus, & quia gratum est virtutem & honesta exempla maiorum intueri, & quia honestæ gentes disciplinam maiore cura retinuerunt.

Fuisse autem excellentem virtutem gentis Francicæ, ostendit magnitudo rerum gestarum, quod in Galliæ regnum cōstituerunt, quo multis seculis nullum est in genere humano magis ornatum legibus, doctrinis & iudiciis: & quod Italia dignos esse censuit, in quos transferret Romani imperatoris dignitatem: & quod voluit totius Europæ præcipuos custodes esse.

Laudanda est igitur diligentia eorum, qui Francicæ gentis originem quæsiuerunt. Sed iuste reprehenduntur inepti scriptores qui fabulas ex sese finxerunt, de filiis Hæcto-

Hectoris, quas omitto, & ex Troia Francos educunt.

Nomen Francorum celebre esse coepit tempore Gallieni imperatoris, quia Posthumus eos armauit contra Gallienum. Sed tunc fuisse eos in ripa Rheni, & vicinos Galliae, Posthumi historia ostendit. Deinde expresse scribitur, Aurelium triginta millia Francorum prope Moguntiam trucidasse. Postea Constantinus dimicauit cum Francis & Alemanis, & reges eorum captos obiecit be-
 10 ficiis. & Hieronimus in vita Hilarionis inquit: Inter Saxones & Alemanos Franci sunt, gens non tam lata quam valida.

Alemanos autem nominatos esse, qui sunt inter syluam Martianam, Alpes & Noricum, non dubium est, propemodum ubi nunc sunt Sueui. Interiecti autem inter Sueuos & Noricos & siluam Turingicam sunt Franci nunc quoque, sicut & Strabo inquit Francos esse inter Noricos & Vindelicos, ut inter hos nunc quoque interiecti sunt. Et nomen Francus est a Frey, quod liberum significat. Et principum nomina sunt nostrae linguae voces VVarmund, Lud-
 20 wig, Helffrich, & alia multa.

Satis igitur perspicuum est, non transisse Francos ex Gallia in nostras regiones, inter Rhenum & saltum Turingicum: sed transisse eos ex nostris regionibus a saltu Turingico ad Rhenum, & inde ad Galliam.

Sed quae prima sedes Francorum fuerit, dubitatur: Beatus Rhenanus vicinos Frisiis fuisse, & inde ad ripam Rheni ascendisse existimat: quia non dubium est, Constantini tempore Francos tenuisse Sycamborum regionem, & Bat-
 30 tauiam, id est, Hollandiam. Et Claudianus scribit ad Stilliconem:

---Rhenumque minacem

Cornibus infractis adeo mitescere cogit,

Vt Salius iam rura colat, flexosque Sycambri

35 In falcem curuent gladios, geminasque viator

Cum videat ripas, quae sit Romana requirat:

Vt iam transfluum, non indignante Cayeo,

Pascat Belga pecus, mediumque ingressa per Albim

Gallica Francorum montes armenta pererrent.

Intelligi autem & Salios Francos ex Marcellino no-
 f. iij.

tum est. Quod nomen cum a Sala flumine factum esse scribatur, tunc quoque Francos regionem ad Salam versus Mœnum & Rhenum tenuisse apparet, vnde & Salingi Frāci dicti sunt.

Oppidum est e regione Coloniae Agrippinae *Tensch*, ubi tabula in veteri monasterio reperta est, in qua scriptum fuit, eam arcem a Constantino extructam esse in terra Francorum, ubi praesidium ad defensionem Coloniae Agrippinae collocaretur.

An autem descenderint a ripa Mœni, quæri potest. Strabonis & Hieronymi dicta magis significant descendisse eos ad Rhenum, quam primum in littore Frisiaco natos esse.

A Gallieni imperatoris morte ad Honorij imperatoris tempus sunt anni circiter centum & triginta. Intra hoc tempus Franci cum multis imperatoribus dimicant & late in ripa Germanica Rheni processerunt. Sed Honorij tempore trans Rhenum potiti sunt vrbe Treuironum, & longius in Celticam & in Belgium progressi sunt.

Scribitur autem hac occasione vocatos esse a Treuiris. Quia praeses Honorij Lucius rapuerat uxorem viri nobilis: Vt igitur libidinosus praeses expelleretur, accersita sunt auxilia Francica, sicut propter libidines magna regna mutata sunt. Primum autem regem Franci post transitum in Galliam Vvarmundum nominant. Ab hoc initia pulcherrimi regni Francici, quod Celticam, & Belgium, & magnā Germaniæ partem tunc complexum est, recensentur, vt postea sub Honorio dicitur. Nunc ad seriem temporū redeo.

Posthumus cum haberet auxilia Gallica & Francica, septem annos tenuit imperium, & saepe vicit exercitus Gallieni. Tandem fraude interfectus est, Lolliani ducis insidiis, quem statim: Victorinus praeses Coloniae Agrippinae interfecit. Gallienum postea interfecit prope Mediolanum Cecropius Dalmata. Multiplex enim ducum inter sese, qui tunc imperatores dici voluerunt, laniena fuit.

Anno

Anno mundi, quater millesimo ducentesimo tricesimo tertio.

Anno Romæ, millesimo vicesimo primo.

Anno Christi, ducentesimo, septuagesimo primo.

FLAVIVS CLAVDIVS.

Flavius Claudius imperator factus est ab exercitu ad Mediolanum, cuius iudicium postea cōprobavit senatus. Regnavit annum vnum & menses novem. Quanta fuerit ipsius virtus, ex senatus testimonio apparet; in quo hæc verba recitata sunt: *Claudi Auguste, tu frater, tu pater, tu amicus tu bonus senator, tu vere princeps: Hæc præconia multas eximias virtutes complectuntur.*

15 Dum autem Gallienus in luxu & popinis viuit, & per seditiones multi se imperatores nominant, & inter sese dimicant, trecenta millia Gottorum & Herulorum ad fluvium Tyram collecta, transierunt partim in Mysiam, partim in Macedoniā, & late grassati sunt rapinis & cædibus. Obsederunt etiam magnas vrbes Thessalonicam & Cassandream.

20 Aduersus hos Claudius duxit exercitum, & magna celeritate dispersos, in diuersa loca, oppressit, tãtamque multitudinem feliciter deleuit. Aliquãto post hæc prælia morbo extinctus est. Post eius mortem senatus honoris ipsius causa clypeum aureum, in quo imago eius expressa fuit, in Capitolio collocavit.

Anno mundi, quater millesimo ducentesimo tricesimo quinto.

30 Anno Romæ millesimo vicesimo tertio.

Anno Christi ducentesimo, septuagesimo tertio.

VALERIVS AVRELIANVS.

35 **V**alerius Aurelianus, natus in Syrmio, in familia ignobili, matre sacrificula Solis, cum sub Claudio præcipuus dux esset contra Gottos, & ductor equitum, post eum ab exercitu imperator factus est, cuius iudicium cōprobavit senatus. Regnavit annos sex. Militari

f. iiij.

virtute excelluit, sed propter crudelitatem venit in odium.

Fuit autem digna laude seueritas eius in regenda disciplina. In poena militis, qui hospitam per vim compreserat, imitatus est Bessi supplicium: inflexis duabus arboribus eum alligauit, quæ cum rursus erigerentur, miles discerptus est.

Antequam factus est imperator Aurelius, pugnavit cum Francis ad Moguntiam, ubi triginta millia Francorum trucidata esse scribitur.

Postquam autem successit Claudio, terribilis expeditio Marcomannorum & Sueuorum retraxit eum in Italiam, qui iam Mediolanum ceperant, & terrorem urbi Romæ similem Cimbrico incusserant. Munito igitur limite imperij, properans in Italiam, apud Placentiam deiecit Marcomannos & Sueuos, sed magna clade Romanus exercitus prius accepta.

Fuerunt autem Marcomanni partim Boiemi, partim Moravi & Austriaci, ut nunc nominamus, Sueui Alpibus vicini, qui se cum Marcomannis coniunxerant. Pacata Italia Romanus profectus Aurelianus, seditiones urbanas sedauit, & multis ciuibus interfectis, utrumque iudicia restituit, & constituto urbis statu, duxit exercitum aduersus Zenobiam, quæ Syriam & vicina loca tenebat, & filiis regna quærebat.

Hæc regina velut Semiramis duxit exercitus, & antea fortiter repulit Persas: Postea, cum Syriam Romanis ademptam tradere filiis conaretur, repetenti eam Aureliano, cessuram se esse negauit. Facta sunt igitur aliquot prælia, in quibus Zenobia duce, aliquoties Romani exercitus pulsi sunt. Tandem circumfessa Palmyra, cum Zenobia ex ea urbe in loca tutiora discederet, conspectam in eo itinere Aurelianus cepit: hic belli finis fuit. Viua Romanus ducta est, ubi in triumpho splendidissime ornata, currum Aureliani, in magna turba captiuarum, antecessit cum filiis & filiabus. Postea concessum est Zenobie, ut Romæ more priuatæ matronæ cum filiabus viveret.

Romæ Aurelianus cum aliâ quædam paci utilia constituit, tum etiam *de pavnsia* sanxit, ne audirentur, qui deferebant male locutos de principibus. Deinde rursus ex urbe

vrbe ad bellum Vindelicum decessit, vbi Boios, quos nūc Bohemos nominamus, egressos ex saltibus suis, & populātes oram Vindelicam, repulit. Inde rediturus in orientē non procul a Byzātio interfectus est a militibus, incitatus a scriba Mnestheo cui Aurelianus necē minitatus fuerat, sed statim exercitus de Mnestheo pœnas sumfit, eumque beatiis obiecit.

DE ECCLESIA.

¹⁰ **D**Um inter se Romani duces sub Gallieno belligerantur, creuit ecclesia. Multi enim libentius amplexi sūt doctrinam de vero Deo, cum viderent scelera, furores & pœnas impiorum principum, qui idola defendebant. Simul autem, vt sit in confusionibus imperiorū, praua ingenia sparserunt impias opiniones. Ac præcipue duæ furia diuersis locis valde perniciosæ fuerunt: Manes in Persia, a quo Manichæi nominati sunt, & Paulus Samosatenus Antiochia. Attingit Aureliani tempora vterque: Imposturae autem dissimiles fuerunt.

²⁰ Manichæa pugnans cum iudicio rationis & ciuili consuetudine vitæ, absurda, monstrosa, barbarica, spectro similis, seu Chimera seu Empusæ, conflata ex Stoicis deliramentis, & fanaticis furoribus, ac simulatis afflictibus.

²⁵ Samosaténica vero, vt bella meretricula fucata philosophicis coloribus, lasciuens, & blandis illecebris inuitans curiosa ingenia, non tum primum nata, sed antea Plotini disputationibus Alexandria creta. Cognosci vtraque ex nostræ ætatis spectaculis potest: Furores Anabaptistici similes sunt Manichæorum: Seruetus Hispanus qui diu fuit in academiis Mahometicis in Numidia, Samosaténicam illam meretriculam in theatrum reduxit.

³⁰ Cum autem necesse sit, vera certamina, & vera ecclesiæ iudicia nosse, non prætereunda sunt hæ maximarum rerū controuersia, præsertim cum res ostendunt, id quod Thucydides inquit accidere, vt, donec eadem hominum natura manet, similia multa accidant.

Vt autē de nostræ ætatis controuersiis rectius iudicare possimus, prodest collatio veterū certaminū & iudiciorū.

Nec difficilis est refutatio Manichæorum, quia multi sunt manifesti furores. Et extant vetustæ refutationes scriptæ ab Irenæo contra Marcionem, & ab Augustino contra Manichæos, quas legere eruditos vtile est, & multæ recentes contra Anabaptistas.

Fuerunt autem hæc præcipua capita Manichææ sectæ: vt Stoici dixerunt: Duo principia esse pariter æterna, *velut καὶ ὁ λόγος*: Ita Manichæi duo principia pariter æterna, & inter se pugnantia finxerunt. Bonum & malum. Bonum nominarunt lucem, malum tenebras & materiam 10 quam dixerunt malorum omnium causam esse. Ortos a malo nominarunt *ἡ οὐκ ἔστι καὶ ὁ λόγος*. Hos dixerunt, quia haberent semina malæ materiæ, necessario scelerate facere, nec posse ad Deum conuerti. Contra vero ortos a bono Deo, necessario recta facere, nec damnari eos posse, quia 15 sint in eis lucis semina. Nec teneri eos lege, etiam cum contraria legi faciant, quia lex tantum iudicet ortos a materia.

Ita docuerunt omnia necessario fieri, bonas & malas actiones, & prorsus nullam esse humanæ voluntatis libertatem in bonis & malis actionibus interioribus & exterioribus.

Reiectis etiam prophetis & apostolicis scriptis, novum Evangelium scripserunt, & vt antecellere communi hominum multitudini & semidei viderentur, simul- 25 runt entusiasmos seu afflatus, subito in turba se in terram abiicientes, & velut attoniti diu tacentes, deinde tãquam redeuntes ex specu Trophonio, & plorantes multa vaticinati sunt. Prorsus vt Anabaptistæ recens fecerunt in seditione Monasteriensis. Etsi autem in quibusdam 30 manifesta simulatio fuit tamen aliquibus reipsa a diabolis furores immisos esse certum est. Finxerunt etiam coniugium, politicum ordinem, magistratus & iudicia, opera esse non lucis seu boni Dei, sed mali principij. 35

Hi furores multa tetra scelera, libidinum confusiones, & seditiones pepererunt, sicut historiæ Clementis, Epiphaniij & Eusebij, inde vsque a Marcionis tempore narrant, in quibus scribitur, colluuiæ Marcionis oppidum Phrygiæ

Phrygiæ Pepuzam nominasse Ierosolymam, & ibi seditionem mouisse, prorsus vt Anabaptistæ seditionem in vrbe Monasteriensî mouerunt.

Tandem verò Manes dicitur hoc modo periisse:

5 Cunise pro medico vendicaret apud regem Persicum, & filium eius in curatione, seu dolo, seu inscitia necasset, rex Persicus cutem ei detrahi iussit, & sic eum interfici.

10 Cohorrescamus autem hæc monstrosa dogmata legentes, & considerantes, quanta multitudo fascinatorum in ea secta fuerit, & quamdiu hæc pestis durauerit. Nam, vt Marcionis tempora omittam, post Aurelianum Manichæi magnos cœtus in Persia, Aegypto, Africa, & in multis Asiæ locis habuerunt amplius ducentis annis.

15 Hæc cogitantes agnoscamus & esse diabolos & horribiliter insidiari ecclesiæ, & non assentiamur inexploratis dogmatibus, sed doctrinam ecclesiæ recte discamus, & assiduis votis a Deo petamus, vt nos doceat & gubernet, sicut propheta clamat: Fac cum seruo tuo secundum misericordiam tuam, & iustificationes tuas doce me. Sintque
20 in conspectu firmæ refutationes, sumtæ ex perspicuis testimoniis diuinis, quæ affirmant esse vnum & æternum principium bonum, Deum verum creatorem omnium creaturarum, & vniuersæ materiæ corporum. Non esse aliud æternum principium pugnans cum bono: nec peccatum ortum esse ab æterna natura, nec ex materia, sed a voluntate diabolorum & primorum parentum, qui se libere auerterunt a Deo, quia scriptum est: Non Deus volens impietatem tu es. Item Iohan. 8: Quando mendacium diabolus loquitur, ex propriis loquitur, quia mendax est, & pater mendacij.

25 Falsum est etiam, propter materiam diuersam, alios posse conuerti, alios non posse conuerti: quia certum est nõ esse discrimen in propagatione hominum, propter diuersas
35 materias, quod ad peccatum attinet, sed omnes homines ex Adam & Heua propagatos ex commixtione maris & feminæ nascentes, adferre peccatum originis, vt capite quinto ad Romanos perspicue dicitur.

Rursus etiam omnes, qui in veris doloribus voce

euangelij, id est, promissione gratiæ eriguntur, siunt hære-
des æternæ salutis, nec consolatio excutienda est his ima-
ginationibus, quæ fingunt discriminē in hominū materia ef-
se, aut in Deo *μερῶν πολιψία* sed vtrique concio vniuersalis
est: accusatio peccati in omnibus, qui nati sunt ex commi-
xtione maris & feminae, & promissio gratiæ iuxta hæc di-
cta: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, &
ego reficiam vos. Iohannis cap. 3: Sic Deus dilexit mundū,
vt vnigenitum Filium dederit, vt omnis qui credit in eū, 10
non pereat, sed habeat vitam æternam. Item: Deus
vult homines saluos fieri. Item: non est in Deo *μερῶν πολι-
ψία*, &c.

Quod etiam Manichæi dixerunt: Omnia necessario
fieri, bonas & malas actiones, tetrum & diabolicum men- 15
daciū est, contumeliosum contra Deum, & pernicio-
sum moribus: Manifestum est enim Paulum affirmare, ef-
se aliquam iustitiam carnis, quæ est externa gubernatio,
qua homo libere regit externa membra, ne faciant con-
tra legem Dei. Ideo inquit: Lex pædagogus est. Aliqua i- 20
gitur libertas est & in non renatis, videlicet regendi exter-
nas actiones, seu, vt nos loquimur, regendi loco-
motiū.

Multo verius est libertas in renatis. Ioseph adiuuatur a
Spiritu sancto, vt heri coniugem fugiat: & tamen libere & 25
volens, non coactus fugit. Dauid libere & volens, non
coactus rapit alterius coniugem, & poterat imperare ex-
ternis membris, ne alienam attingeret, præsertim cum an-
tea domicilium fuisset Spiritus sancti. Posse igitur labi re-
natos ostendunt exempla Pharaonis, Saulis, Dauidis, Petri 30
& aliorum innumerabilium, quorum aliqui rursus ad Deū
conuertuntur, vt Aaron, Dauid: aliqui ruunt in æternū ex-
itiū, non quod sint ab alia materia orti, sed suæ volunta-
tis malitia.

Errores Manichæorum de coniugio & politico ordine 35
cum manifeste impij sint, testimonia sunt, eam sectam
& similes diabolorum organa esse: Cum igitur Filius Dei
velit discerni veram ecclesiam ab impia colluue do-
ctrinarum voce, sicut scriptum est: Oues meæ vocem
meam audiunt, Item: Ex fructibus eorum cognoscetis
eos.

eos: sciamus Manichæos & similes, cū manifeste impios
furores defendant, nequaquam esse ciues ecclesiæ Dei,
& fugiamus & execremur eos, tanquam hostes Dei, &
agmina diabolorum.

5 Extant autem scripta de coniugio & politico ordine
in nostris ecclesiis edita, quæ Manichæis, Anabaptistis &
aliis fanaticis opponi volo: Nam huius scripti modus
non patitur ea hic repeti, sed nota sunt piis, & alibi sæpe
repetita sunt. Et mihi gratum est, prorsus eadem ab Ire-
10 næo dicta esse.

Adiciam pauca & de Paulo Samosateno, qui bla-
phemiam renouauit, quam non tātum ab Ebione & Ce-
rintho post apostolos sparsam esse iudico, sed existimo
primum a diabolis impulsū esse Cain, vt doctrinam de
15 Messia irriteret, & negaret tunc adesse ecclesiæ Filium
Dei. Deinde secutæ sunt maiores tenebræ & ethnica
idola. Postea in populo Israel Pharisei & Sadducæi etiā
negauerunt in Messia fore diuinam & humanam natu-
ram. Ita deinceps semper habuit diabolus sua organa,
20 quæ Filium Dei contumelia affecerunt, spretis testimo-
niis propheticiis & apostolicis, donec tandem eam bla-
phemiam horribilis potētia regni Mahometici late pro-
pagauit & stabiliuit. Hæc ingentia mala consideremus,
a prophetica & apostolica doctrinæ testimoniis nos
25 confirmemus, & simul petamus nos ac ipso Filio Dei
doceri & confirmari.

Existimo autem Samosateno tunc fuisse hanc occa-
sionem spargendæ blasphemie: Zenobia mulier Arabi-
ca quæ Antiochiā & Syriam tenebat, didicerat, vt mul-
30 ti alij Arabes, doctrinam Iudaicam, huic reginæ cum
familiaris esset Paulus Samosatenus Antiochenus epi-
scopus, vt eam ad Christianos inuiceret, doctrinā de
Messia transformauit in Iudaicas opiniones. Et recens
in schola Alexandrina Plotinus allegorias *ἐν λόγῳ* sive
35 philosophiæ miscuerat: & apparet multorum disputa-
tionibus hæc agitata esse. Inde sumsit præstigias Samo-
satenus, & contendit in Christo tantum esse naturam hu-
manam, & *λόγον* in Iohanne non intelligi oportere ali-
quid substantiæ seu *ὕψους*, sed posse intelligi decretum

feu sonū euanescentem promissionis. Hæc in illo gynæceo Zenobia, & inter alios homines curiosos magnos plausus ciebant. Estque defensio Samosatenu a Zenobia circiter decennium.

Aliquoties autem vicinarum prouinciarum episcopi & ad refutandum Samosatenum cōuenerunt. Fuitque præcipua autoritas duorum, qui Samosateno cōtradixerūt, Dionysij Alexādrini, & Georgij Neocæsariensis, qui miraculis clarus fuit. Huius extat confessio, quam prodest omnibus notissimam esse, quæ recitatur in libro septimo historiæ Eusebij:

Vnus Deus, Pater Verbi uiuentis, sapientiæ subfistentis & imaginis suæ, perfectus perfecti genitor, Pater filij vnigeniti. Vnus Dominus, solus ex solo, imago Patris, verbum efficax, Filius verus veri Patris, & inuisibilis ex inuisibili, sempiternus ex sempiterno, immortalis ex immortali. Vnus Spiritus sanctus ex Deo substantiam habens, qui per Filium apparuit, sanctificans, & per quem Deus super omnia & in omnibus cognoscitur.

Talia vetustatis iudicia & testimonia recenserī in historiis vtile est, quia, cum seruet Deus ecclesiam, nec sinat eam prorsus deleri, excitat aliquos, qui veritatem in propheticiis & apostolicis scriptis & testimoniis traditam retineāt, & aliis ostendant, ac in magnis certaminibus eos adiuuat, & suis testimoniis ornat. Hanc ecclesiam vult Deus tanquam monitricem audiri, sicut scriptum est: Nisi vitula mea arassetis, non inuenissetis. Vult autem fontes considerari, ex quibus hi testes doctrinam hauserunt. Tunc igitur ostenderunt pij senes, semper & prophetas & deinde apostolos idem docuisse, videlicet, missum esse ad ecclesiam ab initio Filium Dei, & hunc allocutum esse patres, & custodem fuisse ecclesiæ, sicut Paulus inquit, adfuisse Christum patribus in deserto. Et Iacob inquit: Benedicat his pueris Deus, & angelus, qui eripuit me omnibus malis.

Ac dicta, quæ affirmant affuisse ecclesiæ Messiam, antequam assumeret humanam naturam, perspicue ostendunt τὸν λόγον, qui assumpsit humanam naturam, nequam

quam esse sonum evanescentem, sed aliquid viuum, intelligens, subsistens & *ὑποστατικός*, sicut ipse Dominus inquit: Antequam Abraham natus est, ego sum. Item: Glorifica me ea gloria, quam habui apud te, antequam esset
 5 mundus. Item: Nemo ascendit in cælum, nisi qui ex cælo descendit, Filius hominis, qui est in cælo. Et dicta prophetica multa congruunt, Mich. 5: Egressus eius ante dies mundi. Zachar. 12: Aspicient me, quem cõfixerunt. Deinde omnia dicta in prophetis & apostolicis scriptis, de omnipotentia & inuocatione Mellie, firma testi-
 10 monia sunt de eius diuinitate, qualia hæc sunt: Ego vitam æternam do eis. Item: Sine me nihil potestis facere. Ego sum vitis, vos palmites. Et Ephes. 1: Qui est caput omnia in omnibus perficiēs. Et valde illustria sunt dicta
 15 Coloss. 1: Per Christū cõdita sunt omnia, & ipse est ante omnia, & omnia per eum cõsistunt. Hæc cum de Christo iam manifestato dicantur, necesse est in eo esse naturam diuinam. Et ad Ebræ. 1, dicitur: Per quem secula fecit, qui est *ἀπαύλας* gloriæ, & character substantiæ eius, ferens
 20 omnia verbo potentiæ suæ, &c.

Talibus dictis nos confirmemus, & testimonia veteris Ecclesiæ adiungamus, Irenæi & aliorum. Et quidem affirmat Irenæus, se doctrinam suam accepisse a Polycarpo Iohānis auditore. Discernit igitur Paulus Christū
 25 a cæteris sanctis: ait in eo habitare diuinitatem *συμμετέχων*, quasi dicat: In cæteris, vt in Elia, Dauide, habitat diuinitas effectiue & separabiliter: at in Christo inseparabiliter, & ita, vt humanæ naturæ vnita sit mirādo modo vnione hypostatica. Vetustas vsa est qualicumque similitudine, quæ extat apud Athanasium, Cyrillum & Iustinum: Sicut anima gestat corpus humanum, sic gestari, in-
 30 quiunt, ab imagine cõternæ Patri, naturam humanā in Christo. Verba apud Iustinū hæc sunt: *τὸν μὲν τὸ ἐνωσθῆναι ψυχῇ τοῦ σώματος νησαντός, αὐτὸς ἐνδεδωκεν καὶ ἀρμόδιον καὶ τὸ παρόδιδμα, εἰ καὶ καὶ πάντα κατὰ τὴν φύσιν.*

35 Hæc breuiter inserui historiæ, vt lectores & veteris ecclesiæ iudicia considerent, & ab his commonefacti testimonia in fontibus quærant, & confirment in mentibus veras sententiās de Filio Dei, vt ardeat inuocatio,

& alacriter confugiant ad eum, sicut præcipit: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos.

Anno mundi quater millesimo ducentesimo quadragésimo primo.

Anno vr̄bis Romæ millesimo vicesimo nono.

Anno Christi ducentesimo septuagesimo nono.

TACITVS.

10

Tacitus imperator factus est ex senatuscōsulto, cum sex menibus sine imperatore exercitus essent, & senatui iudicium permitterent, qui propter virtutem elegit Tacitum. Sed & senex fuit, & sexto mense imperij mortuus est in vr̄be Tarso. Quanquam autem Florianus Taciti frater succedere ei conatus est, tamen exercitus elegit imperatorem Valerium Probum, cuius virtus exercitiis nota erat.

Cum igitur in concione militari dictum esset, quædum esse imperatorem fortem, sanctū & **P R O B V M**, tota multitudo quasi omen sequens acclamauit: Probe Auguste, dii te seruent.

Anno mundi quater millesimo ducentesimo quadragésimo secundo.

Anno vr̄bis Romæ millesimo tricesimo.

Anno Christi ducentesimo octogesimo.

VALERIVS PROBUS.

30

Valerius Probus factus est imperator suffragiis exercitus, qui Tarsi erat, & libenter receptus a senatu & omnibus exercitiis. Regnavit annos sex, & menses tres. Natus fuit in Syrmio ex patre tribuno, vir iustus & fortis.

Initio imperij duxit exercitus ex oriente in Galliam, quia & Franci eam inuaferant, & Lugduni Proculus, & dux militis Rhetici Bonosus, nominauerant se imperatores.

tores. Depulsis igitur ex Gallia Francis, & interfecto Proculo pacata Gallia, Probus Bonoso, qui Rhetiam tenebat, & Alemanis bellum intulit, quos ultra Nicrum cedere coegit.

- 5 In hac historia primum inuenio nomē Alemanorum quæ appellatio aboleuit nomen Rhetix. Nec dubium est, proprie hanc vocem in veteribus historiis tribui populis, qui sunt inter Alpes & Moguntiam.

Vnde nomen factum sit, quæritur. Quidam deducunt
10 a lacu Lemano. Alij existimant esse, quasi *allerleyman*, id est promiscuam multitudinem, quæ concurrit ad libertatem recuperandam, propter tyrannides Romanorum ducum. Agathias a Græcavoce dictos esse scribit, quasi *ἀλλήμονας*, id est, errantes seu vagabundos. Ego existimo
15 idem nomen esse Alanorum & Alemanorum.

Sunt autem hodie Alani non procul a Constantino-
poli, quorum tanta est virtus, ut adhuc retineant libertatem & ecclesias. Fuisse eos olim Getis & Dacis vicinos apparet ex Dionysii versibus, ubi dicitur:

- 20 Δάκων δ' ἄσπετος αἶψα, καὶ ἀλκίεντος Ἀλανοί. id est:
Lataque Dacorum regio, fortes & Alani. Est & apud Marcellinum libro 21, longa Alanorum descriptio: Bella cum Hunnis gesserunt tempore Valentis.

- 25 Et si autem nomen Alemani vicinum est, & effusam esse Alanorum gentem in occidentem constat: tamen non affirmo inde factam esse appellationem Alemanorum. Cæterum etymologia dulcis est, Alman ab Elam quod est iuuenis, vnde & Alma est quod virginem significat.

- 30 Ut autem Francorum primum sit mentio in Gallienæ historia: ita obseruabis inter gentes a Probo victas primum nominari Alemanos. Represit autē Probus utramque gentem, Francos & Alemanos, trucidatis quadringentis millibus hominum. Franci in Belgio victi sunt,
35 & receptæ Gallicæ ciuitates sexaginta, Alemani ad Nicrum prostrati sunt.

Simul in Rhetia Bonosus, qui se imperatorem nominauerat, & Alemanos cōcitauerat, victus est. Hic laqueo sibi vitam finivit. Et quia fuerat heluo, & habuerat ven-

trem deformiter tumidum, iocus militaris sparsus est: Non hominem pendere, sed amphoram.

Pacatis his regionibus, Probus in Asiam duxit exercitus per Thraciam, ubi Gottoms repressit, & multa millia in agris imperij collocavit. Latrocinia in Cilicia sustulit. Cum Persis & Parthis pacem fecit, ac regressus ad bella magis necessaria. Sarmatica & Gottica, cum in Syria milites oneraret labore siccandi paludes, aliqui tumultuantes, seditionem aduersus eum mouerunt, & fugientem Probum imperatorem in speculam interfecerunt. Reliquus exercitus dolens extinctum esse iustum, fortem, felicem & vtilem imperatorem, sepulchrum ei fecit, cum hac inscriptione: HIC PROBUS IMPERATOR VERE PROBUS SITUS EST, VICTOR OMNIUM GENTIUM BARBARARVM, VICTOR ETIAM TYRANNORVM.

Quamquam autem excellens in eo virtus fuit, & gubernatio felix: tamen exemplum est non solum instantiae fortunae, sed potius ingratitude, leuitatis & furor vulgi, quod cum temerario impetu & seditiose oppressit. Et ad regulam congruit: ἔχλος οὐκ αἰμαδία, μίσην κερκάν. Item:

Δαφ μὴ πύξους, πολὺ προπός ἐστὶν ὄμιλος.

Anno mundi quater millesimo, ducentesimo, quater dragesimo octauo.

Anno Romae millesimo tricesimo sexto.

Anno Christi ducentesimo octogesimo sexto.

CARVS NARBONENSIS.

Carus Narbonensis, cum praefectus praetorio esset, propter virtutem suffragiis militaribus imperator factus est. Regnavit biennio. Filios nuncupavit Caesares, Carinum & Numerianum.

Probus honorificum testimonium de eo ad Senatum scripsit his verbis: Felix esset nostra respublica, si plures Cari similes haberemus. Ideo senatus libenter comprobavit militarem suffragationem, praesertim cum virtus eius nobilitate generis & eruditione ornata esset.

Quia

Quia vero audita Probi morte vicini Pannoniis Sarmatæ rursus in Pannoniam & Thraciam irruptiones faciebant, primum omnium Carus Sarmatas repressit, sed decem millibus interfectis & viginti millibus captis.

5 Pacata vicina transiit in Asiam ad bellum Persicum. Cumque ad fatalem imperij Romani limitem, ad fluviū Tigridem peruenisset, mortuus est.

Successurus erat filius Numerianus, qui propter nobilitatem, optimos mores, eruditionem, & patris memoriam a senatu & exercitu diligebatur; sed eius socer, 10 Arius Aper, ut imperium in sese transferret, occidit eum. Id cum comperisset exercitus, in concione accusato Apro, imperatorem elegit Diocletianum, qui mox Aprum palam spectante exercitu interfecit. Id factum 15 congruit cum vaticinio mulieris in Tungris, quæ vna Druidum fuit. Sunt autem dictæ sacerdotes Druidæ, a fidelitate *Trevv*, quasi dicas, *Die vertraveten*. Hæc prædixerat Diocletiano obiurgans eum, quod parce solueret in hospitio, futurum esse imperatorem, cum Aprum 20 occidisset.

Facta autem pace cum Persis Diocletianus exercitum reduxit in Europam, & Carino in Dalmatia nominati se imperatorem occurrit. Carinus dissimilis patri & fratri, cum flagitiosissimus esset, & Heliogabali mores imitaretur, ab exercitu desertus & occisus est. 25

Cum igitur & orientis & occidentis exercitus Diocletianum fecissent imperatorem, senatus militarem suffragationem comprobavit.

30 Anno mundi quater millesimo, ducentesimo, quinquagesimo.

Anno vrbs Romæ millesimo tricesimo octavo.

Anno Christi ducentesimo octogesimo octavo.

35 DIOCLETIANVS.

Diocletianus natus in Dalmatia, patre scriba senatoris Amilini, matre Dioclea, imperator factus est. Regnavit annos viginti.

t. ij.

Initio imperij reducens exercitum ex Asia vicit Carinum in Dalmatia, qui patri Caro succedere conabatur. Postea, cum multi noui motus in prouincijs orti essent, & metueret futurum, vt alibi alij crearentur imperatores, maluit ipse collegam fidum suo iudicio eligere. Ad-
iūxit ergo sibi collegam Maximianum, fortem & peritū rei militaris, sed truculentum & libidinosum. Hunc pari potestate Augustum nominauit. Horum integra mansit concordia, & Diocletianus se Iouium nominauit, Maximianum Herculeum. Cumque propter diuersarum gen-
tium motus opus esset pluribus fidelibus ducibus, duo Augusti rursus nominant duos Cæsares: Diocletianus Galerium Maximinum, natū in Thracia ripensi. Maxi-
mianus Flauium Constantium, cuius virtus tanta fuit, vt Carus imperator, si vixisset, interfecturus filium
flagitiosum, decreuerit successorem nominare hunc Constantium.

Coniugijs etiam scēdera confirmata sunt. Diocletianus filiam Valeriam dat Maximino: Maximianus Hercules priuignam Theodoram Constantio. Duo in orientem
proficiscuntur, Diocletianus Aegyptum recipit, oblessa Alexandria octo mensibus, magnam multitudinem trucidauit. Achilleum, qui se nominauerat imperatorem, obiecit bestiis dilaniandum.

Maximinus contra Narsum regem Persarum missus, primum victus est. Postea vicit capta regia Gaza.

Maximinus primum in occidente Galliam pacauit, oppresso AEliano, qui vt se imperatorem faceret, agricolas cōcitauerat. Deinde cum in Africa milites Quinquagenarij seditionem mouissent, qui volebāt dimissionem fieri, & dari agros Quinquagenariis, profectus eo Maximianus eam seditionem repressit.

Difficilima pars bellorum mādāta fuit Constantio, vt Francos & Alemanos domaret, qui cum saepe cum eis conflixisset, tandem sexaginta millibus Francorum & Alemanorū trucidatis recuperauit Belgium & Rhetiam. Eo tempore Spiram ad Rhenum condidit, vbi matrem Claudiam sepeliit. Natus est enim Constantius ex Romana stirpe nobilissima, patre Eutropio, & matre Claudia

dia filia imperatoris Claudii, qui antecessit Aurelianum.

Pacatis iam omnibus prouinciis, imperatores Diocletianus & Maximianus, cum circiter decem annos regnassent, Nicodemix conueniunt, & de delendis Christianis deliberant: quia dissensio religionis magnas discordias in familiis & in imperio pariebat. Et quia inter ipsos Christianos multa dissidia erant, diuulsos inter sese facilius opprimi posse sperabant, iuxta dictum: Concordia res paræ crescunt, discordia maximæ dilabuntur. Erant etiam multi transfugæ & alij sycophantæ inter eos, qui Christiani nominabantur, qui tanquam furæ & ἀλγες incitabant & armabant imperatores.

Durauit hæc sæuitia circiter decennium, & numerari potest inter exempla diurnæ crudelitatis præcipua, quæ Ecclesia sensit, qualem in Aegypto Pharaonum tempore, & deinde Antiochi experta est.

Edictum propositum est, simile Antiochi edicto: Ut omnes homines vbique sacrificarent Diis imperatorum: non sacrificaturi afficerentur suppliciis: & ut templa & libri delerentur. Nulla magna vrbs fuit in qua non quotidie circiter cætum raperentur ad supplicia. Cōspectum est, bestias parere multis, qui eis obiectierant. Abstinere etiam a sanctorum cadaueribus. Ita ostendit Deus, bestias mitiores esse tyrannis. Et tamen bestia sæpe lacerarunt ipsos carnifices & impios spectatores. Annotatum est, in vno mense septendecim millia in diuersis locis interfecta esse. Hæc fiebat Diocletiani, Maximiani & Maximini crudelitate: postea etiam Maxentij. Constantius, qui Galliam & Germaniam regebat, non fuit huius sæuitiæ socius, sed Christianis in hac parte imperij, quam ipse tenuit, pepercit.

Militabat eius filius Constantinus apud Diocletianum in Aegypto, ubi & Diocletianus & Maximinus insidias ei struxerunt, ut eum e medio tollerent, sed effugiens rediit ad patrem in Galliam.

Ita cum in Asia, Syria & in Italia nobilissimi homines interfecti essent, & in multis urbibus solitudo esset, Diocletianus & Maximianus imperium vno die volentes

deposuerunt: vel dolore, quod perfici non posse viderūt ea, quæ moliti fuerant, vel metu Constantini. Diocletianus sibi ipse postea mortem consciuit, cum Maxentium Constantinus interfecisset.

Qua in re considerandæ sunt vehementes naturæ, quæ incendia animorum dissimilima habent, nec secundas res nec aduersas moderate ferunt. Mouent iniustas res cæco & ingēti impetu. Postea frustrati opprimuntur magnitudine dolorū, sicut accidit Antonio & aliis multis.

Magis ostendit metum Maximianus, qui Romam rediit, ut a Prætorianis reciperetur, & rursus nominaretur imperator. Sed cum filius Maxentius eum expelleret, fugit Massiliam ad generum Constantinum, cui cum strueret insidias, filia maritū patri prætulit, quæ detexit insidias. Ita cum Deus Maximianum Constantino mirabiliter obtulisset, interfectus est Maximianus Massiliæ. Hic exitus fuit duorum sæuissimorum tyrānorum, Diocletiani & Maximiani.

Romæ Maxentius, Maximiani Herculei filius eo dominabatur crudelius, quia Seuerum ad Rauennam vice rat, qui exercitum contra eum Romam ducturus erat. Cumque & seuitiā contra Christianos Maxentius exerceret, & raperet honestas matronas & virgines, & militibus concederet licentiam omnium scelerum, senatus Constantinum ex Gallia accersiuit, cui dubitanti an Romam duceret exercitum, ostendit Deus illustre signum victoriæ. Nam medio die in clara luce vidit Cōstantinus in cælo igneam crucē, cum literis: E'N T O T' T O' N' I' K A, id est IN HOC VINCE.

Scribit Eusebius, hanc se narrationem ex ipso Constantino audiuisse.

Itaque tanquam ducente Domino nostro Iesu Christo Romam cum exercitu properat. Etsi Maxentius imparatus erat, tamen occurrere fortissimo exercitui vsque ad pontem Miluium ausus est. Ibi prælio victus, & cum magna multitudine in flumenmersus periiit. Ideo Christiani dixerunt, interitum Maxentij similem fuisse pœnæ Pharaonis.

Sustulit ergo initio Constantinus duos tyrannos: Maximianum

5 Maximianum & eius filium Maxentium, cum quidem Cō-
 stantinus a Maximiano Cæsar nuncupatus esset. Cum
 igitur potius esset Constantinus occidentis imperio, te-
 neretque eam partem, in qua plurimum roboris erat: Ita-
 10 liam, Hispaniam, Africam, Galliam, Germaniam &
 Britanniam, cum Licinio tenente Illyricum, quem Maxi-
 minus Cæsarem nominauerat, facit fœdus, eique foro-
 rem Constantiam dat vxorem, & mittit eum in Asiam
 contra Maximinum. Interea pacem in occidente resti-
 15 tuit: abolet decreta tyrannica, & vetat Christianos iniu-
 ria affici: Et in prouinciis iudicia & præsidia ordi-
 nat.

20 Victus autem Maximinus a Licinio ad Tarsum, postea
 phthiriasi inter sæuos cruciatus perit, cū examina vermi-
 25 num ei in inguinibus nata essent. Quo pœnæ modo signi-
 ficatum est, libidines eius puniri.

Extinctis igitur quatuor tyrānis: Diocletiano, Maximia-
 no, Maxentio & Maximino, tenent imperium postea col-
 20 legæ, Constantinus & Licinius, & paulisper in imperio
 pax fuit.

Initium autem imperij Constantini collocatur paulo
 apte Maxentium:

25 videlicet in annum mundi quater millesimum ducētesi-
 mum septuagesimum secundum.

Annum Romæ millesimum sexagesimum.

Annum Christi trecentesium decimum.

30 Sunt ergo ab initio Diocletiani ad hunc annum, qui est
 initium Constantini Magni, viginti duo anni. Intra hos
 annos in toto genere humano horrendam lanienam ad-
 uersus ciues & hostes, & inter sese, exercuerunt impera-
 tores.

Suntque anni a Iulij initio, vsque ad primum annum Cō-
 stantini, trecēti quinquaginta septem, qui mutationem in
 imperio insignem fecit. Ac a Iulij initio vsque ad captam
 Romam ab Alarico, sunt anni quadringenti sexaginta &
 vnus.

t. iij.

Constantinus Magnus tenuit imperium annos triginta duos minus duobus mēſibus. Vixit annos ſexaginta ſex. Natus eſt in familia, cuius fuit præcipua nobilitas in Dardanis, ex Romana ſtirpe, cuius hæc ſeries traditur:

Eutropius. Claudia vxor, filia Crispi,
fratris Claudij Imperatoris.

19.

Constantius ^{2. i. c. 9.} imperator, conditor
Spiræ: qui vicit Francos & Alemanos:

Helena Britannica, Theodora Maximiani Priuigna,
prima coniunx secunda coniunx Constantij.
Constantij.

19

Constantinus Annibalia- Constantinus Constantia
Magnus. nus Dalma- pater Galli Licinij con-
tij pater. & Iuliani. iunx.
Constantinus Magnus.

20

Mineruina prima con- Fausta secunda coniunx
iunx Cōſtantini Magni. Cōſtantini Magni, filia
Maximiani. Eius filij

25

Criſpus. Conſtā- Con- Con- Conſtātia Helena con-
tinus ſe- ſtātius. ſtans. coniunx iunx Iuliani
cundus. Galli. Imperatoris.

30

Dalmatium orienti præfecit Constantinus patruus, ſed poſtea regnante Conſtantio interfectus eſt. Gal-
lum Constantinus Cæſarem fecit, & poſt Dalmatium
orienti præfecit. Hunc quoque crudeliter dominantem
Conſtantius interfici iuſſit. Iulianus poſt Conſtantium
imperator factus eſt.

35

Poſt

Post hunc successor Iovinianus Pannonius ex alia familia fuit. Suntque anni ab initio Constantini Magni usque ad mortem Iuliani, quinquaginta octo.

Post Maxentij interitum rexit occidentem Constantinus: Licinius vero orientem, qui Maximinos deleuerat: Deinde pax facta fuit in imperio Romano, ex imperatorum concordia circiter quinquennium.

Cum vero Licinius paulatim odium aduersus Christianos ostenderet, & aliquot nobiles viros, propterea quod abicere professionem Christianam noluerant, interfecisset, multorum etiam raperet facultates & coniuges, multi exules ad Constantinum confugiunt, & petunt suscipi defensionem Christianorum. Erant scedera inter collegas, Licinium & Constantinum, & Licinius coniugem habebat sororem Constantini Constantiam. Primum igitur hortatur Constantinus Licinium, ut iuxta edicta, quae antea simul ediderant, parcat Christianis. Ille contra superbe respondet: Se non impediendum esse in ea parte imperij, quam regeret: & bellum minatur. Cum autem iam Licinius violato priori edicto foedus rupisset: & iusta sit defensio etiam contra socios, ad depellendam manifestam salutem. Constantinus cum filio Crispo exercitum in Thraciam ducit, ubi ad urbem Adrianopolin, quae nunc quoque nota est, fuitque olim Odrissa, magno praelio vicit Licinium de quo & miracula narrantur: Conspectas esse in aere flammam supra exercitum Constantini. Scribit Marcellinus in exercitu Constantini, qui contra Licinium ductus est, fuisse Francorum auxilia, quae ex re apparet, Constantinum Francorum virtutem magni fecisse.

Fugit ex Europa Licinius in Bithyniam, & rursus exercitum collegit. Sed ibi quoque victus pacem petiit, missa ad victorem sorore ipsius Constantia, quae vitam Licinio marito impetrauit: sed ita, ut priuatus Thessalonicae cum coniuge viueret.

Aliquanto post Licinius, cum res novas moliretur, a Constantini praesidio Thessalonicae interfectus est. Extinctis igitur quinque tyrannis: Diocletiano, Maximiano, Maxentio, Maximino & Licinio, tenet monarchiam solus Constantinus, qui cum leges & iudicia deleta est

sent, & non solum bellis ciuilibus, sed etiam sauitia, quam tyranni contra Christianos exercuerant, vastata essent prouinciæ, victor Constantinus & ecclesias & imperium restituere cœpit.

Estque hæc mutatio vna inter præcipuas, generis humani mutationes, difficilior quã fuit Augusti, victo Antonio, aut Iulij, victo Pompeio. Bellum certe cum Licinio longe maius fuit, quam vel Iulij vel Augusti bella. Nam & ducû par fuit magnitudo animi & potentia, & causa maior fuit quam Iulij vel Augusti. Dimicarunt enim in vtram partem fieret inclinatio, an deinceps totus orbis pareret Christianis principibus, deleturis ethnica religiones: an vero pareret ethnicis, deleturis Christianos: Et multi erant duces & milites nobilissimi in exercitu Constantini, quorum patres & matres crudelissime interfecti fuerant. Fuit igitur causa longe maior, quam vlla in imperiis vnquam fuit. Et habebat robur imperij, Constantinus, vt de eo dici possit:

Et caussa que valet, causamque tuentibus armis.

Vt autem Deus victoriam dedit Constantino, ita postea eum adiunxit in constitutione imperij. Restituit leges & iudicia, & multas novas leges condidit: præsertim de coniugiis & pudicitia sanxit, vt capitali supplicio afficerentur mœchi, & omnes qui se deinceps polluerent libidinibus contra naturam, & scorta mascula iussit vbique interfici. Prohibuit & ciuibus polygamiam. Sanxit ne Christiani vlla iniuria propter confessionem afficerentur, & vt ad honores admitterentur. Nominatim vero excepit hæreticos. Curauit rursus ædificari Christianorum templa, & redditus attribuit pastoribus.

Pro militum vtilitate sanxit, vt prædia, ex quibus milites antea habuerant stipendia, transiret ad hæredes & fierent propria familiarum, sed ita, vt certum numerum militum præberent. Id initium est eius moris, qui nunc seruatur in feudis, vt nominamus, id est, prædiis militum.

Hoc beneficio tenuit Constantinus obligatos omnes honestos milites. Ideoque hunc morem instituit, vt mallem in coniugiis honeste viuere, & procreare sobolem

quant

quam vagari, vt antea.

Anno mundi quater millesimo ducentesimo nonagesimo septimo.

5 Anno vrbis Romæ millesimo, octogesimo quinto.

Anno Constantini vicesimo sexto.

10 **P**Acatiano & Mecellio cons. inchoata est instauration murorū Byzātij, qui a Seuero imperatore destructi fuerant. Estque interuallum inter destructionem factam tertio anno Seueri, ad hanc instaurationem, anni centum & triginta. Suntque ab instauratione donec a Mahometo capta est, mille centum & octodecim anni. Capta est enim a Mahometo anno millesimo, quadringentesimo, quinquagesimo tertio.

Sunt vrbium & imperiorum fatales periodi. Et multa heroici viri faciunt fatali impetu, de quibus secus videtur aliis.

20 Verum est, vrbis Romæ, Italix & imperij statum valde languesciturum esse, translata dignitate, & translatis familiis & opibus ex Italia in Thraciam. Nec quæro, quæ res mouerit Constantinum. Et si situs Byzantij valde opportunus est ad tuendum occidentis & orientis imperium. Et tunc assiduus præsidij in eo loco aduersus Gortos & Sarmatas opus erat, quæ quidē ibi commodissime alij poterant. Sed potiore causam tantæ mutationis fatum fuisse existimamus. Cum Deus puniturus esset Italiam & Romā aduentu peregrinarum gentium, prius voluit alibi arcem imperij & doctrinarum condere.

30 Ipsa vrbis Byzantium olim a Carthaginensibus condita esse scribitur, & nominis etymologia concinna est: Beth-zona, id est domus cauponæ, seu meretricis: quia propter vbertatem soli & loci opportunitatem, copia ibi magna
35 est omnium rerum necessariarum.

Constantinus, nominauit *νέα Ρώμη* quia voluit has duas ciuitates vnā esse, & ciues in hac noua Roma tam fieri consules, quam eos, qui in vrbe Roma nati erant & habitabant. Vicit autē hæc consuetudo, vt hæc vrbis dicta

fit Constantini vrbs, quæ quidem ab instauratione, vsque ad hanc postremam expugnationem factam a Mahometho, etiam præcipua omnium doctrinarum sedes fuit.

AN CONSTANTINVS VRBEM
ROMAM ET OCCIDENTIS

*imperium Romano episcopo
dederit?*

10

Vitate nominatur Liber decretorum, in quo & vetera & recentia decreta multa partim vera, partim commentitia & notha, & sententiæ scriptorum truncatæ recitantur. In eo libro distinct. 96, extat fabulosa narratio, in qua fingitur Constantinus Romano episcopo Syluestro donasse urbem Romam & occidentis imperium, Italiam, Galliam, Hispaniam, Germaniam, & alias vicinas prouincias. Huius fabulæ refutatio scripta est a multis doctis viris. Et has disputationes nosse eo prodest, vt discrimen intelligatur potestatis politicæ & ministerij euangelici, ne existimetur apostolis, aut eorum successoribus mandatum noua imperia constituere, aut regna transferre, sicut falso dicitur in versu:

Petra dedit Petro, Petrus diadema Rodolpho.

23

Considerandum est igitur in historiis, quomodo paulatim creuerint opes episcoporum, & quando accesserint imperia.

Pastoribus & aliis, qui in templis & scholis docent, vitæ debetur. Quare initio contulerunt pecuniam homines locupletes & benefici, & ad doctores alendos, & ad iuandos egentes, dignos publica beneficentia, videlicet agrotos & exules. Hæ collationes omnibus temporibus visitatæ fuerunt, & lege Mosæica ordinatæ sunt. Fuerunt igitur & in ecclesiis publica æraria, sicut & Tertullianus Stipis mentionem facit, & nomē Milla tales contributiones significat, Deuteron. 16.

Sed imperia nec apostoli, nec episcopi, nec pastores, nec præfecti ærariis habebant: sed hi, vt alij ciues priuati pare-

parebant quolibet loco suis magistratibus armatis. Nec ante Pipinum Caroli patrem legimus habuisse Romanos episcopos Italiae partem: aut tenuisse imperium in ea parte. Sed cum Longobardi pulsis hexarchis, qui Ra-

5 uennam & alias quasdam vrbes rexerant, eam partem occuparent, & iam Romæ minitarentur, accersitus est Pipinus Caroli pater, qui repressit Longobardos, & vr-
bibus quas hexarchi rexerant, libertatem restituit.

Et quia magna erat pontificum autoritas, vrbes, quæ
10 Romæ propiores erant, cum defensione indigebant, ad
pontifices confugiebant. Ita paulatim aliquæ velut pro-
priae Romanæ sedis factæ sunt. Postea igitur Ludouicus
Pius tenens omnia, quæ Longobardi tenuerant, & tenens
cæteras vrbes vsque ad urbem Romam, expresse distin-
15 xit loca, quæ volebat Romanam sedem, tanquam propria
tenere, ab iis quæ voluit imperij partem esse. His initiis
pars illa Romæ propior cœpit esse propria pontificum:
non Pipini aut Caroli donatione sed Ludouici Pij.

Præterea tradere imperium est iuramento obligare
20 senatum Romanum & exercitus, vt illi obtemperet, cui
imperium traditur. Manifestum est autem, nec senatum
nec exercitus tunc iurasse Romano episcopo. Sed Con-
stantius Iulianus, & deinde successores soli fuerunt exer-
cituum domini. Romæ etiam præfectos vrbs constitue-
25 runt: Constantius Leontium, qui seditiones Romæ ortas
oppressit, & authorem seditionis vrbe expulit, & postea,
cum nobile virginem vi stuprasset, vltimo supplicio ad-
fecit. Iulianus imperator præfectum vrbs constituit A-
pronianum, & deinde alij alios. Iustinianus in Italiâ mi-
30 sit Belisarium, qui & Siluerio pontifici, Gotos reuocan-
ti ad Romam occupandam, dignitatem ademit, eumque
relegauit. Postea Narses annos sedecim Italiae rector
fuit. Deinde hexarchi imperatorum vicarij fuerunt cir-
citer annos centum & sexaginta a Iustiniano secundo
35 vsque ad Pipinum. Testis est igitur historia, Romanos
episcopos non tenuisse imperium vrbs Romæ aut oc-
cidentis.

Additur & argumentum a persona seu officio episco-
pi. Primum hoc manifeste falsum est, quod multi scribunt

Petro datam esse summam potestatem, etiam imperia constituendi. Quia hæc dicta discernunt ministerium euangelij & politica imperia: Sicut pater meus misit me, ita ego mitto vos. Regnum meum non est de hoc mundo. Reges gentium dominantur, vos autem non sic. Arma militiæ nostræ nō sunt carnalia. Ergo etiam si mittitur Petrus ad ministerium euangelij, non tribuitur ei simul autoritas politica, cōstituendi aut mutandi imperia, aut colligendi exercitus, aut bella mouendi. Sicut horum nihil fecit Paulus etiam si flagitiosissimā beluam¹⁰ Neronem tenere florētissimum imperium videbat. Sed quanquam dolebat talem pestem hoc fastigium generis humani tenere: tamen ordinem politicum imperij sciebat Dei opus esse, & venerabatur.

Quod vero in constitutione Bonifacij citant dictum: 15
Ecce duo gladij hic, nō sequitur, hac voce armatum esse Petrum imperio. Nam & ipse Filius Dei præliari eum prohibet. Et cū Christus inquit: Satis est: significat querelam de duplici genere hostium. Satis est & pontificum¹⁰ & Pilati gladios aduersus vos stringi.

Cum autem distincta sint officia: euangelicum & politicum: & de hoc politico expresse dictum est: Omnis anima potestati, quæ præest, sit subdita, contrarium esset mandato diuino & seditiosum, rapere dominationem, quam legitimus magistratus tenet. Fuisset igitur seditio¹⁵ sus & prædo Romanus episcopus, si Constantini potestatem, aut exercitus, aut prouincias subditas non donatas, ad sese transtulisset, ut reuera seditiosi fuerunt deinde pontifices, qui urbem Romam aut alias, quæ fuerūt propriæ imperatoris, non donatas occuparunt. 30

II. ARGVMENTVM.

Et si historia testis est, ut dixi, non esse factam donationem Urbis aut prouinciarum a Constantino: tamen, 35
etiam si oblata esset potentia illa Siluestro, non licuisset eam ipsi accipere in ea functione, in qua erat, & successoribus tradere. Quia vnusquisque facere debet officia suæ vocationis, iuxta dictū: In hoc sitis ambitiosi, ut sitis quieti,

quieti, & faciatis propria. Pastor debet docere: rex gubernare exercitus, stipendia, bella, pacem corporum. Non sunt hæc igitur mandanda pastori, sed vnusquisque suo loco memor sit regulæ: Propria facite. Item: Vnusquisque, sicut eum vocauit Deus, ita ambulet. Et Syracidæ tertio: Qui amat periculum, peribit in eo. Altiora te non stolide querito. Quæ tibi Deus præcepit, ea sancte cogita. Itaque dictum: Vos non sic, non tantum sic intelligatur, quod cum ministerio euangelij non tradat Christus politicam potestatem: sed etiam ne accipiat et exerceatur a tenente ministerium. Huc adiungatur dictum: Nemo militans implicat se negotiis secularibus. Ita nec pastores vult Paulus occupatos esse negotiis impediens ministerium euangelicum. Hæc breuiter commemoravi de fabula donationis, vt moniti iuniores, & historias considerent: & recte discernant ministeriū euangelicum, & politicam potestatem.

DE NICENA SYNODO.

Fecerat pacem in imperio Cōstantinus deletis tyrannis, & tulerat honestas leges: & restituerat iudicia: prohibuerat sæuitiam exerceri in Christianos: fouebat ecclesias, & attribuerat redditus: ademerat templa hæreticis Marcionitis, Manichæis & Samosatenicis.

Hanc tranquillitatem & imperij & ecclesiarum turbauit diabolus, qui odio Dei ab initio post lapsum contumelia affecit Deum, & primis parentibus exitum machinatus est. Idem semper agit. Ac tunc quoque horribile incēdium in Aegypto excitauit, quod vagatū est per totum orientem. Impulit presbyterum Alexandrinum Arium, vt sereret impium dogma, astute fucatum cōtra diuinitatem Christi. Scribunt autem dolore repulsæ motum esse Arium, cum non esset factus episcopus, vt aduerfaretur episcopo Alexandro.

Existimo autem Ariū reipsa idem sensisse, quod confesserunt Ebion, Samosatenus & similes, sicut & Alexāder episcopus Alexādrinus de eo scribit: Scitis recens motam doctrinam contra ecclesiæ pietatem, esse Ebionis

Artemæ & Samosatani contagium: qui in synodis & iudiciis episcoporum vbique ex ecclesia eiccti sunt.

Sed cum nō auderet Arius expresse negare λόγος esse ὑφιστάμενος, astute alia specie struit infidias. Dicit non esse coeternum Patri λόγος, sed summā creaturam ex nihilo 5 conditam. Et vsus est his formulis loquendi: ὡς πατήρ, ὅτι ἐκ λόγου, hoc est, Erat Pater, cum nondum esset λόγος. Item dixit esse λόγος ἐξ ἡκ ὄντων, ex non existentibus, id est, nihilo. Hæc est summa sententiæ Arii, quam si quis proprie aspiciet, deprehendet eam vicinam esse Samo- 10 sateni impietati. Negat autē reipsa Filium esse de essentia Patris, & omnipotentem, quia dicit esse ἐξ ἡκ ὄντων.

Pij opposuerunt caput primum Iohannis, vb; dicitur: καὶ θεός ὡς ὁ λόγος. Itē dicta de omnipotētia Filij, vt mox Iohannis primo dicitur: Omnia per ipsum facta sunt. 15 Item: Ego vitam æternam do eis. Et: Sine me nihil potestis facere. Matthæi decimo octauo. Vbi cūq; e sunt duo aut tres cōgregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum. Adesse vbique, exaudire & opitulari vbique propria sunt diuinæ naturæ. Coloss. 1: Omnia per ipsum & 20 in ipsum condita sunt, & omnia per eū consistunt. Ebr. 1: Per quem & secula fecit, qui est fulgor gloriæ, & effigies substantiæ eius, sustentans omnia. Dicta etiam de inuocatione testantur Filium omnipotētem esse, sicut ecclesia 25 semper dixit Χριστὲ ἐλέησον.

Talia testimonia sint in conspectu, & in quotidiana inuocatione cogitentur. Ac confirmati testimoniis vere sententiæ: legamus & historiam & certamina.

Cum autem Arius traxisset in suam sententiā aliquot episcopos, & iam non obscura discordia esset: Constat- 30 nus edictum mittit in omnes regiones, quo cōuocat omnes episcopos ad urbem Bithyniæ Niceam, vt ibi in synodo confessio singulorum, & confessionis testimonia audiantur & quantum fieri posset, discordia tollatur. Curat & publicis vehiculis eos aduehi. 35

Conuenerunt igitur trecenti decem & octo episcopi. Inter hos martyres multi fuerunt mutilari aliqua corporis parte, cum adhuc seuitiam exercerent Maximinus, & Licinius. Aduenerunt presbyteri legati episcoporum

porum, qui propter senectam & morbos accedere non potuerat. Adfuerunt & laici multi, viri docti & pii. Hæc synodus inchoata est anno trecentesimo vicesimo octavo Christi, anno imperij Constantini decimo nono.

5 Est autem dignissimum opus sapientibus & magnis regibus, iusto modo & ordine tollere dissidia ecclesiarum: indicere, & recte gerere synodos, sicut fecerunt Constantinus, Theodosius primus, & Theodosius secundus, & Martianus, ut infra dicitur.

10 Nec recte sentiunt, qui dicunt, hanc curam indicendi synodos, ad solos episcopos pertinere: Quia lex diuina, & politica potestati, & doctoribus præcipit tollere blasphemias & idola. Cum igitur dissidia oriuntur, etiam politica potestas curet legitimam cognitionem institui, in

15 qua doctores & alia membra ecclesiæ idonea, & ipsi principes, re inquisita, dicant suas sententias. Quia iudicium illud non est vnius gradus, sed omnium membrorum ecclesiæ, quæ sunt idonea ad iudicandum. Postea, cum veritas patefacta est, fiat exequutio. Doctores resistent

20 & damnent blasphemias. Potestas politica prohibeat externam professionem impiam, remoueat blasphemos, ne virus suum afflent aliis.

Hanc sententiam verissimam esse non dubium est. Et singuli principes in sua ditione piam concordiam hoc

25 modo tueantur: sed non seruiant alienis odiis: nec sine pia cognitione gladios stringant: sed audiant utramque partem, sicut Deus sæpe præcepit. Et iuramentum Atticum era τὸ μὴ ποιεῖν ἀποστρέφειν. & sint normæ iudicij, scripta prophetica, & apostolica, & symbola.

30 Assedit igitur Constantinus inter episcopos, sed non altiore: & initio hortatus est eos ad placidam collationem, & ad inquisitionem veritatis, omissa sophistica, & deposita animorum acerbitate.

Primam sententiam dixit Εὐσεβίος Antiochenus Episcopus. Post longa certamina scriptum est symbolū Nicenum, quod adhuc in ecclesiis retinetur, quod plurimi sua subscriptione comprobarunt: & subscripsit ipse Constantinus, qui ait, se ad fuisse ceu vnum ex ipsis: Ac valde lætor, inquit, me fuisse vestrum comministrum, donec

omnium conueniens inquisitio facta est, & veritate in lucem prolata, concordia constituta est,

Tres autem fuerunt magnæ causæ, quæ ad doctrinam pertinuerunt, de quibus præcipue synodus testimonia ostendit. Rursus damnatum est impium dogma Samosatēni: Deinde & Arianum. Postea & Nouari & Meletij error damnatus est, qui docuerunt, lapsos redeuntes ad poenitentiam non recipiendos esse. Qua de re imperator falsè reprehendens arrogantiam Acefij Nouatiano-⁵ rû episcopi, inquit: Scalas Acefi admoue, & solus in cœlum ascende. Hac ironia significabat, illum falso fingere, se & suos sine peccato esse.

Postea deliberationes aliæ accesserunt: vt eodem die omnes ecclesiæ Pascha celebrarent: Nec alij Iudaicum diem, alij alium obseruarent. Item, vt Alexandrinus episcopus inspector esset ecclesiarum orientis, Romanus occidentis.

Quædam etiam de temporibus publicæ poenitentia ordinarūt, quod ritibus eius ætatis tributum est. Nec vero æstimandum est, voluisse eos hæc decreta paria esse articulis fidei.

Propositum etiam fuit a quibusdam, vt sacerdotibus maritis prohiberetur consuetudo coniugalis.

Sed senex Paphnutius, cui & in confessione oculus effossus erat, & qui episcopus erat in Aegiptiaca Theba, dissuasit hanc legem, dicens coniugia non dissoluenda esse, & coniugalem consuetudinem castitatem esse. Synodus Paphnutij sententiâ sequuta, censuit nequaquam recipiendam esse contrariam.

Decreta etiā hæc facta sunt: Nequis se castraret. Item: ne clerici vsuras acciperent & ne haberent secum mulieres, quæ non essent coniuges. Inde apparet, in ea synodo de multis negotiis deliberationes incidisse quæ discernendæ sunt.

Accidit hoc quoque: Cum multi episcopi priuatas inter se accusationes imperatori exhibuissent, vt imperator obsignatas omnes asseruari iuberet, dicens, prius publicam causam agendam esse, deinde se de illis acturum esse: Hunc fasciculum in exitu synodi proferri iussit, & adhuc

adhuc obfignatum in ignem conici , inspectantibus omnibus episcopis, & addidit hæc verba: Sacerdotum crimina non efferenda esse in publicum, quia talibus scandalis hominum animi a doctrina alienentur. Ac *ἀμυνσί αυ*
 5 priuatarum offensionū sanxit: & hortatus est, vt eandem vocem doctrinæ sonarent omnes & ecclesiarum cōcordiam tuerentur.

Hic fuit exitus synodi Nicenæ, quæ durauit tricēnium & aliquanto diutius.

- 10 Ipso synodi tempore imperator celebrauit vicesimum annum imperij sui. Inde sciri potest tempus, quo hæc synodus conuocata est.

Profuit piis huius synodi confessio , & prodest nunc quoque. Sed tunc neque prorsus extinctum est Arianum

- 15 incendium , & aliquanto post latius in Asia vagatum est, quam antea. In ea distractione ecclesiarum, quæ dubitatio odium doctrinæ parit, deinde multitudo pertaxa obscurarum disputationum & rixarum inter Christianos, libētius recipit Mahometi dogma *plausibile* prophanis
 20 ingeniis, quia tantum est particula legis, proposita ad tuendam pacem inter ciues.

Seneca inquit: Nunquam vitia, bona fide māsuescunt ac repressa aliquantisper, tamen erumpunt: Ita , cum aliqui impij episcopi clam sentientes cum Ario , metu imperatoris simularent, se Nicenum symbolum amplecti,
 25 paulatim sese aperuerunt : Sicut in Euripidis versibus dicitur:

ὁ μὲρ ποιεῖς οὐδὲν ἄλλο πλὴν κακός.

ἔσθ' ἰδιὸς ἰδιός, εὐδὲ συμφορῆς ὕπο

- 30 *φύσιν διφθεύς: ἀλλὰ χερσὶς ἐστ' αἰεί.*

Cumque inflectere animum imperatoris conarentur, nacti sunt ad eam rem artificem idoneum sacerdotem, qui apud Constantiam sororem imperatoris, quæ fuerat nupta Licinio , erat. Is afflavit Constantiæ Arij contagia,
 35 & perfecit, vt fratri hortatrix esset, vt Arium ab exilio reuocaret , & causam rursus cognosci iuberet. Accenditur & odium contra Athanasium.

Procedunt in aula artificia Sinonis & anicula. Reuocat Arium Constantinus, & mandat causam rursus

cognosci in Tyro. Ac verba sunt in epistola imperatoris: Si quis recusabit venire, mittam qui eum doceant non aduersari huic edicto: & mandar feuerissime, ecclesiam liberaria blasphemis. Confluunt ergo episcopi, sed precipue colludentes cum Ario. Et eo accessurus erat imperator: Nam & in Iordane decreuerat baptismum accipere. Sed dum hæc apparat, in morbum incidit in vrbe Nicodemia. Ibi cum baptizatus esset, aliquanto post in suburbano mortuus est, anno ætatis suæ sexto & sexagesimo, anno imperij tricesimo secundo, minus duobus mensibus.

Verum ante mortem vocauit Constantinopolim imperator episcopos, qui in vrbe Tyro conuenerant. Ac simul Arium ex Alexandria accersiuir. Voluit enim coram huius iudicii gubernator esse. Eo cum venisset Arius, ortum est ingens certamen inter Alexandrum Constantinopolitanum episcopum, recte sentientem: & Eusebium Nicodemiensem, qui astutissime subleuabat Ariū. Cum autem instaret magnum certamen, post aliquot dierum congressus, Alexander episcopus noctu manens in templo precatur Deum, vt ipse veritatē tueatur. Mane cum longa esset expectatio, tandem factio Ariana ad publicum confessum accedit. In eo itinere Arius deflectit de via, subita consternatione oppressus, ac confidens in latrinam ibi effudit intestina, & extinctus est. Multitudo cognito eius interitu dilapsa est, & rursus cœpit auctoritas maior esse recte sentientium.

Id exemplum & pios cōmonefaciat, veritatis defensionem petendam & expectandam esse a Deo: & puniri insignibus exemplis hostes veritatis, ut supra de Montano & Priscilla dictum est, qui sibi ipsis fregerunt gulas laqueis. Ita & pœnas dedit Arius insigni exemplo, quod pene simile est Iudæ exitio.

Aliquanto post mortuus est Constantinus imperator, cuius virtutem & fortunam fuisse heroicam, euentus ostendunt. Quia singulari felicitate, deletis tyrannis, pacem orbi terrarum restituit: & fecit insignem mutationē in imperio Romano, quæ tamen postea profuit generi humano, cum illa pars mundi versus orientē defensa est

per

per Constantinopolitanos principes, Italia occupata a
Gottis & aliis peregrinis gentibus.

Fuit iustus & severus, sed domesticas duas calamitates insignes habuit: Filium præstantem virum Crispum,
5 natū ex prima coniuge Minervina, quem iam Cæsarem nominaverat, falso accusatum a nouerca, interfici iussit. Fuit autē nouerca Fausta, filia Maximiani Herculei, quæ ad suos filios trāsferre imperiū volebat. Postea Cōstātinus deprehensa calūnia & coniugē Faustā iussit necari.

10 Nec tantum his domesticis calamitatibus senectus Constantini afflicta est: sed accessit etiam consiliōrū inconstantia, quæ auxit ecclesiarum discordiā. Arium exulantem reuocauit. Contra vero Athanasium in exilium misit in urbem Treuironum. Et si igitur fundamenta concordia ecclesiarū in synodo Nicena iecerat, & maxime cupiebat ecclesiam relinquere tranquillam, tamen id non perfecit, sed creuerunt discordiæ diabolorum fraudibus, qui organa habuerūt aliquot episcopos & sycophantas, qui Sinoniū artificiiis senem imperatorem deceperunt.

20 Nec imperij pax mortuo Constantino fuit diuturna: nec posteritas eius felix fuit. Nam fratres ipsi inter sese dimicarunt. Adeo nulla est quantumuis magna felicitas in hac vita, cui non multæ calamitates misceantur. Suntque digna consideratione verba Herodoti in Polymnia: *ἢ δὲ θνῆτον οὐδένα, οὐδὲ ἑσπεῖαν, τῆς κενὸν ἐξ ἀρχῆς*
25 *ἡμεῖς οὐ συνίκαμεν, τοῖς δὲ μεγίσταις μέγιστα.* Monent autem talia exempla, ut sumus modesti, retineamus timorem Dei, & non moueamus non necessaria, & ardentius petamus nos à Deo regi & protegi.

30 Anno mundi quater millesimo trecentesimo tertio.

Anno Romæ millesimo nonagesimo primo.

Anno Christi trecentesimo quadragesimo primo.

35 **F**lij Constantini successerunt patri, diuisione imperij in testamento hoc modo facta: Constantinus natu maximus tenuit Hispaniam, Galliam, Alpes & Britanniam: Constans Italiam, Africam, Græciam, & Illyricum: Constantius, minimus natu orientem tenuit. Hic, cum non esset par ingenio fratribus, tandem monar-
v. iij.

chia potitus est. Cum enim maximus natu Constantinus superior & inquietior esset ceteris, non contentus suis prouinciis, fratri Constanti bellum intulit, vt Italiam occuparet. Sed cum ad Aquileam peruenisset, praelio victus est a Constantis exercitu: & cum equus vulneratus Constantinum excussisset, multis ictibus confossus est, anno ætatis vicesimo quinto, imperij, nondum finito trienio.

CONSTANS IMPERATOR.

Acceſſerunt igitur Constanti ad suam partē omnes 10 prouinciæ, quas frater Constantinus tenuerat. Regnavit annos tredecim, vixit annos triginta. Fratrem vicit anno ætatis suæ vicesimo. Fuit initio iustus & strenuus, sed postea propter morbum articulare deditus voluptatibus, neglexit gubernationē, & multa crudeliter fecit. Quare in vrbe Augusta Rhetica contra eum factus est imperator Magnentius, qui tunc præerat Rheticæ. Hic interfecit Constantem quiescentem in cubiculo. Estq; mors eius eo insignior, quod Magnentiū antea in Illyrico ipse seruauerat, tectum sua purpura, cum milites eum interfecuri essent. Nunc talem gratiam seruatori reddidit, qualem Cassius & Brutus Iulio reddiderūt. sed seipsum quoque aliquanto post interfecit, vt mox dicam.

CONSTANTIUS IMPERATOR.

Constantius enim tertius frater, vt puniret Magnentium, septuaginta millia hominum aduersus eum duxit. His occurrit in Illyrico cum exercitu triginta milium Magnentius, confusus robore Gallico & Germanico. Etsi autem victor fuit Constantius, tamen cædes tanta facta est, vt in eo praelio vires Romani imperij ita decidisse dictum sit, vt peregrinæ gentes, quæ postea in Galliam & Italiam infusæ sunt, reprimi non potuerint. Magnentius victus Lugdunum fugit, vbi cum necasset amicos, quorum ei fides suspecta fuit, postea sibi ipse mortem consciiuit.

Solus igitur Constantius monarchia potitus, regnavit annos

annos viginti quatuor, mortuus anno ætatis suæ quadragesimo. Successit igitur patri adolescens, circiter annum decimum octauum ætatis suæ, quæ in in ætate facile ab astutis hypocritis deceptus est. Ac idem ille presbyter, qui Constantiam sororem Constantini Magni ad Arianos inflexerat, huius principis animum ad eos inflexit, quia custos testamenti patris fuerat. Idque primum Constantio exhibuit.

10 Fuit autem felix in bellis civilibus. Postea duxit exercitum aduersus Alemanos, cum quibus, cum pacem peterent, fœdus fecit. Id factum esse in Rauracis scribit Marcellinus. Nec vero dubium est, Rauracos fuisse, vbi nunc vrbs est Basilea ad Rhenum. Postea nominantur

15 reges Alemanorum ad Argentoratum Festrados & Gnademarius. Vndecunque igitur appellatio Alemanorum fuit, tunc eas gentes complexa est, quæ sedes tenuerunt ab Alpibus ad Moguntiam vsque. A Moguntia, Rhenum ripam & Belgium, Franci tenuerunt. Hæ duæ appellationes illis temporibus præcipuæ fuerunt in hac regione, quæ ab Alpibus inter Rhenum & saltum Thuringi-

20 eum vsque ad mare porrigitur. Ac sæpe cum Romanis Alemanni & Franci dimicarunt. Postea inter sese magna bella gesserunt, donec Francorum fortuna fuit victrix.

25 Sed redeo ad Constantium. Is ex oriente discedens aduersus Magnentium, præesse iussit orienti filium Constantij, qui fuit frater Constantini Magni, nomine Gallus, eumque adoptatum Cæsarem dixit. Sed multa crudeliter & petulanter facientem iussit interfici, cum annos

30 quatuor orienti præfuisset. Deinde Iulianum Galli fratrem, natum patre Constantio, qui fuit Constantini Magni frater (vt iam dictum est) adoptatum Cæsarem dixit, eumque aduersus Alemanos misit, quos Iulianus magno

35 prælio ad Argentoratum vicit. Idem postea descendens ad Agrippinam Coloniam, recepit eam, occupatam a Francis, quos Salios nominant, a flumine Sala dictos, vt Marcellinus dicit. Hi Tungrorum sedes, id est, regionem Iuliensem tunc tenebant. Postea & Francos Attuarios vicit, qui fuerunt vbi nunc Leodium est.

v iiij

Interea Constantius imperator bella cum Sarmatis & Persis gessit. Cum autem audiuiſſet, Iulianū imperatorem & Augustum dici, & cum exercitu ad Byzantium accedere, relicto Persico bello exercitum contra eum duxit. Sed in reditu in Cilicia febre extinctus est, anno 5 imperij vicesimo quarto, ætatis quadagesimo primo.

Ipse narravit se speciem, quam antea in secundis rebus sæpe letam vidisset, tunc, cum egrotaret, vidisse mestam, & lugenti similem: qua de re eruditi disputarunt, fuisse genium ipsius, qui solitus fuerit ipsum comitari: & 10 citantur Græci versus:

A' navri dēpion avdri nō hōpōdōq

A' navros ēst mōstōō pōs nū bōv.

ECCLESIAE CERTAMINA

15

post mortem Constantini Magni.

ETiam sapiētum & bonorum principum animi sunt mutabiles. Ita Constantinus Magnus biennio ante mortem a sorore Constātia persuasus, exultantem Arium 20 reuocauit, & Athanasium relegauit. Ea mutatio voluntatis in principe rursus accendit Ariana certamina. Nam, cum pulso Athanasio reuersus esset Alexandriam Arius, veluti triumphans, valde confirmauit suam factionem: & multi episcopi, qui antea metu tacuerant, aperte eius 25 sententiam propugnare cœperunt, præsertim post Constantini mortem.

Latuit autem exul Athanasius apud Maximinum episcopum Treuirorū annos duos & menses quatuor. Nam filius Constantinus vir magnanimus, qui ex testamento 30 patris Gallias tenebat, perfecit, vt Athanasius in Alexandriam reduceretur. Iamque Arius mortuus erat, vt antea dictum est: & adoleſcens Constantius nondum aperte tuebatur Arianos, etsi familiares ei erant episcopi quidam Ariani. 35

Receprus Athanasius, triēnio retinet gubernationem. Interea artificis Eusebij Nicomediensis & aliorum magis alienatus Constantius ab orthodoxis, pellit ex Constantinopoli Paulum, & ex Alexandria Athanasium recte

recte sentientes. Cum exercitu Georgius quidam præficitur ecclesiæ Alexandrinæ. Abdidit igitur se in latebras Athanasius. Cumque ab aduersariis ad necem studiose quæreretur, aliquanto post effugiens Romam profectus est. Rursus igitur exulat: & Romæ aliquantisper manent apud Iulium episcopum, & ipse, & Paulus Constantinopolitanus. Deinde ad Constantinum imperatorem accedunt, qui victor occidendum tenebat. Apud hunc tandem res eo deducitur, ut consensu fratrum Constantis & Constantij synodus indicta sit, quæ in Illyrico in vrbe Sardica conuenit, anno decimo post mortem Constantini Magni, anno Christi trecentesimo quinquagesimo primo.

Conuenerunt in vrbe Sardica ducenti quinquaginta episcopi: Inter hos fuerunt Athanasius & Hosius Cordubensis episcopus, quem epistola synodi dicit grandem natum fuisse, *ὁ γὰρ παῖς*, & maxime dignum honore, propter perpetuam constantiam in confessione veritatis, inter multas afflictiones. Hæc synodus testata est, se amplecti Nicenum symbolum: & damnat ab eo dissentientes. Extat synodi decretum apud Theodoretum, in quo hæc verba sūt: *Μὴδὲ ποτε πατέρα χωρὶς τοῦ υἱοῦ μήτε αὐτὸν χωρὶς πατρὸς μήτε ἑωυτοῦ μήτε ἑ) δι' ἑωυτοῦ.*

Tanta fuit autem eius ætatis calamitas, ut eodem tempore *ἀντισυνόδος* in Thracia in vrbe Philippoli conueniret: quod accidit, quia non fuit vnicus gubernator, ut fuerat Nicenæ synodi Constantinus: & iam non erat imperatorum consensus: & adolescens Constantius a suis assentatoribus deprauabatur. Talia mala oriuntur ab iis, qui principum voluntates distrahunt. Et quarto anno post hanc synodum sequuta est synodus Syrmienensis, cui interfuit Constantius, contraria Sardicensi.

Cogitandum autem est, quanta calamitas fuerit, cum subinde cōcurrerēt synodi, antisynodi, & retractationes priorum synodorum. Fuerunt enim impiæ synodi frequentiores post Sardicensem sex, corruptentes Nicenum symbolum, videlicet in Smyrnio, Arimino, Mediolano, Seleucia Isauriæ, Cōstantinopoli, Antiochia, de quibus mox pauca dicam, ut considerentur ecclesiæ ea-

lamitates. Prius enim Athanasij historiā breuiter com-
plectar.

Post Sardicensē synodum Constans imperator a fra-
tre Constantino petiit, vt Athanasio gubernationem A-
lexandrinæ ecclesiæ restitueret: & palam minatus est, se
eum reduciūm esse, si frater non restituat. Ibi quan-
quam diu res arte differtur, tamen Constantij amici me-
tuentes fratri suadent, vt potius reditum Athanasio cō-
cedat, quam bellum ciuile attrahat. Tandem igitur con-
cedit Athanasio reditum Constantius: sed aliquanto post
mortuo Constante rursus iubet eum eiici Constantius,
quia fuerit fratri incitator ad bellum mouendum. Exu-
lat igitur tertio Athanasius, latitans in Lybia sex annos
vsque ad mortem Constantij.

Interea magnā crudelitatem exercuit Alexandria¹⁵
episcopus Georgius. Virgines duxit ad ignes, minitās
eis necem, nisi iurarent se abiecturas esse doctrinam A-
thanasij.

Rediit autem Iuliani tempore Athanasius, & postea
quanquam Iulianus eum interfici iusserat, tamen mansit
in gubernatione ecclesiæ Alexandrinæ, vsque ad annum
septimum Valentiniani. Suntque anni sex & quadragin-
ta ab initio gubernationis Athanasij vsque ad eius mor-
tē. Interea quātas viderit ecclesiæ calamitates, & quas e-
rumnas ipse tulerit, in quibus tamen diuinitus seruatus
est, series historiæ ostendit.

Nicenæ synodi finis incidit in annum vicesimum pri-
mum Constantini. In annum Christi trecentesimo vi-
cesimum nonum.

Anno tricesimo Constantini, anno Christi trecentesi-
mo tricesimo nono fuit synodus Tyria, & receptus est
Arius, qui tamen aliquanto post Constantinopoli mor-
tuus est, cum ex Tyro synodus eo vocata esset.

Anno decimopost mortem Constantini.

Anno Christi trecentesimo quinquagesimo primo.³⁹¹
Anno post Nicenam synodum tricesimo primo, fuit
synodus Sardicensis pia, confirmans Nicenam.

Anno Cōstantij quinto decimo, videlicet quinto post
Sardicensē synodum, fuit synodus Syrmienfis, in qua
& ipse

& ipse Constantius affuit, moto bello aduersus Magnentium, contraria Nicenæ.

Sequuntur Syrmiesem exiguis internallis synodi impia, Ariminensis, Seleuciensis & Antiochena.

5 Occasio autem conuocandæ synodi Syrmienfis hæc fuit: Vt semel motis rebus multi exemplo fiunt audaciores, & novos tumultus mouent, & ἀρχία concedit licentiam, Photinus Syrmienfis ecclesiæ presbyter & Arianos & orthodoxos vituperare cœpit, & abiecta vtraque sententia renouauit blasphemiam Samosateni. Negauit esse
10 duas naturas in Christo nato ex virgine. Ac λόγον in Iohāne interpretatus est, decretū de redētiōe hominis & restitutione vitæ æternæ, per hunc hominē, quem ad id missurus esset. Et contendit, nequaquam esse λόγον ὁμοει-
15 μων, qui fuisset antequam hic homo Christus ex virgine natus est.

Fuit autem tanta Photini confidentia, vt se audiri coram ipso imperatore Constantio postularit. Aderant ex Asia præcipui episcopi, inter quos cum excelleret Basilus Ancyra in Galatis episcopus Arianus, hic acerrime
20 refusauit Photinum. In ea causâ decreta facta sunt laude digna, Quod λόγος sit ὁμοεισῆμμος. Extant ea decreta in Socrate Scholastico, quæ digna sunt consideratione.

25 I. DECRETVM.

Εἰ τις, τὸ ΠΟΙΗΣΩΜΕΝ ΑΝΘΡΩΠΙΟΝ, μὴ τὸ πατέρα πρὸς
τὸν υἱὸν λέγῃ, ἀλλὰ αὐτὸν πρὸς ἑαυτὸν τὸν θεὸν εἰρηκεῖναι, ἀνάθεμα
30 ἔστω. Hoc est, Si quis hoc, Faciamus Hominem, non Patrem ad Filium dixisse, dixerit: sed ipsum ad sese Deum anathema sit.

II. DECRETVM.

Εἰ τις, τὸ Ιακώβ, μὴ τὸν υἱὸν αἰς ἀνθρώπου καταπεποινημένον, ἀλλὰ
35 πρὸς ἁγνόντων θεόν, ἢ μέγας αὐτῷ, λέγῃ, ἀνάθεμα ἔστω. Hoc est: Si quis cum Iacob, non Filium tanquam hominem col-
luctatum esse dixerit, sed non genitum Deum, aut partē Dei, anathema sit.

Εἰ πὺς τὸ, Ἐβρεξε Κύριος πατὲρ κυρίῳ, μὴ ὅτι τὸ πατὴρ καὶ τὸ υἱὸς
ἐκλαμβάνει ἀλλ' αὐτὸν πατὲρ ἑαυτοῦ λέγει βεβεχέναι, καὶ ἀθεμε-
ῖται. Ἐβρεξε γὰρ Κύριος ὁ υἱὸς πατὲρ κυρίῳ τῷ πατρί. Hoc est, Si-
quis hoc: Pluit Dominus a Domino, non de Patre & Fi-
lio accipit, sed ipsum a seipso pluuisse dixerit, anathema
fit. Pluit enim Filius Dominus a Patre Domino.

Hæc recito quia ostendunt, & vetustatem hæc dicta
in Moïse de Filio intellexisse.

Agitata est etiam tunc quæstio de his modis loquen-
di: Pater natura genuit Filium, non genuit voluntate, id
est, contingenter, sicut contingenter creaturas condidit.

De his modis loquendi extant commonefactiones in
Nazianzeno & in Longobardo libro 1. distinct. 6.

Cætera acta synodi Syrmienensis, impia & pernicioſa
fuerunt. Processit enim synodus ad controuersiam Arii,
cui ut humano consilio mederetur, conata est silentio
obruere mentionem vocabuli ὁμοούσιος, & voluit in sym-
bolo poni ὁμοῦ ὕπνος. Hunc cothurnum si vtraque
pars acciperet, existimabant discordiæ finem fore, quia
Atraque pars Filium esse fateretur, & quidem simile Pa-
tri, omiſſa quæſtione, An sit ὁμοούσιος? Subſcripſit huic de-
creto & pius ſenex Hoſius Cordubensis episcopus, coa-
ctus ut narrant, cum tamen antea veritatem conſtanter
defenſiſſet. Ita diſceſſum eſt ex Syrmio. Sed mox am-
biguitas ab orthodoxis repudiata eſt, quod inſidioſa
eſſet, & ſemper in docendo ambiguitas diſſenſiones
parit.

Post biennium Conſtans Mediolanum venit cum iſ-
ſectus eſſet Magnentius. Ut igitur Syrmienſia decreta
confirmarentur, incitant eum Ariani, ut in Italia ſyno-
dos conuocet. Et ſcribit Theodoretus de leuitate Con-
ſtanti j hæc verba: τὸν πάντα πατὴρ ὁμοούσιον, quod facile ad
mala conſilia impelleretur. Vocat igitur episcopos Me-
diolanū, ubi Ariani auſi ſunt primum poſtulare, ut ſyno-
di Tyriæ acta confirmarentur, & rursus ex Alexādia pel-
leretur Athanaſius. Huic poſtulationi conſantiſſime ad-
uerſati ſunt Paulinus episcopus Treuirēſis, & Dionyſius,
episcopus

episcopus Albæ in Latio, intelligentes moliri ipsos oppressionem symboli Niceni. Cum igitur imperatori coram dicerent, iniusta peti, discesserunt. Ita subito hæc synodus dissoluta est. Sed sequenti anno plures Ariminum
 5 conuocat, Ibi maiora & longiora certamina fuerunt. Pålām petita est Syrmienſis decreti confirmatio. Et nominatim postulatū est, vt deleteretur in symbolo *ὁμοούσιον*. Sed occidentales circiter ducenti cōtradixerunt, qui ad Constantium legatos & scriptum de sua confessione mi
 10 serunt. Sed Constantius, vt eluderet acta cunctando, rescripsit, ne ex Synodo discederēt, donec legatos auditos remitteret. Cum autem mora longior esset, pij ad suas ecclesias redierunt. Hic fuit exitus synodi Ariminensis.

Interea vero dat mandata Constantius in oriente &
 15 occidente, vt Syrmienſi decreto subscribatur, & pellantur ex ecclesiis, qui nolint subscribere.

Eodem tempore synodus fuit orientalium in vrbe Iſauriæ Seleuci, vbi maior fuit numerus Arianorum, ac plurimi receperunt vocabulum *ὁμοιον*. Sed cum magnæ
 20 altercationes ortę essent de hoc cothurno, an *ὁμοιον* intelligendū esset de essentiæ similitudine, an vero voluntatis, & aperte affirmarēt plurimi, se tantum voluntatis similitudinem intelligere, surrexit legatus Cæsaris, & dixit se non ad futurum sine fine rixatibus. Cum igitur hic
 25 nollet in cōfessum redire, discesserunt & multi episcopi. Hic fuit exitus synodi Seleucienſis.

Concurrerūt passim alibi alij. Sed breuiter recito frequentiores synodos, quarum tristia exempla intuentes, cogitemus, quanta fuerit ecclesiæ calamitas, cum subin
 30 de maiores distractiones ex synodis orirentur.

Post biennium, cum iam Constantius Antiochiā venisset propter bellum Persicum, synodus eo conuocata est, quæ magis turbulenta fuit prioribus, & cumulauit blasphemias. Quia ibi ne hoc quidem recipere impij vo
 35 luerunt: Filium similem esse Patri, & contenderunt esse dissimilem Patri Filium.

Exemplum vero extat sophistices in hac narratione insigne. Vtus est enim Acacius hoc argumento:

Pater neminem colit:

Filius colit Patrem.

Ergo sunt dissimiles.

Cumque vsus esset hic præstigiator verbo, αἵρεσις, pro non colente alium, quod aliqui significat impium, totius populi clamore reprehensa est prophanitas vocabuli. Postea etsi vocabulum aliter interpretabatur, tamen iusto odio sophistices explosus est. Et addit Historicus: οὗτοι πᾶντας ἀπολέλυται λέξεις, τὴν ἐκκλησίαν διέσπασαν. Circa tales occupati dictiones ecclesiā distraxerūt. Vt omnibus ætatis in defensione falsorū dogmatum singula-
res argutiæ excogitātur, quæ ipsa nouitate capiūt rudes.

Synodi autem Antiochenæ finis, fuit Constantij discessus, qui rediturus erat Byzantium, vt Iulianum reprimeret. Sed in reditu in Cilicia morbo extinctus est.

Breuitè autem de his impiis synodis dixi: vt videant iuniores, sæpe etiam synodis frequētibus magnos errores confirmatos esse: Nec anteferēdas esse synodos perspicuis testimoniis, quæ tradita sunt in scriptis propheti-
cis & apostolicis.

Ac iuste reprehenditur πολυπραγμοσύνη Constantij, qui toties conuocauit dissimilimos homines, fuitque infelix, quia malorū consiliis regebatur, qui aut stabilire impia dogmata, aut arte maiores distractiones facere conabantur, ne ipsorum autoritas labefactaretur. Sicut & nostro tempore arte factas esse distractiones vidimus.

Dux autem fuerunt piæ & viles synodi tempore Constantij: altera Sardicēsis, de qua supra dictum est, viuente adhuc Cōstante: altera circa id tempus fuit Gangrensis, in oppido Galatarum Gangra, quod nomē scribitur significare capream, lingua Heneta. Et hodie Boemis id vocabulum capream significat.

Narratur occasio, quod Eustathius quidā secessus quæ fuerit, tāquā monachus, hunc imitati multi, ritus nouos instituerunt, Prohibuerūt coniugiū, & multas nuptas ad se attraxerunt, quarum aliquæ etiā virili vestitu tectæ latere voluerunt. Fuitque cum multis stupri consuetudo. Damnauerūt habentes propriū. Noluerunt accedere ad cōmunis Ecclesiæ sacramenta, qui administrarēt per Sacerdotes maritos. Instituerūt & delectū ciborum, &c.

Ann o

Anno mundi quatermillesimo.
 Anno Romæ millesimo centesimo decimo quinto.
 Anno Christi trecentesimo sexagesimo quinto.

IVLIANVS APOSTATA.

⁵ Iulianus Apostata, regnavit solus annum & menses septem, cum antea a Constantio Cæsar dictus, collegæ eius fuisset sexennio. Natus est patre Constantino, fratre Constantini Magni, & matre Basilina nobilissima formi-
¹⁰ na. Adolefcens ab episcopo Nicomediæ doctrinā ecclesiæ didicit, & professione Christianus fuit, ac institutus in Collegio Nicomedenfi, cum valeret ingenio & eloquentia, cito factus est lector in ecclesia. Interea clam auditor fuit Libanij, qui tūc Nicomediæ rhetor fuit, studiosus Atticæ elegantia, vt ostendunt eius scripta, quæ
¹⁵ adhuc extant. Ille inflexit eum ad ethnicos. Paulatim & aliis ethnicis desertis & philosophis familiaris factus, Iamblico, Maximo Byzatio & aliis, cepit superbe fastidire ecclesiæ doctrinam, & anteferre opiniones ethnicas
²⁰ natas in humana ratione, & palā hostis factus est Christi.

Postea ingenij vanitate dedit se & magicis artibus, & ex magorū præceptis mactavit humanas hostias divinationum causa. Ac solus imperio potitus edidit edita cōtra Christianos, & rursus iussit aperiri templa idolorum & eis sacrificari, & in numismate symbolum fecit: Iovem diadema ipsi imponentem, Palladē circumdatam ipsi chlamydem, Mercurium tribuentē ipsi sceptrum. Reditus ecclesiis eripuit, ne possent ali docentes & discētes, & virulentos iocos addidit: Se facere iexpeditiores ad regnū cœleste spoliatos facultatibus, quia in ipsorum libris scriptum sit: Beati pauperes, quia eorū est regnum cœlorum. Vetuit Christianis tribui honores militiæ. Prohibuit Christianorum filios admitti in scholas rhetoricas, dicens: οὐκ εἰς τοὺς παύλους μαθήματα, propriis pen-
³⁰ nis ferimur. Scripsit & ipse libros contra ecclesiæ doctrinā, in quibus præcipue exagitat prohibitiones vindictæ. Ait tolli magistratus, iudicia, pœnas, legitima bella, cōfirmari latrocinia in infinitū. Denique pugnare eā doctrinā cū sensu cōmuni, & tollere nervos humanæ societatis,

Refutarunt has calumnias Nazianzenus & Cyrillus, quitamen & ipsi frigide respondent. Distinguit consilia & præcepta, cum responsio vera, firma & luculenta hæc sit: Euāgelio maxime confirmari & muniri politicū ordinē: Nec prohiberi vindictam ordinatam, quæ ad officium magistratus pertinet, sed inordinatam, quā priuati exercent, sicut hæc distinctio Dei beneficio in nostris ecclesiis perspicue illustrata est.

Iudæos etiam hortatus est odio Christianorū, vt suam politiam instaurarent, & eis defensionem, & immunitates promissit. Conuenit igitur ingens multitudo Iudæorum, & magna spe collatis sumtibus & opibus Tēplum ædificare cœpit: sed cum fundamenta iacerent, magno terræmotu dehiscente terra, inter fulmina totum opus disiectum est, & multa millia Iudæorum ruinis oppressa sunt. Ita didicerunt Iudæi se frustra niti cōtra Dei decretum. Inter ædificandum signa crucis in vestitu & in panibus passim Iudæis facta sunt, ac similia exercitui Iuliani facta sunt ante annum, accedenti ad Byzantium initio imperij.

Cæterum & priuatim propter Christianam professionem aliquot interfecit, multis honores ademit, vt Iouiniano, Valentiniano & Valenti. Cum scripta legisset, in quibus doctrina Christiana defenderetur, reddidit ea cū hac breui inscriptione: ἀνέγνω, ἐγγράφω, κατέγραψεν.

Vicissim autem & nostri scripta cōtra eum ediderunt. Et extant Naziāzeni duæ orationes, in quarum altera & gestuum ipsius descriptio est, memoria digna, quæ significat ex gestibus coniecturam de ingeniis & voluntatibus fieri. Verba hæc sunt: Fecit me vatera, gestuum ipsius deformitas & ingens admiratio, siquidem optimus vates est, qui ex coniecturis optime ratioecinatur. Nequaquam vero mihi hæc boni hominis signa esse videbantur: Colli crebræ conuersiones, humeri alternis subsultantes, oculi torui, vagabundi, & furibundum quiddam conuolutes, pedes instabiles, crebræ geniculationes, nasus contumeliam & cōtentum spirās: figura vultus derisionem significans, quoquo modo variabatur risus crebri altum crepentes, nutus, renutus sine sermone sermo inter

interruptus, non complens sententiam, interrogationes crebrae, confusae & stultae, responsiones inconcinnae, coaceratae, inter se dissidentes & sine ordine. Quis singula describat? Talem vidi antefacta, qualem esse postea facta ipsa ostenderunt. Et si adessent, qui tunc mecum fuerunt, & eadem viderunt, testes essent huius meae narrationis, qui meminerunt etiam, me edidisse hanc vocem: Quantā pestem Romana monarchia nunc alit;

Fuit autem Athanasij varicinium verum, qui, cum ecclesiae passim in magno dolore & metu essent, dixit hunc tyrannum Nubeculam esse cito transituram. Congruit enim exitus eius cum Psalm. 55. Viri sanguinum & dolosi, non attingent dimidium dierum suorum. Cumulauerat scelera, cultum idolorum, blasphemias, magiā, sauitiam erga Christianos, seditionem contra imperatorem.

Quamquam igitur antea, cum Caesar esset, feliciter represserit Alemanos & Fracos: tamen solus imperio potius cito periit. Nam bellum gerens cum Persis, in praelio vulnus in hepate accepit a milite qui quis fuerit, nescitur. Relatus in castra sanguinem caua manu excipiens sursum sparsit, clamans: Vicisti eadem Galilae. Hac voce emissā, qua fatetur impiā suam voluntatem, & ostendit ingentem fremitum, & sensum poenarum, extinctus est, anno aetatis suae secundo & tricesimo.

Narrant Didymum Alexandrinum in somnio vidisse candidos equos, & in his equites dicere: Narrate Didymo, hac hora Iulianum interfectum esse.

Iam lector integram Iuliani historiam intueatur, quae exiguo tempore insignes mutationes habuit. Decennio, cum collega esset Constantij, in bellis legitimis aduersus Alemanos & Francos, fuit felix. postea mouit seditionem, & occupauit Cōstantij provinciam. Ostendit se hostem esse Christi, sauitiam exercuit in Christianos, gladio, stylo & variis technis, bonorum & facultatum ereptione, & incitatis Iudaeis. Palam etiam exercuit magicas artes. Hae scelera trāstis exitus cito secutus est.

Vtilissimum est autē in historia Iuliani hoc considerare, quod Deus duobus illustribus miraculis ostendit eodem tempore suam iram aduersus Iudaeos & ethnicos. Dixi antea quid acciderit Iudaeis, cum Ierosolyma concedente Iuliano rursus condere templum cepissent. Terrae motu disiectae sunt moles, & absorpti multi homines, & pars operum & machinarum, & homines fulminibus accensi perierunt.

Eodem tempore in alia orbis terrarum parte Delphicum templum, quod ethnicis praecipuum fuit, diuinitus, non hominum manibus, deletum est terrae motu & fulminibus, cum Iulianus legatos eo misisset, interrogaturus de euentu belli Persici. Sape antea direptum, & aliquoties deletum est Delphicum templum, sed rursus extructum & ornatum. At post hanc euersionem diuinitus factam, Iuliani tempore, nunquam deinde instauratum est.

Primi narrantur Phlegya, qui fuerunt in Thessalia La-pithae, combussisse Delphicum templum. Deinde partes aliquas, Xerxis milites post hunc Phocenses ipsi: deinde Brenni exercitus accedit. Toties & instaurationes factae sunt: At post Iulianum nulla facta est instauratio.

Horum duorum templorum, Iudaici & Delphici euersio diuinitus facta eodem tempore, insolentiam Iudaeorum & ethnicorum valde repressit, & pios confirmauit. Haec miracula in Iuliani historia considerare valde prodest.

Anno mundi quater millesimo trecentesimo vicesimo nono.

Anno vrbis Romae millesimo centesimo decimo septimo.

Anno Christi trecentesimo sexagesimo septimo.

IOVINIANVS.

Iouinianus militum suffragiis factus est imperator. Vixit in imperio septem menses. Notus enim fuit militibus

tibus, & quia ductor fuerat ordinis domesticorū, & quia pater Varronianus clarus fuit, qui fuit Pannonicus, comes ordinum agri Singidunensis, qui non procul abest ab Vlpia Traiana, quæ nunc Corona nominatur. Initio
 5 professus est se Christianum esse, & amplecti Nicenam synodum. Pacem fecit cum Persis, reddita ipsi Metopotaamia. Quia cum sciret imperiū a Iuliano turbatum esse redire in Asiam cogitabat, ut tranquillitatem ecclesiis & multis gentibus restitueret. Iussit reuocari exules, qui
 10 pulsi erant propter veram professionem. Mandauit ecclesiis restitui partem reddituum, quos eis Iulianus ademerat, ac testatus est propter famem nunc veteres redditus integros non posse restitui. Iussit rursus claudi idolorum templa.

15 Cum autem Antiochiæ aliquandiu moraretur, multis prodigiis sequentia mala significata sunt. Cometa interdiu conspicuus est. Conflagrauit locupletissima bibliotheca Antiochena. Breui post Iouinianus, cum ad Bithyniam accessisset, mortuus est morbo, qui ex intemperantia ortus esse existimabatur.

Anno mūdi quater millesimo trecentesimo tricesimo.

Anno Romæ millesimo centesimo decimo octauo.

Anno Christi trecentesimo sexagesimo octauo.

25 VALENTINIANVS PRIMVS.

V Valentianus imperator militū consensu factus est, cum iterum tribunus militum a Iouiniano factus esset. Nam sub Iuliano dimissus erat, eo quod sacrificium
 30 pugno percusserat, aspersus lustrali aqua in ianuā templi, ubi idolo Iulianus sacrificabat. Tenuit imperiū annos vndecim. Natus fuit in Pannonia in oppido Bibalis in ripa Sauī, quod non procul fuit a Taururo, quod nunc est Belgradum.

35 Post triginta dies accersuit inde Valentem fratrem, cumque consortem imperij fecit, & Augustum nuncupauit, aliquanto post & Gratianum filium Valentianus imperij consortem fecit, & Augustum nominauit. Fuit autem infelix fratrum dissimilitudo. Sunt initio imperij

x. ij.

ingenti terræ motu significata mala, quæ ex impietate & sæuitia Valentis orta sunt: Magnis spaciis & horrendis hiatribus mare terras reliquit. Commendauit autem Valenti orientem frater. Ipse audita fama nouorum bellorum, quæ Alemani & Saxones mouerant, properauit in Galliam. Dux enim Alemanorum Brando Moguntiam ceperat, & inde magnam Christianorum multitudinem, viros & mulieres, abduxerat. Aliquot magnis præliis Valentinianus Alemanos represit. Ad Nicrum etiam condidit arces. Deinde infra Con-
loniam Agrippinam in Tungris represit Saxones.

In vrbe Constantinopoli Valentinianus æneum modium collocauit, ne mensuræ diminui possent, & quibusdam qui diminuuerant, præcidit manus, quas ibi suspensit. Hæc Suidas.

SAXONES.

PRimum autem hic in bellis imperatorum fit mentio Saxonum, cum quibus & postea tanto cum periculo dimicatum est, vt Sidonius Apollinarius episcopus Arelatensis scribat: Nullus hostis hoste Saxone truculentior est, nec robore tantum & audacia, sed etiam consilio & arte vincit. Ac limites veteris Saxonie fuerunt ad occasum Amasis, ad ortum Albis, ad meridiem Boiemi & Franci, ad septentrionem Cimbrica Chersonesus, & in vicino littore Heneti.

Vt autem ex oriente cæteras vicinas gentes progressas esse verisimile est, Getas, Dacos, Cimmericos, Germanos, Sueuos: ita & horum vicinos Sacas ex Asia progressos esse existimo, & inde originem & nomen esse Saxonum. Alij nomen Saxones faciunt ab Ascanes, sed sonus propior est vocabulo Sacæ, & fuisse Sacas inter præcipuas gentes Persici regni, ex Ctesia, Herodoto & Xenophonte apparet.

Nomen Ascanes significat custodem ignis: nomen Sacæ æquale est, quasi dicas, iusti & liberi, vel vates. Dum autem Valentinianus reprimat Alemanos, & Saxones, interea Theodosius magister equitum, qui postea factus est

est imperator, bellum gerit in Rheria, inde mittitur ad pacandum Africam contra Firmum. Redit inde Valentinianus in Pannoniam, commendata Gallia & vicinis prouinciis filio Gratiano. Intulerant enim Quadi bellū vicinis Pannoniis: sed territi aduentu Valentiniani pacem petunt. Ibi cum in excusatione quādam falso dixissent, iratus Valentinianus magna vocis contentione eos obiurgauit. Eam commotionem subita febris secuta est qua intra paucos dies extinctus est, anno ætatis quinquagesimo quinto, cum tenuisset imperium annos quindécim menses octo, & dies viginti. Defendit Ecclesiæ pacem, amplexus symbolum Nicenum. Fratri Valēti saepe hortator fuit, & vt veritatem amplecteretur, & ne scilicet in recte sentientes exerceret.

Valentinianus duas vxores habuit: Seueram & Iustinam. Ex Seuera natus est Gratianus, qui imperator factus, postea Theodosium & Valentinianum secundum sibi collegas adiunxit. Interfectus est autem Gratianus a præside Galliæ Maximo, qui deinde apud Aquileam a militibus suis vinctus Theodosio traditus est, qui eum occidit.

Ex Iustina nati sunt Valentinianus secundus, Iusta, Grata & Galla, quā postea duxit Theodosius. Postquam autem Valentinianus secundus a Gratiano fratre confors imperij factus est, cum in vrbe Galliæ Vienna non caueret insidias, ab Arbogasto interficitur. Hi tristes exitus fuerunt filiorum imperatoris, qui iustitiæ cultor fuit.

Redeo autem ad Valentem, qui superstes fuit fratre circiter triennium, cum antea simul cū fratre tenuisset imperium annos fere vndecim, indoctus & crudelis, amplexus Arianam impietatem, fratre eum dehortante. Orthodoxos episcopos in exilia misit. Initio bellum gefit cum Procopio Iuliani cognato, qui rapere imperium conatus est. Hunc acie victum milites tradiderunt Valenti, qui eum occidi iussit. Deinde repressurus Persas duxit exercitum ad Antiochiam. Eo tēpore multa fecit crudeliter cōtra orthodoxos. Reuocatus autem in Thraciā quia Gotti urbem Constantinopolim oppugnabant, in

x. iij.

quorum exercitu nominatur dux Fridigernus, nominatur & Thuringi: reprimere Gotos cepit: sed cum ad Adrianopolim praeliaretur cum eis, vulnere accepto decidit ex equo, & in proximum tugurium ductus est, quod cum sequentes hostes incendissent, ipse quoque flamma consumptus est. Ita pœnas dedit iniustæ sanitiæ, quâ aduersus orthodoxos exercuerat, & quidem proficiscēti ad praelium prædixit vir sanctus, igni peritum esse.

Anno mundi quater millesimo trecentesimo quadragesimo quarto.

Anno vr̄bis Romæ millesimo centesimo tricesimo secundo.

Anno Christi trecentesimo octogesimo secundo.

GRATIANVS.

Mortuo Valente, Gratianus, Valentiniani primifilius, natus ex Seuera in vrbe Syrmio: & Valentinianus secundus, Gratiani frater, natus ex Iustina successerunt. Fecit autem Gratianus consortem imperij Theodosium, cum quo annos quatuor regnavit, cum antea cum patre annos octo, cum patruo tres regnasset. Fuit eruditus. Scripsit carmen eleganter, & oratoribus ætatis suæ præcipuis annumeratus est. Extat eius epistola ad Ambrosium Mediolanensem episcopum scripta, in qua proficitur se amplecti symbolum Nicenum, & in fine addit epiphonema, agnoscere se hanc suam confessionem non ita splendide scriptam esse, ut magnitudo rei poscit, sed dicere se de Deo, quantum in hac infirmitate humana iuxta scripta prophetica & apostolica possit, nō tantum, quantum de magnitudine rerum diuinarū se dicere posse optet.

Mortuo Valente reuocauit exulantes episcopos orthodoxos, & eiecit ex ecclesiis hæreticos, & symboli Niceni professionem omnes ecclesias communi consensu amplecti iussit.

Viuo Valente post mortem patris ad Argentoratum Alemanorum triginta millia trucidauit. In eo prælio

focios

zios habuit Francos, vt scribit Marcellinus, & addit post
eam victoriam vicinas prouincias aliquandiu tranquil-
las fuisse. Quare Gratianus Pannoniam adiit, vt Valenti
contra Gotos opitularetur. Sed Valens, non expectato
5 eo dimicans, periit.

Cum igitur Gratianus fortem, fidelem & peritum col-
legam quareret, adiunxit sibi Theodosium. Hic Gotos
in Thracia repressit. Ipse Gratianus in Galliam rediit, v-
bi omiffa cura gubernationis deditus venationi & ludis,
10 & Alanos milites domesticis antefereus in odium venit,
& Lugduna a Maximo Gallie Præfide interfectus est,
anno ætatis vicesimo nono.

Interea Valentinianus Mediolani fuit adolescens, v-
bi Iustina eius mater fauens Arianis Ambrosium episco-
pum pellere conata est, & missis Gothicis satellitibus vi-
15 iussit eum ex templo eiici. Hi cum irrupissent ad eum
armati, affirmat Ambrosius se non discessurum esse a suo
grege, sed si velint eum interficere, in templo se expectare
omnes casus. Ipse scribit de Gottis hæc verba: Olim plau-
stra eis domus erant, nunc templa pro plaustris habent.
20 Vociferantur omnia imperatoris esse, sed Deus affir-
mat suas domos esse templa, in quibus sonat vera do-
ctrina: Domus mea domus orationis vocabitur. Citat
& hoc: Date Deo, quæ Dei sunt, & Cæsari, quæ sunt
25 Cæsaris.

Cum autem Valentinianus Maximum fugiens, auxi-
lium a Theodosio peteret: rescripsit ei Theodosius, pu-
niri eius impietatem, se ipsi non defuturum esse, si veram
sententiam amplecteretur. Occurrit igitur Maximo ve-
30 nienti Aquileiam Theodosius, vbi eum prælio superatum
Maximum sui milites Theodosio tradidissent, iussit eum
Theodosius interfici, quia & Gratianum occiderat, &
postea missio ad eum Ambrosio Moguntiam, cedere de
Imperio noluerat. Scribunt & episcopi Martianum,
35 cum ei familiaris esset, dehortatum fuisse belli aduer-
sus Theodosium mouendi.

Ambragatius dux Maximi sese in mare præcipita-
uit. Pacata Italia & vicinis prouinciis Theodosius Ro-
mam accessit, vbi & templa idolorum claudi curauit, &
x. iij.

multa turpia exempla sustulit. Valentinianus verò in Galliam discessit, quam post Maximi interitū rexit annos circiter quinque. Erant autem apud eum Eugenius scriba, & dux exercituum Arbogastus vir Gotticus, qui Francos represserat. Per hos duos, Eugenium & Arbogastum corrupti cubicularij Valentinianū in vrbe Gallie Vienna laqueo strangulant. Eugenius, qui se imperatorem nominauerat, postea captus non procul a Mediolano prostratus ad pedes Theodosij a militibus trucidatus est: Arbogastus sibi manu sua mortem consciiuit. Ita seditiosi & parricidæ pœnas dederunt.

Anno mundi quater millesimo, trecentesimo quadragesimo quinto.

Anno Romæ millesimo centesimo tricesimo tertio.

Anno Christi trecentesimo octogesimo tertio.

THEODOSIVS.

Theodosius patre Honorio, matre Termantia, Hispanus genere, natus in familia nobili, cuius origo ad Traianum refertur, haud dubie literarū & veræ pietatis cultor, iustitia & fortitudine excellens, postremus Romanum imperium in occidente & oriente tenuit integrum. Nam sub filio Honorio Franci in Galliam progressi sunt, & mox VVaramundus regio nomine in Gallia regnare cepit, & Roma capta est ab Alarico rege Gotorum.

Tenuit autem imperium Theodosius annos decem & septem, quibus cōprehenduntur anni duodecim, quibus Gratiani & Valentiniani secundi collega fuit. Cum magister equitum esset sub Valētiniano primo, pacauit Rhetiam & Africam. Deinde post mortem Valentis, factus Gratiani collega, multis præliis vicit Gotos, donec Athalaricus rex Gotorum, qui Frigiderno successerat, pacem petiuit, inuitatus Constantinopolin, vbi cum ordinem gubernationis senatorum & ducum, & principis pietatem, iustitiam & modestiam considerasset, dixit se agnoscere a Deo hoc imperium ordinatum esse,

esse, nec fore felices eos, qui euertere conentur.

Postquam vero Maximus Gallia praefes Gratiano interfecto & Gallia occupata in Italiam transiit, & multos crudeliter interfecit, necesse fuit eum parricidæ occurrere. Hunc cum vicisset, & interfici iussisset, Romam profectus, multa ibi emendauit, ac Valentinianum secū dum in Galliam misit, ipse Constantinopolim rediit, vt discordias in ecclesia tolleret, & eo conuocauit episcopos iussit scripta veterum patrum proferri, qui ante dissidia vetustæ & purioris antiquitatis testimonia ediderāt. Quare verba prophetica & apostolica prauis interpretationibus haretici eludebant. Hæc synodus sua decreta Romam ad Damasum Romanum episcopum misit, cuius nomine extant asseuerationes de multis quæstionibus, quas postea recitabo. Interea Theodosius nō solum claudi idolorum templa in multis locis iubet, sed etiam prorsus destrui. Et sacrificia ethnica & Orgia Bachi, quæ tempore Valentis adhuc durauerant, prorsus aboleuit. ita pacis tempore ecclesias, honestas leges, & iudicia restituit. Hoc exemplo commonefacti pij principes sciāt se debere idola, blasphemias & impios cultus abolere.

Hæc dum in pace vtiliter agit in oriente, nouum & terribile bellum in altera orbis parte mouetur. Interfecto Valentiniano, Eugenius & Arbogastus adducunt ingentē exercitum ad Alpes, vt Italiā occupent, & ostendit Eugenius se Iuliani exemplo instauraturū esse ethnica sacra. In vexillis Herculem pingit. Iam Theodosio non solum de imperio aduersus seditiosos & parricidas dimicandum erat, sed etiā Christiani defendendi erant. Redit igitur ex Thracia in Italiam, & exercitum adducit, cui decem milia Gotorum adiunxerat. In vexillis pingi literas curat Χ Ρ Σ, significātes nomē Christi. Sic & aureos cudi iussit, in quibus tenet vexillum, in quo erant hæc literæ Χ Ρ Σ. Videbat autem Theodosius difficilem & periculosa pugnā fore, quia magna multitudo & magnum robur fuit Gallici exercitus, & prælium in angustiis Alpium duces dissuadebant. Sed ipse cum noctem in precatione consumisset, eique somno

species oblata esset, quæ fuerat hortata cum ad præliandum, ducit exercitum intra fauces Alpium, & acerrimo prælio vincit hostem, cum quidem & diuinitus adiuuaretur magnis ventorum flatibus, qui contrarij erant hostibus. Quare & Claudianus scripsit:

Omniū dilecte Deo, cui militat ether,

Et coniurati veniunt ad classica venti.

Eugenius adductus ad Theodosium, cumque prostratus ad pedes eius veniam peteret, a militibus astantibus capite truncatus est. Arbogastus in fuga, ne retractus in conspectu victoris pœnas daret, ipse sibi manu sua mortem conscivit.

Pacato rursus imperio in oriēte & in occidēte, Theodosius Mediolani mansit, & Stilliconem ducem, natum in gente Heneta, ad restituendam pacē in Gallia & Germania misit: quia seditiosis Eugenio & Arbogasto coniunctæ fuerant. Eo tempore Stillico has regiones vicinas Albi & Harcinia peruagatus est, ut ex Claudiano intelligi potest, qui inquit:

Germanis responsa dabat legesque Caycis

Arduus, & flauis signabat iura Suenis.

Item:

--- non indignante Cayco

Pascat Belga greges---

Et quidem dicit, non armis, sed opinione iustitiæ, motas has gentes quieuisset

Nec fama fefellit

Iustitiæ, videre pium, videre fidelem.

Quem veniens timuit, rediens Germanus amavit.

Ante tubam nobis audax Germania seruis.

Inuenio & tunc Saxonicos & Thuringicos exercitus collocatos esse ad defensionem limitis imperij contra Sarmatas, siue ad Viadrum siue ad Vistulam.

Recitatis bellis Theodosij, quæ & iusta & ecclesiæ necessaria fuerunt, vita domestica & acta in pace considerentur. Natus ex Christianis parentibus in Hispania, recte didicit ecclesiæ doctrinā, & amplexus symbolum Nicenum, & nullius hæreseos contagio infectus fuit. Coniugem habuit priorem, Placillam, ex qua nati sunt

sunt Arcadius & Honorius. Huius matronæ castitas, pietas ac beneficentiâ erga pauperes valde prædicatur. Hæc mortua duxit filiam Valentiniani primi Gallam, ex qua nata est Placidia Galla, quæ postea nupsit Constantio.
 5 baptismum accepturus Thessalonica, vbi ægrotauerat post prælia Gottica, interrogavit episcopum de doctrina, ne ab hæretico episcopo baptismum acciperet. Is cū confessionem suam & suæ ecclesiæ exposuisset, & ostendisset se amplecti symbolum Nicenum, Theodosium
 10 baptizauit. Hæc circumscriptio pietatem eius ostendit, quam declarant & acta ipsius in synodis & euersione idolorum.

Exemplum est pœnitentiæ & reuerentiæ erga ecclesiam, quod ab Ambrosio exclusus ex templo, & lamentis ostēdit pœnitentiā, & octo mēribus nō rediit in templum, donec acciperet sententiam absolutionis ab Ambrosio. Fuit autem hæc causā, cur ab ecclesia arceretur:
 Visito Maximo, cum Mediolani esset Theodosius, per se
 20 ditionem multitudinis in vrbe Thessalonica interfecti sunt Vdericus præfectus, & multi nobiles viri. Iratus igitur imperator eo cohortes aliquot misit, quæ septē milia hominum interfecerunt. Ambrosius iniustam crudelitatem esse sentiens, quod non inquisitis fontibus promiscua cæde sæuitum esset in turbā innocentem & son-
 25 tes, iubet Theodosium agnoscere delictum.

Etsi autem seueritas Ambrosij pia fuit: tamen causā consideretur indignationis Theodosij. Non fuit causā euersio statuæ imperatoris aut coniugis, aut petulantia conuictorū, vt aliqui narrant. Talia errata atrociter puni-
 30 re tyrannicum est. Nec id solum mouit Theodosium, quod præfectum & multos viros nobiles multitudo iniuste trucidauerat, etsi hic dolor mouere principē nō leuiter debet, sed alia fuit in principe casto maior causā dolorum. Rapuerat auriga gubernator ludorum Circē-
 35 sium adolefcentem ad stuprum, hunc aurigam præfectus vir honestus incluserat carceri. Quia vero populus industria huius aurigæ delectabatur, poscit, vt impunitus dimittatur, quod cum denegaret præfectus, per seditionē occisus est.

Tria igitur magna scelera concurrunt: Quod noluerunt puniri tantum scelus aurigæ: quod seditionem in causa turpissima mouerunt: quod præfectum & alios viros nobiles trucidauerunt. Propter has tantas causas cū princeps iusto dolore exarserit, non existimetur deliquisse more tyrannorum, qui propter nullas aut leues causas magnam sauitiam exercent, etsi excessit modum, sed in magnis viris Nemesis valde inflammatur. Hanc excusationem Theodosij addidi, quia multi de causa errant.

Cum autem instaret festus dies mense Decembri, quo publice celebratur recordatio natiuitatis Christi ex virgine, accessit Theodosius ad templum, & reuerēter petiuit absolutionem, quam & pronūciauit ei Ambrosius. Addidit autem commonescionem, vt ferret legem, vt post rescripta imperatoris differantur supplicia capitalia dies triginta, ne rei iniusta ira rebus non satis inquisitis interficerentur. Sumtum autem est exemplum ex Attica consuetudine.

Vt autem maxime prodest discernere bonos principes a malis, vt Dei opera, & virtutum exempla considerentur: ita non est inutile conferre bonos. Constantinus bella maiora gessit, & terribilior fuit. Sed Theodosius etiam magnis rebus gestis, in toto imperio pacem fecit, ecclesias protexit, & dissidia sustulit, conuocata pia synodo, fuitque in coniugiis felicior. Vterque veritatis eo fuit studiosior, quia literas norant, & fontes doctrinæ melius cognoscere potuerunt quam indocti. Vtrumque Deus protexit, ne a tyrannis vincerentur: quia ambo Deum recte coluerunt, & ecclesiis benefecerunt. Congruit exitus ad dictum: Plantati in domo Domini, etiam in senecta florebut.

Mortuus est autem Theodosius Mediolani, anno ætatis sexagesimo quinto, die septembris decimo septimo: anno imperij decimo septimo. Corpus Constantinopolis sepultum est. Extat laudatio Theodosij apud Ambrosium, qui inquit: Dilexi virum, qui cū corpore soluere-tur, magis de ecclesiarum statu, quam de suis periculis agebatur.

post

Post eum imperium in Pannonia, Italia & Hispania a
Gottis & Vandalis, deinde ab Hunnis dilaceratum est.
Galliam vero partim Franci partim Burgundi occupa-
runt. Prius autem, quam de successoribus dicam, aspicia-
mus ecclesiam, qualis fuerit post mortem Cōstantij, sub
Constantio, Iuliano, Ioviniano, Valentiniano primo,
Valente, Gratiano & Theodosio.

In oriente, quia Constantinus deceptus blanditiis so-
roris reuocauerat Arium, in ecclesiis passim rursus exci-
tatum est incendium Arianæ impietatis, & crebris syno-
dis dissidia aucta sunt. Hæc mala cum imperator Con-
stantius, qui occidētem tenebat, reprimere conaretur, per-
fecit, ut synodus pia conveniret in vrbe Sardica, anno
post Nicenam synodum vicesimo. Et si autem Sardicen-
sis synodus pia decreta fecit, & occidenti profuit: tamen
Constantius, cum non solum propter adolescentiam le-
uis esset, sed etiam natura inutilis, & domi ab assentatori-
bus regeretur, favit Arianis, & permisit, ut late sparge-
rent errorem.

Fueruntque post mortem Cōstantij, aliæ synodi con-
trariæ Sardicensi. Prima Syrmienfis anno post Sardicen-
sem. Mox sequuta est Ariminensis, ubi cothurnus factus
in Syrmio profertur, videlicet, ut pro *ὁμοούσιος* in symbo-
lo legeretur *ὁμοιος*. Discedētibus igitur piis ex Arimino,
cum imperator faueret impiis, audacia in oriente crevit,
& impia synodus inutilitate imperatoris in urbem Isau-
riæ Seleuciam conuocata est.

Biennio post synodum Seleucianam rursus frequens
synodus impiorū convenit Antiochiæ, quo Constantius
propter bellum Persicum exercitus duxerat: ubi, ut sit
inter malos, dissidia creuerunt. Natum est ibi tetrum so-
phisma, de quo supra diximus: Pater est *ὁ θεός*, Filius est
ὁ θεός. Ergo est inæqualitas.

Mota est cōtentio de Spiritu sancto: An sit *ὁ θεὸς ὁ υἱος*,
de qua controuersia postea, ut dicam, regnante Theodo-
sio in synodo Constantinopolitana & in Damasi decre-
tis, vera doctrina restituta est.

Ex Antiochena synodo Cōstantius rediturus in Euro-
pam aduersus Iulianum, in itinere mortuus est, cum ec-

ecclēſias dilaceraffet multis impiis ſynodis.

Secuta eſt maior calamitas ſub ſucceſſore Iuliano apoſtata, anno Chriſti trececeſimo ſexageſimo ſexto. Ad priora diſſidia acceſſerunt multa mala: Iulianus ipſe palam deſecit ad ethnicos, & ecclēſiis reditus ademir, & in multos Chriſtianos ſæuitiam exercuit. Publica etiam ethnicorum ſacrificia reſtituit, & multi exemplo principis a vera ecclēſia deſecerunt, vt dicitur:

Scilicet in vulgus manant exempla regentum.

Post biennium extincto Iuliano, lenitæ ſunt hæ calamitates. Iouinianus enim ſymbolū Nicenum amplecti ſe profeſſus eſt, & ecclēſiis pios paſtores & redditū partem reſtituit. Sub Valentiniano etiam mediocri tranquillitas fuit ecclēſiarum occidentis: ſed Valens in oriente cōfirmavit Arianorum impietatem & multos pios episcopos ex ecclēſiis expulit. In his triſtiſſimis ſpectaculis dubitet aliquis, an, & vbi fuerit vera ecclēſia, cum tantum eſſet diſſidiorum & furorum in maxima parte generis humani. Eſſi autem vera ecclēſia exigua fuit, & oppreſſa Conſtantij, Iuliani, & Valentis tyrānide: tamen Deus ſeruauit reliquias. Romæ erant duo episcopi: alter præerat piis, alter Arianis. Erant & duo Conſtantinopoli: Nazianzenus recte docebat: ſed regium templum tenebat Demophilus Arianus. Baſilius Cæſarææ propugnator fuit veræ doctrinæ, Ambroſius Mediolani. Hilarius in Gallia: & quidem in occidente minus contagiorum fuit quam in oriente.

Non igitur cogitemus, nullam eſſe Dei ecclēſiam, cum horribiles generis humani confuſiones intuemur, ſed firma aſſenſione teneam⁹ articulum: Credo eſſe ecclēſiam catholicam. Et ſimul ſciamus hunc eſſe cœtum, qui fundamentum retinet, & nos in hunc cœtum includamus, & teſtimonia diuina aſpiciamus, quibus ſuam doctrinam Deus confirmauit. Deploremus etiam miſeriam generis humani, quod ſemper horrendæ confuſiones ſunt, fuerunt & erunt, quarum cauſæ notæ ſunt ex doctrina ecclēſiæ: & veris gemitibus petamus nos regi & protegi.

Hæc admonitio in hiſtoriis ſæpe repetēda eſt, & con-

tra

tra talia spectacula nos confirmemus. Deinde tales historiae multa de synodis monent. Vult Deus esse iudicia ecclesiae vult conuenire pios, vt confessionem ostendant, & falsa dogmata reiiciant, sicut Actorum decimoquinto conueniunt apostoli.

Multae fuerunt pia synodi, vt anno Christi ducentesimo septuagesimo tertio Antiochena, in qua senes multi conueniunt, qui dixerunt testimonia contra Samosatenum. Deinde anno Christi trecentesimo vicesimo octauo Nicena, contra Arium & Nouatianos. Anno trecentesimo quinquagesimo Sardicensis, quae Nicenam confirmauit. Anno trecentesimo octogesimo quinto Constantinopolitana initio Theodosij primi, in qua vera doctrina de Filio & Spiritu sancto illustrata est.

Interea vero multae concurrationes impiae fuerunt, in quibus magna frequentia fuit episcoporum: vt paulo ante mortem Constantini synodus Tyria fuit, anno Christi trecentesimo quadagesimo quinto, contraria Nicenae. Deinde Constantij tempore, anno Christi trecentesimo quinquagesimo sexto Syrmienensis, cui interfuit imperator, contraria Nicenae. Anno trecentesimo sexagesimo secundo Ariminensis. Anno trecentesimo sexagesimo secundo Seleuciensis. Anno trecentesimo sexagesimo quinto Antiochena, cui Constantius imperator interfuit paulo ante mortem. Haec tres etiam corruerunt symbolum Nicenum. Sint igitur in conspectu etiam impiae synodi, vt refutari possint hi, qui vociferantur, synodos non posse errore.

Cum autem in ecclesia oporteat esse iudicia, sciamus normam esse iudiciorum scripta prophetica & apostolica & symbola. Curandum est igitur vt synodi recte regantur, nec discedat a norma, vt aut multitudini, aut tyranis assententur, sicut tunc sententiae gratiae Constantio dicebantur. Et regula tenenda est: *ἂν δὲ δὴ ἐν ἡ πλὴν, ἀλλὰ ὁρίστημι.*

Fuit Constantini tempore & Gangrensis synodus, quae pia fuit. Est autem Gangra vrbs vicina Galatis, in ea parte, quam Heneti tenuerunt. Et scribunt veteres, lingua Heneta Gangram significare capream, vt nunc quoque Heneti capream nominant. Ibi aduersus Eustathium

quendam & eius imitatores decreta facta sunt, qui certos cibos & coniugia prohibebant, & nolebant accedere ad eas ecclesias, vbi sacerdotes erant mariti. Huius synodi memoria retinenda est, vt & hoc vetus testimonium contra superstitiones de cibis, & prohibitionem coniugij notum sit.

Deinde post Valentem regnante Theodosio, ex prioribus fluctibus aliquantulum emerfit ecclesia. Hic enim synodum conuenire iussit Constantinopoli, in qua contra Arianos & contra Macedonium & Eunomium & similes, qui negabāt Spiritum sanctum esse *ἀφ' αὐτοῦ* decreta facta sunt.

Eodem tempore & Damasus Romæ synodum conuocauit, & decreta facta sunt communi deliberatione piorum, qui Constantinopoli & Romæ erant, quæ recitantur a Theodoro libro quinto. Sunt quoque reuocati exules pulsi ex ecclesiis tempore Valentis. Consilium etiam Theodosij memoria dignum est, qui, cum heretici eluderēt testimonia prophetica & apostolica, iussit proferri testimonia ex pijs scriptoribus, qui ante dissidia illa fuerunt, & codices ex veteribus bibliothecis suo sumtu protulit, vt consensu purioris antiquitatis conuicti heretici cederēt. Idem si nūc fieret, multæ dissensiones recte tolli possent. Etsi enim vociferantur aduersarij nostri, se defendere veterem cōsensum, tamen oppugnant re ipsa, ac ludunt nomine consensus, cum intelligunt tātum recentium temporum consuetudinem, pugnantem cum antiquitate. Manifestum est enim multa tetra deliria recepta esse, i gnōta vetustati. Etsi autem fides nititur verbo Dei, & norma iudicij esse debent scripta prophetica & apostolica & symbola: tamen vocem purioris ecclesie docentis & commonefacientis, audire pium est, iuxta dictum: Nisi arassetis vitula mea, non inuenissetis.

Consideremus autem ætates scriptorum, & fide dignos discernamus ab impuris. Aetas Theodosij habuit laudatos scriptores: Basiliū, Ambrosiū, Nazianzenum, Theodoretum. Extat & Hieronymi confessio ad Damasum.

Vixit autem Hieronymus annos viginti post Theodosium,

dosum, & mortuus est Bethlehem anno ætatis nonagesimo primo, anno Christi quadringentesimo vicefimo, die Martij ultimo.

Interfuisse scribitur synodo Treuirensi, cum Martino Turonensi & Ambrosio, cum aliquanto ante Damasus esset mortuus.

Post Damasum Romanus episcopus fuit Ciricius, qui presbyteros cœlibes cum ducerent vxores, remouebat a ministerio: & presbyteris maritis prohibuit consuetudinem coniugalem, & nō obtemperantes remouit a ministerio. Extant verba eius in libro decretorum, distincte. 82. vbi contra coniugium & declamatio contumeliosa edicto inseritur, & insulse citatur dictum Pauli: Qui in carne sunt, Deo placere non possunt. Hic cogitetur quantum scelus sit, tali sophistica ludere in ecclesia. Certum est enim apud Paulum dici in carne eos esse qui reguntur carne, non Spiritu sancto, & amittentes fidem & bonam conscientiam, obtemperant cupiditatibus carnis, vel non frenant cupiditates carnis, quæ pugnant cum lege Dei.

Post Ciriciū decreta de cœlibatu magis etiam exasperata sunt. Nā & Gregorius iussit remoueri ab officio presbyteros maritos, qui ostendebant se nolle abstinere a consuetudine coniugum. Hæ distractiones præsentium coniugiorum, & prohibitiones futurorum, per sese magna peccata fuerunt, & causæ fuerunt multorum scelerum. Sed de sequentibus decretis suo loco dicetur. Consideranda enim sunt tempora, vt ostendi possit, leges de cœlibatu post apostolos, humana audacia conditas esse.

Anno mundi quater millesimo trecentesimo sexagesimo secundo.

Anno Romæ millesimo centesimo quinquagesimo.

Anno Christi quadringentesimo.

A R C A D I V S.

Mortuo Theodosio successerunt filij, Arcadius in Oriente, & Honorius in occidente, quos viuos Theodosius consortes imperij fecerat, & imperatores &

y. j.

Augustus nominauerat. sed propter aratem adiunxit tutores præcipuos duces, Arcadio Ruffinum, Honorio Stilliconem, Gildonem Africæ præesse voluit. Hos cum putaret fidos fore, quanquam sapiens princeps, tamen deceptus est. Impulit enim eos ad perfidiam regni cupiditas, vt ille inquit: Si violandum est ius, regnandi gratia viroles, in aliis pium esse decet.

Ac primus Ruffinus natus in gente Gallica attraxit Alaricum regem Gottorum, qui antea duxerat Gottica auxilia sub Theodosio gerente bellum aduersus Eugenium. Terrebat enim metu Gottici exercitus Arcadium & postulabat se fieri collegam Arcadij, & imperatorem nominari. sed hoc petentem ante tribunal Italici milites trucidarunt. Hic exitus perfidiæ fuit Ruffini.

Post Ruffini mortem & alius dux Gotticus & Ariannus, nomine Caianus, seditionem aduersus Arcadium mouit, in qua manifestis miraculis Deus ostendit, se urbem Constantinopolin & Arcadium protexisse. Antecessit autem hunc tumultum ingens cometa, qui flammæ ad terram vsque sparsit. Ac diserte inquit historicus: Neminem fuisse, qui talem cometam antea vidisset.

Primum autem, cum incedere regiam Arcadij in urbe Constantinopoli Caianus noctu conaretur, conspectus est exercitus angelorum, qui depulit Caiani milites. Constabat enim domum non custoditam esse humanis prædiis.

Cum autem cognitis consiliis Caiani Arcadius præsidia accerferet, aperte bellum Caianus molitur. Occupat Phrygiam, & passim direptiones & vastationes facit. Tandem ratibus ad Urbem Constantinopolim accedit. Huic classis Arcadij occurrit, quæ habuit ventos secundos, qui rates Caiani euerterunt, & exercitum eius in mare demerserunt. Ipse, cum euasisset, postea in vicinis montibus deprehensus, interfectus est. Hæc diuina testimonia confirmauerunt pios in vera doctrina, & autoritatem Arcadij auxerunt, qui & ipse constanter retinuit symbolum Nicenum, nec fuit crudelis.

Reprehenditur autem, quod nimiam potentiam permiserit

miserit eunuchis & vxori Eudoxiæ, quæ Iohanni Chryso-
 stomo inimica fuit, taxanti eius fastum. Et quidem
 eunuchus Eutropius, cuius fuit summa potentia, iustas
 penas dedit. Hunc talem fuisse præstigiatores scri-
 bunt, vt Gorgoni comparatus sit, vt sæpe in aulis re-
 gnant tales pestes, qualis apud Tyberium fuit Seianus,
 apud Seuerum Plautianus. Hic Eutropius cum vende-
 ret magistratus & sententias, daret ac eriperet prouin-
 cias, quibus velleret, & tandem consul factus esset, trans-
 10 ferre in se imperium conatus est. Sed in ipso consulatu
 Arcadius ei caput præcidi iussit. Scribunt autem hunc
 ipsum Eutropium fuisse ante id tempus suasorem legis,
 vt liceret fontes ex templis vi abducere, qua lege post-
 ea & ipse ex templo extractus est. De Eudoxiæ odio ad-
 15 uersus Iohannem Chrysostomum, postea dicitur.

Vixit Arcadius annos vnum & triginta: tenuit impe-
 rium post mortem patris annos tredecim, ac filium reli-
 quit pium & salutarem orienti, quem pater viuens Au-
 gustum nominauerat.

20

Fratres.

15 Valentinianus, habuit duas vxores. Valens.

30 Seueram, ex ea filius est Gratianus. Iustinam, ex qua
 Hic colle- Valentinianus Iusta, Grata. Galla,
 gam fecit secundus, stran- quam
 35 Theodo gulatus Vien- duxit
 sium, inter- næ in cubicu- Theo-
 fectus Lug- lo, fraude Eu- stæ mona-
 duni a Ma- genij. chæ. dosius.

y ij.

Theodosius collega Gratiani, cuius vxores:

Placilla, ex hac sunt
Arcadius,
Honorius.

Galla, ex qua est
Placidia Galla abducta ex
vrbe Roma per Alaricum
& data Athaulpho Gotti-
co, postea recepta per
Constantium. Ex his, scili-
cet Constantio & Placidia
sorore Honorij, natus est
Valentinianus tertius.

Ex Arcadio sunt

Theodosius secundus, ha-
buit coniugem & filiam
Leonis philosophi A-
theniensis. Filia Eudoxia
nupta Valentiniano ter-
tio, abducta in Aphricam
per Gensericum cum dua-
bus filiabus, Placidia se-
cunda, & Eudoxia tertia.

Pulcheria,
Placilla, &
Marina.

Placidiam duxit Olibrius, qui septem mensibus Ro-
mæ imperator fuit. Eudoxiam tertiam duxit filius Gen-
serici, cui filium peperit Hildericum. Deinde relicto
marito propter Arianam sectam, Ierosolymæ mor-
tua est.

Ex priore Placidia, filia primi Theodosij & Constan-
tio, quem Honorius collegam fecit, natus est Valenti-
nianus tertius, interfectus propter adulteria, & necem
Aetij, vltimus occidentis imperator vsque ad Carolum
Magnum, etsi multi interea se imperatores nominarunt
& variæ fuerunt dilacerationes. Valentiniani filia fue-
runt Placidia secunda, nupta Olibrio. Eudoxia tertia, nu-
pta filio Genserici.

D E.

Honorius Theodosij primi filius, frater Arcadij, tenuit occidētem annos vnum & triginta. Initio imperij edicto prohibuit gladiatorum pugnas. Promulgator legis obrutus est lapidibus.

Anno eius octauo, anno videlicet Christi quadringentesimo sexto, Franci occuparunt urbem Treuiorum ac cersiti a senatore, cuius vxorem rapuerat Lucius, præses Romanus. Ita libidines occasionem mutationis imperij præbuerunt, vt sepe accidit. Cumque ex vrbe Treuiorum, deinde in Belgicum & Celticam progressi sunt, initium regni Francorum ab occupatione vrbis Treuiorū sumitur. Et quanquam antea quoque reges Francorum nominentur priusquam in Galliam transierunt: tamen postquam in Galliam transierunt, in hac serie primus rex nominatur Vvaramundus.

Supra de gentis origine dixi, de qua citavi Strabonem, qui Francos inquit sedes habuisse inter Noricum & Vindelicos. Et Hieronymus inquit Francos inter Saxones & Alemanos habitare, gentem non tam latam quam validam. Fuisse eos vicinos fluuiio Salæ, ex Marcellino apparet. Progressi igitur a Mœno ad ripā Rhēni acceperunt, vbi cum Aureliano, Probo & Constantino dimicarunt, & quidem fuisse exercitum Francorum inter auxilia Constantini cōtra Licinium scribit Marcellinus. Deinde paulatim confirmatis viribus in Galliam transierunt, & sumitur initium ab occupatione vrbis Treuiorum.

Hæc fuerūt initia dilacerationis imperij Romani versus Galliam. Altera dilaceratio a Pānonia versus Italiam a Gottis facta est. nec dubium est Gottos Getas esse, qui olim in Asia fuerunt, vt Herodoti historia ostendit, inde paulatim, vt multæ aliæ gētes, progressi sunt versus Pannoniam. Inde acceperūt ad Vistulam, ad littus Balticum & Scādiam occuparunt. Cum enim primorum hominū sedes in oriente fuerit, cōsentaneum est inde versus occidētem progressos esse posteros, nec primū natos esse in scopulis nostri maris, vt quidam inepte fabulantur.

y. iij

Alexander non procul ab insula Peuce, quæ notissima est, paululum supra Byzantium, dimicauit cum rege Getico Syrho, vnde Syrmium dictum est. Aliquanto post Lysimachus a rege Getico acie victus & captus est, & liberaliter dimissus concessit, vt ad Istrum Getæ sedes haberent, & regi Getarum filiam dedit vxorem, vt narrat Pausanias. Tunc igitur regionem vicinam Byzantio ad Istrum tenuerunt, & Græcis noti fuerunt, & paulatim latius dominati sunt. Nominat enim Strabo ducem Getarum VVarfestum, qui Thraciam Romanis temporibus popularus est. Deinde notissimum est Romanos imperatores in vicina ora Pannoniæ cum Getis & Gothicis sæpe dimicasse. Narrât & hodie Gertos tenere Chersonesum Tauricam, quæ non procul abest a Constantinopoli, & lingua eos nostra loqui affirmant. Diu igitur Getarum sedem fuisse eas regiones ad Tyram & ad Istrum constat, quæ nunc sunt partim VValachia, partim Bulgaria.

Valens imperator non procul a Constantinopoli ab eis victus est. Deinde repressit eos Theodosius. Auxilia etiam eorum sibi adiunxit contra Maximum & Eugenium, & stipendia eis dedit. Hæc cum deinde Arcadius & Honorius pendere nollent, bellum contra eos mouerunt. Erat autem Stilico ortus ex gente Heneta, inimica Gothicis. Ideo contra Gertos & Francos attraxit in Galliam Burgundos, Sueuos, Alanos, & alias gentes littori Baltico vicinas. Hæc fuerunt occasiones bellorum Gothicorum & Vandalicorum, quibus in occidente imperium dilaceratum est.

Anno autem Honorij decimo octauo, anno Christi quadringentesimo nono, Radagisus ducenta millia Gotorum in Italiam duxit. Sed cum transisset Apenninum ad Fesulam, multitudo fame dissipata, a Stilico cōsule oppressa & deleta est. Radagisus fugiens captus & strangulatus est. Captiuorum greges singulis aureis venditi sunt. Etsi autem hæc initia Gothicis in Italia non fuerunt læta, vt plerūque Deus scelera vtriusque partis variis bellorum vicibus punit: tamen non mox finis fuit horum bellorum. Reliquiæ crearunt regem Alaricum, qui duxer fuerat

Arerat exercitus apud Theodosium contra Eugenium. Cum his paciscitur Stillico, ut in Gallias discedant, ubi simulabat se eos Francis oppositurum esse. Discedunt igitur ad Alpes, ibi die Paschatos, cum iussu Stilliconis quidam ex eius ducibus fraude eos adortus esset, Gotti fuerunt victores. Aliquanto post Honorius seu vere seu falso suspiciens Stilliconem imperium ad se translaturum esse, iubet eum & filium eius Eucherium interfici.

Cum igitur Italia duce orbata esset, Alaricus omnia Gallia pergit Romam, circumcessam biennio, capit ca-
lendis Aprilis, anno decimotertio Honorij anno Christi quadringentesimo decimo quarto, anno Romæ millesimo centesimo sexagesimo quarto: anno post Radagisi mortem quinto.

Vrbs non est deleta, multitudo etiam, quæ in Christiana templa confugerat, non interfecta est, sed ex templis & ex aliis thesauris publicis & priuatis ingens præda congesta est, & Placidia Galla filia primi Theodosij, imperatorum Arcadij & Honorij soror, capta est, & desponsata cognato Alarici Adaulpho. Nam Alaricus iam senex erat.

Ut autem reliquæ Italiam occuparet & spoliaret Alaricus, duxit exercitum in Campaniam, & ad Siciliam, usque accessit, ubi in vltima Italiæ ora morbo extinctus est rex Gotticus. Post eum factus est Adaulphus rex, qui exercitum in Italiam reduxit, ubi Placidia intercessione lenitus non deleuit urbem, ut fuerant hortatores Gotti, & pace facta cum Honorio propter affinitatem discessit in Galliam, & inde in Hispaniam, cuius magna pars iam a Sueuis Vandalis & Alanis occupata erat, qui ex Gallia a Constantio pulsi erant. Anno autem tertio post discessum ex Italia, Adaulphus in Hispania a suis interfectus est. Aduersus hunc misit Honorius ducem Constantium patricium Romanum, qui Galliam Narbonensem & vicinam partem regebat, & feliciter inde Vandalos expulerat. Hunc iussit repetere Placidiam, spem ei & coniugij & imperij faciens.

Erant autem in Hispania discordiæ inter Gotos & Vandalos, & Constantius malebat sœdera cum Gotti renou-

uari, ne nouum bellum Galliæ & Italiæ attraheret. Red-
dit igitur volens Placidiam, quam Honorius dedit Con-
stantio vxorem, & ipsum cōsortem imperij fecit. Ex his,
videlicet ex Constantio & Placidia filia Theodosij pri-
mi, natus est Valentinianus tertius, vltimus imperator
occidentis vsque ad Carolum Magnum.

Vvallia in Hispania bellum Vandalis infert. Franci
procedunt in Belgico, in Italia & Gallia Narbonensi.
Postquàm Constantius, Cæsar factus est, pax fuit: sed
post reditum Placidia, tantum biennio vixit Honorius, 10
& aliquanto ante eum mortuus est Constantius, post quē
Galliā rexit Aetius natus in Mysia, id est, Vvalachia, dux
sapiens & fortis. Præfecerat Honorius Africæ Bonifa-
cium Thracē, ad quē multæ sunt Augustini epistolæ. Ac
fuerunt tunc præcipui gubernatores occidentis. In ori- 15
te tunc imperator erat Theodosius secundus adolescēs,
Arcadij filius, cui pater tutorem dederat virum excel-
lentem sapientia & virtute Anthemium, de quo inquit
Græcus historicus: *ἡ πορφυροκρατος καὶ ἡ δυνεὶ καὶ ἡ σω.*

20

Anno mundi quater millesimo trecentesimo septua-
gesimo quarto.

Anno Romæ millesimo centesimo sexagesimo se-
cundo.

Anno Christi quadringentesimo duodecimo.

25

Anno Honorij decimo quinto.

THEODOSIVS.

Theodosius Secundus, Arcadij filius, natus ex Eu- 30
doxia filia, seu Gratiani, seu Botonis, successit mor-
tuo patri natus annos fere nouem. Tenuit imperium
orientis a morte patris annos quadraginta duos. Vi-
xit annos quinquaginta vnum. Tutorem habuit An-
themium, cuius sapientia, non tantum publica negocia 35
feliciter gubernata sunt, sed etiam adolescens ad doctri-
nas, pietatem & optimos mores assuefactus est, cum ple-
rique tutores indulgentiores sint principibus. Sed adiu-
tricem habuit Anthemius Pulcheriam Theodosij foro-
rem

rem excellentem ingenio, eruditione & pietate, cuius consilio etiam postea regnante Theodosio res maximæ gubernatæ sunt.

Fuit Theodosius princeps eruditus, firmus in doctrina
 5 symbolorum, & recte inuocans Deum. Vt Gotti tranquillii essent, pacem cum eis fecit, & eorum auxilium usus est contra Hūnos & Persas. Cum Persas duobus magnis præliis vicisset, tamen de pace facienda victor legatos ad eos misit. Ita postea orientem tenuit pacatum, nec in
 10 pace voluptatibus sese dedit, sed viles leges condidit, quarum multæ adhuc extant, ut de coniugiis. Et in ecclesiis concordiam constituit. Conuocauit piam synodum Ephesinam, in qua Nestorij impietas damnata est, ut postea dicemus, qui contendebat in Christo non fuisse duas na-
 15 turas vnitas inseparabiliter, sed humanæ naturæ affuisse
 20 *αὐτῷ*, ut cæteris sanctis Dauidi aut Esaiæ.

Mos fuit Theodosio mane preces dicere, & psalmos canere cum coniuge & sororibus. Habuit autem coniugem *Εὐδοκίαν* filiam Leontij Philosophi Atheniensis, adeo eruditam, ut poemata scripserit de victoria Arcadij, & de victoriis mariti. Ab ipsa dicuntur esse congesta *ὑμνολογία*. Scripsit Theodosius sua manu libros non
 25 ui Testamenti, quorum aliquam partem quotidie legit. De dogmatibus cum doctissimis viris ita disseruit, ut
 30 intelligi posset, eum non inferiorem esse eruditione. Bibliothecam Byzantij vndique veteribus libris ecclesiasticis & ethnicis coemptis valde auxit. Talis cum domi esset, tamen & militiæ labores patienter tulit. Duces habuit præcipuos, Gratianum, Ardaburiū, Asperem, Ariobindam, quos fuisse Gotos historiæ ipsæ narrant, & appellationum sonus ad nostram linguam congruit. Misit Asperem & Gratianum in Africam, sed Genfericus eorum exercitum vicit. Martianum captum dimisit, quia viderat
 35 eum inter reliquos captiuos dormientem regi ab aquila. Is postea in imperio successor fuit Theodosij. Placide autem mortuus est Constantinopoli Theodosius Secundus, cum vixisset annos quinquaginta vnum. Sepultus est in sepulchro Theodosij primi, & patris Arcadij. Mortem eius antecessit terræ motus, qui durauit sex mē-

tes, concussit Constantinopolin & multa Asia loca: Dehiscente terra multa oppida absorpta sunt. Mare alibi fugiens hiatus absorptum, alibi in terram effusum multa oppida obruit. Hæc prodigia sequentes imperij ruinas & Mahometica initia significarunt.

Anno mundi quater millesimo trecentesimo nonagesimo secundo.

Anno Romæ millesimo, centesimo octogesimo.

Anno Christi quadringentesimo tricesimo.

Anno Theodosij secundi nono.

VALENTINIA NVS.

Mortuo Honorio consortem imperij fecit Valentinianum tertium Theodosius secundus, natus ex Constantio & Placidia prima, Honorij sorore. Tenuit imperium Valentinianus tertius annos triginta. Coniugem habuit filiam Theodosij secundi Eudoxiam secundam. Fuit ultimus imperator occidentis vsque ad Carolum Magnum, etsi interea multi seditiosi nominari imperatores voluerunt, qui tamen vix exiguum partem Italiae habuerunt. Pœnas autem cumularunt & Valentiniani mores, qui mæchus, magus, & ducum benemeritorum parricida fuit.

Duo tunc præcipui duces in occidente fuerunt: Bonifacius, quem scribunt Thracem fuisse, qui rexit Africam, & Aetius natus in Vvalachia, qui rexit Narbonensem Galliam. Inter hos cum simulas esset, Bonifacius metu imperatoris dicitur attraxisse Gensericum in Africam: Alij magis significant Gensericum possessione Hispanie pulsum a Vvalla rege Gottico, quæsiuisse sedes in Africa. Quæcunque causa fuit, ingressi in Africam Vandali, vicerunt Bonifacium & alios Romanos exercitus, & Carthaginem occuparunt.

Anno Theodosij secundi tricesimo quarto.

Anno Valentiniani tertij decimo septimo.

Anno Christi quadringentesimo quadragesimo quinto.

Cum

Cum autem Genfericus defensor eſſet Arianae impie-
tatis, magnam crudelitatem in pios exercuit. Metuens
igitur odia ſuorum, cum Valentiniano pacem fecit, qui
conceſſit ei partem Africae, quam uſque ad Belliſarij tem-
pus, retinuerunt, annos nonaginta ſex. Attraxit autem
Genfericus Attilam & Hunnos contra Gottos in Hiſ-
pania. Progreſſus igitur Attila ex Pannonia cum quin-
gentis millibus, in Germaniam & Italia peruenit ad To-
loſam uſque, ibi Aetius optimo cōſilio ad ſocietate bel-
li adiunxit Francos, quorum rex tunc fuit Meroueus ne-
pos Vvaramundi, & Gottos, quorum rex fuit Theodori-
cus qui Vvalliae ſucceſſerat. Numquam duos maiores
exercitus inter ſeſe oppoſitos fuiſſe ſcribitur.

Pugna facta anno ſecundo Martiani, anno Valen-
tiniani tertij vicesimo ſeptimo, prope Tolofam ab
hora nona diei tota nocte uſque ad ſequentem diem,
& trucidata ſunt centum octoginta millia hominum.
Attila fractus hac clade, & metuens filium Theodorici re-
gis Gottici, reliquias exercitus ſui abduxit. Ita victores
exiſtimati ſunt Aetius, Franci & Gottici: Et regis Gottici
Theodorici interfecti filius Dorifmundus, ardens iuſta
ira, fugientem Attilam ſequendum eſſe cenſuit.

Eti autem Aetius vidit vtile eſſe reliquias exercitus
deleri, ne Attila Italiam inuaderet, tamen ſequi eum no-
luit eius cōſilij quam habuerit cauſſam, non diſputo:
Fortaſſis vt ſapientes dicunt, hoſti fugienti argenteum
pontem faciendum eſſe, cogitauit non ſine maiore peri-
culo rurſus dimicatuſe eſſe, aut Valentinianum propter
malos mores odit. Interea enim, duae hae res magnae ab
Aetio geruntur, Valentinianus Romae adulteria exercet.

Fuit inter præcipuos viros tunc Romae Maximus, ex
eius Maximi ſtirpe, quem Theodoſius ante annos ali-
quot bello vicit. Huic Maximo cum in ludo annulum
detraxiſſet Valentinianus, mittit eum ad Maximi coniu-
gem, & eam ſimulans maritum hae agere, vocat ad coniu-
gem imperatoris, Hac fallacia adductam in aulam Ma-
ximi coniugem vi cōprimat. De hac iniuria cum illa apud
maritum queritur, cœpit iſ de imperio rapiendo, &
de Valentiniano necando cogitare. Alienat eius animū

ab Actio, quem fingit appetere imperium. Falsa igitur suspitione motus Valentinianus, iubet interfici Aetium optime meritum, vt Alexāder Parmenionem interfecit. Postea cum interrogaret Valentinianus quendam, an existimaret iuste interfectum esse Aetium, nescio inquit ille, an iuste interfeceris eum. Hoc scio, te dextram tuā sinistra præcidisse. Nec multo post incitat Maximus duos milites Actij, vt Valentinianum imperatorem interficiant. Ita pœnas dat libidinum, magiæ & necis Aetij Valentinianus tertius.

Deinde Maximus rapit imperium, & ducit vxorem Eudoxiam secundam, quæ fuerat coniux Valentiniani tertij. Apud hâc cum iactaret Maximus se amore ipsius & spe huius coniugij motum interfecisse priorem maritum Valentinianum, irata mulier accersit Gensericum ex Africa Romanum, hoc veniente Maximus cum fugere conaretur, interficitur a Romano milite Vrsō. Gensericus Romam ingressus cum ingenti exercitu, flectitur a Leone episcopo & Eudoxia, ne urbem incendat, dies tamen quatuordecim direptioni, & quærendæ prædæ tribuit. Eudoxiam auexit cum filia Eudoxia tertia. Matrem duxit Gensericus, filio autem dedit filiam Eudoxiā tertiam, vt postea dicitur.

Considerentur autem hæc insignia exempla iudicij diuini in Valentiniano & Maximo iuxta regulam: Omnis qui gladium acceperit, gladio peribit. Tēpora etiā cōferat̃, vt videas quā breui spatio pœnæ aliæ alias sequut̃ sint, in imperij ruinis: Bis capta est Roma intra annos quadraginta quatuor. Primū ab Alarico Gottico rege, anno Christi quadringentesimo decimo quarto, tēpore Honorij. Deinde a Gêlerico rege Vādalico, anno quadringentesimo quinquagesimo nono, anno Martiani sexto.

DE ECCLESIA.

A Readij tempore fuit episcopus Constantinopolitanus Iohannes, cui nomen Chrysostomi tribuerūt quē antea presbyterum Antiochenum fuisse scribunt. Huic eloquentia authoritatem & potentiā auxit. Quare multa

multa & in aula egit, & aduersus vicinos, quibus præerat.

Fuit autē ingrata eius seueritas, quæ aliquibus nimia visa est, cum verum sit, in gubernatione iustitiam temperatam ~~seueritatem~~ dominari debere. Luxum & spectacula, quæ multa vitia alebant, iuste taxabat, quare in odium multorum, ac præcipue cōiugis Arcadij Eudoxiæ venit, quæ statuam sibi non procul a templo in columna marmorea collocauerat, apud quam histriones & mimi crebras comœdias exhibebant. Hanc statuam & hos ludos præsertim templo vicinos tolli Chrysostomus voluit. Quamobrem, cum Eudoxia ei irascitur, arte res eo deducta est, vt excussus episcopi dignitate in exilium mitteretur. Ad tales machinationes opus est sycophanta.

15 Habuerat apud se Chrysostomus hypocritam astutum & facundum Seuerianum, cuius auxit existimationem, quia sæpe iubebat eum publice concionari: Sed in aula, spes potentiæ, & ambitio sæpe mutant homines. Hunc Seuerianum Eudoxia cōtra Chrysostomum incitat, qui nactus cum alias causas, tum vero & hanc, quod inter Epiphanium & Chrysostomū magna dissensio de libris Origenis orta esset. Adiungit igitur se factioni episcoporum, qui alioqui Chrysostomum oderant. Cum adiuuaretur ab Eudoxia, perficit, vt Chrysostomus eiceretur, qui in concione Eudoxiam comparauerat Herodiadi, inchoans concionem: Iam iterum insanit Herodias. Etsi conuitium fortassis asperius fuit: tamen reprehensio statuæ & ludorum iusta fuit, sed accefferant odia aliorum ex aliis causis.

30 Cæterum de Origenis libris iustior fuit Epiphanijs sententia, qui eos condemnari voluit, quam Chrysostomi, qui cōdemnationi aduersatus est. Improbauerat eos & ante Constantini tempora Methodius Lyciæ episcopus, & deinde Tyri, vir sanctus, qui propter allegorias, comparauerat eum Sirenibus. Idque reprehendit, quod intempestiuus allegorijs discesserit a natiua sententia in scriptis prophetis & apostolicis, & dogmata quædam corruperit. Nec dubium est, errores quosdam dogmatum insignes sparfos fuisse in libris Origenis, vt ostēdit

Epiphanius. Libri autem Origenis, qui nunc extāt, partim sunt mutili, partim sunt centones ab aliis affuti, & in his quoque obuia sunt manifesta errata.

Sunt & in Chrysostomo contagia quædā errorū, quæ pius lector & recte eruditus agnoscere & iudicare potest. Multa tamen, præsertim de moribus, honeste dicit. Cum episcopi ceteri in synodo statuere vellent, lapsos post baptismū & redeuntes ad pœnitentiā, semel tantum recipiendos esse: ille cōtra dixit: Imo millies agens pœnitentiam ingredere: *χιλίας μετανοήσεις εισελθόν*. Hanc vocem tunc reprehensam, iudico probandam esse, si recte intelligatur, quia fuit opposita errori Nouatianorum.

Mortuus est autem Chrysostomus in exilio in Armenia limite, anno ante mortem Arcadij, qui mortuus est anno Christi quadringentesimo duodecimo, biennio antequam vrbs Roma ab Alarico capta est. Vir eloquens fuit, sed scripta magis declamatoria sunt, quam *διδασκαλικά*. Quare interdum extra metas currit, vt in hyperbolicis laudum vitæ monasticæ.

Tempore Theodosij secundi celebres synodi de his cōtrouerisiis fuerūt, Pelagiana & Nestoriana, anno Christi quadringentesimo vicesimo primo, anno Theodosij secundi decimo, anno Honorij vicesimo quinto Carthaginensis synodus, in qua fuerunt episcopi ducenti & septem, inter quos præcipue clarus fuit Augustinus egressus annos sexaginta, damnavit Pelagij errores.

Fuit autem Pelagius monachus Romæ, qui doctrinam euangelij de lege, de peccato, de gratia prorsus in Pharisaicam seu Philosophicam transformauit. Contendit non esse peccatum originis, & homines libero arbitrio posse satisfacere legi Dei. Vocabulo gratiæ dixit significari nō remissionem peccatorum gratuitam, & donationem Spiritus sancti, sed ipsam doctrinā promulgationem. Satisfieri autem legi Dei externa obedientia: nec peccata esse prauas inclinationes, & hominem externa disciplina coram Deo iustum esse, etiam sine Spiritu sancto, & mereri remissionem peccatorum & vitam æternam,

aternam: fidē esse noticiam legis & historiæ, vt vulgus loquitur, cum de professione vtitur vocabulo fidei. Hæc cum sint plausibilia rationi, quæ disciplinam externam intelligit, summa huius doctrinæ omnibus temporibus late vagata est. Apud Iudæos Pharisaica erat, postea Originica, reprehensa a Methodio viro sancto. Deinde Pelagiana, nec aliud est doctrinæ genus re ipsa in Scoto & Occam & similibus.

Hæc collatio utilis est ad iudicanda doctrinarum genera. Opposuit autem refutationem Augustinus, qui affirmat esse peccatum originis, & discernit externam disciplinam ab obedientia interiore. Concedit in homine, etiam non renato, esse libertatem seu facultatem faciendi externa legis opera, sed negat sine Spiritu sancto posse fieri interiora opera, scilicet verum timorem Dei, veram dilectionem Dei, lætitiā acquiescentem in Deo, fiduciam accipientem remissionem peccatorum. Pugnāt acerrime, ne vocabulo gratiæ, intelligatur doctrina, sed donatio Spiritus sancti. Extabat illis temporibus decretum illud: Impossibile est legem fieri sine gratia, quod prodest notissimum esse, & sic declaratum est, vt complectamur, & gratuitam imputationem iustitiæ, & donationem Spiritus sancti. Renati faciunt legem per gratiam, id est, placent Deo imputata iustitia propter Mediatorem, & simul Spiritus sanctus in eis inchoat fidem & nouam obedientiam, quæ tamen non satisfacit legi Dei, sed placet propter Mediatorem fide.

Sunt autem discernenda tempora librorum Augustini, quia & ipsi accidit in hac causā, vt fuerint *ἀντιπαρ* *ὑποκρίνας*. Et ipse inquit, isse scribendo proficere. Quanquam autem in posterioribus libris alicubi sunt *ἀντιπαρ* *ὑποκρίνας*: tamen certum est re ipsa cōgruere eius sententiam cum nostris ecclesiis, sed accedat in iudicando dexteritas & candor.

De eadem controuersia & alia synodus Meleuitana in Aphrica fecit decreta cōtra Pelagium. Scripsit autem vtraque synodus ad Innocentium episcopū Romanum eumque hortatur, vt & ipse improbet errores natos Romæ, nec propagari eos patiatur. Extant epistolæ &

synodorum & Innocentij in libro epistolarum Augustini. Fugiens igitur Pelagius ex vrbe Roma peruagatus est orbem, vt suffragatores quareret, sicut factionum duces variis modis attrahūt socios. Venit Ierosolymam, vbi Hieronymus ei adhuc viuens aduersatus est. Inde in Britanniam discessit, quæ iam defecerat a Romano imperio. Quare tutius ibi hospitium habuit.

Hæc certamina etiā viuentē Pelagio diu durauerunt, quod indicant tot synodi & scriptorum tempora. Nam Hieronymus decēnio ante mortem Augustini decessit. Dixi enim supra, Hieronymum Stridonēsem mortuum esse in Bethlehem, anno ætatis suæ nonagesimo primo. Anno Christi quadringentesimo viceſimo.

Extant autem nominatim contra Pelagianos Hieronymi scripta, in quibus hæc sunt verba: Tūc iusti sumus, eum nos peccatores esse cōfitemur: Et iustitia nostra nō ex proprio merito, sed ex Dei misericordia consistit.

Augustinus autē mortuus est anno ætatis suæ septuagesimo sexto: anno Christi quadringētesimo tricesimo, regnantibus Theodosio secundo & Valentiniano tertio, obsidente urbem Hipponem Genferico, vbi Augustinus fuerat episcopus annos quadraginta, inde vsque ab initio Arcadij fere ad finem Theodosij secundi, inter magna certamina. Refutauit enim Manichæos, Donatistas & Pelagianos, & scriptas refutationes posteritati vtiles reliquit.

Mense tertio obsidionis mortuus est, sæpe deplorans, non solum imperij ruinam, sed multo magis ecclesiarum dilacerationes, quia Genfericus Arianus erat, & successores magnam seditiam cōtra recte sentientes excuerant. Cum igitur magnarum calamitatum spectator esset, & præuideret tristiora mala secutura esse (nam post Vandalicorum regū impietatem, deinde statim Africam furores Mahometici oppresserunt) assiduis & ardentibus votis ecclesiam Deo commendauit.

DE SYNODO EPHESINA.

Non diu post Augustini mortē conuocata est synodus Ephesina a Theodosio secundo: Expresse enim

enim scribitur, Theodosiū litteras misisse ad omnes archiepiscopos, ac præcepisse, vt Ephesum venirent cum episcopis: si quis non veniret, reum fore. Est autem pronuntiatum de controuersia a Nestorio mota, qui, cum natus esset in Syria, factus est episcopus Constantino-

10 Νέος φιλοδοξῶν ἀρετήν ποιεῖν.

Dogma ipsius re ipsa hoc fuit, τὸν λόγον affuisse homini Christo per assistentiam, sic enim loquitur, seu societatem, sicut affuit Helix & aliis prophetis, nec fuisse duas naturas in Christo vnione hypostatica unitas. Ideo solitus est dicere: Noli gloriari Iudæ: Non enim Deū crucifixisti, sed hominem. Hoc cum plausibiliter diceretur, habuit multorum studia. Cumque saniores, qui insidias intelligebant, aduersarentur ei, excusabant eum sui, quod certamen inter ipsum & aduersarios λογομαχία videretur.

20 Sed re ipsa nequaquam fuit λογομαχία: Etenim veteres quidam iudicauerunt eum reuocare Iudaicum Samosatēni dogma, etiamsi aliquanto aliter pingeret, sicut sæpe renouatum est, & existimo eum suas præstigias ad illam metam direxisse.

25 Ostendunt & decreta contra Nestorium facta controuersiam fuisse de re maxima, non λογομαχίαν. Sic enim loquitur decretum: Si quis in Christo diuidens ὑποστάσεις post vnionem, & dicens λόγον coniunctum fuisse homini societate seu potestate, non naturali vnione, anathema sit. Hinc & doctrina de communionē idiomatum tradita est. Pugnatum est de his propositionibus, lo-

30 quētibus de Christo: Deus est passus: Deus est crucifixus, vt sciretur hanc personam Christū esse Deum, nec λόγον tantum affuisse ei, vt Eliz aut aliis prophetis. Nominatur enim figura loquendi communicatio idiomatum, cum

35 proprietates vni naturæ conueniens tribuitur personæ in concreto, vt significetur in ea persona duas naturas esse unitas vnione hypostatica. Vetustas vltima est hac similitudine: Sicut anima & corpus sunt vnum completum

z. j.

ὑποστάσεων, ita, vt anima gestat corpus, quod dissoluitur ab anima, desertum: sic λόγος gestat naturam humanam, animam & corpus, sed inseparabiliter.

Extat hæc similitudo apud Athanasium, Cyrillum & Iustinum, qui tamen addit correctionē: *Τὸν λόγον τὴν ἑαυτοῦ σὺν ὧς τῷ ψυχῇ τοῦ σώματος νοοῦντες οὕτως ἐκδεδωκεται, ὡς ἀμείδιον γὰρ τὴν πνευματικὴν, εἰς μὴ καὶ πάντα κατὰ τὴν γῆν.* Et tamē, vt retineatur discrimen naturarum, non dicitur: Diuinitas est passa, quia vocabulum in abstracto significat naturam secundum se consideratam: sed concreta significat personam, in qua sunt duæ naturæ.

Et hæc doctrina de communicatione idiomatū opus esse, intelligi potest ex multis dictis Christi: Antequam Abraham natus est, ego sum. Vbicumque sunt duo aut tres congregati in nomine meo, in medio eorum sum. *15* Aspicient me quem cōfixerūt. Talia dicta plurima obuia sunt, quæ illustrantur ex doctrina de communicatione idiomatum.

Hæc commemoro, vt intelligi possit, Nestorij cōtrouerſiam non fuisse λογικὴν, etſi tunc quoque alij aliter iudicauerunt. Synodus Ephesi conuenit anno Christi, quadringentesimo tricesimo quinto, anno Theodosij secundi vicesimo quarto. Fuit turbulenta, nam Cyrillus Alexandrinus episcopus cum suis suffragatoribus damnauit Nestorium. Iohannes Antiochenus & eius suffragatores excusarunt eum, & Cyrillo aduersari sunt. Sed Cyrillus rectissime docuit, aliter λόγος in Christo esse, aliter in Helia & aliis prophetis. Post discessum, cum ecclesia Constantinopolitana probaret Cyrilli sententiam, Nestorius in loca barbarica infra Thebas Aegyptias relegatus est, vbi in exilio scribitur mortuus esse, lingua consumpta a vermibus. Existimo ipsum phthiriasi extinctum esse.

Ante Nestorij certamen, accidit Constantinopoli in templo tragicum exemplū, quod tunc quoque multi dixerunt signum esse futuri dissidij. Confugerant in templum aliquot serui, quibus dominus eorum atrociam minatus erat. Dumque iuberentur egredi, gladiis repellabant homines, tandē & interfecto sacerdote & alio vulnerato

cuius morte, & Attilæ bellis impedita est cognitio controuersia Eutythis vsque ad tertium annum Martiani. Quæ fuerint præstigia Eutythis, tunc exponam, cum de Chalcedonenſi ſynodo dicetur.

DE CRETENSI MOSE.

Intemporibus Theodoſij extat narratio apud Socratem historicum de Cretenſi Moſe, quam propter ſcriptoris grauitatem, nolui omittere. Poſſe enim accidere miras impoſturas, etiam noſtra ætas vidit in exēplo Monafterienſi, vbi fanatici homines ſimularunt entuſiaſmos, & nouum regnū conſtituere cœperūt: ſicut & olim in oppido Phrygiæ Pepuſa, fanatici homines concurrerunt, & magnam pecuniam prætextu vaticiniorum collegerunt, donec tandem Montanus eorum magiſter ſibi iſtaqueo vitam finiuit, & alij alijs caſibus perierunt.

Talia exempla meminiffe vtile eſt, ne præſtigiatoribus inexplorato doctrinæ genere credatur, & vt præcatio ſit ardentior, vt Deus regat mentes, ne laqueis diaboli implicentur, ſicut vidimus ipſi ingenioſos homines 20 horribiliter euerſos eſſe in ſeditione agricolarum, & vrbe Monafterienſi.

Historia vero Cretenſis hæc eſt: Quidam impoſtor ſimulauit ſe eſſe Moſen, cœlo demiſſum, vt reducat Iudæos in patriam per mare. Vagatur integro anno per Cretam, & Iudæis diem conſtituit. Fingit vaticinia, colligit pecuniam, & tandem die conſtituto adducit multitudinē ad littus, vbi iubet primos deſilire in mare, quorum aliqui cum deſiliſſent, perierunt. Mox ad eum locum vicini nauæ properant, & aliquos recipiunt, & ad multitudinem vociferantur, ne deſiliant. Ita multitudo ſeruata eſt, & impoſtor ſe ſub duxit. Hęc fuit occaſio multis, vt relicto Iudaismo amplecterentur doctrinā Chriſti. Cum autem ſingulis ætatibus aliqui tales ſint Cretenſes Moſæ, qui falſo prætextu religionis tumultus excitant, commune faciat lectores hæc historia, vt ſint memores dicti: Probate ſpiritus, an ex Deo ſint. Et cogitent illud Epicharmi: Νῦν καὶ μᾶλλον ἀμάρταν, ἀφ' ὧν ταῦτα φερόνται.

Anno

Anno mundi quater millesimo quadringentesimo decimo sexto.

Anno Romæ millesimo ducentesimo quarto.

Anno Christi quadringentesimo quinquagesimo quarto.

MARTIANVS.

Martianus Theodosio secundo in Orientis imperio
 10 successit, cū fuisset antea ductor exercitus Theodo-
 dosij secundi in Africa contra Gensericum, & deinde in
 Syria contra Persas, non solum propter militiam antec-
 cellens autoritate, sed etiam propter iustitiam & pie-
 15 ratem. Cum igitur magna esset autoritas Pulcheriæ so-
 roris Theodosij secundi, hæc Martianum iam ingressum
 senectam propter virtutem ad coniugium & imperium
 inuitavit, sed hoc pacto, ne eam attingeret, quia iā gran-
 diuscula moritura esset virgo. Tenuit imperium Martia-
 20 nus annos sex & menses sex. Et ut ecclesiæ discordias
 sedaret, fecit & cum Persis & cum Vandalis in Africa pa-
 cem. Nam ibi olim captiuus promiserat Genserico, se, si
 imperator fieret, non illaturum bellum Vandalis. Gen-
 sericus enim contemplans captiuos, viderat ei dormien-
 25 ti in campo & in æstu aquilam tegere caput, ne radiis
 solis læderetur. Hoc spectaculo delectatus dimisit eum,
 prælagiens imperatorem fore, & pactus est, ne Vandalis
 bellum inferret.

Anno secundo Martiani Attila victus est ad Tolosam
 magno prælio, ut supra diximus. Inde egressus cum vires
 30 in Pannonia reparasset, Italiā inuasit capta Aquileia. Me-
 diolanum & Ticinum diruit, & cum Romam accessu-
 rus esset, missi obviam Leo Romanus episcopus, & pars
 senatus petiuerunt pacem, & supplices orauerunt, ut par-
 ceret urbi Romæ, quæ tot excellētes viros olim genuis-
 35 set, quorum virtus in toto orbe clara sit. Flectitur præ-
 ter omnium opinionem Attila, & exercitum in Pan-
 noniam reducit. Interrogatus causam, cur subito ora-
 tione supplicum motus esset, dixit se vidisse senem astan-
 tem Leoni Romano episcopo, specie supra humanam
 z. iij.

terribili, minitatem ei mortem nisi supplicibus parceret. Ita etiam terribilium tyrannorum impetum saepe Deus frangit.

Redit inde in Pannoniam, & ut natura fuit inquieta, minitatur vicinis omnibus. Sed iam fatalis finis instabat tantæ sæuitiæ. Etsi multas habuit coniuges Attila mortis gentis, tamē iuenculā ducit, quam nominant Hildico, filiā regis Bactrianorum. In iis nuptiis cum & laboribus certaminum equestrium, & vino & venere corpus eius inflammatum esset, nocte extinctus est, sanguine copioso in fauces exundante, & ex ore erumpente. Tantum enim hic euentus describitur, & epiphonema additur: fustum fuisse suo sanguine necari qui tam multum humani sanguinis hauserat. Sed aut venæ ruptæ sunt, aut apoplexia antecessit, cum qua hæc effusio sanguinis facile accidere potuit. Nec tantum ipsius mors exemplum est iudicij diuini, sed etiam filiorum interitus post ipsum, & regni dissipatio.

Conferri monarchæ aliter alij possunt, sed in his tribus hæc similia sunt: in Alexandro, Attila, & Tamerlane, quod ex paternis regnis angustis progressi, magnos exercitus duxerunt, & magna parte orbis terrarū potiti sunt quam tamen non diu tenuerunt. Et cum essent mortui, regna varie dilacerata sunt, iuxta dictum:

-- Summisque negatum est

Stare diu. Ac ostendunt hæc exempla, non solis humanis consiliis & viribus parari & teneri imperia: sed veram esse Danielis vocem: Deus transfert, & stabilis regna.

De annis Attilæ narrationes dissimiles sunt, sed ab expeditione quæ in Germaniam & Galliam eduxit ex Pannonia quingenta millia hominum, usque ad mortem, inuenio annos circiter duodecim. Prosper enim scribit, cōs. Theodosio & Albino, Attilā interfecto fratre Buda, solum regno potitum, multarum gentium exercitū duxisse. Hic fuit annus Christi quadringentesimus quadregesimus septimus.

Pugna ad Tolosam, in qua victus ab Aetio, facta est secundo Martiani anno. Hic fuit annus Christi quadringentesimus

dringentesimus quinquagesimus quintus. Consumti sunt igitur anni circiter sex in vastatione Germaniæ & Galliæ, quo tēpore multi sancti viri & matronæ passim interfecti sunt: captæ & dirutæ præcipuæ vrbes, Colonia
 5 Agrippina, Tungria, Argentoratum, vrbs Rauracorum, Lugdunum, & aliæ multæ. Sed vrbs Aurelianensis pietate episcopi Anniani mirabiliter defensa est. Nā cum Attila frustra precatus esset, vt vrbi parceret, postea
 10 veniente Actio sæua tempestas inter præliandum magnam multitudinem Hunnorum perdidit. Ita reliquit obsidionem Attilæ. Deinde post pugnam ad Tolosam circiter quadriennium vixit: mortuus est enim viuentē
 15 Martiano, cui dormienti ea nocte, qua mortuus est Attila, species in somnio ostensa est fracti arcus Attilæ.

20 Quamquam igitur regnum tenuit amplissimum, tamen vastationes tantum fecit, nec cōstituit formam regni, nec vni ex filiis monarchiam tradidit, nec prouincias eis distribuit. Fuit igitur tyrannus, & cursus eius Europæ fatalis pœna fuit, & de filiis accidit, quod scriptum est: Semen impiorum peribit. Rursus enim in Pannonia Gotti regnum recuperarunt. Cum enim filij Attilæ inter se de successione circiter triennium dissiderent,
 25 rex Gepidarum Ardericus bellum mouit aduersus Hunnos, trucidatis triginta millibus Hunnorum, & filio Attilæ Ellac maximo natu, potitus est regno Pannoniæ.
 30 Alter autem frater Chaba cum parte Hunnorum in veterem patriam discessit. Pars in Pannonia mansit, etsi regnum Gotti tenuerunt annis circiter cētum donec Hunni & Auares Iustiniani imperatoris tempore, tunc effusi
 35 sunt in ea loca, quæ nunc Bulgari & Vvalachi tenent, & in vicinam Pannoniam.

Variae mutationes in omnibus regnis acciderunt, vt sunt res humanæ instabiles, Et Deus omnium gentium peccata mutationibus imperiorum & vastationibus puni-
 40 nit, sed propter regionis fertilitatem & opportunitatem præcipue in Pannoniam sæpe insulse sunt peregrinæ gentes.

Hoc igitur loco facta insigni mutatione post Attilam, aliquid de veteribus appellationibus inferere volui,
 z. iiij.

Notissimum est vocabulum Cethim, vnde nomen est
μακεδονικῶν id est, Macedo, & liber Machabæorū ait, Alexan-
 drum egressum esse ex terra Cethim. Hodieque fluius
 dirimēs Macedoniam & Illyricum nominatur Cethim.
 Quæ autem & vbi sit Macedonia notum est.

Fuerunt autem vicini Macedonum Thucydides tem-
 pore Pœones ad Strymonem, & significatio vocabulo-
 rum eadem est: Nam Pœon Græcis idem est, quod He-
 bræis Cethim, quod significat percussores. Alij nomen
 Pœon fecerunt a Pœan, quod vetustis est carmen trium-
 phale, aut est nomen patris Philoctetæ, qui fuit Hercules
 comes.

Siue igitur a victoriis, siue ab Herculis comite nomi-
 nati sunt pœonij, nomen esse antiquissimum testantur
 Homerus, Euripides & Thucydides. Et quia vox Græca
 est, coloniam esse Græcam apparet. Cum vero paulatim
 a Strymone progressi sunt ad Istrum, deinde nominata
 est Pannonia voce aliquantulū deflexa a Pœonia. Cum-
 que stirps fuerit Græca, vrbes veteris Pannoniæ magis
 ornatae fuerunt legibus, ædificiis, disciplina, quam alia
 vicina. Post prædicationem apostolorum, cito etiam ec-
 clesiæ ibi constitutæ sunt, & studia Græcæ linguæ ibi flo-
 ruerunt. Nam Irenæus episcopus in Syrmio, supplicio
 affectus est. Fuisse autem Thucydides tempore Getas vi-
 cinos Pœoniis manifestum est, & Alexander cum Geti-
 co rege Syrmio bellum gessit, inde Syrmium denomi-
 natum esse a Syrmio, consentaneum est.

Diu autem Romani Pannonios defenderunt contra
 vicinos Getas & Dacos, donec tandem Valentis impe-
 ratoris tempore Getæ victores Pannoniam occuparunt,
 & eisdem esse Getas & Gottom non dubiū est. Vetustior
 autem sedes Getarum in Asia quæ fuerit, ex Herodoto
 intelligi potest.

Valentiniani tertij tempore Attila Hunnos in Pan-
 noniam adduxit, & late regnavit, cui & Gotti parere nō
 recusarunt. Vbi autem veteres Hunni fuerint, ex Plinio
 intelligi potest, qui collocat eos apud Tocharos, qui
 Bactrianis vicini fuerunt. Sonus vocabuli certe congruit
 cum verbo Chana, quod est castra posuit. Inde potest
 esse

esse Hunni quasi castra ponentes. Sed tertio anno post
 Attilæ mortem Gotti rursus potiti sunt regno Pannonie:
 Nam Gepidæ, qui nunc sunt Sepusij pars fuerūt Gottor-
 um. Fuit autem Ardaricus qui filium Attilæ vicit, rex
 5 Gepidarum.

Post annos centum tempore Iustiniani redierūt Hū-
 ni, & adiuncti eis fuerunt Auares, qui occuparunt Thra-
 ciam & vicinas regiones & Pannoniam. Fuerunt autem
 Auares Hunnorum vicini, ex ea regione, quæ hodie re-
 10 tinet nomen Iura, vltra Moscouiam. Et nomen Vngari
 vsurpari cœpit, compositum ex Hunnis & Iura, sicut ap-
 pud Iornandem scribitur Hunniuar, quod Hūni & Aua-
 res mixti fuerunt.

Etsi autem tunc Longobardi Noricum & vicina loca
 15 tenuerunt, tamen inde cito discesserunt, & Vngari pos-
 sessionem regni tenuerunt inde vsque a Iustiniano ad
 regem Matthiam annos circiter octingentos. Interea
 magna bella cum Bulgaris, postea cum Longobardis in
 Italia, deinde cum Germanis post Arnolphum impera-
 20 torem tempore Henrici Aucupis, & deinceps gesserūt,
 sed tamen possessio Pannoniæ penes Hungaros mansit,
 qui recens circiter centum annos, Deo iuvante, fortiter
 represserunt Turcos, ac velut murus reliquæ Europæ
 aduersus eos fuerunt. Quod vero quidam narrant, Caro-
 25 lum potitum esse Pannonia, & coloniam eo deduxisse,
 inanis fabula est. Sed Teutonicam linguam retinentes
 ad Carpatum, & in vicinia reliquæ sunt Gottorum
 veterum.

Hæc breuiter hic recitavi vt series rerum Pannonica-
 30 rum aliquo modo in conspectu esset.

Vt autem Ardaricus vicit filiū Attilæ Ellac: ita circa
 Budam Vvallemir rex Gotticus vicit alium filium Attilæ
 Dincionem. Reliquit autem heredem fratrem Theu-
 domir, cum quo summa concordia vixerat. Is Theodo-
 35 mir pater est Theodorici Veronenfis, vt nos nomina-
 mus, qui a Zenone in Italiam missus Odoacrum opres-
 sit, & Italiam rexit annos triginta tres.

ſit urbs Veneta in ſinu maris Adriatici.

Gentem Henetam vicinam fuiſſe Phrygiæ manifeſtum eſt ex Homero & Apollonio. Earegio poſtea dicta eſt Paphlagonia a Paphlago Phinei filio. Deinde Galatis in ea regione ſedes datæ ſunt, quos in Aſiam attraxit Antiochus Hierax inter Phrygiam & Chalybes, qui venas ferri & argenti habuerunt, vnde nomen fuit Alybe, ab Hebræa voce Iobel, quod proprie ſignificat metallum. Ex voce autem Alybe factum eſt nomē Chalybes.

Mentionem facit Henetorum & Herodotus: ſed tūc cum tenuerunt littus maris Adriatici. Conſentaneum eſt autem vetuſtiorem ſedem fuiſſe, quam tenuerūt bel li Troiani tempore, prope Phrygiam. Ac narrāt poſt bellum Troianum ab Antenore ad ſinum maris Adriatici Henetos ductos eſſe, fortassis idem duxit eos in vicinā Illyriam.

Ptolomæus ſcribit Henetos eſſe maximam gentem Sarmatiæ. Compleuerunt enim magna ſpatia, quæ nunc nominantur Ruſſia & Polonia. Inde & ad littus maris Baltici effuſi ſunt. Vnde Ptolomei tempore nomen fuit viſitatum ſinus Venetici.

Nomen Heneti proriſus, vt ſonat, ſignificat Hebræis vagabundos, ſeu *viſuantes*, qui late proceſſerunt. Non poterant autem ſine conſilio, iuſtitia & fortitudine tam late dominari & regna cōſtituere. Hęc de vetuſtate & virtute gentis Henetæ conſiderentur.

Cumque linguæ diſcernant gentes, comprehendo ap pellatione Henetorum nationes, quæ linguam retinēt, cuius hodie vſus eſt apud Henetos ſparſos ad ſinum maris Adriatici, qui & nunc appellantur Veneti. Retinent nomen & Heneti in littore Arctoo lingua illa vicina mari Adriatico vrentes.

Quamquam autem in dialectis exigua diſſimilitudo eſt: tamen eandem eſſe originem harum gentium conſentaneum eſt. Illyricæ, Polonicæ & Boiemicæ, & norum Henetorum, & alibi loquētium eadem lingua. Nomi-

7 Nominabatur olim tota regio in littore [sinus Adri-
tici Veneta, videlicet circa Patavium, & Vincentiam. Et
scribit Polybius, in eo littore aliam esse linguā, quam sit
alibi in Italia.

5 Cum autem Attila obsideret Aquileiam, & magnas
vastationes in vicinia faceret, multi homines nobiles, &
honesti, sperantes se tutos fore in aquis, occuparunt in
vicino mari locum, qui adhuc vocatur Riuus altus: & cu-
mulata arena, domos extruxerunt, & vrbi nomen Vene-
10 tiæ a vicina regione indiderunt.

Inchoatam esse ædificationem scribunt anno Martia-
ni tercio, videlicet anno Christi quadringētesimo quin-
quagesimo septimo. Ac singulari felicitate vrbs adeo
creuit, vt multis seculis vnica sit vrbiū regina in toto ge-
15 nere humano, antecellens ceteris omnibus, forma gu-
bernationis optima, excellentia artium, & gloria rerum
gestarum.

Anni sunt autem ab inchoatione vsque ad hunc annū
Christi 1559. mille centum & duo. Tot annis nunquā in
20 externi hostis potestatem venit, etsi multa bella varia
fortuna gessit, in quibus sæpe victrix multarum insularū
& vrbiū domina facta est.

DE SYNODO CHAL-

cedonensi.

25 **A**Nno secundo Martiani Synodus conuenit in vrbe
Chalcedone, quæ e regione Byzātij sita est, in qua
sexcenti & triginta episcopi fuerunt edicto Martiani im-
30 peratoris conuocati, qui & ipse disputationi interfuit, ne
seditiosis tumultibus facultas dicēdi sententias impedi-
retur. Ea verba Martiani recitantur distinct. 96: Nos ad
confirmandam fidem, non ad ostendendam potentiam,
exemplo Constantini imperatoris pij, synodo interesse
35 volumus, vt inuenta veritate dissidia tollantur.

Dictum est autem supra, non multo ante Theodosij
secundi mortem, conuocatam fuisse synodum alteram
ad Ephesum, quæ propter necem Flauiani & alias sedi-
tiones ibi motas, nominatur *λυστική* synodus. Ibi cū Eu-

Etychis factio impediret cognitionem, creuerunt postea discordiæ. Statim igitur Martianus post mortem Theodosij doctrinam Etychis cognosci voluit, & piam concordiam restitui.

Fuit Etyches monachus Constantinopoli eo tempore quo fuit ibi episcopus Nestorius, quem cum damnatum esse sciret, quod contenderat λόγον, tantum affuisse homini Christo tanquam socium, vt affuit Eliæ & aliis Sanctis: ipse Etyches postea, ad contrariam hyperbolē delapsus, confusionem naturarum finxit: dixit naturam humanam conuersam esse in λόγον, nec tribuit proprietates suas cuique naturæ: sed contendit τὸν λόγον mortuū esse, & naturam humanam esse ipsam τὴν λόγου naturam. Denique vniuersam doctrinam ecclesiæ de cōmunicatione idiomatum deleuit: Extant acta synodi apud Nicephorum.

Vtile est autem piis, tenere aliquas illustres refutationes errorum, quæ sunt accurate scriptæ a Theodoro, qui cum in synodo, quæ χησπανιῶν nominatur, officio episcopi iniuste spoliatus esset, nunc in Chalcedonensi restitutus est. Is recte scribit duas in Christo nato ex virgine naturas esse, λόγον, & assumptam naturam humanam, & utrâque retinere suam proprietatem, nec faciendam esse confusionem naturarum. Vere natura humana est, nō spectrū, assumpta a λόγῳ, nec est ipsa natura assumpta τὴν λόγου, vt & Petrus distinxit naturas, i. Pet. 4: Cum Christus passus sit pro nobis carne. Et in Actis cap. 2. Non relicta est anima eius in inferno, nec caro eius vidit corruptionē. Et Luc. 24. Spiritus carnem & ossa non habet.

Hæc & similia testimonia sint in conspectu, quæ per spicue affirmant, vere humanam naturam in Christo esse, & simus memores dicti Iohannis in epistola: Omnis spiritus, qui non fatetur Iesum Christum in carne venisse, ex Deo non est.

Ibi etiam Theodoretus narrat, quomodo veritas de humana natura locuta sit, citata sententia Irenæi: Quiescente λόγῳ in crucifixione & morte, præsentem tamen apud humanam naturam in perferendo & resurgendo.

δο : ἐν τῷ ἱστορεῖν καὶ ἀναστῆναι ἡσυχαζόντες τῷ λόγῳ ἐν τῇ
 σαρρῇ δὲ καὶ ὑποβήσκειν. Sic & Athanasius loquitur in libro
 de incarnatione Verbi : Cum non esset possibile ip-
 sum mori λόγον, quippe immortalem patris Filiū, cor-
 pus, quod mori posset, accepit.

Sic vetustas locuta est, & tamē retinet hos modos lo-
 quendi in concreto de persona: Christus mortuus est. Et
 de Christo: Deus mortuus est, vt significetur, hanc perso-
 nam Christum, vere Deū esse. Ac Nestorij impietas re-
 futetur, qui fingebat τὸν λόγον adesse Christo vt socium,
 sicut omnibus Sāctis adest. Latini nominarunt hanc lo-
 quendi formam communicationem idiomatum, de qua
 Theodoretus ait : Κατὰ τὴν παλαιάν τὴν γλῶσσαν τὰ ἴδια φύσιν ἴδια.

Tandem post longa certamina Martianus perfecit, vt
 decretum communi cōsensu plurimorum fieret, in quo
 primum omnes testati sunt, se amplecti Nicenæ synodi
 symbolum. Deinde damnata sunt dogmata Nestorij &
 Eutychis.

Hic labor Martiani etsi multis profuit, tamē non vbi-
 que extinxit dissidia: sed in vrbe Ierosolyma mulier in-
 quieta Eudoxia vidua, quæ fuerat Theodosij secundi v-
 xor, fouebat reliquias factionis Eutychianæ.

Aliquanto post, cum contra Zenonem imperatorem
 Basiliscus seditionem mouisset, vt armaret se multorum
 episcoporum fauore, publice edictum proposuit, quo a-
 cta synodi Chalcedonensis prorsus damnauit. Huic edi-
 cto subscripserunt episcopi plures quingētis. Fuit & huic
 Basilisco incitatrix vxor.

Miror autem rabiem ingeniorum quod tanta fuit per-
 tinacia in manifesta absurditate, videlicet in hoc prodig-
 ioso errore, quod non humana natura, sed diuina mor-
 tua fuerit.

Vt autem Nestorius teste Sampsateni impietatem re-
 stituit: ita suspicor Eutychen idem voluisse, etiam si ali-
 ter pinxit suum dogma. Sed Basiliscus breui pœnas de-
 dit sui furoris. Captus enim a Zenone, missus est cum v-
 xore & aliis quibusdam in carcerē, vbi in magno frigore
 & fame captiui se mutuo complexi, & deplorantes
 suam calamitatem extincti sunt.

VANDALORVM SÆVITIA

in Africa.

Cum initia sævitie Vandalorum in Martiani tempo-
ra incidant, breuiter hic complectar seriem regni,
quod in Africa Vandali tenuerūt annos nonaginta quin-
que. Numerat Plinius Vandalos inter Germanos in lit-
tore maris Germanici, vbi nunc Megalburgenses & Po-
merani sunt. Non dubito autem Vandalos ex Heneta 10
stirpe esse, sed credibile est, cum vicini crebra inter se
bella gesserint Heneti & Germani, vsque ad recentia tē-
pora, alias alios victores fuisse, & partem Henetorum
linguam & leges Germanicas accepisse. Eam partē ex-
istimo Vandalos a Plinio nominari. 15

Cum autem lingue discernant gentes, facile intelli-
gi potest, aliam esse gētem Henetam, aliam Teutonicam.
Et adhuc in eo littore gentes quædam Heneta lingua lo-
quuntur. Et arbitror non recens in ea loca venisse He-
netos, sed olim cum Getis & Dacis paulatim progressos 20
esse.

Dion scribit, fontes Albis esse in Vādalicis montibus.

Diu igitur diuersæ gētes ibi fuerūt in ea regione, quæ
habuit Boiemie nomen. Boij, Marcomanni & Heneti.
Boij significat aduenas, Marcomanni limitaneos, Hene- 25
ti late vagantes.

GENSERICVS, PRIMVS VAN-

dalorum rex.

30
A Nno quadringentesimo tricesimo quarto, cum de
Hispaniæ possessione inter sese Gotti & Vandali
dimicarent, Gensericus rex Vandalorum impar Gottis,
incitatus a Bonifacio duce Valentiniiani, adduxit in Afri-
cam quinquaginta millia Vādalorum. Et occupata par- 35
te Africæ cōcedente Bonifacio, deinde Hipponē, Cartha-
ginē & alias vicinas vrbes fraude & armis cepit. Vexa-
uit Siciliam. Populatus est urbem Romā & Campaniam
Martiani tempore. Post Carthaginē captam tenuit re-
gnum

gnum annos triginta septem, vir astutus, intentus in occasionibus varias, foedera faciens & violans pro opportunitate. Interdum victus, arte se rursus erexit: pene Sertorio similis. Regnum in aliena terra non magnis copiis adeptus. Addictus Arianis, expulit episcopos recte sentientes.

HONORICVS II.

¹⁰ **H**onoricus successit Genferico, anno Christi quadringentesimo sexagesimo sexto. Tenuit regnum annos septem, cuius tempus insigne est ingenti crudelitate regis, fame & pestilentia Africae, & tetro exitu tyranni. Honestas matronas & virgines nudatas suspendit,
¹⁵ facibus vssit corpora, praecidit mammillas & brachia nolentibus assentiri Arianæ impietati. In ipso supplicio Dionysia matrona nobilis filium unicum Maioricum raptum ad necem confirmavit, inquit: memento fili, te in nomine Patris, & Filij & Spiritus sancti baptizatum
²⁰ esse.

Cum talibus suppliciis & exiliis multa millia hominum sustulisset Honoricus, secuta est sterilitas propter siccitatem, in qua & homines & pecudes fame perierunt, & late vagata est pestilentia, in qua & ~~quidam~~ ^{quidam} regis corpus ita putrefactum est, ut alia membra post alia deciderint. Vxor Eudoxia filia imperatoris Valentiniani, mater Gilderici pij regis, discessit a marito tanquam voti causa Ierosolymam proficiscens, ubi in lachrymis & precatatione vixit.

30

III REX.

Gndamundus, natus ex fratre Honorici successit, qui regnum tenuit annos duodecim. Exercuit & hic sæuitiam aduersus recte sentientes.

35

IIII REX.

Thrasimundus regnavit annos viginti septem, qui, quanquam erat Arianus, tamē sæuitiam non exercuit.

V. REX.

Hildericus natus ex Eudoxia, recte sentiens, restituit ecclesias in Africa. Tenuit regnum annos septem. Sed per seditionem a Gilimero captus est, & aliquanto post necatus.

VI. REX.

Gilimer natus ex fratre Honorici, fuit audax & peritus rei militaris, mouit seditionem aduersus Hildericum, quia Vandali eum oderant dissentientem ab Arianis. Capto igitur Hilderico & filiis, & quibusdā cognatis eius, regnū tenuit Gilimer annos quinque. Hildericum etiā postremo anno interfecit.

Quia vero Iustiniano cum Hilderico fœdus erat, liberare captum studebat. Sed cum Gilimer superbere respondere, & multi in Africa defensionem cōtra impium & crudelem regem peterēt, misit eo Iustinianus ducem Bellisarium excellentem iustitia, scientia rei militaris, fortitudine, beneficentia & modestia. Huic, cum primo prælio vicisset Gilimerum, Carthaginenses ultro urbem patefecerunt. Postea fugientem Gilimerum ex aliis locis in alia, & in solitudines, coegit Bellisarius fame, ut se se dederet, & duxit eum captiuium Constantinopolim: ubi cum in triumpho Bellisarij supplex ad Iustinianum duceretur, cogitans fortunæ vices in hac calamitate, in quam senex inciderat, hæc verba edidit: Vanitas vanitatum, & omnia vanitas.

Ita pœnas dedit Gilimer crudelitatis, quam exercuerat aduersus Hildericum & multos alios. Et simul cum eo reliquæ Vandalorum in Africa deletæ sunt, quam tenuerant Vandali annos nonaginta quinque. Ac rursus Africa Romanorum Prouincia facta est usque ad Heraclij tempora. Postea eam Saraceni inuaserunt.

Fuit autem Iustinianus beneficus erga Hilderici filios & nepotes, & eis in Thracia dedit prædia & victum. Sed Gilimerum longius in Galliam relegauit.

Hanc seriē regni Vandalici in Africa breuiter hic comprehendere volui, ut tota in cōspectu esset, etiāsi posteriora bella ad sequentium imperatorū tempora pertinent.

Anno

Anno mundi quater millesimo quadringentesimo
vicesimo tertio.

Anno Romæ millesimo ducentesimo vndecimo.

Anno Christi quadringentesimo sexagesimo primo.

DE LEONE.

Leo natus in Thracia, factus ex tribuno militari im-
perator Constantinopoli, senatus & exercitus suffra-
gatione, coronatus ab Anatolio patriarcha. Atque hunc
primum inuenio a patriarcha coronatum. Nec vero co-
ronatio seu patriarcha dedit imperium, sed testis fuit,
eum qui electus erat, Christianum esse, & alienum esse
a falsis dogmatibus, eamque ob causam professio do-
ctrinæ ante coronationem petebatur, vt postea in Ana-
stasij imperatoris coronatione dicitur. Tenuit impe-
rium Leo annos septemdecim. Princeps iustus, & eo v-
tilis, quia, cum ipse alienus esset a falsis dogmatibus,
ecclesiæ minus turbata sunt, nec episcopi recte sentien-
tes ex suis sedibus expulsi sunt.

Fuit autem tunc magna potentia duorum principum,
qui quanquam Gotti erant, & Ariani, tamen inter pa-
tricios asciti fuerant, Asparis & Ardaburij, quorum suf-
fragatione præcipue adiutus erat Leo. Sed hi, cum po-
stea insidiarentur vitæ Leonis, ac dicerent *παράκλητον* &
αἰὲν τοῦ ὁπλιν αὐτὸν ἡμεῖς ἀρῆσθαι, iussu Leonis interfecti sūt,

Iam vero in occidente ruere imperiū Romanum cœ-
perat. Franci magnam Germaniæ & Galliæ partem te-
nebant. Ostgotti Pannoniam, VVestgotti Hispaniam,
Genfericus Africam. In Italia multi imperatores crea-
bantur, qui nec diu tenebant imperium, nec exercitus
magnos habebāt. Cumque verum sit illud Homericum,
ὅτι ἀγὰρ πρὸς πικρὰν ἐν mox post Leonis mortem in-
uasit Italiam Odoacer Rugianus, & crudeliter in ea gra-
satus est annos quatuordecim, vt postea diceretur.

Voluit autem Deus in oriente aliquātiſpē adhuc du-
rare Romani imperij formam, quod complectebatur
Thraciam, Macedoniam, Græciā, Illyricum, minorem
Asiam, Syriam & Aegyptum. Fuitque Leonis gubernatio.

A. j.

tio mediocriter tranquilla.

At in Italia interfecto Valentiniano, Maximus, vt supra dictum est, inuasit imperium, qui, fugiens Genfericum, captus, discerpitur & in Tiberim abiectus est, mente imperij secundo.

Post hunc senatus creauit imperatorem Auitum, cum quo Martianus fecit foedus. Nondum finito anno cepit Auitum Richimer Gottus apud Placentiam, & deponere eum imperium coegit. Interea Rauennae Maiorianus, cuius virtus laudatur, imperator factus est. Cumque bellum Vandalis Africa inferret, tertio imperij anno mortuus est. Successit Rauennae Seuerus, qui Romae tertio imperij anno extinctus est.

Misit igitur Martianus, Anthemium generum in Italiam, vt imperium occidentis teneret. Hic collegam fecit generum Richimerum Gottum, qui vt Arianis in vrbe Roma traderet ecclesiam, cum socero id prohibente in ipsa vrbe Roma dimicauit, & victor socerum interfecit anno imperij quarto, & bona ciuium diripuit: Quadagesimo autem die post soceri mortem, morbo extinctus est Richimer parricida.

Tales confusiones accidunt ruentibus imperiis. Agnoscamus igitur non durare imperia, nisi Deo conseruante, & petamus a Deo salutare gubernatores.

Richimero successit Olybrius, missus a Leone Romae, quia adfinitas imperatorum ei auctoritatem addebat. Habuit enim uxorem Placidiam filiam Valentiniani, sed septimo imperij mense mortuus est.

Post huc a militibus Rauennae imperator factus est Glycerius, cui, cum non totum annum regnasset, eripuit imperium Iulius Nepos, & fecit eum episcopum in Dalmatia. Cum autem Iulius Nepos Orestem fecisset magistrum militum, hic Orestes instructus exercitu imperatorem fecit Rauennae filium adulescentem, qui nominatur Augustulus, ac foedus fecit cum Vandalis in Africa.

Iam autem Odoacer Rugianus exercitum in Italiam abduxerat. Vt igitur defenderet Italiam Orestes, contra eum ad Ticinum vsque exercitum ducit. Ibi robur Italiae extinctum esse scribitur. Orestes victus fugit in v-

hem Ticinum, qua expugnata Odoacer Placétiam adduci Orestem iussit, ibique eum spectâte exercitu interfecit. Vrbes vicinæ consternatæ deditionem fecerunt. Augustulus fugiens imperio se abdicat, quod circiter annum vnum tenuerat, ac deinde in Campania priuatus vixit tanquam exulans.

Hic finis fuit imperatorum Italicorum, Anno Christi quadringêtesimo septuagesimo quinto, cum adhuc Leo Constantinopoli viueret.

- 10 Odoacer autem Romam ingressus, regem se vrbs Romæ & Italix nominauit, & triumphans in Capitolium ascendit. Magnæ cædes & direptiones in vrbe Roma & alibi factæ sunt. Agrorum tertiam partem suis attribuit, ac regnavit annos quatuordecim. Misit enim
 15 Zeno Theodoricum Gotticum regem in Italiam tanquam vicarium seu socium, qui duobus magnis præliis Odoacrum occurrentem vicit, altero ad Aquileiam, altero ad Padum. Victus Odoacer fugit Rauennam, vbi triennio circumfessa vrbe multa prælia facta sunt, donec
 20 tandem Odoacer a Theodorico Gottico rege interceptus est. Ac respondit euentus voci, quam in Apennino audierat tyrannus Odoacer: Vade pellite, non enim redibis.

- 25 Anno mundi quater millesimo quadringentesimo quadregesimo primo.
 Anno Romæ millesimo ducentesimo vicesimo nono.
 Anno Christi quadringentesimo septuagesimo nono.

- 30 **Z**eno gener Leonis regnare cœpit. Tenuit imperiū annos septemdecim. Natus in Cilicia obscuris parentibus, ductor exercitus sub Leone, raro exemplo a filio factus imperator. Nam Leo imperatorem fecerat
 35 Leonē secundum, natum ex Zenone genero & Ariadna, quæ fuit filia primi Leonis. Moriturus autem filius imperatorem fecit patrem. Præcipue memorabilia in eius imperio hæc acciderūt: Basilisci seditio, Theodorici Gottici regis in Italiam expeditio, & mors ipseus Zenonis.

A. ij.

Primum igitur pauca de Basilisco dicam, qui fuit frater socrus Zenonis. Hæc absente Zenone in Cilicia imperium in fratrem transtulit, qui vt confirmaret vires, adiunxit sibi factionem episcoporum, qui aduersabantur synodo Chalcedonensi: VT sæpe religio prætexitur prauis cupiditatibus: episcopi recte sentientes ex suis sedibus pulsi sunt.

Hæc cum fiunt, redit Zeno, ac duces Basilisci obuiam missi defecerunt ad Zenonem. Quo reuerso in urbem Byzantium, Basiliscus fugiens in templum, quod polluerat, inde eductus & captus, & cum vxore in exilium missus est, vbi cum frigore & fame morituri essent, compleretur mutuo Basiliscus & vxor & cognati aliquot, calamitatem deplorauerunt.

Hic fuit exitus seditiosi hominis, & qui factionem imperiam confirmauerat, vt regno potiretur.

Priusquam vero ad Gotticas res in Italia gestas accedo, de morte Zenonis dicam. Scribunt eum crapula extinctum esse. Narrant autem ab vxore, temulentum, adhuc viuentem, in sepulchrum inclusum esse, atque ita necatum.

Anno mundi quater millesimo quadringentesimo quinquagesimo quinto.

Anno Romæ millesimo ducentesimo quadragésimo tertio.

Anno Christi quadringentesimo nonagesimo tertio.

DE THEODORICO GOTTICO

Rege, & Gottorum regno in Italia.

Theodoricus rex Gotticus, qui Pannoniā tenuit, missus a Zenone in Italiam, quam tenuit annos triginta tres, adolescens fuit obses apud Martianū & Leonem, vbi Romana disciplina institutus est, & postea ad patrum regnum remissus, socius Romani imperij fidelis fuit. Consideretur autem, quo patre natus sit.

Regnum Pannoniæ Goti tenuerūt ante Attilam: sed Attilæ potentia cedentes, donec is vixit, in seruitute fuerunt

Ant. Cum autem filij Attilæ post eius mortem discordes essent, tres fratres Gortici recuperarunt Pannoniam, Vvalamir, Theodimir & Vvidmir. Inter hos primus regnavit Vvalamir maximus natus, cum Attilæ filios aliorum præliis superasset, ipse deinde in prælio, quod cum Suevis fecit, in ea regione, quæ nunc est Austria perijt.

Deinde regnavit Theodimir. Hic pater Theodorici huius, quem nominamus Veronensem, fuit, & victores Suevos & Alemanos a Pannonia depulit.

Tertius frater Vvidmir, ducit exercitum in Italiam, ibi mortuus est. Quia vero Theodoricus absente patre Sarmatas, qui Gottorum & Romanorum terras populati fuerant, repulerat, Zeno imperator eum ad se vocat, & facit eum patricium & Consulem. Ac misit eum in Italiam contra Odoacrum Rugianum, quem duobus magnis præliis vicit, & deinde cum Rauennam triennio obsedisset, interfecit. Poritus Italia urbem Romam senatui regendam commendauit: sui regni arcem Rauennam esse voluit: Seditiones Romæ ortas propter electionem pontificum sedauit. Et extat in Græco scriptore laudatio ingenij & iustitiæ eius: *δυναστεύων ἀποφύγων ἐπιμαχίστοιο, & υἱοῦ τῆς καὶ ἀνδρείας εἰς ἀκρον ἐπ' ἡλυσάν.* Sed postremus eius actus cruentus fuit. Iohannem episcopum, quia Arianis templa tradere nolebat, carceri includit. Nam ipse Theodoricus, ut plerique Gotti, Arianus fuit. Hic Iohannes episcopus in carcere mortuus est.

Cum magna authoritas Romæ duorum senatorum esset, Symmachi & Boetij, qui gener Symmachi fuit, euocauit eos Ticinum, & diu captiuos tenuit, quia aliquibus eius decretis aduersati fuerant: & ut ego existimo, quia impederant ne Arianis ecclesiæ traderentur. & bona eorum publicauit, & tandem ipsos interfici iussit. Hanc iniustam crudelitatem hæc pœna secuta est: Non multo post eorum necem, cum cœnanti propositum fuisset in mensa grande caput piscis, visus est sibi cernere caput Symmachi horribili rictu, & flammeis oculis minitantis ipsi. Subito igitur consternatus & tremens iussit se in lectum collocari, & accessito medico Elpidio nar-

A. iij.

rauit amicis terribilē illam Symmachi speciem conspectā,
& in deploratione sceleris sui paulo post extinctus est.

Gregorius pontifex scripsit, quendam in solitudine, in
insulis AEolius viuentem, uidisse deiici Theodoricum in
illarum insularum voragines, quæ eiciunt globos flam-
marum sicut AEthna.

Extant scripta Boetij de præcipuis disciplinis, ex qui-
bus iudicari potest, fuisse eum omnium Romanorum,
quorum reliqua sunt scripta eruditissimum. Ad hoc de-
us addidit & verā doctrinā de Deo professionem, & v-
tiliter scripsit de discrimine naturæ & personæ. Et hortā-
di sunt studiosi, vt eius libros legant. Coniugem eius, fi-
liam Symmachi, scribit Procopius Totilæ tempore in-
ter cæteros medicos patricios victum mendicando col-
legisse. Hunc autem Symmachum Boetij socerum mul-
to recentiore esse lector sciat illo superiore Symma-
cho, qui Theodosij tempore contra Christianos scripsit,
& cui respondet Ambrosius.

Habuit autem coniugem Theodoricus filiam regis
Francisci Ludouici, cuius nomē fuit, Adelheida, quod aut
est *Adelheid*, aut Germanicum a nobilitate dictum.

Sororem habuit Amelfredam, quam regi Vandalor-
um in Africa despondit. Huius filiam Amelbergam de-
dit regi Turingorum Hermanfrido. Filia vero Theodo-
rici fuit Amalosuntha. Hæc nomina putant alij a cælo
dicta esse, quasi *Himelfried Himelshonheit*. Sed verius
est, esse a dictione *Hamel*, quod est agnus seu aries. Id e-
nim nomen fuit familiæ Theodorici, quæ sic a vellere
Iasonis dicta est. Inde enim Gotti ex Colchica in Eu-
ropam progressi fuerant, vt adhuc in Taurica Cherso-
neso Gotti sunt nostra lingua loquentes. Erit igitur ety-
mologia Amalosunthæ, Amalorum *Schonheit*.

Hanc filiam suam Theodoricus despondit Eutarico
Vviderici Hispanici regis filio, qui etiam ex familia A-
malorum fuit. Ex his parentibus Eutarico & Amalo-
suntha, natus est Atalaricus, qui orbatus patre successit
Theodorico in regno Italiæ, natus annos octo. Sed ma-
ter excellēs prudentia & virtute aliquandiu iuste & fe-
liciter gubernauit. Decreta extant filij nomine de eccle-
siarum

narum libertate, & canonica episcoporum electione, & stipendiis docentium in scholis.

Offendit autem Gottorum voluntates duabus rebus: institutione filij, quem literas doceri voluit, & iustitia, qua licentiam ducum & militum cohercebat, ne ciues in Italia iniuriis afficerent. Permisit autem mater, vt filio tres ex Gotticis principibus præficerentur, qui & adolefcentem ad militaria exercitia assuefacerent, & consilia publica regerent. Hi plus licentiæ in ocio & adoleſcenti & militibus permiserunt. Sed adoleſcens, dum voluptatibus indulget, mortuus est, post quam annos octo cum matre regnavit.

Mater deinde tres illos gubernatores filij interfici curavit, & vt se muniret, Theodatum Gottum sibi ad regni societatem adiunxit, & cum Iustiniano imperatore foedus facit. Prætulit autem cæteris Amalosuntha hunc Theodatum, quod & natus erat ex Amelsfreda sorore Theodorici, & rexerat Hetruriam & existimabatur propter studia doctrinarum, quia Platonius haberi voluit, fore iustior: sed longe eam sefellit opinio. Nam avaritia generis nobilitatem in eo dedecorabat, & naturæ prauitatem in eo non emendauerant litteræ iuxta dictum:

Sincrum est nisi vas, quodcumque infundis, acescit. Imponebat Italiæ iniusta tributa, & multos excutiebat ex facultatibus, qualicumque prætextu circumuentos calumniis.

Hanc iniustitiam cum reprehenderet Amalosuntha, inclusit eam in carcerē. Ibi aliquanto post fraude Theodati interfecta est: qui tamen non multo post ingratitudeinis pœnas dedit, iuxta dictum: Non recedet malum a domo ingrati.

THEODATVS regnavit duos annos post necatam Amalosuntham, avarus, insolens in rebus secundis, in aduersis timidus. Cum bellum ei inferret Iustinianus propter necem Amalosunthæ, initio trepidus Italiam se ei traditurum esse promisit. Sed cum in Illyrico dissipatus esset Iustiniani exercitus, elatus noua spe legatos Iustiniani retinet inclusos carceri. Ibi vero Iustinianus

A. iij.

Bellisariū, cuius virtus & felicitas iam cognita erat multis gentibus, cum & in oriente Persas vicisset, & recens deletis Vandalis Africā recepiſſet, miſit in Italiā. Hic recuperata Cilicia ingreſſus Italiam, primum obſedit Neapolin: in qua, eſſi vi eam ceperat, tamen ſeuere præcepit, ne ſauitia exerceſſetur in ciues, eorum coniuges & liberos: iuſſitque ciues domos & res ſuas tenere. Et quidem hac vſus oratione ad milites ſcribitur: Diuinitus ſe potitum eſſe vrbe, quæ putabatur inexpugnabilis, & Deo hanc gratiam referendam eſſe, ne quid crudeliter aut libidinoſe fieret, pepercit & Gottico præſidioſcui conceſſit, vt fide publica tuto diſcederet.

Interea Romæ erat Gottorum rex Theodatus, qui ſeu metu, ſeu ſpretus a ſuis, non parabat ſe aduerſus peritiſſimum hoſtem. Itaque Gotticus exercitus vicinus vrbi Romæ iratus Theodato creat regem Vitigem, virum bellicoſum, qui feliciter duxerat exercitum Theodoricū tēpore. Cognita noui regis electione ex vrbe Roma fugit Theodatus Rauennam cōceſſurus, quem Optares iuſſu Vitigis fugientem interfecit. Cupidius enim hic Optares mandatis Vitigis paruit, quia coniugem ei ademerat, eamque alteri pecunia corruptus tradiderat. Ita pœnas dedit Theodatus, cum aliorum ſclerum, tum ingratitudinis erga Amaloſuntham: Venit Romam Bellisarius, & eam magnis operibus muniit.

Vitiges quartus rex Gottorum regnauit annos quinque. Ac belli Gottici epitaſis in huius Vitigis, & deinde Totilæ tempora incidit, in qua ingens Italiæ vaſtatio facta eſt. Roma ſæpe capta eſt. Mediolanum funditus deletum a Gottis, qui triginta millia ciuium ibi interfecerunt. Sunt & aliæ multæ vrbes vtrinq; capte, magni exercitus trucidati, magna multitudo hominum peſtilentia & fame abſumpta eſt. matres filiorum carnibus in Liguria paſcæ ſcribuntur.

Initium autem belli cum Vitigē geſti Romæ factum eſt, quam Vitiges anno integro & diebus nouem obſedit. Multa ibi magna prælia facta ſunt. In primo autem maxime virtus Bellisarij conſpecta eſt. Exercitus Vitigis erat

erat centum & quinquaginta millia Gottorum, robore & peritia rei militaris excellentium. Hi cum vidissent Bellisarij exercitum, qui egressus erat ad speculanda hostium castra, contenta paucitate praelium cient. Et quia agnoscebatur equus Bellisarij gilvus & albo capite, Gottis, teste existimantes duce interfecto facilem fore victoriam, sese cohortantur, ut quāplurimi conglobati in unum hunc impetum faciant, continuo clamore hanc vocem sonantes: In Falam, id est, gilvum equum.

5 Semper autem veteri Laconico more proximis apud se delectos equites habuit Bellisarius, excellentes fortitudine, scientia rei militaris, iustitia & fide. Ab his tunc quoque fideliter defensus est, & pugnavit ipse suo loco fortissime, donec in collem intervallo mediocri a castris
15 dissiis evasit, quo Gottis, cum iam nox instaret, progressi non sunt ausi. Ita diuinitus servatus rediit intra vrbis Romæ mœnia, cum iam periisse diceretur, ac rediens multos dubitantes ad officium revocavit.

Postea durante obsidione, cum saepe tentaretur oppugnatio & in ipsis mœnibus crebra prœlia fierent, vno die
20 triginta Gottorum millia perierunt. Ea clade cum fracti essent Gottorum animi, lenta deinde fuit obsidio. Cum vero in vrbe ad cæteras miseras fames accessisset, venerunt in suspensionem senatores quidam Romani, & cum
25 his pontifex Silverius, quod de vrbe tradenda cum Gottis agerent, Quare Bellisarius & pontificem & alios, qui acculati fuerunt, in exilium misit, & successorem dedit Silverio Vigiliū, qui fuerat diaconus. Hæc in libro quoque Decretorum, ut nominatur, recitantur, caussa 23.
30 quæstione 4. vbi Silverius narrat, se propterea contra Bellisarium & Vigilium edidisse fulmen excommunicationis.

Vitiges tamen omiſſa obsidione Romæ, cum sexagesies septies ibi dimicatum esset, ducit exercitū ad oppugnationem Arimini. Postea obsidionū & deditiōnū
35 variarū vices fuerunt. Mediolanum etiā a Gottis deletum est, magna ibi cæde facta. Tandem ad Ravennam Bellisarius accessit, vbi granaria conflagrauerant. Ibi cum de pacis conditionibus sæpe colloquia haberentur,

tandem astute Bellisarius obtinuit, vt Rauenna dederetur, in qua erat Vitiges, quem captum honorifice custodit.

Et si autem nondum tota Italia pacata erat, & adhuc multas vrbes ad Padū & Athesim Gotti tenebant: tamē quia inclinatio magna potentiae Gotticae Bellisarii consiliis & virtute facta erat, ipse Constantinopolin rediit, & eo Vitigem captum abduxit. Reuocarum autem scribunt a Iustiniano, propter bellum Persicum a Cosroe motū. Sed existimo facilius ex Italia eum discessisse propter Iustiniani suspicionē, & ceterorum ducum Iohannis & Narsetis malevolentiam, quorum voluntates ab eo alienatae erant, sicut EXCELLENTEM virtutem inuidia comitarur.

In hunc Vitigem adductum Constantinopolin Iustinianus nihil aspere constituit, quia perfidia suorum captus erat: Ideo propter reuerentiam regij nominis fecit eum patricium. Gotti regem creauerunt Ildobadum, qui cum Vitigis cognatum interfecisset, nō diutius anno regnauit. Nam & ipse in conuiuio obruncatus est. Mox & successor eius interfectus est. Ita intra biennium duos reges Gotti interfecerunt.

Cum igitur & Romanis bellis & domesticis discordiis potentia Gottica languefacta esset, rex Gottorum Totila factus est, qui breui magnam partem Italiae recepit, cum initio exiguas copias ageret, quia Graeci duces & praefecti propter rapacitatem in odio erant, & in gubernatione non erant concordēs.

Totila penultimus rex Gottorum, regnauit annos decem. Res Gotticas singulari virtute & felicitate rursus erexit, etsi tandem ipsius etiam fortuna conuersa est, sicut ei Benedictus Abbas praedixit, qui inquit ad eū, Multa mala facies, Romam ingredieris, nouem annis regnabis, decimo morieris. Ac flexisse eum Benedicti adhortatio dicitur, vt minus crudelis in victoriis fuerit.

Initio ad Placentiam viciit Romanum exercitum duplo maiorem suo, insigni stratagemate. Nam Gotticus exercitus erat tantum quinque millium virorum. Deinde pro

procedens occupavit magnam Italiæ partem, & vbi-
que cepit nobiles matronas, virgines & pueros, misit in-
uiolatos additis præfidiis ad suos. Itaque propter iusti-
tiam plures ad eum deficiebant. Neapolin fame coegit
5 ad deditionem: quam cum occupasset, mox frumentū
invehi curavit, & præsidium addidit, ne in tanta fame
frumentum subito diriperetur, sed vt ordine vendi, &
egentibus distribui posset. prohibuit vrbis Neapolitanę
direptionem, & præfidiū Romanum dimisit, additis et-
10 iam nauigiis & viatico.

Cum autem Iustinianus intellexisset Gottos rursus
superiores esse in Italia, & iam a Totila Romam oblide-
ri, Bellisarium secundo in Italiam mittit, sed neque ac-
cedere ad obsessam urbem Bellisarius potuit, nec exer-
15 citum habuit parem hostibus. Interea dum vrbis Romę
obsidio fere biennio durat, simul alibi multę vrbes iam
a Totila, iam a Bellisario & ab aliis ducibus occupantur,
multi fame & pestilentia, multi in præliis pereunt, &
fit vniuersę Italię vastatio. Placentia tandem Gottis
20 dedita est, cum præsidium ibi vesci humanis carnibus
cepisset. Romę etiam tanta fames fuit, vt pater, qui mul-
tos filios habuerat, spectantibus multis sese de ponte in
Tiberim præcipitauerit, iubens filios petentes cibum se
sequi.

25 Milites igitur Isaurici portam Asinariam Totilę pate-
fecerunt. Gotti ingressi urbem passim obuios interficiunt
At direptio, & magna pars ædificiorum incendio perit.
Iubet Totila & muros dirui. Cumque totam urbem Ro-
mam Gotti delere vellent, Pelagio pontifice deprecate,
30 prohibuit Totila cades & incendia. Et si fuit ante Roma
ab Alarico & Genserico capta & direpta, tamen destru-
cta non fuit, Sed in hac tertia occupatione destructa est
sicut prædictum fuit a Sibylla:

Ἡ ῥομὴ ῥῶμιν ἐστὶν καὶ ὀλίγος χρόνος.

35 Admoneant autem nos exempla ruentium imperio-
rum & magnarum urbium de iudicio Dei. Pleraque
propter idola, tyrannidem & libidinem delentur. Ro-
mę ad hæc scelera accesserat sauitia aduersus Christia-
nos inde vsque a Nerone. Tandem igitur Italia vniuersa

horribiliter vastata est, & in exterarum gētiū potestatem venit. Repeto autem & tempora, quibus & antea capta est.

ROMA QVOTIES CAPTA SIT.

I. Tempore Honorij Alaricus Gotorum rex Romam biennio circumcessam cepit, anno Romæ millesimo sexagesimo quarto. Anno Christi quadringētesimo decimo quarto.

II. Tempore Martiani Genfericus Vandalus Romam spoliavit, abducta inde Eudoxia, quæ fuerat coniunx Valentiniani, anno Romæ millesimo ducentesimo nono. Anno Christi quadringentesimo quinquagesimo nono.

III. Tempore Iustiniani Totila cepit & destruxit urbem circumfessam circiter biennium, anno Romæ millesimo ducentesimo nonagesimo sexto. Anno Christi quingentesimo quadragésimo sexto. Ab Augusto anno quingentesimo quarto. Anno post destructionem Carthaginis septingentesimo. Quod eo adicio, quia Scipio incendium Carthaginis aspiciens, ac lachrymās dixit: Se cogitare simile fore aliquando excidium Romæ. Deinde cum Bellisarius, qui Romam destructis muris receperat discessisset, trienio post destructionem Totila rursus eam cepit, & aliqua ex parte instauravit.

NARSIS BELLA IN ITALIA.

Interfecto autem Totila post triennium recepit urbem Romam Narfes, anno Christi quingentesimo quinquagesimo secundo. Post id tempus usque ad Agilolfum regem Longobardorum, nemo peregrinus urbem Romam obsedit. Has vices simul complecti hic volui, ut cogitari possit, quantæ fuerint calamitates cum tot obidiones exiguis interuallis acciderint. Nunc Totilæ interitum addo.

Cum Bellisarius ex Italia discessisset, cuius fortuna in hac posteriore expeditione non fuit similis priori, Iustinianus summum ducem in Italia esse iussit Narfen, qui pecunia

pecunia instructus magnum exercitum collegit. Adiunxit sibi etiam Herulorum & Longobardorum auxilia. Cum igitur collecto exercitu Rauēnam venisset, mittit legatos ad Totilam, pacem certis conditionibus facturum. Totila nullam pacis conditionem audire volens, respondet, dimicandum esse armis, & exercitum aduersus Narsem ducit vsque ad Apennium. Ibi magno praelio facto Gotti tandem victi, & in fuga dissipati sunt. Totilam insignem equo, aureis armis, purpura, & proceritate corporis, fugientem cum quinque comitibus, sequitur vir Gepita Asbadus, a quo vulueratus in castra vehitur a quatuor comitibus, vbi paulo post mortuus est. Quintus comes, qui Asbadum, ne sequi posset, repressit & vulnerauit, etiam suo vulnere perit.

15 Hic exitus est Totilæ, qui etiam exemplum est inconstantie rerum humanarum. Inclinatam potentiam Gotticam, cum haberet exiguas copias, feliciter restituerat. Postea res magnas toto decennio gesserat. Tandem sprete pace superatus vno praelio, & fugiens interficitur. Reliquie tamen Gottorum regem faciunt Teiam, qui in vrbe Ticino erat, vbi sumta ex veteribus thesauris pecunia, exercitum colligit, & a Francis auxilium petit. Interea Narfes ad urbem Romam accedit, eamque capit, pulso Gottico præsidio.

25 **T**Eias rex Gottorum vltimus, in Italia interfectus est, nōdum primo anno regni exacto. Cū enim exercitum ducere in Campaniam, vbi præsidium, quod Romæ fuerat, Cumas se contulerat, idque Narfes obsederat, ibi magno praelio Narfes ad Nuceriā vicat Gottos. In eo praelio prorsus & vires Gottorum conciderunt, & ipse Teias praelians interfectus est. Illi qui Cumis erant, deditionem fecerunt concessa vita. Addita est autem conditio, vt vniuersæ Gottorum reliquie ex Italia discederent.

35 Hic finis fuit regni Gottorum in Italia, quod ab initio Theodosij Veronensis vsque ad mortem Teiæ durauit annos fere sexaginta. Fuitque post Amalosunthæ mortem continua Italiæ vastatio annos fere triginta,

Postea Narſes rexit Italiam: tanquam proconſul annos ſedecim. Deinde Italiam Longobardi & exarchi lacera-
runt, donec Caroli Magni virtute & felicitate Italia
pax vteunque reſtituta eſt.

Conſiderentur autem in hiſtoria Gottica viri præci-
pui. Theodoricus Veronenſis fortis & felix fuit in bellis
Italicis & Germanicis, & initio iuſtus & moderatus in
gubernatione. Sed tandem crudeliter interfecit Sym-
machum & Boetium, & terribili conſternatione ex-
tinctus eſt.

Totila initio felix, & Benediſti Abbatis adhortatio-
ne reſpreſſit iracundiam. Poſtea in rebus ſecundis factus
inſolentior, periit fugiens.

Iuſtiniani duces tres fuerunt, ſapientes, fortes & feli-
ces: Belliſarius, Iohannes & Narſes.

Clarior eſt autem cæteris Belliſarius, qui Perſica bel-
la & Vandalicum in Africa feliciter geſſit. Fuit & prior
expeditio Italica contra Vitigem glorioſa, magna parte
Italia recuperata. Poſterior vero contra Totilam ne-
quaquam priori par fuit. Iuſtus fuit erga ſocios, ac ſeu-
re cauſit, ne frumentum aut alia res ciuium & ſociorum
raperentur. Sæpe militibus pauperibus de ſuo pecu-
niam largitus eſt, & vt medici vulneratis aut alioqui æ-
grotantibus opem ferrent, diligenter curauit. Cumque
eo tempore ducum in imperio Romano præcipuus eſ-
ſet, & cæteros gloria & potentia antecelleret, dignita-
tem & opes ei Iuſtinianus eripuit falſis ſuſpicionibus ab
eo abalienatus. Hæc narrat Zonaras, alij addunt, oculo
ei effoſſos eſſe, & mendicaſſe eum ſtipem. Tantus
igitur vir exemplum eſt non ſolum inconstantia fortu-
nae, ſed etiam ingratiſtudinis aulicæ, de qua in Pſalmo
dicitur: Nolite conſidere in principibus, neque in filiis
hominum, &c. Et noti ſint verſus:

*Nona ſancti, ſola
by xpl. u. x. by
de om. dignitate
ſed etiam effoſſis
oculis ad extremum mundum, ubi
conſidera in tibi
ſine tibi, quantumque potes præluſtra vita,
ſanum præluſtri fulmen ab arce venit.
Crede mihi, bene qui latuit, bene vixit, & intra
vixit publica ingratum Fortunam debet quiſque manere ſuam.
Narſes
Narſes, q. d. ſola
a p. d. r. u. n. x. by u. n. d. r. u. n. x. by u. n. d. r. u. n. x. by
b. u. t. e. o. b. u. i. n. g. B. a. l. l. i. ſ. a. r. i. u. s. q. u. o. m. u. n. i. t. y. o. x. a. n. t. i. s.
u. n. i. t. i. a. l. o. u. e. n. i. t. ſ. t. r. a. g. a. l. u. s. i. e. x. p. l. i. c. i. t. p. 40.*

NArtes eunuchus quæstor primū fuit Iustiniani, sed
 tāta industria, vt postea sumus dux in Italia factus
 sit, ac describitur his verbis: Εὐφρων ἐστὶν μάχιστα καὶ δραστή-
 ρος, καὶ δ' ἐνδὲς ἀρμύρασιν τῆς παρμηνηπύοντι, καὶ παραστῆσαι τοῖς
 5 τῇ τῆς λόγῳ τὰ βέλτερά μὲν αἰ. Cumque Italiam rexit se-
 decim annos, & ex magnis calamitatibus vtrumque
 eam recreauerit, sapientiæ & iustitiæ signum est illustre.
 Sed huius etiam potentia suspecta fuit aulæ, & post Iu-
 10 stinianum Iustinus successorem ei misit Longinum, sce-
 leratum hominem, & coniunx Iustini iussit Narsen re-
 dire ad pēsa in gynæceo, exprobrans ei mollitiem, quod
 eunuchus esset. Sed ipse respondet se telam exordiri,
 quam non posset ipsa superba mulier pertexere. Inuita-
 15 uit enim Longobardos in Italiam, quorum auxilio an-
 tea aduersus Gotos vsus erat. Ac vt tutior esset, non re-
 diit Constantinopolin, sed vt priuatus Neapoli vixit,
 donec ibi mortuus est.

Anno mundi quater millesimo quadringentesimo
 40 quinquagesimo sexto.

Anno Romæ millesimo ducentesimo quadragesimo
 quarto.

Anno Christi quadringētesimo nonagesimo quarto.

ANASTASIVS.

Anastasius Dicorus factus est imperator, regnavit
 annos viginti septem, menses tres. Euexit senem
 ad imperium anus Ariadne cōiunx Zenonis, cum antea
 30 fuisset scriba Aulicus. Initio fauorem populi sibi conciliauit,
 abolito grādi tributo annuo. Seditiones quasdam
 repressit, & cum Persis inducias fecit, vt postea dicam,
 nec magnas res bello gessit, ecclesias valde turbauit.

Hunc secundum legimus coronatum a patriarcha.
 35 Sed prius data syngrapha, qua promisit Anastasius, se a
 Chalcedonensibus decretis non discessurum esse, nec
 moturum novos tumultus in ecclesia. Hac syngrapha
 accepta Euphemius patriarcha eum coronauit. Sed non
 multo post Anastasius delirans syngrapham reposedit,

& palam defendit Eutyechianos, & episcopos ipsi aduersantes expulit ex suis ecclesiis. Euphemium, a quo coronatus fuerat, expulit ex Constantinopoli. Deinde eius successorem Macedonium etiam interfecit: Conuocata est ab eo & impia synodus Sidonia contra Heliam episcopum Armeniæ, & alios recte sentientes. Talis erga ecclesiam fuit.

De bellis hæc digna memoria recitantur: Vitalianus mota seditione exercitum contra Anastasium ad Constantinopolin adduxit, vbi nauali prælio Marianus dux¹⁰ Anastasij seditiosos vicit. Et scribitur a Proclo mathematico, naues seditiosorum veteri exemplo Archimedis incensas esse. Facta sunt enim caua specula, a quibus radij solis accensi vicinas naues inflammauerunt.

Fuit eo tempore & Persarum rex Cabades, id est, gloriosus, cui Persæ, quia legem tulerat, ne adulteria sine violentia facta punirentur, regnum ademerunt eumque in carcerem incluserunt. Cum autem eius coniunx aditum ad eum peteret, tandem custos carceris ea conditione promisit se aditum cõcessurum esse, si secum con-²⁰cumberet. Illa marito hoc significat, qui spe liberationis iubet, vxorem voluntati custodis parere. Quod cum faceret, mulier postea familiariter intromissa virum tandem liberauit, indutum muliebri veste, qui cum euasisset, adiutus ab amicis regnum recuperauit, & fratrem, ²⁵qui biennio regnauerat, interfecit. Cum hoc Cabade diu Anastasius bellum per duces gessit, quod postea Iustini tempore finitum est.

Ideo autem huius Cabadæ mentionem hic feci, quia & nostro tempore simili pacto mulier virum liberare ³⁰conata est. Cum Gōzaga Mediolani præses esset, Caroli quinti imperatoris tempore, in vicina quadam vrbe præfectus Hispanus virum nobilem cõiecerat in carcerem: Vxor captiui magna pecunia redimere maritum conata est. Ea pecunia accepta, Hispanus promittit ita se reddi-³⁵turum esse virum, si illa nocte promitteret. Refert mulier postulata Hispani ad maritum, qui assentitur. Illa promittit Hispano. Postridie cum maritum peteret, reddidit Hispanus, sed prius interfectum. Illa misera calamita-
rem

tem & suam & viri exponit Gonzagæ præfidi, qui mox Hispanum prehendi iubet, & primum mulieri omnes facultates Hispani addicit: deinde eum capitali supplicio affici iubet.

9 Hoc exemplum iusti iudicis memoria dignum est, & poenæ ostendunt iram Dei aduersus vtrūque, & eum, qui admisit adulterium, & eum qui fecit.

Recensetur inter calamitates temporum Anastasij & hoc, quod primum tunc nomen Bulgarorum in Thracia & Illyria auditum est, qui tunc Illyriam populati sunt.

Existimatur autem Anastasius fulmine periisse, quia inuētus est mortuus, cum vixisset annos octoginta octo, regnasset annos viginti septem & tres menses.

15

Anno mundi quater millesimo quadringentesimo octogesimo tertio.

Anno Romæ millesimo ducentesimo septuagesimo primo.

20

Anno Christi quingentesimo vicefimoprimo.

IVSTINVS.

Justinus factus est imperator, regnavit annos octo, & menses aliquot, natus obscuro loco in Thracia patre armentario: sed miles factus virtute creuit. Cumque præesset excubiis Anastasij, & autoritate apud milites valeret, dedit ei ingentem pecuniam. Anastasio mortuo, Eunuchus Amantius, ut militum suffragia emeretur cuidam Theocretiano, quem Eunuchus imperatorem creari volebat. Prudenter autem Iustinus accepta pecunia sibi militum suffragia emit, & quia virtus eius senatui probabatur, senatus & militum consensu Iustinus factus est imperator. Primum ei periculum ab Amantio & Theocretiano fuit, quorum cum deprehendisset insidias, iubet eos interfici.

30

35

Fuit utilis oriēti, Nam & Chalcedonensem synodum mox initio imperij se amplecti ostendit, & constanter in ea sententia permansit, & episcopos, qui errores contra

B. j.

receptas synodos defendebant, remotos ab officiis, expulit in exilia. Seuero Antiocheno episcopo linguam præcidi iussit, ut blasphemiarum pœnas daret. Hæc senectas ecclesiis orientis profuit.

Cumque & Arianos pelleret, misit ad eum legatos Theodoricus Veronensis bellum minitans, nisi desisteret. Hic & Romanum episcopum Iohannem inclusit carceri, ut supra dictum est, propterea quod Constantino-
poli Iustinum coronasset. Ac primum hunc a Romano
episcopo coronatum esse imperatorem legimus. Sed Theo-
doricus, ut supra diximus, post quædam sæuitiæ exemplum
mortuus est. Pax etiam cum Persis a Iustino facta est,
quam tamen cito Persæ violarunt. Memoria dignum &
hoc est, Manichæos tunc in Persia deletos esse, quod fili-
um regis ad sua deliramenta pertraxerant.

Quia autem Iustinus senex erat, & tandem morbi ad
senectam accedebant, viuens quarto mense ante mor-
tem suam imperatorem creauit Iustinianum sororis suæ
filium, præsentibus Epiphanio patriarcha, & præcipuis
senatoribus. Epiphanius patriarcha Constantinopoli-
tanus & Iustinianum & Theodoram coniugem eius co-
ronauit.

Anno mundi quater millesimo quadringentesimo
nonagesimo.

Anno Romæ millesimo ducentesimo septuagesimo
octauo.

Anno Christi quingentesimo vicesimo octauo.

IUSTINIANVS.

Iustinianus regnare cepit, collega Iustini quatuor
mensibus. Regnavit annos triginta octo. Natus ex so-
rore Iustini. Valuit consilio, & fuit eo felix, quod indu-
strios & felices duces habuit, per quos in magnis bellis
in Asia defendit imperium. Alibi recuperauit provincias
aliquas amissas. Vituperatur eius auaritia, quod omnes
gentes oneraret magnis tributis, quod omnes circum-
uentos calumniis excussit ex facultatibus, quod do-
ctoribus

Arboribus stipendia ademerit. Sed fortassis magnitudo bellorum & ædificationum eum excusat.

Initio Persæ repressi sunt per Bellisarium, cum quibus, cum pax facta esset, Bellisarius in Africam missus est, ubi recepta Carthagine, & capto Gallimero rege Vandalico, qui interfici regem Hildericum iusserat, recuperata est Africa, & finis ibi fuit regni Vandalici. Bellisarius cum magna gloria domū Constantinopolin rediit. Ibi cum Gilimer in triumpho ad Iustinianum supplex duceretur, dixisse barbarus scribitur hæc verba: Vanitas vanitatum, & omnia vanitas: fortassis cogitans inconstantiam rerum humanarum, & imperatori significans, ne durior esset in victoria.

Cum autem in recuperatione Africæ virtutem & felicitatem Bellisarii conspexisset Iustinianus, mittit eum in Italiam aduersus Gotos, cum nono anno regnaret. Suntque res magnæ gestæ in prima expeditione Bellisarii Italica, intra annos quinque. Primum recepta Neapolis, & cæteræ vrbes in Campania & Apulia.

Interea Gotti rege Theodato, qui Amalosuntham interfecerat, deserto, propter auaritiam & ignauiam, regem Vitigem creauerunt, qui Theodatum interfecit. Cumque urbem Romam Luderus duci Gottico custodiendam tradidisset, ipse Rauennam adiit, ut exercitu collecto cum Bellisario dimicare posset. Cum autem Bellisarius ad urbem Romam accessisset, & defensionem desperaret Luderus, qui tantum quatuor millia Gotorum secum habebat, & ciuium animi ad Bellisarium inclinarent, vrbs Roma sine prælio patefacta est Bellisario. Milites Gottici eodem die egressi sunt alia porta; Luderus dux missus est Constantinopolin. Hanc vrbs Romæ recuperationem ponit Procopius in annum v. decimum Iustiniani, qui est annus Christi quingentesimus tricesimus septimus. Estque sexagesimus annus, postquam ab exteris gentibus occupata fuit. Quod plane intelligendum est de Odoacro, qui urbem Romam circiter annum Christi quadringentesimum octogesimum occupauerat.

Reuersus autē Vitiges urbē Romā obsidione cinxit,

B. ij.

quæ durauit annum integrum & dies nouem. Cumque fierent crebræ oppugnationes, magna pars exercitus Gottici ibi periit. Sed dira fame & morbis vbique in tota Italia multi absumebantur, & in quibusdam locis matres filiorum carnibus pastæ sunt.

Eodem tempore Gotti Mediolanum funditus deleuerunt, interfectis triginta millibus hominum.

Tandem vero relinquit obsidionem vrbs Romæ Vitiges, cum alibi Ariminum amississet, & Rauennæ metueret. Sequitur ergo Bellisarius Vitigem, & inclusum obsidet, quem ut Gotti dederent, fraude eis persuasit. Ibi captiuium regem Vitigem custodit: Ita valde inclinata potentia Gotthica Bellisarius redit Cōstantinopolin, regem Vitigem secum adducens, cum in Italia annos quinque in summis difficultatibus res magnas gessisset.

Etsi autem nondum belli Gottici finis fuit: tamen gloria Bellisarij magna erat, quod ut antea regem Vandalicum, ita nunc regem Gotticum captiuium adduxit, victor duarum bellicosarum gentium, Vandalicæ & Gotticæ. Sed inconstantiam fortunæ metuere nos multa exempla & in hac historia docent.

Nullius viri tunc in toto orbe terrarum virtus & gloria maior fuit, quam Bellisarij. At reditus in Italiam fuit infelix. Fuerat inclinata Gottorum potentia, sed rursus Totila regnante erecta est. Hoc interfecto intra decennium rursus concidit. Sæpe igitur hanc admonitionem cogitemus:

Omnia sunt hominum tenui pendentia filo,

Et subito casu, quæ valere, ruunt.

Vrbis Romæ calamitates etiam fuisse magnas, cum toties obsideretur & caperetur, necesse est.

Post Bellisarij abitum anno septimo rursus vrbs Roma circiter annum obsessa est a Totila. qui cum eam cepisset, & partem murorum demolitus esset, Bellisarius reuersus ex Thracia urbem non munitam recipit, ne tam diu retinet. Cumque ibi Cononem præfectum reliquisset, milites eum, quod frumentum iniuste vendebat, & inæqualiter diuidebat, interfecerunt.

Aliquanto post Bellisarius reuocatus, cum fere quinque annis

*v. s. septio indicat:
penevri.*

quennio in Italia vagatus esset, rebus multis frustra tentatis, sine gloria in Thraciam rediit. Ibi Totila Romanum iterum obsidet, & capit anno quarto, postquam antea cepit. Nec multo post interfecto Totila Narſes eam recipit. Post id tempus non est obſeſſa vſque ad Longobardorum regem Agilolfum.

Narſes Perſamenius ſucceſſor Belliſarii feliciter ex Italia Gottom expulit. Sed poſtea Longobardos attraxit ut ſuo loco dicam. Scribitur autem Belliſarium poſtea dignitate & opibus ſpoliatum eſſe a Iuſtiniano: id apud Procopium non legitur, qui tamen de Iohanne ducē, cuius præcipua fuit potentia poſt Belliſarium, expreſſe hoc ſcribit, Iuſtinianū ei dignitatem & opes eripuiſſe, eumque diu mendicando victum quaſiuiſſe. Extat apud Suidam huius Iohannis Cappadociæ præſidis deſcriptio *φύστος ἔχον δυνάτατος γίνωνται δούτα, καὶ ἅπτην δόξασι διρεῖν ἰσχυρότατος πονηρότατος δὲ*, &c. Annumeretur autem exemplis inconstantiaſ fortunæ aulicæ, ut Scianus apud Tiberium, Seuerianus apud Seuerum, Eutropius apud Theodoſium ſecundum.

Etiā autem Iuſtiniano hæc glorioſa fuerunt, expulſio Vandalorum ex Africa, & expulſio Gottom ex Italia: tamen clades alias in imperio magnas accepit. Hunni vaſtarunt magnam Thraciæ partem, & Pannoniam recuperarunt, domitis ibi Gottom. Et quia coniunctæ gentes fuerunt Hunni & Auares, nomen Hungari ex utriſque factum eſt, Hunniuari, ut Iornandes ſcribit.

Tria pacis opera in Iuſtiniani gubernatione principi conuenientia, & digna laude ſunt. Legum collectio: ſynodus, quæ nominatur quinta *οικουμενική*: & ædificationes ad reſpreſſiones barbarorum factæ.

De legibus non dubium eſt, principes debere hoc eſſe facere, ut extet ius recte ſcriptum & certum, quo & regantur homines, & in iudiiciis conſenſus iudicum conſtituitur. Ideo & in politica Iſrael ius ſcriptum fuit diuinitus traditum, & collegium interpretum.

Fuerunt & Athenis ſcriptæ leges νομοφύλακες & Romanæ leges ſcriptæ fuerunt, & iuriſconſulti, quorum magna fuit authoritas, poſtquam duodecim tabulæ Romanæ

narum legum populo propositæ publicæ fuerunt. Et nunc sunt in Academicis studia discientium & docentium leges, & respondentium de iure: ita fuerunt olim Romæ, deinde in vrbe Beryto, postea Cōstantinopoli cœtus docentium & discientium.

Cumque in Italiam Gotti, deinde Longobardi & Fræci patrias leges intulissent, tandem Lotharius Saxo imperator admonitus ab Irnerio iuris interprete, qui auditor doctorum in vrbe Cōstantinopoli fuerat, rursus ex bibliothecis proferri libros Pandectarum iussit, & enarrari eos libros Bononiæ, & iudicari in Italia controversas ex illis Romanis legibus mandauit. Ita vetus iurisconsultorum doctrina ex Cōstantinopoli rursus in Italiam illata est.

Esti autem quidam vituperant Iustinianum, quod ex vetustioribus integris scriptis tantum breuem epitomen excerpti iusserit: tamen iudico valde benemeritum esse. Nam cū illa vetera volumina propter magnitudinē alioqui peritura fuerint, valde prodest reliquias superesse plenas eruditionis, quæ æqualitas alias arithmetica, alias geometrica proportionē sapienter quæ sita est, & multæ demonstrationes traditæ sunt. Nec assentior Procopio, qui Tribonianum ait leges venales habuisse, cum quidem ille ipse fateatur eū eruditione excelluisse, *φύσας δυνάμει ἔχοντο, καὶ πλεῖστας αἰς ἀπὸν ἀδύνατον, αἰνίλους ὅλως καὶ φηροχηματίας νόσιμα ὁμιλοῦσας ἰκανὸς τὴν πλεῖστας ἀνέστη.*

Sæpe autem turbulenti homines excitarunt, tumultus non solum contra legum doctrinam, sed etiam cōtra politicum ordinem: sustulerunt distinctionem dominiorum: instituerūt communicationem facultatum Platoniam: damnarunt magistratus, iudicia & legitimas pœnas.

Tales furores olim sparserunt Carpocrates, Marcion & alij, & adhuc circumferunt nostro tēpore Anabaptistæ, Carolastadius nō volebat videri prorsus abolere leges: sed contendebat oportere iudicia exerceri iuxta forenses leges Moisi.

Hæc deliramenta omnia ex his tenebris oriuntur, quod autores eorum & applausores non intelligunt discrimē iustitiæ, de qua proprie cōcionatur Euangelium, & vitæ politicæ:

politice: nec cogitant missum esse Filium Dei, vt in corde nouam lucem, agnitionē & inuocationem veri Dei, & iustitiam æternam restituat, sicut Daniel perspicue inquit: Adducetur iustitia sempiterna. Hanc restituit Filius Dei in cordibus. Vt autem in diuersis regionibus vtimur dissimilibus dierum spatiis, ita in politica vita finit nos in diuersis imperiis vt legibus ciuilibus, quę tamen cum lege naturę congruunt.

Extant autem plurima scriptastrarum ecclesiarum, quibus muniuntur pij contra fanaticos & seditiosos furores, & ornatur dignitas politici ordinis & legum. Id obiter hic cōmemoro, cum de Iustiniani libris dicendum esset. Quia vtile est considerari omnium temporū certamina, de legum & ordinis politici dignitate.

Dixi inter insignia facta Iustiniani esse & synodi conuocationem, de qua mox dicemus in ecclesię historia, quam attexo cæteris narrationibus. Omitto etiam ædificationum descriptiones, quę legantur apud Procopium. Muniuit limites imperij in oriente & occidente. Et fit mentio Istri, in cuius ripa multas vrbes & arces condidit. Et Traiani pontem refecit in Dacia, quę est Vvalachia. Suntque verba Procopij de Istro hæc: *Κατεσκευασθη εν τω ποταμῳ τῷ ἐν Κελτοις ποταμῳ Ἰστρος*. Loquitur enim Herodoti more.

DE ECCLESIA.

Quinta synodus *οικουμενικη* a Iustiniano Cōstantinopolin conuocata est anno Christi 552. Quia & reliquę Nestorij & Eutyichis adhuc turbabant ecclesias in oriente, & monachi in Palæstina renouabāt Origenicæ deliramenta. Fingebant omnes animas humanas initio mundi conditas esse ante corpora. Item, diabolos habituros finem pœnarum, & saluos futuros esse. Deinde spargebant, & alij plures monstrosas opiniones. Repetita est igitur cōfirmatio symboli Niceni, & condemnatio Samosatemi, & Arii, Nestorij & Eutyichis.

Scribit Nicephorus interfuisse huic synodo Romanū episcopum Vigiliū.

B. iiij.

Retinetur in Græca Liturgia cantilena, quæ continet
breuem confessionem contra multos errores. Eam dicunt
a Iustiniano post eam synodum compositam esse: Sed
existimo ex communi deliberatione synodi & scriptam
& ecclesiis traditam esse. Verba hæc sunt: Vnigenite
Fili & Verbum Dei, qui cum immortalis sis, assumpsi
humanam naturam propter nostram salutem ex sancta
Dei genitrice, & sine mutatione naturarum homo
factus & crucifixus es Christe Deus, mortem morte
proculeans, & simul glorificatus cum Patre & Spiritu
sancto, salua nos. *μονογενὴς υἱὸς καὶ λόγος τοῦ θεοῦ ἀθάνατος ὁ
παρὼν καὶ καταβὰς ἄνθρωπος διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν σαρκοθήκης
ἐκ τῆς ἁγίας δευτοκαυ καὶ αἰὶ παρὲντος Μαρίας, ἀτρέπτως ἐνανθρωπή-
σας, σταυρωθεὶς τε Χρῆστος ὁ θεός, θανάτῳ θανάτου πατήρος. συνδύ-
σας ὁ ἄνθρωπος τῇ πατρί καὶ ἁγίᾳ πνεύματι, σῶσεν ἡμᾶς.*

Duravit autem synodus circiter biennium. Ac de Ori-
gene magna certamina fuerunt. Agitatae sunt quæstio-
nes: Quid sit anima hominis? Sit ne ex traduce? An tunc
ex nihilo creetur, cum infunditur? Aut improbanda sint
Origenis deliramenta, qui dixit simul omnes humanas
animas initio conditas esse, easque in cælo lapsas, postea
in corpora mitti.

Filius Dei perspicue & sine vlla ambiguitate affirmat
se corporibus hominum mortuis redditurum esse vitam.
Hæc sententia firmissima fide amplectenda est, & expe-
ctandum iudicium post hanc vitam.

Verum de anima separata obscurior est doctrina. Sed
tamen hæc dicta significat animas hominum, spiritus sepa-
rables esse, & vivere separatos: Hodie tecum eris in
Paradiso: Nolite timere eos, qui corpus occidunt, quia
animam occidere non possunt: Cupio dissolui & esse cum
Christo. Rom. 8. Corpus mortuum est propter peccatum,
Spiritus autem vivit propter iustitiam. Deus est Deus
Abrahæ. Vivit igitur Abraham. Hæc dicta opponamus
iis, qui imaginantur, animas humanas esse flammulas,
quæ nominantur a medicis spiritus vitales, qui extinguan-
tur, sicut in pecudibus.

Quod vero animæ hominum non sint creatæ initio
mundi ante corpora, narratio in Mose ostendit, quæ ait
prius

prius formatum esse Adæ corpus, & deinde in faciem scilicet iam formatam inspiratum esse vitæ spiraculum. Nō igitur prius erant conditæ animæ. Quare & in Psalmo 136. qui est confessio de præsentia & opere Dei, in singulorum formatione & vitæ conseruatione, aliquoties repetita est insignibus verbis hæc doctrina, quod in vtero formetur homo. Iam si potior pars prior fuisset, nō diceretur de toto homine, formari eum in vtero, & nomina tim inquit: Finxisti me in inferioribus terræ. Ergo animæ non fuerunt prius in cælo, quasi dicat, organis & sensuum diuersitate variasti corpus informe. Hæc variatio fit per animam. Tunc igitur anima creatur in terra, nec fuit antea in cælo. Eadem sententia extat in Iob capite 31, sine metaphoris. Etsi fuissent animæ ab initio mundi, quæ esset absurditas, nihil eas ex tot seculis meminisse?

15 Tertia quæstio est: An de nouo creentur animæ ex nihilo extra corpora, & deinde infundantur corporibus? An vero intra corpora ex traduce fiant? Vtrum vero dixeris, non est excludenda Dei præsentia in formatione & viuificatione, sed firmissime statuendum est, formationem & vitam Dei opus esse, sicut totus Psalmus 139, affirmat, nos formari, viuificari & foueri a Deo, Formasti me in vtero matris meæ. Ac vtile est aduersus Epicureas imaginationes confirmari fidem illustribus testimoniis, qualia hæc sunt: Deut. 30: Ipse est vita tua, & longitudo dierum tuorum.

Actor. 17: In ipso sumus, viuimus & mouemur.

Coloss. 1: Omnia per eum consistunt.

1. Timoth. 6: Coram Deo, qui viuificat omnia.

30 Psalm. 104: Auferes spiritum eorum, & peribunt, & in puluerem reuertentur. Emittes Spiritum tuū, & recreabuntur, & renouabis faciem terræ.

Psalm. 33: De cælo respicit Dominus, videt omnes filios hominum, format sigillatim corda eorum.

35 Psalm. 99: Scitote quod Dominus ipse est Deus, ipse fecit nos, & non ipsi nos. Nos autem populus eius, & oues pascuæ eius.

Iob. 14: Numerus mensium eius apud te est. Cōstitu-

sti terminum ei, quem non prateribit.

Talibus testimoniis confirmati certo statuamus, vitam nobis a Deo dari & conseruari, & quotidie ei gratias agamus, agnoscamus conditorem, & petamus, vt nos seruet, gubernet & protegat. Hæc cogitare vtilius est, quâ profanis disputationibus implicare mentes.

Interrogant autē aliqui, qui fiat, vt peccatum sit in animabus, si recens creantur? Ideo concinnius esse dixerūt aliquid dicere: Creari eas in corporibus ex traduce immundo. Seruari autem & propagari naturam talem, qualis nunc est, vt qui pedem, quamuis claudum, retinet. Et hæc de traduce conueniunt ad dictum: Ecce in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea. Sed hæc consideranda iis, quorum ætas maturuit, relinquo.

In cæteris controuersis huius synodi minus est difficultatis. Idem hic eas non repeto.

Anno mundi quater millesimo quingentesimo vicesimo octauo.

Anno Romæ millesimo trecētesimo decimo septimo.

Anno Christi quingentesimo sexagesimo sexto.

IVSTINVS.

Iustinus secundus, nepos Iustiniani ex filia, imperator factus a Iustiniano viuente, tenuit imperiū annos duodecim. Vt imperij initium gratius esset, leniit tributa & vsuras, & coniunx Sophia quædam debita ex suis facultatibus soluit, breui tamē post noua tributa inducta sūt. Non multa per sese imperator morbis impeditus administrauit.

Bellum cum Persis quadriennio gessit per ducē Martinum in quo vtrinq; magnæ clades acceptæ sunt. Sed cum tandem victi essent Persæ, rursus aliquantisper pax facta est. Dux res valde dignæ memoria in huius Iustini gubernationē incidunt. Initia exarchatus in Italia, & initia regni Logobardici in Italia, fuerūt autē exarchi velut vicarij imperatorū ex Cōstātinopoli missi. Durauitque eorū gubernatio post Narsē annos cētū & sexagita.

Arx

Arx autem & sedes exarchorum Rauenna fuit. Priores bella cum Longobardis infelicia gesserunt. Postremis varia certamina cum Romanis pontificibus fuerūt, donec Longobardi vrbibus illis, quas exarchi reliquas tenuerant, potiti sunt, quas tamē relinquere Longobardos Pipinus coegit.

Fuit autem primus exarchus a Iustino secundo in Italiam missus Longinus, cuius mores ita describuntur, vt non sit mirum Græcos in maius odium venisse. Dicitur aluisse *γυναικας παρξας*, qui vi & fraudibus alienas coniuges & nobilium filias ad ipsum pertraherent. Prius autem res Longobardicæ breuiter recitandæ sunt, postea series exarchorum reddenda erit, ita magis perspicua erit narratio.

DE LONGOBARDIS.

Mitto fabulosas ineptorum narrationes, quæ Longobardos ex insulis arctoïis educunt, & sequor Strabonis ac Ptolemæi descriptiones, qui Longobardos & Senonas in ripis Albis collocant, & diserte inquit Ptolemæus, Longobardorum sedem ad medium Albis esse, qui tractus nunc ad diœceses Meideburgensem & Halberstatensem pertinet. E regione fuisse Senonas in eo tractu, qui nunc verus Marchia appellatur, etiam ex vtroque scriptore intelligi potest. Nec limites immotos constituo. Interdum longius hæ bellicosæ gētes progressæ sunt, interdum regressæ, vt fortuna bellorum erat.

Ex hac sua patria Longobardi in illis terribilibus gentium migrationibus accesserunt cum familiis suis ad eam Pannoniæ oram, quæ Italiæ propior est, vbi manserunt annos quadraginta duos. Ac inde ab eis auxilia aduersus Gotos in Italia Narfes accersuit. Gottis ex Italia expulsis aliquanto post Longobardi, siue a Narfe inuitati, vt aliqui narrant, siue quod magis credibile est, conspectis antea pulcherrimis Italiæ vrbibus & splendore, vltro Italiam ingressi sunt, anno Christi quingentesimo sexagesimo octauo, cum imperator esset Iustinus secun-

Tenuerunt regnum in ea Italiae parte, quæ est inter Alpes & Apenninum annos ducentos & quatuor. Vnde adhuc ea pars nomen habet Longobardiæ, ac in Italica expeditione mixtos fuisse Longobardis Saxones & Sueuos, id est, Pomeranos, historia ostendit. Vastationem Italiae denunciauerunt multa prodigia: Conspectæ sunt igneæ acies in aere dimicantes: Sanguis ex terra & parietibus scaturiens, & alia multa, vt semper magnæ calamitates prodigiis denunciantur. Nomen a longis cuspidibus vel bipennibus deducere concinnius est, quam a 10 barbis.

Primus rex Longobardorum in Italia fuit Alboinus, regnauit annos quatuor. Initio occupauit Vincentiã & Veronam. Deinde ad Mediolanũ accessit, quod suadente Honorio episcopo deditionem fecit. Nam & propter famem obsidio tolerari non poterat. 15

Ticinum quod a Longino præsidio munitum fuerat, triennio obsedit, quod cum tandem cepisset, rediens Veronam, iussit afferri poculum factum ex cranio Cunimundi, quem occiderat, & coegit coniugem filiam Cunimundi ex cranio patris sui bibere. Illa tunc dissimulato dolore postea hortatur Helmechildum nobilem Longobardum, vt Alboinum interficiat, & promittit ei regnũ. Helmechildus dormientem Alboinum interfecit, deinde coactus fugere cum Rosimunda coniuge Alboini accessit Rauennam ad Longinum, vbi cum aliquandiu fuissent, Longinus nouas spes concepit potiturum se & muliere Rosimunda & Longobardorum societate, quam ad eptus velit se nominare regem Italiae, persuadet mulieri, vt venenum det Helmechildo, eique promittit coniugium. Illa præbet marito egredienti ex balneo venenum, quod quum auide haussisset, veneni vim sentiens cogit Rosimundam reliquum haurire, quæ simul cum Helmechildo extincta est. 25

In hac breui historia multa sunt insignia exempla singuli suorum scelerum pœnas dederunt, rex Alboinus, mulier perfidiosa, & minister mulieris perfidiosa. Hæc fuerunt initia regni Longobardi in Italia. 35

Secundus

Secundus rex Longobardorum, Clepſes, regnavit annum vnum & ſex menſes, ſtatim poſt interfectum Alboinum electus, pulla cōiuge Alboini. Multa Italiæ oppida occupavit, ſed cum in ſubditos & domeſticos crudelis eſſet, interfectus eſt a viro præcipuæ nobilitatis, qui in eius familia fuit.

Post eius mortem interregnum fuit annos decem, in quo triginta duces aliquandiu mediocri concordia non ſolum eam Italiæ partem rexerunt, quæ prius a duobus regibus occupata fuit, ſed progreſſi etiam in Vmbriam, Picenum & Campaniam multa oppida occuparunt, & direptiones magnas ſacrarum & prophanarum rerum fecerunt, propter quas nominati ſunt veteri exemplo Triginta tyranni. Nec diu fuit inter eos concordia, ſicut dicitur:

Οὐκ ἄρα δὴν πολλοὶ καὶ τῶν ἐν. Defecit ad Longinum exarchum vnus ex triginta, Sueuus, nomine Dorrula, cum oppidis, quæ tenuit, qui vicinum, vnum ex triginta Firoidum cepit, & occidit proſtigato exercitu.

20 In hac hiſtoria nominatim ſit Saxonum mentio, qui, cum fuiſſent in Lōgobardorum exercitu, ægre ferentes eorum dominationem, redierunt in patriam, adiuti a rege Franciſco Sigeberto, & non ſine magnis præliis veterem patriam recuperaverunt. Quia Sueui, id eſt, Pomerani in ea loca tranſierāt. Ideo Lōgobardi bellum Galliæ vicinæ Narbonenſi intulerunt. In his difficultatibus, cum viderent duces vno gubernatore opus eſſe, rursus creaverunt regem.

30 **T**ertius rex Longobardorum Autharus filius Clepſis, regnavit annos ſex, mitior patre, & iuſtior in gubernatione, cōditis legibus inter ſuos latrocinia prohibuit. Cumque recuperato Brixello Dotrulam Sueuum expuliſſet fugientem Rauennam, inducias fecit cum exarcho Smaragdo. Pacem etiam fecit cum rege Francico. Coniugem duxit filiam regis Bauarorum Garibaldi Teudelindam, celebratam a Gregorio Magno, quæ, cum pie agnoſceret & coleret Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, viro ad iuſtitiam & pacis ſtadium hor-

tratrix fuit. Sed non diuturna fuit hæc Longobardorum tranquillitas. Nam Autharus veneno extinctus esse Ticini scribitur.

Quartus rex Longobardorum Egilolphus cognatus Authari, regnavit annos viginti, cum dux Taurinensis esset, delectus est a Theudelinda ad coniugium & regnum, quia tanta fuit Theudelindæ virtus, ut Longobardi dubitantes quem eligerent, arbitrio viduæ permitterent electionem. Hæc Egilolpho & cōiugium ¹⁰ & regnum obtulit, & nati sunt ex eis Adoaldus, qui postea in regno successit, & Gutbirga.

Initio Egilolphus pacem cum Francis fecit, qui & captivos reddiderunt. Mox & in suo regno duces rebelles compescuit. Fecit & cum exarcho inducias. Ecclesiis ¹⁵ aedemta restitui curavit: abolevit barbaricas superstitiones, quas antea Longobardi ex patriis moribus retinebant, & Christianam doctrinam doceri curavit, qualem Gregorius Romanus episcopus præscribebat.

Cum autem exarchus Callinicus Parmam ²⁰ cepisset, & inde filiam Egilolphi natam in priore coniugio, & eius maritum abduxisset, irritatus tanta iniuria, & liberaturus filiam & generum Egilolphus bellum adversus exarchum movit, & primum ad urbem Patauium accessit, in quā cum faces multas iaculatus esset, magna ²⁵ pars ædificiorum incendio consumpta, facta est deditio. Quod reliquum fuit urbis, dimissis civibus, combustum est anno centesimo & octogesimo, postquam ab Atrila fuerat deleta.

Rursus igitur magna multitudo inde migrans, auxit ³⁰ Veneram urbem. Postea Cremonam deleuit. Mātua deditio servata est, sed nudata mœnibus. Deinde totius Italiæ imperium sperans, exercitum ad urbem Romam adduxit, quam integrum annum perpetua obsidione ³⁵ fatigavit, sed tandem propter malas tempestates & luem ubique grassantem abduxit exercitū, deprecatione etiā Gregorij episcopi Romani motus, qui perfecerat, ut Smaragdus exarchus restitueret & filiam & generum urbem Parmam. Domum rediens despōdit filio uxorem ^{filiam}

filiam regis Francici, & pacem cum Phoca imperatore facit, qua constituta aliquanto post mortuus est.

5 **Q**uintus rex Longobardorum filius Egilolphi Ado-
aldus, qui regnavit cum matre Theudelinda, quæ
& propter filij adolescentiam, & propter alias causas
bella moveri noluit, sed mortua ea Adoaldo Longobar-
di, pertasi eius ignaviam, regnum ademerunt.

10 **S**extus Longobardorum rex Arioaldus.

Septimus Longobardorum rex Rotharis leges con-
didit Longobardis, & vicit exarchum Theodorū tru-
cidatis octo millibus, & vrbes aliquot regno Longobar-
dorum adiecit.

15 **O**ctavius rex Longobardorum Rodoaldus, interfe-
ctus in adulterio.

20 **N**onus rex Longobardorum Aribertus, filius fratris
Theudelindæ. Huic duo filij successerunt, Gode-
bertus regnans Ticini, & Bertarius Mediolani regnans.
Orta autem inter adolescentes fratres discordia, Gode-
bertus accersit Grimoaldum ducem Beneventanum, ut
haberet auxilia contra fratrem. Grimoaldus veniens Ti-
cinum interfecit Godebertum & eius filium, & sese re-
25 gem Longobardorum fecit. Bertarius fugit primum ad
Caganum regem Hunnorum, postea ad regem Franci-
cum Dagobertum, & absuit exul, donec regnavit Gri-
moaldus **D E C I M V S** rex annos novem, qui cum rupta
vena sanguinis fluxu mortuus esset, rediit Bertarius, quē
30 regem **V N D E C I M V M** numero, cuius iustitia & pie-
tas laudantur. Sed mox post eum novæ discordiæ inter
successores ortæ sunt. Cum regnasset annos octo Berta-
rius successit filius eius.

35 **D**odecimus rex Longobar. Cunibert. Bertarij filius
pulsus regno ab Alachiso duce Tridēt. quē ipse ser-
vuaverat, cū pater Bertarius eū interfecturus esset. Sed cū
Alachisus crudelitātē in sacerdotes exerceret, reducit
Cunibertus, & cū prælio Alachisum vicisset, caput & pe-
des ei præcidit. Moriens Cunibertus, reliquit parvū filiū

Ludbertum, quem Asprando duci commendauit. Sed Reginbertus Taurinensium dux bellum puero & Asprando infert, & victor se regem facit. Huic **T R E D E C I M O** regi, qui iniuste regnum occupauerat, quod nō diutius vno anno tenuit, successit filius Aribertus secundus.

Quartusdecimus rex Lōgobardorum Aribertus secundus, qui quanquam regnum a patre iniuste occupatum armis retinuit annos duodecim: tamen tandem pœnas dedit, & simul regnum & vitam amisit. Reducturi erant legitimum hæredem Ludbertum duces Asprandus & Rhotaris, & cum magnum prælium ad Ticinum factum esset, Ludbertus regni hæres captus est, & aliquanto post interfectus. Fugiens in Bauariam Asprandus ibi annos nouem exulat. Inde adiutus a Dithberto Bauarico duce redit in Longobardiam, & magno prælio vincit tyrannum Aribertum, qui in fuga in Ticino periit.

Quintusdecimus rex Asprandus reuersus ex Bauaria tenuit regnum tres menses: princeps iustus, & qui in tutela fidem præstiterat, reliquit successorē Ludbrandum filium, qui cæteris regibus Longobardorum omnibus antecelluit.

Sedecimus rex Longobardorum Ludbrandus, regnavit annos viginti duos. Initia gloriosa habuit. Mouit bellum aduersus exarchū, vt defenderet episcopos, quos Græci propter *εικονομαχίαν* spoliabant. Cum Rauennam obsidione frustra aliquandiu fatigasset, duxit exercitum in Thusciam, vbi Clusū vi captū crudeliter diripuit. Auxilia ad urbem Romam pontifici misit, quæ exarchum eo venientem repulerunt. Postea Bononiam, Forum Liuij, Auximum, & alias quasdam vrbes occupauit. Pace deinde facta cum exarcho, Erithio, impetrauit a Romano pōtifice, vt exarchum liberaret excommunicatione. Misit auxilia Carolo Martello gerenti difficile bellum cum Saracenis, quorum trecenta millia in Galliam infusa fuerant.

Vt autem sunt mutabiles sociorum animi, præsertim Roma.

norum pontificum, cum Ludbrandus Spoletum capit, vt cognatos rebelles ad officium reuocet, pontifex Romanus addit exercitum duci Spoletano contra Ludbrandum, vbi, et si pars copiarum Ludbrandi trucidata est: tamen singulari pugna Rachisij ducis Foroiulienfis victus est Spoletanus. Iratus igitur Ludbrandus Romano pontifici Romam duxit exercitum, eamque obsidione cingit. Ibi pontifex, quia nec poterat a Leone imperatore auxilium sperare, & magna tunc autoritas erat Caroli Martelli, petiit a Carolo Martello, vt vel autoritate vel armis perficiat, vt Ludbrandus ab vrbe Roma discedat, & ecclesie Romanæ adempta restituat.

Recens Carolus Martellus profligato Saraceno exercitu, trecentorum millium ingenti terrore Galliam & Italiam liberauerat, & amicitia erat summa inter hos duos principes, Carolum Martellum & Ludbrandum, quorum virtus tanta fuit, vt longe antecelleret omnibus regibus & principibus eius ætatis. Impetrat igitur Carolus Martellus, non minis, sed pro ipsorum amicitia petes amanter, vt propter ecclesie reuerentiam pontifici & vbi parceret.

Hac amicissimi & præstantissimi principis oratione motus Ludbrandus discedit ab vrbe Roma. Sed Rauennam obsidere rursus incipit, quo cum ad eum Romanus pontifex recessisset, soluit obsidionem. Redeuntem ad Padum sequitur pontifex, quo reuerenter excepto & audito, vniuersæ Italiæ pax restituta est, nec multo post Ludbrandus ex hac vita placida morte discessit.

Sextimus decimus rex Longobardorum Hildebrandus regnavit sex menses, filius fratris Ludbrandi. Die coronationis egredienti ex templo, & ritu gentis hastam gerenti federat in ea cuculus, id existimatum est esse infaustum omen. Nec multo post regnum ei ademptum est.

Octauus decimus rex Longobardorum Rachisius dux Foroiulienfis, qui singulari pugna Spoletanum vt supra dictum est, vicerat, regnavit annos quatuor. Pacem a Ludbrando factam cum Romano pontifice &

C. j.

pacem a Ludbrando factam cum Romano pontifice & Rauennatibus initio confirmauit. Sed postremo anno Perusiam cepit, quo cum ad eum Zacharias Romanus pontifex venisset, persuasit ei, non solum vt bellum finiret, sed etiam vt relicto regno pietatis studio monasticæ vitæ sese dederet.

Nonusdecimus rex Longobardorum Astulfus Rachisij frater, regnauit annos octo, tyrannus crudelis & timidus, Rauennam occupauit, & oppida quædam Romanæ sedi ademit. Et quia processurus erat ad urbem Romanam, Stephanus pōtifex frustra petito auxilio a Constantino imperatore discessit in Galliā, petiurus vt rex Francicus Pipinus tyrannum reprimeret. Quamquam Pipino oblata erat occasio regni Longobardici occupandi: tamen sine cupiditate tantum publicæ paci consuluit bis ingressus Italiā. In prima expeditione Astulfus, cum in faucibus Alpium infelicitè pugnasset, fugit in urbem Ticinum, ibi metuens obsidionem, promittit pacem, & dedit obfides. Redit igitur Pipinus in Galliam, sperans Italiam periculo liberatam esse. At Astulfus post abitum Pipini contra pacta ad urbem Romā accedit, facit magnas vastationes, & suburbana incendit. Rursus opem implorat pontifex a Pipino, qui rediens non contentus promissis, cogit Astulfum relinquere Rauennam & alias Italiæ vrbes, quas partim pontifex, partim exarchi tenuerant. Nec tamen ei regnum Longobardicum ademit.

Hæc moderatio excellentibus monarchis congruit, qui cum iusta & necessaria bella gesserunt, ostendant se magis publicæ salutis consulere, non hoc agere, vt priuatam potentiam augeant, vt cum Romani Græci integram libertatem reddiderunt, & repressione Macedonum contenti, nō occuparunt eorum regnum. Astulfus post factam pacem res nouas moliens, apoplexia in uenatione extinctus est.

Vltimus rex Longobardorum fuit Desiderius, dux Etruriæ, tenuit regnum annos octodecim, Contra pacis

pacis conditiones Pipino promissas occupavit Rauennā
 & alia vicina oppida. Fecit episcopum Rauennatem con-
 tra canones, qui antea non fuerat in ecclesiastico ordi-
 ne. Cumque reprehensus ab Adriano episcopo Romano
 5 exercitum Romam duceret, & Adrianus a Carolo rege
 Francico auxilium peteret, regressus Desiderius venienti
 Carolo exercitum in faucibus Alpium opposuit. Sed vi-
 ctus Ticinum fugit, vbi decem mensium obsidione &
 fame coactus fecit deditiōem. Interea Mediolanum &
 10 Veronam exercitus Caroli occupauit. Quia vero pacta
 Longobardi toties antea violauerant, seuerius egit Ca-
 rolus, quam antea Pipinus, vt scriptum est: Propter iniu-
 stitiam transferuntur regna. Carolus in sua potestate re-
 gnum Longobardorum retinuit, & Francicos præfides
 15 eis dedit. Regem Desiderium captiuum relegauit Leo-
 dium. Filius Desiderij Adelgisus ad Græcum imperato-
 rem fugiens, patricius Constantinopoli factus est. Po-
 stea cum a Græcis instructus exercitu regnum pater-
 num recuperare conaretur, a Francis captus & interfe-
 ctus est.

20 Hic finis fuit regni Longobardici in Italia, quod ab
 Alboino vsque ad huius Desiderij deditiōem annos
 ducentos & quatuor durauerat. Præcipua virtus fuit E-
 gilolphi, Theudelindæ, Bauaricæ, Cuniberti, Ludbrādi:
 25 Cæteri crudeles, & quidam sanguine cognatorum polluti
 fuerant, quorum pœnæ testimonia sunt iræ diuinæ, quæ
 etiam posteritatem hoc monent, quod dicitur in rota
 clamare Ixion:

Discite iniustitiam moniti, & non temnere diuos.

30 Incidit hic finis regni Longobardici in annum post-
 quam natus est Christus ex virgine, septingentesimum
 septuagesimum tertium.

Carolus Romā profectus honorifice a Romano pon-
 tifice exceptus est, & factus patricius Romanus. Iurauit
 35 Francos perpetuo amicos fore Romanæ sedi & populo
 Romano. Nondum tamen imperator factus est: Sed hæc
 initia fuerunt potentix Francorū in Italia, quæ diu pro
 fuit ad Italix pacem.

Recitabo & continua serie exarchos, qui fuerunt vicarij imperatorum Græcorum, & partem Italia rexerunt. Fuitque arx eorum seu aula domicilium Raven-
na. Incidit eorum initium in Longobardici regni initium. Sed citius aliquanto desit exarchatus, quā regnum Longobardicum, videlicet cum Pipinus in Italiam contra Aistulfum vocatus est.

Anni tribuuntur exarchis centū & septuaginta quinque. Vocabulum non a sex vrbibus dictum est: Sed sex est eximius seu præcipuus princeps. Horum tempore fuit eo inquietior Italia, quia, cum Longobardos exarchi irritarent, quibus non erant pares, & suos spoliaret, magnæ vastationes & direptiones fiebāt, magnos etiam tumultus contra Romanos pontifices propter & alias iniustas causas excitant. Sæpe enim pontifices impediēbāt expilationes, ac Mauricij imperatoris tempore scribit Gregorius Romanus episcopus, qui primus sic nominatus est: Malitia exarchi aduersus nos gladios Longobardorum vicit, qui nos rapinis & fallaciis perdit.

Cum igitur in odio essent Græci propter rapinas, libidines & dissensiones de religione, & assidua bella in Italia essent, nihil mirum fuit a Francis peti defensionem, quorum iustitia, fortitudo, modestia & petas tunc cognita erant. Nec facile in eadem familia coniunctos quatuor tales principes inuenire possimus, quales fuerunt Carolus Martellus, Pipinus, Carolus Magnus, & Ludouicus Pius: ac Deus, donec vult gentes aliquas seruare, deletis tyrannis transfert imperia ad iustiores, & natura fit, vt a iustioribus, præsertim vicinis, defensio petatur.

Primus exarchus ab imperatore Iustino secundo, postquam Narses mortuus fuit, in Italiam missus est Lōginus, cuius nulla virtus celebratur, raptus virginum & matronarum narratur, ad quos sceleratos ministros habuit, qui nominati sunt *juuani exarchis*.

Secun-

Secundus fuit, Mauricij imperatoris tempore, Smaragdus, qui nactus occasionem gerendi aliquid contra Longobardos ex domestica eorum discordia, Dotrulam Sueuum, qui ab eis defecerat, contra eos armavit. Is Ver⁵ roaldum ducem Longobardicum cepit & interfecit. Recepit & oppida quadam Smaragdus. Sed rursus pulso Dotrula Smaragdus cum rege Longobardico inducias fecit.

Tertius fuit nomine Romanus a Mauricio imperatore successor missus Smaragdo, turbavit inducias¹⁰ & aliquot oppida recepit, sed cum Romæ aliquandiu grassatus esset expilationibus & rapinis, non multo post Ravennæ mortuus est.

Quartus dictus est Callinicus, qui fortem & iustum regem Egilolfum irritavit capta Parma, & abductis filia Egilolphi & genero. Moto igitur bello non solum Callinicum reprimunt, sed etiam oppida quadam recipit, & armatus exercitum ad urbem Romanam obsidendam ducit. In hoc tanto Italiæ incendio Callinicus Ravennæ¹⁰ moritur. Rursus igitur Smaragdus a Mauricio in Italiam missus est.

Quintus exarchus Smaragdus iterum. Huius tempore Egilolfus, cum Romanam obsidione integri anni fatigasset, Cremonam vi captam prorsus deleuit. Deinde Mantuam deditione cepit. Cum igitur Smaragdus videret suas vires nequaquam pares esse Longobardicis, pacem fecit cum Egilolfo, quem & coniunx Theudelinda & Gregorius pontifex ad pacem flecebant. Suntque redditii captiui, Egilolphi gener & eius filia cum honorificocomitatu dimissi.³⁰

Sextus Iohannes Lamigius Thrax a Phoca missus, adduxit magnum agmen mulierum & spadonum. Congruit hic proverbum de similitudine domini & ministri: Quales dominæ, tales catellæ. Miserat Phocas non meliorem vicarium quam erat ipse. Ravennates igitur ægre ferentes imperia Thracum, spadonum & mulierum, & rapinas ac libidines, trucidarunt Lamigium & familiam.

C. iij.

Sep^{ti}m^us Eleutherius ab Heraclio missus, initio felici^{ter} oppressit Neapoli seditiosos, quorum dux nominatur Iohannes. Deinde facta pace cum Longobardis in annos decem, quia Egilolpho mortuo mater Theudelinda propter filij adolefcentiam pacis cupida erat. Eleutherius videns Italiam tranquillam esse, sese regem Italiae nominat. Sed cum Romam exercitum ducit, a suis militibus interfectus est, & caput missum est Constanti-
nopolin ad Heraclium imperatorem.

Octavius Isacius ab Heraclio missus, pacem cum Longobardis factam confirmavit, & decem annos addi voluit ad conditiones pacis. Romam autem veniens ut electionem Romani episcopi Severini confirmaret, pecuniam, quae in Lateranensi templo reposita erat, rapuit, & parte distributa militibus, reliquum auxit Ravennam. Ad hoc sacrilegiū vsus fuerat ministro, cui nomen fuerat Mauricius Carthularius, quem Romae praefectum urbis fecit. Hic ut Isacium excuteret, criminatus est eum palam apud Iudices Romanos & praesidium, velle eum Eleutherij exemplo regio nomine in Italia dominari, & iam contra eum in oppidis aliquot praesidia collocauerat. Re cognita Isacius mittit exercitum aduersus eum, iam desertus a suis, cum in templum fugisset, inde extractus est, & securi percussus, caput hastae infixum diu Raueⁿae in circo pependit. Nec diu post Isacius subita morte extinctus est. Haec tragedia ostendit, quales mores & gubernationes exarchorum fuerint.

Nonus Theodorus Calliopa, missus ab Heraclio Longobardis bellum intulit, qui amplius viginti annis quieuerant, sed magno praelio ad Mutinam victus est a Rothari. Post eam victoriam Rotharis occupauit Liguriam.

Decimus Olympius, missus a Constantino, mandata Romam attulit, ut episcopus Romanus errorem Monotheletarum amplecteretur. Cumque Martinus Romanus episcopus refragaretur, percussorem in templum misit, qui interfecturus Martinum subito caecus factus est. Quo miraculo motus Olympius Romano episcopo
adeo

adeo amicus factus est, vt & Rauennatem episcopum coegerit se Romano subiicere, cum antea voluerit pares esse. Deinde Romanus episcopus hortator fuit Olympio, vt a Sicilia Saracenos depelleret. Quod cum fecisset, ibi morbo extinctus est.

Vndecimus Theodorus Calliopa iterū Romæ Lateranensem basilicam ingressus, tanquam salutaturus Martinum episcopum, vi eum cepit, & captum misit Constantinopolin, vnde in Chersonesum deportatus, vbi exulans aliquanto post mortuus est.

Dodecimus Iohannes Platina missus a Iustiniano secundo, cum Romæ dissensio esset de electione pōtificis, venit eo pecunia corruptus, vt Paschalem crearet Romanum episcopum, quod tamen perficere non potuit. Quia Paschalis damnatus est, quod magicas imposturas exercuisset, qui & in monasterium inclusus est, vbi dolore a nimi extinctus est. Rediit Iohannes Rauennam spoliatis Romæ templis.

Tertiusedecimus Theophilacius missus ab Apfimarō, prius ex Sicilia Romam venit, quam accessit Rauennam. Cumque direptiones & cædes metuerentur, præsidia quæ Romæ & Rauennæ erant, se contra eum coniunxerunt. Sed Romanus episcopus, cum inter exarchum & exercitum velut arbiter esset, persuasit eis, ne inter se dimicarent, & vt Rauennam sine latrociniiis discederent.

Quartusedecimus Paulus a Leone tertio missus, Gregorium tertium Romanum episcopum capere iussus fuerat, quod Leoni tertio propter *εινοποιήσας* tributa negari iusserat: sed a Romanis cum filio interceptus est.

Vltimus exarchus Eurichus, a Leone tertio missus cum literis Romanos ciues contra Gregorium incitaret, edidit contra eum Gregorius fulmen excommunicationis. Aliquanto post Astulfus rex Longobardorum Rauennam cepit. Contra hunc Stephanns Romanus episcopus accersit Pipinum, quo tempore C. iij.

finis fuit & nominis & gubernationis exarchorum, cui tribuuntur anni centum septuaginta quinque.

Feci continuos catalogos regum Longobardicorum & exarchorum, vt mores & exitus principum in vno loco propofiti magis confpici poffint. Nunc ad imperatores redeo.

Anno mundi quater millesimo quingentesimo tricesimo nono.

Anno Romæ millesimo trecentesimo vicefimo feptimo.

Anno Christi quingentesimo feptuagesimo feptimo.

DE TIBERIO.

Tiberius Constantinus afcitus ad imperium a Iuftino adhuc viuente propter eximias virtutes, quæ in eo in gubernatione aulae confpectæ erant. Tenuit imperium annos feptem. Coronatus eft a patriarcha Euthichio cum coniuge Anaftafia.

Mansit constans in professione piarum synodorum, nec permiffit turbari ecclesiam. Fuit iustus in gubernatione, placidus, & sine πολυπλοκίᾳ, sine auaritia. Notua quædã tributa aboleuit. Adeo multa distribuit ad alendas pauperes familias, vt a Sophia Iuftini vidua reprehenderetur. Sed Deus viciffim ei & opes auxit, & victorias egregias donauit. Dum enim auream crucem marmori insertam in terra leuari iubet, nolens eam pedibus calcari, magnos thesauros sub ea reperit.

Peruenerunt ad eum & thesauro, quos Narfes ex Italia miserat: Cum Longobardis pacem fecit: Cõtra Persas misit ducem Mauricium Cappadocem, qui feliciter victis Persis Mesopotamiam recepit. Captiuos vestitos Tiberius in Persiã remisit. Mauricio reuerfo dedit filiam Cõstantinam vxorem, eumque veniens imperatorem fecit laudatum oratione sua apud exercitum. Sic, cum relinqueret successorem generum iudicio delectum, aliquanto post morbo ex hac mortali vita placide decessit.

Anno

Anno mundi quater millesimo quingentesimo quadragesimo sexto.

Anno Romæ millesimo trecentesimo tricesimo quarto.

5 Anno Christi quingentesimo octogesimo quarto.

MAVRICIVS CAPPADOX.

MAuricius Cappadox gener Tiberij successit socero. Tenuit imperium annos viginti, coronatus a patriarcha Iohanne Ieiunatore. Fuit scriba Iustini secundi, ac propter industriam consilio Sophiæ factus est comes prætorianorum: Deinde Tiberius eum præfecit exercitui missus contra Persas. Initia habuit gloriosa: Tiberij tempore vicerat Persas suo ductu. Deinde cum esset
10 imperator, misit contra eos ducem Philippicum, cui nupta erat Gordia soror Mauricij.

Et si autem variæ vices erant in eo bello, & crebræ exercituum seditiones: tamen Romani tandem fuerunt victores propter discordias Persarum, qui suo regi Orimasda oculos effoderunt, quem & filius Cosroes postea occidi iussit. Propter id parricidiû, cum Cosroes ad Romanos confugisset, in his discordiis Persæ victi sunt. Et quia rex Cosroes ad Romanos fugerat, sapienter Mauricius pacem hac occasione fecit. Restituit Cosroen in regnum, limitibus imperiorum distinctis, & pace vtrinque promissa, quæ duravit vsque ad Phocæ initium. Translatum est igitur bellum in Europam, & exercitus ex Syria reuocari sunt ad reprimendû regē Avarum Caganum.
25 Sed ante huius noui belli initium domesticas res cõstituit: filium Theodosium imperatorem creat, quem & patriarcha Iohannes Ieiunator in Paschate coronauit, ac filia Germani patricij, nata ex sorore coniugis Mauricij, Theodosio desponsata est.

Haecenus felix & gloriosa fuit Mauricij gubernatio, sequens tempus non solum exemplum est instabilitatis fortunæ, sed etiam in principe pio conuersionis seu penitentiae maxime dignum consideratione. Apparet autem in illa indulgentia fortunæ mores factos esse asperiores, cû initio fuisset iustus, & ut scriptor Græcus inquit,

οὐκ ἐλάττωσεν τὴν σπουδὴν καὶ ἀνέστη ἐν ὅσῃς τῆς ἐξουσίας.
 Postea iracundior factus est & suspicax, & magis contē-
 sit suos & alienos.

Eodem tempore bellum intulit duabus gentibus bel-
 licosis, Lōgobardis in Italia & Vngaris. Et si autem Lon-
 gobardi propter suas discordias quādam oppida amise-
 runt, tamen non sunt domiti, & Italiam exarchi, ut supra
 dictum est, non leuiter affligerunt.

Bellum Vngaricum atrocius fuit. Rex Auarum seu
 Hungarorum Caganus nominatur, cuius magna fuit po-
 tētia & magnus vltus militiæ. Nam in Asia bellum antea
 cum Turcis gesserat, quorum nomen Mauricij tempore
 primum in historia legitur, de quibus postea in rebus
 Saracenis dicemus. Hic Caganus occupato Syrmio pro-
 cessit ad Anchialum, quæ aut Varna est, aut oppidum vi-
 cinum Varnæ. Inde Mauricius progressus obuiam hosti
 recepit Anchialum, & rediens Constantinopolin fecit
 ducem exercitus Priscum, qui post aliquot prælia indu-
 cias cum Cagano fecit, misso oratore, qui hac narratio-
 ne regem ferocius respondentem flexit: Dixit olim Ae-
 gyptium regem Sefostrin vehi solitum aureo curru, qui
 a quatuor regibus domitus trahebatur. Cum autem vnus
 ex illis regibus sæpe respiciens rotam intueretur, inter-
 rogat Sefostris, cur toties respiciat? Intuens, inquit, rotæ
 volubilitatem, in qua cito ea, quæ summa fuerant, fiunt
 ima: cogito de nostra fortuna. Hac admonitione motus
 Sefostris factus est modestior, & reges liberauit. Dele-
 ctatus hac narratione Caganus fecit inducias, quæ tamen
 breui post violatæ sunt, & duces Mauricij trucidarunt
 triginta millia Auarum, Sclauorum & Gepidarum, & ce-
 perunt tredecim millia hominum, quos Mauricius ad
 Caganum remisit.

Deinde Caganus cepit duodecim millia Romanorū
 militum, seu ducis Commentioli Thracis perfidia, seu
 alio casu. In ea vero expeditione Caganus templa dele-
 uerat, & ossa martyrum ex monumentis eiecerat. Secu-
 ta igitur pestilentia, in qua septem filios vno die Ca-
 ganus amisit, domum redire properat. Quare ostendit
 posse redimi captiuos, & pro singulis vnū aureum peti.
 Negat

Negat Mauricius seu avaritia, vt scribitur, seu pertinacia se redempturum esse captiuos. Iratus igitur Caganus omnes trucidari iussit. Horum interitus cum magnum dolorem multis afferret, ortę sunt in reliquis exercitibus seditiones, præsertim quia & Petrus frater Mauricij dux stipendia indigne pendeat, & in tantum odium venit Mauricius, vt in die natali Christi ingrediens in templū pene lapidibus obrutus sit.

Nec tantum beneuolentiam populi in aduersa fortuna
 10 amisit, sed etiam virtus languēfacta est, & multi errores cōsiliū secuti sunt, sicut dicitur: Aeger animus semper errat. Philippicum ducem cui nupta erat Mauricij soror, includit in carcerem, falso suspicans eum regnum appetere. Germanus, cui nupta erat soror vxoris
 25 Mauricij, cum eum prehensurus esset, fugit in templum: filius Theodosius, cui Germani filia nupta erat, cæsus est fustibus, quia pater suspicabatur eum adiuuare consilia soceri contra ipsum.

Talia exempla nos de infirmitate humana commonefaciant, quę ostendunt non solum fortunam mutari, sed, quod multo tristius est, in magnis viris extingui sapientiam & virtutem.

Auxerunt consternationes Mauricij & prodigia & somnia. Conspēctus est cometa Xiphias. Accurrit monachus quidam stricto gladio ad statuam imperatoris, clamat: Imperatorem ferro periturum esse. Ipse somniauit, se tradi iugulandum suo militi Phocę. Quare Philippicum ex carcere eductum interrogat, qualis sit Phocas? Respondet, Centurionem ambitiosum esse, sed timidum. Addit igitur Mauricius hoc vetus dictū: Si timidus
 30 est, homicida est, vt veritas dixit: *ἡνὶ δειδὼς φόβος ὄν.*

Cumque varij essent in vrbe & in castris tumultus, milites ad Istrum centurionem Phocam, virum Thraciū sublatum in clypeum, iubent imperatorem a toto exercitu nominari. Hic cū turbę militaris acclamationibus nominatus esset imperator, properat Constantinopolin, vbi eum in suburbano coronat patriarcha Cyriacus, ingressum in urbem populus recipit. Et quia ad Chalcedonem Mauricius ægrotus cum coniuge & paruis

filiis & filiabus fugerat, sequi eum Phocas tyrannus iussit. Suntque in portu spectare Phoca primum duo iuniores filij Mauricij necati, deinde tres filiae, post has mater Constantina, filia boni principis Tiberij.

Spectauerat Mauricius filiorum & filiarum neces mirando silentio: sed cum videt sanctam coniugem etiam ferri, hanc edidit confessionem suorum delictorum, **14**
SV es Domine, & rectum est iudicium tuum. Postea & ipsi Mauricio caput praefixum est. Cadavera in littore abiecta sunt, ut a populo conspicerentur, quae deinde ab **16**
 Eunuchis quodam in templo sepulta sunt. Filius Theodosius praemissus erat a patre ut ad Persas fugeret. Hunc quoque ex fuga retractum Phocas trucidari iussit. Mox interfecti sunt & Germanus socer Theodosij, & filia eius Theodosij coniux. Ab his decem cognatis corporibus **18**
 initium horrendae saevitiae factum est, quae postea latius grassata est in amicos Mauricij. Haec tanta ruina nobilissimae familiae digna est consideratione.

Et si fuit in Mauricio virtus: tamen vel iracundia vel pertinacia peccavit, cum exercitum non redemit, & accesserunt alia peccata communia humanae infirmitati. Poena igitur ipsius nos de ira Dei admoneat, ut simus modesti, & vivamus in timore Dei, & in invocatione.

Simul autem & magnitudo poenitentiae consideretur, quam optatim magis perspicue descriptam esse pluribus **25**
 testimoniis, invocationis Dei recitatis. Sed haec expressa confessio in tanto dolore, Iustus es Domine &c. similis est confessioni Danielis: Tibi Domine iustitia, nobis autem confusio faciei, &c. Significat non defuisse veram fidem & invocationem. Adiungamus ergo hoc insigne **30**
 exemplum ad haec dicta: Humiliamini sub potenti manu Dei.

Item: Vivo ego, nolo mortem peccatoris, sed ut convertatur & vivat.

Item: Gratia exuberat supra delictum. **35**

Item: Omnis qui invocaverit nomen Domini, salvus erit.

Nec vero multo post Phocas & illi scelerati exercitus puniti sunt, ut mox dicitur.

Anno mundi quater millesimo trecentesimo sexagesimo sexto.

Anno Romæ millesimo trecentesimo quinquagesimo quinto.

5 Anno Christi sexcentesimo quarto.

P H O C A S.

Phocas ignobilis centurio Thracius, per seditionem creatus imperator, occiso Mauricio tenuit imperiū
 10 annos septem, coronatus in suburbano Constantinopoli patriarcha Cyriaco. Cum Mauriciū interfici iussisset, mox crudelitatem in eius amicos exercuit. Postea toto imperij tempore, ut homo ignobilis, iniuste nactus potentiam, tantum ea ad priuatam nequitiam & crudelitatem, vsus, deditus luxui & libidinibus, rapuit aliorū
 15 coniuges, multos innocentes interfecit, exhaustis prouinciis tributis. Domi igitur tumultentia & stupris retentus sinebat imperium alibi a Persis, alibi ab Hunnis & Cagano vastari, ac sceleratus exercitus, qui cōspersus fuit
 20 sanguine Mauricij, mox in oriente pœnas dedit. Victor enim Cosroes duobus magnis præliis, trucidata magna multitudine, reliquos abduxit captiuos. Eripuit Romanis Ierosolymam, & inter thesauros crucem auexit, & magnam Christianorum multitudinem occidit. Occu-
 25 pavit Syriam & multas prouincias populatus est.

Cum igitur tyrannus Phocas in odio esset, non solum populi, sed etiam principum, coniungunt se Priscus, qui Mauricij tempore inter præceptuos ducēs fuerat, & tunc Phocæ gener factus erat, & Heraclianus Aphricæ præ-
 30 ses, & Photius cuius vxorē Phocas rapuerat, resque ita instruitur, ut eodem tempore Priscus Thracium exercitum, & Heraclianus Aphricanum ad Constantinopolim adducāt, & Photius cum parte militum regiam occupet. Quanquā autē prætoriani arcere venientes conati sunt,
 35 tamen Aphricanus exercitus trucidatis paucis, temulentos illos dissipauit, & urbem ingressus est. Photius occupata regia cepit Phocam, & ad Heraclium, filium Heracliani ducis Aphricani exercitus, adducit. Ibi milites adducto Phocæ brachia & pedes mutilarunt. Scribunt

& exsecta esse pudenda, postea caput præcisum est.

Hic fuit exitus tyranni, qui antea imperatorem suum Mauricium interfecerat, & postea multa scelera addidit. Agnoscatur ergo & in hoc exemplo ira Dei, denuntiata in his regulis: Omnis qui acceperit gladium gladio peribit: Item: Omnis anima, quæ fecerit has abominaciones eradicabitur.

Laudat Phocam Gregorius Romanus pontifex odio Mauricij, & deinde Romani episcopi Phocæ tyranni decreto freti, prætulerunt se cæteris episcopis. Quia hic fortassis, vt Romam haberet minus contumacem, iussit Romanum episcopum superiorem Constantinopolitano & cæteris omnibus dici & haberi. Qua de re & antea fixæ motæ fuerunt, cum Constantinopolitanus se *sic* *episcopum* nominaret, quæ reprehendens Gregorius inquit: O tempora, o mores, ardet vndique bellis orbis terrarum trucidantur ab idolorum cultoribus Christiani: delentur a barbaris vrbes & templa, & tamen sacerdotes velur insultantes publicis calamitatibus vanitatis nomina vsurpant, & profanis titulis se ostentant.

Anno mundi quater millesimo trecentesimo septuagesimo tertio.

Anno Romæ millesimo trecentesimo sexagesimo tertio.

Anno Christi sexcentesimo duodecimo.

HERACLIVS.

Heraclius Heracliani præsidis Aphricæ filius, natus in familia patricia, cum occisus esset Phocas, mox consensu senatus & exercituum imperator factus est: tenuit imperium annos triginta. Eodem die & coronatus est a patriarcha Sergio, & duxit vxorē Fabiam Eudoxiā, quæ simul coronata est: Duabus reb. maximis insignis est ipsius gubernatio, quarū altera felix fuit repressio Cosroe Persici regis, altera calamitosa vniuerso generi humano, videlicet initia sectæ & regni Mahometici.

De his ordine dicendum est. Heraclius pace facta cū Cagano, per legatos etiam pacem petiuit a Cosroe, qui iam

iam & Hierosolymam populatus erat, & Syriā, occupa-
uerat, & nonaginta millia Christianorum trucidauerat,
quo tempore Iudæi multos Christianos emerant, vt eos
interficerent. Respondet autem Cosroes, se non deposti-
tum esse arma, donec perfecisset, vt Deus Persicus co-
leretur, abolita inuocatione eius Dei, qui diceretur cru-
cifixus esse. Auxerant superbiam Cosroæ priores successus
Phocæ tempore, & magnæ difficultates erant Hera-
clij etiam propter ducum perfidiam. Sed eo alacrius ho-
sti occurrit, quia non imperij causa tantū, sed multo ma-
gis propter defensionem ecclesiarum & Christianæ do-
ctrinæ dimicandum esse intelligebat. Erectus igitur spe
auxilij diuini exercitum in Syriam ad Azotum ducit. In-
de cū Cosroes fugeret, ter dimicat Heraclius, cum Cos-
roæ exercitibus, quibus profligatis domestica calamita-
te Cosroes oppressus est, vt insigni exemplo eius super-
bia & blasphemia punirentur.

Cum filium secundum Mardasan neglecto primo fi-
lio Siroe successorem in regno Persico constituisset, ce-
dit patrem Cosroen maiōr natu filius, & trucidato fratre
Mardasa spectante patre, deinde & patrem interfecit.
Hoc modo regnum adeptus Siroes, vt securior esset, pa-
cem cum Heraclio fecit, redditus captiuus, inter quos e-
rat Zacharias Patriarcha Ierosolymorum, & reddita cru-
ce. Vicissim Heraclius restituit captiuos, & Syriā & Ie-
rosolymam recepit. Durauit hoc ingens bellum an-
nos sex.

Reuersus Heraclius Byzantium ingressus est, sedens
in curru sine ornamentis triumphalibus, tenens crucem
in manibus, ac Filio Dei palam gratias agens pro victo-
ria, cuius recordatio vt celebraretur, feriæ exaltatæ Cru-
cis institutæ sunt. Ac profecto pœna blasphemiarū Cos-
roæ, vt Senacherib, Antiochi, Nicanoris & similium me-
moriam digna est.

DE MAHOMETI SECTA

et regno.

Ingens & horrenda mutatio generis humani & quidē
celeriter facta est, sparso dogmate Mahometi, quod

primum amplexi sunt Arabes, qui nūquam legitimis imperiis paruerunt, sed vel domi latrocinia exercuerunt, vel suo arbitrio foris, alij apud alios mercede militarūt. Huic genti cupidā libertatis & militiæ, legem accomodatam ad amplificationem libertatis & politiæ Mahometus scripsit.

In Arabia natum esse Mahometum plurimi tradunt, ac primum sibi adiunxisse Saracenicum exercitum, unde postea Saraceni regni appellatio facta est. De quo cum dicturi sumus, prius quæ fuerit gens Saracenica, & ubi fuerit, expono.

Ex Mose notum est posteros Ismaelis, qui ex Agar natus est, tenuisse Arabiam. Inde Agra vrbs nominata est ab Agar matre Ismaelis, & gens Agrari, qui in primo lib. Paralip. capite quinto nominantur Agareni, ubi & limites vicini Galaad monstrantur. Nomen idem Agareni extat Psal. 82.

In ea regione, in qua fuisse Agarenos certum est, collocat Ptolemæus Saracenos, & nomē Saracenorum extat in historia Zenobia in victoriis Aureliani. Existimo autem ipsam gentē Agarenā maluisse nominari Saracenā, a Sara. Quia gloriosius erat, dici ortos a Sarā, quā ab ancilla Agar. Ipse Mahometus etiam postea gloriosi nominis mentione confirmauit exercitum, vociferans pertinere ad eos promissionem regni mundi, Abrahamæ posteris traditam, quia essent filij Saræ, sicut prætextu religionis saepe homines incitantur.

Militauerat autem exercitus Saracenicus apud Heraclium contra Persas. Et quia stipendia non dabatur, defecit ab Heraclio. Aiunt & cōtumelia irritatos esse, cum Heraclij quaestores dixissent, se vix posse Romano & Græco militi stipendia dare, nec tantum se habere pecuniæ, vt huic canum turbæ satisfacerent. Vsitata sunt autem alioqui Arabicæ genti latrocinia. Quare exercitus Saracenicus, qui defecerat, diripit oppida Damasco, & vicina. Multi inopes etiam a Mahometo adiuti, qui ducta vxore ditissima facile perfecit largitionibus, vt milites eum audirent, suasisse, vt ducem crearent, & vt firmiter esset consensus, tollerent religionum dissidia, eligerent

eligerent doctrinæ genus vtile concordiæ. Ipse doctrinæ formam proposuit, addidit se habere colloquia cælestia & enthusiasticos, vt augeret auctoritatem. Creatus igitur dux paulatim initia regni confirmavit in vicinia Damasci annos novem.

Initium regni Mahometi collocatur in annum Christi sexcentisimum vicesimum tertium.

Successit ei Amiras gener, qui Damascum cepit, & regni caput constituit. Deinde capit Gazam & Hierosolymam obsessam biennio.

Ahumar tertius rex magna Syriæ parte domita occupat Aegyptum.

Muhauias quartus rex Cæsaream Palæstinæ septenni obsidione capit, & victo Cosroe filio Orismada Persiam regno Saracenicis addidit, & eilegem Mahometicam imposuit. Ita intra annos triginta Saraceni potiti Arabia, Palæstina, Phœnicia, Syria, Aegypto & Persia magnam potentiam adepti sunt. Postea Aphricam totam occuparunt, ac paulatim in Asiam processerunt, ac late cum imperio legem Mahometicam propagaverunt.

Et si autem inter ipsos quoque seditiones & regnorum divisiones secutæ sunt, vt in aliis regnis: tamen Saracenorum principes Sultani, præcipuam potentiam in Syria Aegypto, Aphrica, & magna parte Asiæ retinuerunt circiter quadringētos annos donec rex Saracenicus, qui Persiam tenuit, contra Babylonicū Turcos attraxit qui paulatim accepta lege Mahometica excusserunt ex regno Persico regem Saracenicum tempore Constantini Monomachi, seu Cunradi Franci, non multo ante Gotfridi expeditionem susceptam ad Palæstinam.

Ac de Turcis eo loco plura dicemus, quos etiā veteribus temporibus nec ignotam nec exiguam gentē fuisse apparet ex Plinio, qui Turcos nominat tanquam vicinos Tyssagetis, & sunt apud Herodotū in Melpomene, Tyssagetis vicini Ἰσπρηται, quod est aut Turcæ aut Iura. Consentaneum est autem gentem Turcicam significari appellationibus Gog & Magog, quod Ezechiel ait gentem septentrionalem esse capite 18, & 19.

D. j.

Apparet & Daniele de Saracenico regno loqui, cū prædicit quartæ monarchiæ distractionem, post quā tale regnum venturum esse inquit, quod & nouam doctrinam contumeliosam contra Deum propagabit, & bellam geret aduersus sanctos.

Id perspicue congruit ad regnum Saracenicum, in quo doctrina expresse contraria euangelio traditur, quæ ut inuitaret animos militares, astute laxat in priuatis moribus licentiam, in publica confociatione beneficentiam, concordiam & decus militiæ confirmat. Et quia sciebat dissidia oriri de difficilibus articulis, qui non iudicantur ratione, remouit doctrinam de tribus personis diuinitatis, & contendit tantum vnicam personam esse Deum. Negat in Christo duas esse naturas.

Hæc auide accipiebant Iudæi, & plurimi, qui Samaritænica contagia in illis locis habebant, sicut & narratur in Alcorano [scribendo Sergium monachum, & alios quosdam hæreticos & Iudæos adhibitos esse, quorum deliberatione popularia dogmata electa sint, & res ostendit hæc duo astute confusa esse, enthusiastorum simulationes, & dogmata popularia, sicut ab Anabaptistis.

Deinde taxauit Mahometus euangelium, quod prohibeat vindictam, & non cogat gladio populos ad obedientiam. Vt igitur legem suam armaret Mahometus, dicit, imperium suæ genti, quia sit orta a Sara, promissum esse, & id armis occupandum esse, & cogendas esse omnes gentes, ut aut legi Mahometicæ obediant, aut uiuant oppressi seruitute. Hæc enim verba leguntur in verbis excerptis ex Alcorano *ἐν τῇ ἐκείνῃ τῇ διασκευῇ τῶν ἀνδρῶν ἐξ ἰσραὴλ δούλῳ τῶν νόμων, καὶ τοῖς μὴ πεποιθόσι αὐτῷ, οὗτος ἐστὶν ὁ τρυφήν ἢ φόβον δούλῳ.*

Ordinat igitur militares gradus, & attribuit ducibus & militibus certa stipendia ex pensionibus publicis, quas non licet ad alios vsus transferre. Deinde seditiosos, desertores & taxantes aliquid in Alcorano iubet interfici.

ut legitur in excerptis : *ei τις λόγων δότορας εἶποι εἰς τὸ κόρραν, παρθεῖν θανάτω τελευτήσας.*

Ut autem & illecebras addat , concedit *πολυγαμίαι* ,
 5 & finit fieri diuortia privato arbitrio , sine cognitione
 iudicum , & sine manifesta caussa. Deinde , ut sit oc-
 casio beneficentiæ , quæ prodest ad concordiam , non
 solum iubet largiri pauperibus , sed etiam pro delictis
 ordinar multas dandas pauperibus. Ita remissionem
 10 peccatorum transfert in satisfactionem : & si quis fe-
 cit stuprum aut adulterium : aut iuravit falso , diues
 7 vestiat decem inopes , aut redimat precio captiuum.
 Inops vestiat duos pauperes. Homicidia & furta pu-
 nit sicut lex Moysi. Ita duo præcepta utilitatis cau-
 15 sa vtrumque retinet : Non occides , & , Non furtum fa-
 cies.

Deinde ut distinctione suæ multitudinis a cæteris gen-
 tibus faceret , & aliqua religionis species esset , ceremo-
 20 nias addidit , sed paucas , quia turba militaris non patitur
 multa talia vincula.

Retinuit circumcisionem , ut confirmaret persuasio-
 nem de regno promisso posteritati Saræ : Instituit diem
 festum , qui nobis est sextus dies hebdomadæ. Iubet
 25 quotidie dici precationem quinquies : Concedit vesci
 omnium quadrupedum , volucrum & piscium carnibus ,
 excepta suilla carne. Seruantibus hanc legem promit-
 tit victorias & opes in hac vita , & post hanc vitam in
 paradiso , ut ipse nominat , delicias & gaudia sine fine ,
 30 ac certo beatos fore affirmat omnes fortiter præliantes
 in acie.

Has leges cum turba militaris libenter acciperet , cito
 creuit multitudo , & victoriæ legis auctoritatem auxerunt.
 Est autem forma propemodum Laconicæ similis , præci-
 35 pue ad militiam directæ.

Scripterunt refutationes Græci , quas inspicere utile
 est , in quibus hoc recte dicitur :

Nullam doctrinam de Deo posteriorem apostolis ,
 D. ij.

quibus Filius Dei resurrectione mortuorum testimoniū dedit, dissentientem ab Euangelio, veram esse.

Manifestum est autem Mahometi doctrinā plus quingentis annis posteriorem esse apostolica, & ab apostolica dissentire.

Non est igitur vera.

Huic argumento & hoc addatur:

Impossibile est esse ecclesiam Dei cœtum ex professio reiicientem scripta prophetica & apostolica.

Mahometistæ ex professo reiiciunt scripta prophetica & apostolica.

Non igitur sunt ecclesia Dei.

Hanc cōfirmationem toto pectore teneamus, & primum nobis præmonitionem Danielis proponamus, qui ait, Hoc cornu venturum inclinata monarchia, potētius ceteris regnis, habiturum oculos, & sermonem grandiloquum, & sermones contra verum Deum locuturum esse, & bella gesturum contra sanctos, & habiturum viatorias.

Hæc omnia congruunt ad Saranicum regnū, quod ortum est initio tribus cornibus a Romana monarchia auulsis, Syria, Aegypto & Africa. Oculi vero significat legem astute cogitatum, & os loquens contra verum Deum, significat blasphemias contra Filium Dei.

Hæc prædictione Danielis commonefacti postea videamus, ubi & quomodo dissentiat Mahometi doctrina a scriptis propheticis & apostolicis. Qua in cōsideratione necesse est discerni legem & euangelium, & vsum legis qui proprius est ministerij ecclesiæ, & vsum politicū. Quamquam enim politica quædam in lege Mahometi plausible sunt, sicut Daniel ait, hoc cornu oculos habere: tamen sciamus totam legem Mahometi tantum esse politicam formam, pene Laconicam. Interea vero delectari a Mahometo propriam euangelij vocem de Filio Dei, neque quis sit, neque cur missus sit, recte dicit. Hæc igitur regulæ firmissime teneantur.

Qui non honorat Filium, non honorat Patrem.

Hæc est vita æterna, vt agnoscant te verum Deum, & quem misisti Iesum esse Christum.

1 Iohan.

1. Iohan. 2: Omnis negans Filium, neque Patrem habet.
 Iohan. 14: Nemo venit ad Patrem, nisi per Filium.

Iohan. 3: Qui non credit iam iudicatus est, quia non credit in vnigenitum Filium Dei.

Item: Qui non credit Filio, non videbit vitam, sed ira Dei manet super eum.

1. Corinth. 3: Fundamentum aliud poni non potest, preter id quod positum est, quod est Christus Iesus.

His perspicuis & firmis testimoniis muniti excre-
 10 mur Mahometum, qui primum negat in Christo esse
 duas naturas. Negat hæc dicta: Mundus per ipsum factus
 est: Antequam Abraham factus est, ego sum. Deinde de
 causis missionis audacissime negat Christum missum es-
 se, vt eius mors sit precium pro peccatis nostris, vt pro-
 15 pter eum dentur remissio peccatorum, imputatio iusti-
 tie, Spiritus sanctus, & hæreditas vitæ æternæ: Negat per
 eum & propter eum fieri resurrectionem mortuorum.
 Negat hanc vocem prophetarum & apostolorum: Ponit
 animam suam hostiam pro peccato: Sanguis Christi pu-
 20 rificat nos ab omni peccato: Iustificamur fide gratis per
 redemptionem quæ est in Christo Iesu, quem posuit pro
 nobis propitiatorem. Tantum dicit Christum fuisse le-
 gislatorem, & quidem inermem & inutilem imperio.

Cum igitur Mahometus manifeste blasphemus sit,
 25 doctrinam de persona Christi, & de officiis corruptens
 & palam contradicat prophetis & apostolis, confirme-
 mus nos reguis supra recitatis ex prophetis & apostolis:
 Qui non manet in doctrina Christi, Deum non habet.

Hæc cogitantes etiam quotidie seiungamus inuoca-
 30 tionem nostram a colluie Mahometica, & Deo gratias
 agamus, quod nos ecclesiæ suæ inseruit. Quâquam enim
 ingens multitudo est, & potentia gentium in maxima
 parte generis humani, quæ Mahometi blasphemias am-
 plectuntur: tamen firmissime statuamus, impossibile es-
 35 se, tales esse ecclesiam Dei, qui ex professo reiiciunt seri-
 pra prophetica & apostolica, & negant Christum esse re-
 demtorem. Deinde fingunt se suis eleemosynis & labo-
 re militiæ mereri remissionem peccatorum & vitam
 æternam.

D. iij.

Hæc refutatio Mahometica, sumta ex euangelio, est illustris. Alij legalia quædam taxant. Sed deletio euangelij est longe maius scelus. Postea & legalia aspi-
ciantur.

Semper confusiones libidinum sunt signa impietatis: Mahometus reipsa delet coniugium, concedens diuor-
tia pro cuiusque arbitrio, etiam si nullæ probabiles cau-
sæ sint. Nam ducere & abicere cum libet, reipsa est vul-
garis scortatio. Dissentiunt etiam a doctrina diuina, pro-
hibitio vini & suillæ carnis.

Nec disputandum est, Quare sinat Deus tantam mul-
titudinē tam horribiliter decipi & perire? & quare blas-
phemos occupare summa imperia sinat? sed dolendum
est potius, tantam esse potentiam diabolorum, & tantam
miseriam & malitiam generis humani.

Tradidit Deus illustribus testimoniis scripta propheta-
tica & apostolica. Hæc nota sunt, & amplecti ea omnes
debant: sed multi volentes aspernantur. Quare im-
pietas & ingratitude puniuntur cæcitate & furoribus.
Deinde intuentes tam tristia exempla exitij maximæ
partis generis humani, firmiter amplectamur doctrinam
prophetica & apostolica, & sumus memores dicti æ-
terni Patris: Hic est Filius meus dilectus, hunc audite.
Et assidua inuocatione Filij Dei nos doceri, gubernari
& confirmari petamus. Ipse nos ad sese vocat, inquit, 25
Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, &
ego reficiam vos.

Quod vero summa imperia Mahometici diu tenuerunt,
consolemur nos doctrina euangelij, quæ ostendit
ecclesiam subiectam esse cruci, & non esse parem mul-
titudini impiorū, iuxta dictum prophetæ: Reliqui mihi
populum pauperem in terra, inuocātem nomen meum.
Et tamen erigamus nos articulo fidei: Credo esse eccle-
siam catholicam: qui affirmat esse aliquem mediuam
cætum placentem Deo, & discamus, qui sit, & ubi sit ille 35
cætus, & nos in eum includamus, iuxta dictum: Plantati
in domo Domini, in atrijs Dei nostri florebut.

Forma etiā inuocationis nostræ discernat nos a Ma-
hometicis & alijs impijs, & sit commonefactio de natu-
ris in

ris in Christo, & propriis eius beneficiis, ac læti verum Deum inuocemus fiducia Domini nostri Iesu Christi, & nos ab omnibus hostibus Christi seiuugamus.

Intueamur etiam mente patefactiones Dei, hunc verum Deum certis testimoniis patefactum alloquentes, sicut primum præceptum dicit: Ego sum Dominus Deus tuus qui te eduxi de terra Aegypti: & adiungatur dicta de Filio: Qui non credit in filium, ira Dei manet super eum. In hac cogitatione & gratias agamus Deo, quod nos veteræ ecclesiæ ciues fecit. Hac igitur forma vtor.

OMnipotens, æterne, viuus & vere Deus, æterne & vnice Pater Domini nostri Iesu Christi, qui vna cū Filio tuo coæterno Iesu Christo, & Spiritu tuo sancto creasti cælum & terram, & homines & alias creaturas, sapiens, bone, verax, caste, iuste iudex, liberrime & misericors, diligens & exaudiens nos, qui dixisti: Viuo ego dicit Dominus, nolo mortem peccatoris, sed vt conuertatur & viuat. Confiteor tibi me miserum peccatorem esse, & doleo, quod offendi te: at supplex oro, vt miseraris mei, remittas mihi omnia peccata mea, & me iustifices & salues per & propter Filium tuum Dominum nostrum Iesum Christum, quem voluisti pro nobis esse victimam, *χρὶς περὶ τῶν ἡμῶν ἁμαρτιῶν* miranda sapientia & immensa bonitate, & sanctifica me Spiritu tuo sancto, viuo casto & veraci. Collige inter nos ecclesiam, & eam guberna: Da ecclesiæ politias honestas & tranquillas. Da nobis victum, vires corporis, rege studia doctrinarum & fac me vas misericordiæ, ne sim vas iræ. Mitiga pœnas publicas & priuatas propter Filium tuum Dominum nostrum Iesum Christum *ἕνεκα τοῦ υἱοῦ σου τοῦ ζῶντος*, & propter tuam gloriam, vt te in tota æternitate celebremus, & tibi gratias agamus, Amen. Credo Domine, opem fer inbecillitati meæ: Sicut dixit Dominus noster Iesus Christus: Petite & accipietis.

Hæc inserui historiæ, quia series rerum gestarum simul commonefactio est de doctrinis.

Porro in historia Heraclij consideranda est & incesti cōiugij pœna. Prior cōiūnx Heraclij fuit Fabia Eudoxia

D. iiii.

ex qua natus est filius, qui nominatus est Constantinus iunior, cuius posterius aliquot retinuerunt imperium, quam nouerca ipsum veneno necauit, vt imperiū ad filium natum in coniugio incesto transferret. Nā Heraclius post mortem Fabiæ duxit fratris filiam Martinam, ex qua natus est Heraclionas. Hunc vt faceret imperatorem mater, veneno tollit Constantinū, sexto mense postquam patri Heraclio successerat. Adiuuit hæc consilia Pyrrhus patriarcha, qui oderat Constantinum recte sentientem.

Tenuerunt imperium Martina & filius Heraclionas non toto biennio. Nam senatus eos cepit, & matri linguam præcidit, ne oratione populum concitaret. Filio nares præcisæ sunt, & missi in exilium in Cappadociam, ibi in carcere mortui sunt. Pyrrhus patriarcha ex fuga retractus & interfectus est.

Hæc pœnæ secutæ sunt incestum coniugium, parricidium & impietatem.

Anno mundi quater millesimo sexcentesimo quinto. 10
Anno Romæ millesimo trecentesimo nonagesimo sexto.

Anno Christi sexcentesimo quadagesimo quarto.

CONSTANS.

Constans filius Constantini iunioris, nepos Heraclij, pulsa Martina incesta cum filio, a senatu factus imperator: tenuit imperium annos viginti septem, infelix aduersus Saracenos. Domi fratrem Theodosium interfecit, & fauens Monotheletis, pios aliquos taxantes errorem occidit. Ipsius mandato Theodorus Calliopa exarchus fraude cepit Martinum Romanum episcopum victumque Constantinopolin misit, vbi Constans eum in Thraciam Chersonesum inclusit, in qua Martinus fame & squalore carceris aliquanto post extinctus est.

Adeo autem creuerant res Saracenicae ab initio regni Mahometici, quod collocatur in annum Christi sexcentimum vicimum tertium: annum Heraclij decimum tertium, vsque ad hunc annum Christi sexcentimum quinquagesimum.

quinquagesimum quintum, annum Constantis decimū tertium, vt iam classe ex Phœnicia missa Asiæ littora popularentur.*

Constans anno decimo tertio sui imperij scribitur magno prælio in Lycia a Saracenicō duce Muthauia victus esse. Tunc & Rhodum Saraceni spoliarunt, vbi quæ de colosso solis narrantur, omitto: quia Plinius scribit, multo ante fuisse euersum terremotu: Sed prædæ magnitudo ex toto littore dedit occasionem illi fabulæ. Constans tandem & in Italiā venit, vbi victus a Longobardis cum eis inducias fecit, spoliataque vrbe Roma in Siciliam rediit, vbi infelix imperator perfusus feruente aqua in balneo strangulatus est.

15 Anno mundi quater millesimo sexcentesimo tricesimo secundo.

Anno Romæ millesimo quadringentesimo vicesimo tertio.

Anno Christi sexcentesimo septuagesimo.

20

CONSTANTINVS.

Constantinus Barbatus seu Pogonatus cepit regnare, cum pater eum ante Italicam expeditionem cōsortem imperij fecisset, & coronari iussisset. Regnavit 25 annos decem & septem, felicior patre.

Saracénica classis tunc ad Byzantiū vsque accessit, vnde repulsa Cyzicum occupauit. Cumque toto septennio in eo loco commoraretur, sæpe dimicatū est ad Byzantium, donec tandem architecti Callinici arte ignes 30 sub aqua facti naues Saracénicas incenderūt, qua re magna multitudo deleta, reliqui fugere coacti sunt. Ad Maleam, vbi contrarij flatus sæpe efficiunt turbines, reliquæ Saracénorū naues partim illisæ sunt scopulis, partim demersæ in mare. Cum igitur circiter triginta milia Saracénorum periissent, dux Muthauia pacem a Romanis petit. Facta est igitur pax annos triginta.

Post hoc bellum noua gens arctoa Bulgari ad Myriā inferiorem, quæ non procul a Byzantio abest, accesserunt, primumque tunc celebrari nomen Bulgarorum

cepit, quos existimo dictos esse a Bolga fluuio, cuius fontes sunt non procul a Liuonia in paludibus Masconia. Adeo autem crescit fluës versus orientem, vt viginti quinque nauigabilibus ostiis insuat in mare Caspium. Cum autem Bulgari Romanum exercitum vicissent, imperator pacem cum eis fecit, deditque eis sedem in Mysia inferiore, quæ nunc quoque Bulgaria dicitur.

Anno duodecimo huius Constantini Barbat, videlicet anno Christi sexcentesimo octogesimo primo, synodus *circouersiana*, ab imperatore conuocata est Byzantiu, quæ nominatur Sexta, in qua de contagiis Samosatensi disputatum est. Erant enim, qui contendebat in Christo tantum esse vnicam voluntatem, qui ideo Monotheistæ nominati sunt. Hi recte significabant hoc quoque sentire vnicam tantum esse in Christo naturam. Huius synodi mentionem rursus faciam, cum infra de ecclesia eius temporis dicam. Decessit placide Constantinus imperator, facta pace in imperio orientis & in ecclesia.

Anno mundi quater millesimo sexcentesimo quadragesimo nono.

Anno Romæ millesimo quadringentesimo quadragesimo.

Anno Christi sexcentesimo octogesimo septimo.

IVSTINIANVS.

Iustinianus filius Barbat factus imperator a patre, tenuit imperium annos decem ante exilium, deinde restitutus regnavit annos sex. Fuit vltimus stirpis Heraclij, inquietus, crudelis & infelix. Ac multarum ei calamitatum causæ fuerunt duo eius domestici assentatores & sycophantæ, qui nimiam potentiam sibi sumserunt, vt apud Theodosium iuniorem Eutropius, quem Gorgonem cognominarunt. Horum sycophantarum alter fuerat monachus nomine Theodosius, cui eum summam autoritatem tribueret, nominavit eum Generalem. Alter, Stephanus nominatur, Sacellarius, qui regit consilia de religione, etiam matrem imperatoris verberare

rare ausus est. Hi duo assentatores crudelitatem in duces
exercebant: Leontium ducem biennio in carcere reti-
nuerunt. qui cum euasisset ex carcere, adiuuante patriar-
cha factus est imperator. Hic Iustiniano nares præcidit,
5 eumq; Cherfonem relegauit, cum annos decem impe-
rium tenuisset. Duos sycophantas aulicos, Theodosium
& Stephanum funibus ad pedes alligatis per urbē traxit,
postea combussit.

Hic exitus aulicorum sycophantarum nō fuit mitior
10 quam Seiani apud Tiberium, apud Seuerum Plautiani,
apud Theodosiū iuniorem Eutropij. Nec diutius trien-
nio Leontius imperium tenuit. Nam Tiberius Apfima-
rus, qui rediens cum exercitu ex Africa pulsus a Sarace-
nis, metuens Leontium, a suo exercitu dictus est impe-
15 rator. Hic Leontium truncatis naribus in monasterium
inclusit. Contra Saracenos in Syriam misit fratrem He-
raclium, qui aliquantisper eos repressit. Rediit autem Iu-
stinianus adiutus a Bulgaris, qui Leontium & Apfimarū
per forum vinctos duci iussit, & prostratis coram ipso
20 colla calcavit, deinde eis capita præcidit, Callinico pa-
triarchæ oculos effodit, Heraclium fratrem Apfimari
suspensum strangulauit. Cum autem aduersus Cherfo-
nem classem misisset, exercitus Philippicum Bardanem
imperatorem fecit, qui properans ad Constantinopolin,
25 Iustinianum & filium eius Tiberium abstractos ab ara
occidit. Ita tres imperatores exiguis interuallis occisi
sunt.

Anno mundi quater millesimo sexcentesimo septua-
30 gesimo quinto.

Anno Romæ millesimo quadringentesimo sexagesi-
mo sexto.

Anno Christi septingentesimo decimo tertio.

PHILIPPICVS BARDANES.

35 **P**hilippicus Bardanes factus imperator ab exercitu,
quia Iustiniano defecerat, tenuit imperium annos

duos, deleuit imagines in templis, sextæ synodi decreta oppugnauit, & Monothetas rursus defendit. Sed Artemij secretarij consilijs oculis priuatus in carcerem coniectus est.

Anno mundi quater millesimo sexcentesimo septuagesimo septimo.

Anno Romæ millesimo quadringentesimo sexagesimo octauo.

Anno Christi septingentesimo decimo quinto.

10

ARTEMIVS.

Artemius, qui nominatur Anastasius secundus, tenuit imperium annum vnum, & tres menses, vir eruditus. Fuerat enim inter secretarios præcipuus, cumque amans esset concordiam in ecclesia, repressit eos, qui sextam synodum oppugnabant, sed in bello infelix fuit, quia exercitus corrupti seditionibus proximorum imperatorum, cum licentiam frænari ægre ferrent, Theodosium Adramittenum imperatorem fecerunt, qui pulso Artemio & in monasterium incluso, tenuit imperium non amplius vno anno, idque volens cessit Leoni Isaurus. Sed Artemius post annos aliquot, collecto ex Bulgaris exercitu recuperare imperium conatus est, verum proditus Leoni interfectus est.

Anno mundi quater millesimo sexcentesimo octogesimo.

Anno Romæ millesimo quadringentesimo septuagesimo primo.

Anno Christi septingentesimo decimo octauo.

LEO TERTIVS.

Leo tertius hoc nomine, Isaurus Conon antea nominatus, rexerat Alanos. Postea ab Artemio contra Sarcenos missus, cum audiisset contra Artemium factum imperatorem Theodosium, ipse tanquam defensusus Artemio.

Artemium redit Nicomediam, & capro filio Theodosij paciscitur cum patre, vt imperio cedat. Ita Leo Isaurus sibi duces & exercitus omnes iurare iubet. Tenuit imperium annos viginti quinque.

- 5 Dignissima vero consideratione sunt huius Leonis Isauri tempore bella Saracenica, quæ legentes tempora considerent, quam celeriter potentia Saracenica creuerit, & quam triste exemplum sit, tot gentes fascinatæ a diabolis subita amentia deficere a Filio Dei. Clare enim
10 in hac historia cõspicitur, verum esse versum Sophoclis:

Ταχὴτα μάλιστα τὸ κακὸν ὁδινώρεται.

Agnoscamus autem & diuinitus depulso esse a Gallia pulcherrimis victoriis Caroli Martelli ducis Brabantiz, qui fuit auus Caroli Magni imperatoris.

- 15 At tempora primum conferantur. Mahomet cepit regnare anno sexcentesimo vicefimo tertio Christi. Ab hoc anno vsq; ad initium Leonis Isauri, videlicet vsque ad annum Christi septingentesimum decimum octauum, sunt anni centum & quinque. Intra hoc spatium Mahomet & successores eius, qui Saraceni & Agareni nominantur, potiti sunt Arabia, Palæstina, Syria, Persia, AEgypto, Africa. Traiecerunt & ex Africa in Hispaniam, quam cum decem annos tenuissent, in Galliam vsque ad Turonum trecenta & septuaginta millia Saracenorum in-
20 fusa sunt. Aliqui vero progressi in minorem Asiam, obsederunt regnante Constantino Barbato Byzantium, circiter annum sexcentesimo septuagesimum quartum, vnde repulsi redeunt cum maiore classe sub Leone Isau-
25 ro, post annos circiter quadraginta, videlicet Leonis Isauri initio. Tunc rursus biennio Constantinopolin obsident duce Masgada, sed rursus singulari ope diuina repulsus est. Nam Saracenicus exercitus fame & pestilentia periit: naues fulminibus submersæ sunt: aliquæ ignibus arte sub aqua factis incensæ sunt. Ita rursus aliquan-
30 tis per Saraceni repressi sunt, ne Asia minore & Byzantio potirentur,

Sed maiora bella duo in Gallia mota sunt. Primum enim in Galliam rex Abdiramus duxit multitudinem Saracenorum, cuius numerus traditur fuisse triginta

millia hominum. Hunc Eudo VVestgottus Aquitaniae dominus cōtra Francos attraxerat. Iamque Burdegalam Saraceni vi captam diripuerant, & vsque ad Turonum magna multitudine Christianorum trucidata peruenerant. Erant in summo periculo Gallia & Italia.

Relictis igitur bellis Saxoniciis & Frisiacis Carolus Martellus dux Brabantiae, robur regni Francici ducit contra Saracenos. Clam etiam ab Eudone petit ne Christianum nomen in Europa deleri sinat, eumque monet, vt relicta societate Saracenorum coniungeret se cum Francico exercitu. Prælio igitur facto, Deo iuuante vincit Caroli Martelli exercitus, & tota illa multitudo Saracenorum trucidatur. Perit in acie rex Abidiramus.

Hactanta clade accepta Saraceni, tamen nondum quieuerunt. Nam aliquanto post rursus ex Hispania duos ingētes exercitus Saracenicis in Galliam effusi sunt, freti societate VVestgottorum in Aquitania & Narbonensi Gallia. Rex Saracenorum Athinius cum magna classe Galliam Narbonensem inuasit, & Auinionem subita vi cepit, eamque belli arcem fecit. Hāc obsidione cinctam rursus Carolus Martellus magna cum difficultate expugnatam recepit, & Saracenos magno numero trucidato expellit. Rex Athinius cum parte copiarum in naues fugiens, Narbonem delatus est. Hanc vibem cum obsideret Carolus Martellus, alter rex Saracenorum Amoræus, vt circumfessis opem ferret, ex Hispania venit. Properat Carolus, ne hostium exercitus coniungantur, & in valle Carbona ad fluuium Birram cum Saracenis dimicat. Ibi inter primos occiso Amoræo acies perculsa morte regis fugere cepit, exercitus partim in flumine submersus est, partim trucidatus.

Cognita Amoræi clade Athinius ex Narbone cum suo exercitu fugit, & præda ex insulis Liguriæ vicinis auecta in Hispaniā rediit. Narbonam Carolus, ne VVestgotti inde noua bella molirentur, deleuit.

Repressi his cladibus Saraceni, qui se Gallia & Italia potituros esse sperauerant, deinde semper inter Pyrenæos montes se continuerunt. Nec existimo bellum vilius & difficilius post id tēpus ullū gestum esse: quia non
solum

solum Galliae vastatio, sed etiam propagatio Mahometicae impietatis in reliquam Europam prohibita est. Quid est autem melius, quam simul & tot civium corpora & familias defendere, & in praesentia & ad posteritatem
 5 manifestas blasphemias depellere?

Haec sunt iustae & magnae causae, cur viri fortes arma induant, ut in symbolo Hispanicus rex Alphonsus avem pulecanum sibi pectus fodientem, & sanguine suos pullos alentem pinxit, & adscripsit: Pro lege & pro grege,
 10 significans has duas esse iustas bellorum causas: Depulsionem latrociniorum a corporibus, & depulsionem blasphemiarum.

Profuit autem etiam haec victoria in Hispania, quia reliquae Christianae ex gente Gottica retinuerant loca
 15 horridiora vicina Pyrenaeis montibus, Cantabriam & Asturiam. Inde progressae paulatim domitis Saracenis recuperaverunt Hispaniam. Ex illis Gotticis reliquiis orta est stirps proximorum regum Hispanicorum, ex quibus materna origo est Carolo imperatori.

20 Agnoscamus igitur Dei beneficia, & ei gratias agamus subinde restituenti mediocrem statum, sicut tunc Carolum Martellum ad iusta bella excitavit, & consilia & dextram eius rexit. Fuitque propter has victorias mediocris pax Europae annos circiter centum, regnantibus
 25 Pipino, Carolo Magno, & Ludouico Pio. Horum etiam principum virtutem celebremus, qui fuerunt organa Dei, & non contumaciter ei repugnarunt, sicut faciunt tyranni, qui volentes, iustitiae suas cupiditates anteferunt.

Ut autem quis fuerit Carolus Martellus, consideretur, sciendum est in historia Francica maiores domus
 30 nominari, qui fuerunt post reges summi gubernatores aulae vel regni, ut nos dicimus *Hofmeister*. Illi dixerunt *Hausmeister*, quod Latini scribae interpretati sunt, Maiorem domus. Hunc gradum dignitatis regi proximum tenuit Martellus, cum esset dux Brabantiae. Iuuenem noverca VVoldruda mortuo Pipino patre carceri inclusit in Colonia Agrippina: inde tamen diuinitus euasit. Recuperata dignitate paterna compescuit Frisios.
 35 Deinde in Aquitania vicit Eudonem: Postea Francici

*Symbole in 1. p. 10
 17. x. Hispania*

principes regnum ei obtulerunt, quod recipere noluit, contentus paterna dignitate. Deinde Saracenos infusos in Galliam magnis praeliis deleuit, in quibus auxilia habuit regis Longobardorum Ludbrandi, Landfridi ducis Alemanorum, & Odillonis ducis Bauariæ.

Ex tot gētium fortissimarum auxiliis æstimari potest magnum Europæ periculum a Saracenis fuisse, singulari etiam sapientia tot gentes coniunctas esse ad tanti belli societatem, in quo recte de Martello dici potest, vt de Themistocle dictum est: Victos esse ab eo Perlas fortitudine, socios vero lenitate: *τὸν πόλιν πολεμῶν ἀνδρείῳ, τοὺς συμμάχους δὲ χρημοσύνην χρησιμῶν.*

Tanta igitur eius autoritas fuit, vt cum Ludbrandus rex Longobardorum urbem Romam obsideret, & Romanus episcopus auxilium peteret, Carolus Martellus tantum legatione missa perfecerit, vt Longobardus ab vrbe Roma discederet, ac cum episcopo Romano pacē faceret.

Tenuit paternam dignitatem annos viginti sex. Decessit anno Christi septingentesimo quadagesimo primo, vndecimo Calendas Nouembris, non multo ante mortem imperatoris Leonis Isauri. Sepultus est autem inter reges Francicos in æde Dionysij, & sepulcro additum est hoc epitaphium:

Ille Brabantinus dux primus in orbe triumphans,

Malleus in mundo specialis Christicolarum:

Dux dominusque ducum, regum quoque rex fore spernit.

Non vult regnare sed regibus imperat ipse.

Hæc de Saracenis, & de Caroli Martelli victoriis, & excellenti virtute nolui omittere, quia harum tantarum rerum consideratio propter multas grauissimas causas utilissima est. Nunc ad Leonis Isauri postremum actum accedo.

Cum repulsus a Byzantio Saracenis Leo Isaurus aliquid otij nactus esset, edictum proponit, quo iubet deleri imagines in templis. Inde nominatus est *σινωβιμαχης*. Omitto fabulas, quæ narrant eum a Iudæis incitatum esse. Hæc res adeo ingrata fuit Romano episcopo Gregorio tertio, vt fulmen excommunicationis cōtra Leonem

nem Isaurum propter *εἰς νομισματίας* ediderit, prohibuerit etiam in Italia tributa ei solui.

Hæc initia fuerunt coniunctionum & foederum pontificiorum cum Francis. Erant alioqui magno in odio
 5 Græci imperatores, & exarchi magnam crudelitatem in Italia exercebant. Florebant autem Franci non solura potentia, sed etiam fama iustitiæ & pietatis. Ideo defensio ab eis postea aliquoties petita est, sicut visitatum est contra tyrannos vicinam defensionem quærere, & scri-
 10 ptum est: Propter iniustitiam regna transferuntur. Tunc verò & prætextus religionis accessit, quod Leo Isaurus & deinde filius imagines & statuas debebant.

15 Anno mundi quater millesimo septingentesimo & quarto.

Anno Romæ millesimo quadringentesimo nonagesimo quinto.

Anno Christi septingentesimo quadragésimo secundo.

20

CONSTANTINVS.

Constantinus Copronymus filius Leonis Isauri, viuo patre coronatus est a patriarcha, cui nomen fuit Germanus. Tenuit imperium annos triginta quinque.
 25 Nominat⁹ Copronymus, quod infans in sacro baptismi ritu in aquam baptismi sterco ex ventre eiecit. In delendis imaginibus templorum vehementior fuit patre. Ideo contra eum factus est imperator consensu patriarchæ & nobilitatis Artabasdus, quem prælio victum post bien-
 30 nium Copronymus cepit, & ipsi & duobus eius filiis oculos effodit, Patriarcham verberare iussit, & imposuit aſino conuerſa facie ad caudam, quam manibus teneret, circumuehi. Cum Bulgaris varia gessit bella. Tandem, postquam variam crudelitatem exercuit, morbo mor-
 35 tuus est.

Ipsius tempore defuit exarchatus in Italia, & Pipinus filius Caroli Martelli, cum fuisset maior domus annos decem, consensu procerum factus est rex Francorum, anno Christi septingentesimo quinquagesimo primo.

E j

Scribitur Romanipōtificis Zachariæ autoritate proceres iuramento liberatos coegisse Hildericum, vt regium nomen deponeret. Hildericum in monasterium incluso Pipinum Bonifacius Sueffione coronauit. Deinde Pipinus bis in Italiam vocatus est contra Longobardorum regē Astulfum. In vtraque expeditione modestia Pipini vere heroica fuit, quum fortassis eo maiore cura præstitit, quia fuit educatus apud regem Lutebrandum. Ideo sic cōsulit paci, vt regnum Longobardorum non deleuerit, ac ne quidem vestigium in Italia occupauerit. 10

In priore expeditione cum Astulfum Ticini circumfessum coegisset promittere pacem, datis obsidibus, hac pactione contentus mox in patriam rediit. Sed Astulsi ferocia magis irritata quam repressa fuit. Post abitum Pipini Astulfus contra pacta maius bellum mouet: ducit exercitū ad urbem Romam, & obsidet eam tres menses. Cum autem Pipinus rediisset in Italiam, relinquit obsidionem Romę Astulfus, metuens regno Longobardico. Hic magis conspicitur modestia Pipini: tantum priores conditiones pacis seruari postulat, iubet contentum esse paterno regno, & abstinere ab vrbe Romana & a reliqua Italia. Nec verbis contentus est Pipinus, vt antea, sed manet in Italia, donec præfidia Astulfus ex urbibus Ra-uenna & aliis deducit. 15

Fabula vero de donatione, quam a Pipino factam esse aliqui narrant, manifeste refutatur ex Ludouici pij historia, qui distinxit Italię vrbes, quas yellet esse imperatoris. Reddidisse pontifici eas, quas ei Longobardi ademerant, consentaneum est. Fortassis & in Latio aliquas addidit, ceteras voluit esse liberas. 20

Cum discessisset ex Italia Pipinus, ducit exercitum contra Saxones & Bauaros. Rex Bauaricus Tassilo sine dimicatione rediit in gratiam cum Pipino, qui iussit eum retinere regnum. Erat enim sororis Pipini filius. Sicut in Italia ostendit reges decere iustitiam & modestiam: ita & in Germania modestiæ exemplum ostendit. Saxonibus acie victis etiam ita pax data est, vt suo contenti nihil adimerent regno Francico, & suis legibus viuerent, tantum quotannis adducerent ad regem Franci- 25
cu in

cum trecentos bellatores equos.

A Pipino etiam scribunt summum iudicium in Gallia, quod Parlamentum nominant, Lutetiae initio constitutum esse, quod sapientia iudicium, ordine cognitionis, senectutis executionis longe antecellit omnibus iudiciis in genere humano. Haec vere heroica sunt, iusta bella gerere, & in victoria iustitiam & modestiam retinere, & legitima iudicia profutura toti posteritati constituere. Haec praecipua sunt, quae in occidente Copronymi tempore acta sunt, Interea in oriente ex portis Caspiis effusi Turcae in Colchicam & Armeniam irruerunt, ubi & cum Saracenis praefati sunt. Hanc fuisse causam existimo, cur Saraceni aduersus Copronymum nihil memorabile egerint.

Et si a utem Mauricij tempore bella gesserunt Turcae contra Persas: tamen, quia tunc a Persis repressi sunt, ea eruptio minus celebris est quam haec secunda, in qua primum Saracenica arma experti sunt, quae in tempora Copronymi & Pipini incidunt. Sunt autem montes Caspii vicini Iberiae, ubi nunc quoque sunt vberes venae metallica. Quare dictos esse existimo quasi argenteos, quia Keph argentum significat. Quando autem Turcae Saracenis eripuerint imperium Asiae, postea dicemus.

Anno mundi quatermillesimo septingentesimo tricesimo nono.

Anno Romae millesimo quingentesimo tricesimo.

Anno Christi septingentesimo septuagesimo septimo.

LEO QVARTVS.

Leo quartus Copronymi filius patri successit. Tenuit imperium annos quinque. Coronatus a patriarcha viuo patre: qui ei despondit coniugem Irenen Atheniensem. Patrem imitatus est in delendis imaginibus. Exercitum in Syria misit, qui magis irritauit Sarracenos quam repressit. Nam aliquanto post Irene pacem cum Saracenis fecit promisso tributo. Filium puerum coronari a patriarcha curauit, nec multo post febre pater extinctus est.

E. ij.

Anno mundi quater millesimo, septingentesimo quater millesimo quarto.

Anno Romæ millesimo quingentesimo tricesimo quinto.

Anno Christi septingentesimo octogesimo secundo.

IRENE.

Irene cum filio adolescentulo simul regnat annos decem. Postea domesticæ discordiæ varias confusiones pepererunt. Sed hæc prima gubernatio Irenes fuit tranquillior, Anno igitur septimo synodus *cinquecent*, Niceæ congregata est, quæ nominatur Septima, in qua decretum factum est de restituendis imaginibus. Nec eares sine magno tumultu acta est. Cum episcopi & doctores in templo Byzantijs confedisissent ad dicendas sententias magna multitudo irrumpens dissipauit eos armis, quia nolebat statuas & imagines restitui, ne impij cultus & inuocationes statuarum aut hominum confirmarentur.

Erat autem eunuchus Irenes Aetius, qui præcipua consilia aulæ regebat, & hoc agebat, vt Irene nubere suo cognato præfidi Thraciæ. Suasit igitur, vt ad comprimendam seditionem præses ille cum suo exercitu accerfere-
tur. Hoc vocato ciuibz arma adempta sunt, & multi impositi in naues passim in insulas missi sunt.

Deinde synodus translata Niceam ex sententia Romani episcopi decretum condidit, vt statuas & imagines restituerentur.

Postea cum filius Constantinus natus annos viginti regere imperium suis consilijs vellet, & quosdam matri addictos remoueret, ipsa cum suis sollicitauit partem exercituum, vt iurarent se filium non admissuros esse ad imperium: Sed Armeniaci exercitus rem iniustam detestantes filio iurauerunt, quorum exemplum deinceps & ceteri omnes secuti sunt, nec tamen finis fuit insidiarum. Cum annos septem regnasset Constantinus, mater nata occasione, quod filius vxorem dimiserat, & in monasterium incluserat, & aliam duxerat, mittit certos homines qui filium caperent. Hi capto effoderunt oculos, quæ ex
re post

re post paucos dies dolore extinctus est.

Irene postquam filius oppressus est, regnavit sola tantum tres annos. Intra hoc triennium, cum Græci non solum despectui essent propter muliebrem imperiū, sed etiam iniuri propter multorum temporum tragica exempla, & propter recentem matris crudelitatem erga filiū, & ipsius patruos, & Italia defensione indigeret contra Longobardos & seditiones; nam & Romæ pontifex per seditionē captus & verberatus fuit: accersitus est Carolus propter iustitiam & cæteras virtutes, præsertim cum & antea iustitiam & modestiā Caroli Martelli & Pipini Italia experta esset: ita cum nomine imperatoris gubernatio Italiæ ad Carolum Magnum translata est. Fuitque pulchra coniunctio Italiæ, Galliæ & Germaniæ.

Omissis igitur Græcis imperatoribus, quorum plerique fuerunt tyranni, & postremo tandem domesticis discordiis Turcas attraxerunt, breuiter recitabo res gestas nostrorum imperatorum, quorum initia lata fuerunt, & Italiæ & Germaniæ salutaria. Postea discordiis pontificum & imperatorum, huius imperij potentia & auctoritas languefacta est.

ECCLESIASTICA EIVS

TEMPORIS.

Imperatorum Mauricij & Phocæ tempore fuit Gregorius Romanus episcopus, primus eius nominis, qui vir Romanus, politica negotia multa egit. Sed duas res in ecclesia perniciosas auxit, Inuocationem hominum mortuorum, & sacrificia pro mortuis, quæ res horribiliter nocuerunt ecclesiæ, ut alibi copiose exponitur.

In Heraclij tempora, ut supra dixi, incidunt initia horrendæ blasphemix Mahometicæ & regni Saracenicæ, quod eas blasphemias multiplici crudelitate propagauit.

Post Heraclium Constantinus quintus, natus ex Constante filio Constantini, filij Heraclij, synodum vocauit Byzantium, quæ nominatur sexta synodus *oikoumenikē*, in qua damnati sunt, qui contendebant tantum vnicam in

E. iij.

Christo voluntatem esse. Vnde & *propter hoc* nuncupati sunt. Quomodo pinxerint errorem nō scribitur, sed cō-
tagia Samosatēni aut Nestorij fuisse existimo, de quibus
supra dictum est.

Sciant autem studiosi de hac quæstione in Petri Longi
gobardi commentariis lib. 3. distinctio ne decima septi-
ma disputari, ubi consideratis horum quatuor graduum
in Christo utilis est, videlicet appetitiōis cibi & potus,
affectuum, qui sunt proprij neruorum, vt dolorum in laceratione corporis, deinde affectuum cordis, tertius gra-
dus est voluntatis, quæ est propria naturæ humanæ.

Hos gradus in Christo esse manifesta testimonia ostē-
dunt, sed sunt ordinati omnes, & sine peccato, nec ruunt
extra legē Dei. Sicut, inquit, quod primi gradus est. Se-
cundi gradus sunt dolores in laceratione corporis. Nec
enim imaginandum est, Christum fuisse scopulum, cum
quidem ipse dicat: Tristis est anima mea usque ad mor-
tem. Et nervi ordine naturæ sentiebant destructionem.
Sic & cor ordine naturæ sine peccato sentiebat destruc-
tionem.

Hi dolores neruorum & cordis aliquo modo ad ani-
mam quoque penetrant, sicut dicit: Non sicut ego volo.
Nec sunt peccata, sed tantum cruciatus patiens Christi,
sicut ipsa mors: & concurrebant ad neruorum & cor-
dis sensum alij dolores in Christo, qui animam feriebāt:
Sensus iræ Dei aduersus peccata generis humani, iuxta
dictum: Iniquitates eorum ipse portabat. Interea tamen
voluntas humana in anima Christi retinet firmitatem
propositi, & se ad obedientiam offert: Non vt ego volo,
sed vt tu vis. Ita manet harmonia & congruentia cum
Deo.

Testimonium verò de volūtate, quæ est propria diui-
næ naturæ in Christo, firmū est. Nemo nouit Patrē, nisi
Filius, & cui vult reuelare Filius: *ὃς ἐὰν θέλῃται ὁὗτος δόξα*
αὐτοῦ. Id velle est naturæ diuinæ, quæ cum patre & ele-
git ecclesiam, & est in ea efficax. Diligenter autem & ob
hanc causam id dictum considerandum est, quia refutat
Samosatenum, & testatur *τὸν λόγον* esse *ὁμοῦς*.

Hæc breuiter attigi, vt cōsiderent studiosi disputatio-
nem

nem illius temporis res grauissimas complexam esse, quas cogitare ad agnitionem & inuocationem Christi vile est, & alit eruditionem hæc consideratio.

Tempore Irenes Synodus, quæ nominatur Septima ⁵ in urbem Nicæam translata est, quæ decretum fecit de statuis & imaginibus restituendis. De qua controversia non addo disputationem. Sed manifestum est cultum idolorum cumulatam esse statuis.

Fuit Pipini temporibus in Germania Bonifacius, cuius epistola extat, quæ ostēdit eū in Turingia & vicinis ¹⁰ locis multos ecclesiarum abusus emendare conatum esse. Queritur crebra esse adulteria sacerdotum, & pœnam sancit deprehenso carcerem vnius anni. Prohibuit & ethnica sacrificia, ut ipse nominat, quæ dicebant se sanctis ¹⁵ facere. Existimo barbarica conuiuia fuisse. Prohibuit & magica, quorū ubique apud ethnicos magnus vsus fuit. Scribit ad Anglicum regem, quem obiurgat propter adulteria: Gentem Saxoniam etiam antequam audiuit doctrinam ecclesiæ, adeo detestatam esse stupra & adulteria, ut stupratas & adulteras strangulatas deinde cremauerint. Ac supra rogos suspensos & ustulatos esse stupratores & mœchos, donec morerentur. Hæc seueritas in pœnis stupri & adulterij digna memoria est, & optandū est, ut cōmonefacti magistratus hoc exemplo, hac ipsa in re sint seueriores, sicut Deus præcipit, qui leges castitatis tradidit, & earum legū contemptū horribiliter punit, ut pœna Davidis & alia exēpla omnium tēporū ostēdunt. Tādem Bonifacium a Frisiiis occisum esse scribitur. Corpus doctrinæ ipsius integrum non extat, sed consentaneum est Gregorij doctrinā & exempla secutum esse. Precor ³⁰ autem Filium Dei, ut semper Ecclesiam in his regionibus colligat, & ipse eam gubernet & protegat, Amen.

g
194143a
(1/3)

ULB Halle

3

005 023 386

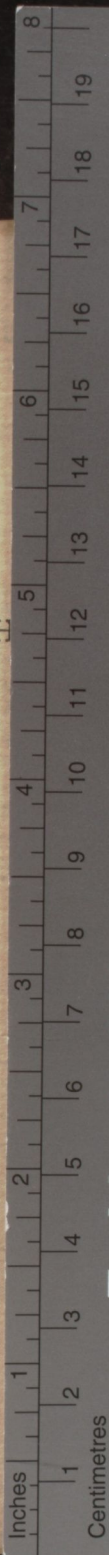

hc

C

P H

Farbkarte #13

B.I.G.

Blue	Cyan	Green	Yellow	Red	Magenta	White	3/Color	Black

